

SİVEREKLİ
İBRAHİM RE'FET DÎVÂNI

Ölürsem levha-i seng-i mezârım üzre yaz cânâ
Ölenler 'atş-ı fırkatden şehîd-i Kerbelâ'dır hep
Re'fet

Doç. Dr. Ekrem BEKTAŞ

T.C.
ŞANLIURFA VALİLİĞİ
İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları
Şehir Kitaplığı Dizisi: 16

ISBN:

978-605-359-562-5

Yayın Koordinatörü

Selami YILDIZ

Yayın Kurulu

Prof.Dr. Abdullah EKİNCİ / Doç.Dr.Mehmet ÖNAL
Doç.Dr. Ekrem BEKTAŞ / Yrd.Doç.Dr. Cihat KÜRKCÜOĞLU
İ.Halil KARACA / A.Hakan KUTLUHAN
İskan ALTIN / M.Sait RIZVANOĞLU

Yapım

Navi Medya
0.312 446 04 61
Aralık 2012 / ANKARA

Baskı

Atalay Matbaacılık - ANKARA
0.312 384 41 82

Yayın Hakkı

Bu eserden iktibas yapılırken,
dipnot veya bağlaç usulü kaynak gösterilmeden yararlanılamaz.
Kitabın hukuki sorumluluğunun tamamı yazarına aittir.

TAKDİM

Şanlıurfa, Türkiye'nin Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde Suriye'ye komşu olan, İpekyolu güzergâhındaki en eski yerleşim yerlerinden biridir. Doğu'yu Batı'ya bağlayan ticarî yolların kesiştiği kavşak noktasında bulunması, stratejik öneme sahip bir kent olmasını beraberinde getirmiştir. Bu özelliğinden dolayı, tarihî gelişim sürecinde, üzerinde birçok bağımsız devlet ve beylik kurulmuş, birçok uygarlığa beşiklik etmiştir.

Şanlıurfa, bereket hilalinin merkezinde kilit taşıdır. Tarımın ilk olarak yapıldığı, ilk üniversitenin kurulduğu, üç semavî dinin yeşermesine ev sahipliği yapan “ateşin Hz. İbrahim'i yakmadığı”, farklı kültür unsurlarının bir arada yaşadığı ve misafirperver insanların harmanlandığı kadim bir şehirdir. Bu değerlere insanlığın dün de ihtiyacı vardı, bu gün de ihtiyacı var, emin olun yarın daha çok ihtiyacı olacak. Türkiye, komşusu aç olduğu zaman tok yatmayan insanların bulunduğu bir ülke olmaya devam edecektir.

Şanlıurfa tarihi, Balıklıgöl'de, Nevalıçori'de, Göbeklitepe'de ve bugüne kadar il genelinde yapılan arkeolojik kazıdan elde edilen bulgulara göre, günümüzden 12.000 yıl öncesine kadar gitmektedir. Balıklıgöl çevresinde yapılan kazı çalışmalarında günümüzden 12.000 yıl öncesine ait, insan boyutunda olan dünyanın en eski heykeli bulunmuştur.

Şanlıurfa, tarihî süreç içerisinde bit çok peygambere ev sahipliği yapmış bir şehir olarak “Peygamberler Şehri” adıyla anılmaktadır. Tarihsel birikimi ile birçok medeniyete beşiklik eden bu şehir din, dil, ırk, kültür ve medeniyetlerin buluştuğu, kaynaştığı, bir hoşgörü şehri olmuştur.

Şanlıurfa'yı Harran'dan ayrı düşünemeyiz, Harran tarihi süreç içerisinde birçok medeniyete beşiklik etmiş önemli bir şehirdir. Harran, ay, güneş, yıldız ve gezegenlere tapınmanın yaşandığı Sabiiliğin merkezi olmasının yanı sıra, İslamî dönemde ise müspet ilimlerin okutulduğu Dünyanın ilk İslam üniversitesine başkentlik etmiş bir şehirdir.

Şanlıurfa, dün olduğu gibi bugün de insanlıkla paylaşacak önemli değerleri bağrında taşımaktadır. Yapmaya çalıştığımız üzerimizdeki küllere üfleme, sahip olduğumuz potansiyelimizi ortaya çıkarmak, insanlığın faydasına sunmaktır. Hedefimiz geleceği ve büyük potansiyeli olan tarih, kültür, barış ve huzur şehri Şanlıurfa'yı el birliği ile bugünkünden daha iyi noktalara, daha ileriye taşımak, vatandaş ile devletin kaynaşmasını sağlamaktır.

“Sivrekli İbrahim Re'fet Dîvânı” adlı bu eserin hazırlanmasında ve yayınlanmasında emeği geçen herkese teşekkür eder, bu kıymetli eserin okuyucularımıza faydalı olmasını temenni ederim.

Celalettin GÜVENÇ
Şanlıurfa Valisi

İÇİNDEKİLER

TAKDİM / 3

ÖNSÖZ / 7

KISALTMALAR / 9

I. BÖLÜM: İBRAHİM RE'FET'İN HAYATI VE ESERLERİ

1. Hayatı / 12

2. Eserleri / 18

2. 1. Mevlid / 19

2. 2. Dîvân / 20

II.BÖLÜM: İBRAHİM RE'FET DÎVÂNI'NİN İNCELENMESİ

1. Şekil Özellikleri

1. 1. Nazım Şekilleri / 22

1.2. Vezin / 25

1.3. Redif / 27

2. Dîvân'da Dikkat Çeken Muhteva Özellikleri

2.1. Din-Tasavvuf / 28

2.2. Aşk / 34

2.3. Sosyal Hayat / 36

3. Dil ve Üslûp / 41

4. Etkilendiği Şairler / 49

Sonuç / 57

Kaynakça / 59

III. BÖLÜM: İBRAHİM RE'FET DÎVÂNI (METİN)

Sözlük / 303

Özel Adlar Dizini / 347

Doç. Dr. Ekrem BEKTAŞ

1968'de Bitlis'in Hizan ilçesinin Süttaş köyünde doğdu. İlkokulu doğduğu köyde; ortaokulu Hizan'da; liseyi Van Atatürk Lisesinde tamamladı. 1988 yılında başladığı Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünden 1992'de mezun oldu. Aynı yılın Aralık ayında Ankara'nın Beypazarı ilçesinde öğretmenliğe başladı. 1993-1994 yılları arasında Ankara Uluğbey Lisesinde Türk Dili ve Edebiyatı öğretmeni olarak çalıştı. 1994 yılında Harran Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümüne Araştırma Görevlisi olarak atandı. 1996 yılında Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde "*Ahmed-i Dâ'i Divânı ve Bugünkü Türkesi*" konulu Yüksek Lisans tezini tamamladı. 1997 yılında Doktora yapmak üzere kadrosu Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsüne aktarıldı. 2005 yılında Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Eski Türk Edebiyatı Anabilim Dalında "*Muvakkit-zâde Muhammed Pertev Hayatı-Sanatı ve Divânı'nın Tenkitli Metni*" konulu teziyle Doktora öğrenimini tamamlayarak Harran Üniversitesine geri döndü. 2007 yılında Harran Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümüne yardımcı doçent olarak atandı. 5 Ocak 2011 tarihinde Doçent unvanını alan Bektaş, hâlâ aynı Üniversite'de çalışmaktadır. *Urfalı Hilmî ve Reyâhîn'i, Muhammed Nazmî-i Halvetî Sırr-ı Manevî (Manzum Mesnevî Tercümesi)* adlı eserleri ve çeşitli dergilerde yayımlanmış makaleleri bulunan Ekrem Bektaş evli ve dört çocuk babasıdır.

ÖNSÖZ

Divân şiiri tarihinin, Osmanlının siyasî tarihiyle paralellik arzettiği bilinen bir gerçektir. Osman Horata'nın Klâsik Sonrası Dönem olarak adlandırdığı XIX. yüzyıl divan şiiri artık miadını doldurmuş ve yerini yavaş yavaş batıdan gelen türlere bırakmıştır. Klâsik şiiri devam ettiren şairler, yeni türlerde eser veren şairler karşısında bir varlık gösterememiş, sadece şekil olarak divân şiirine bağlı kalarak şiir yazmışlardır.

Anadolu'nun muhtelif yerlerinde divân şiiri geleneğini sürdüren şairler yetişmiş; yetişen bu şairlerin sayesinde divân şiiri geleneği, günümüze kadar gelebilmiştir. İşte XIX. yüzyılın son çeyreği ile XX. yüzyılın ilk yarısında, şiir merkezi olarak bilinen başkentlerden (İstanbul, Edirne, Bursa) epey uzakta, Anadolu'nun küçük bir diyarı olan Siverek'te bu geleneği yaşatan şairlerden biri de İbrahim Re'fet Efendi'dir. İbrahim Re'fet, klâsik şiirin yoğun yaşandığı Urfa'nın Siverek kazasında doğmuş, öğrenimini tamamlamış ve şiir faaliyetlerine burada başlamış bir şairdir.

İbrahim Re'fet, 1938 yılına kadar yaşamasına rağmen hayatı hakkında bilinenler çok azdır. Yazılı ve sözlü bilgilerden yararlanılarak şairin hayatı, ilk defa tarafımızdan yazılmış ve Mevlid'ile birlikte yayımlanmıştır. İbrahim Re'fet'le ilgili araştırmalarımızı sürdürürken şairin torunu Avukat M. Arif Altunkalem ile tanışma fırsatını bulduk. Altunkalem, merhum babasından, dedesine ait şiir defterlerinin kendilerinde bulunduğunu, bu şiirleri günümüz alfabesine aktarılıp yayımlanmasını istediklerini ifade ettiler. Hatta elindeki defterlerden istinsah edilen bir iki defteri de yayımlanmak üzere Prof. Dr. Abdükladir Karahan'a verdiklerini, ama hocanın ömrü vefa etmediği için şiirlerin yayımlanamadığını söylediler. Daha önce de şairin Mevlid'ini yayımladığımızdan İbrahim Re'fet'in şair olarak güçlü bir kaleme sahip olduğunu bildiğimizden, şiirlerinin de gün yüzüne çıkarılması gerekliliğine inandık ve bu işe giriştik. Merhum Prof. Dr. Abdülkadir Karahan hocanın özel kitaplığındaki defterler ile şairin torundaki defterlere ulaştık. Böylece elimizdeki tüm defterleri karşılaştırmak suretiyle İbrahim Re'fet *Divânı*'nı oluşturduk.

Elinizdeki bu çalışma iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, şairin hayatı, eserleri ve Divânı ile ilgili bazı değerlendirmeler yapılmıştır. İkinci bölümde, Divân metnine yer verilmiş, metnin sonunda sözlük, özel adlar dizini, bibliyografya ve sonuç eklenmiştir.

Şiirler günümüz alfabesine aktarılırken sadece hemze, ayın ve uzun ünlüler gösterilmiş, metnin tam bir çevriyazısı yapılmamıştır. Şiirler seslendirilirken de vezin zarureti dışında günümüz fonetiğine uyulmuştur.

Hazırladığımız bu çalışmada, bütün çabamıza rağmen dikkatimizden kaçan hataların olması gayet muhtemeldir. Yapılacak olan eleştirilerin bizi memnun edeceği muhakkaktır. Bu çalışmamızın ortaya çıkmasına vesile olan M. Arif Altunkalem'e, defterlerin birer fotokopisini lütfedip veren, merhum Prof.Dr. Abdükladir Karahan'ın muhtereme eşleri Süreyya Karahan Hanımefendiye, Farsça gazelleri kontrol eden Yrd.Doç.Dr. Hayrullah Acar'a, çalışmama zemin hazırlayan eşim ve çocuklarıma ve kitabın basılmasında emeği geçen Şanlıurfa İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü yetkililerine teşekkürü bir borç bilirim.

Doç. Dr. Ekrem Bektaş
Şanlıurfa 2012

KISALTMALAR

- age.: Adı geçen eser
as. : Aleyhisselam.
bk. : Bakınız
By.: Beyit
C. : Cilt
G. : Gazel
GT.: Genel toplam
haz.: Hazırlayan
Kt. : Kıt'a
Ktp.: Kütüphanesi
Lg. : Lügaz
Mf.: Müfred
Ms.: Mesnevi
Mr.: Murabba
Mh: Muhammes
Rb.: Rubâ'î
s. : Sayfa
S. : Sayı
Şrk.: Şarkı
T. : Tarih
Th.: Tahmis
Trb.: Terci'-bend
vd. : Ve diğerleri

I. BÖLÜM

İBRAHİM RE'FET'İN HAYATI

VE ESERLERİ

1. Hayatı:¹

Siverek'in yetiştirdiği önemli şahsiyetlerden biri de şair İbrahim Re'fet Efendi'dir. Osmanlı'nın son dönemiyle Cumhuriyetin ilk çeyreği arasında yaşamış olmasına rağmen Re'fet'in hayatı hakkında bilinenler oldukça azdır. Şairin hayatı hakkında, *Şanlıurfa Şairleri*² adlı eser ile daha önce Siverek'te yayınlanmış olan bir iki dergi ve gazete yazısı dışında, yazılı herhangi bir bilgi olmadığı gibi bugüne kadar -daha önce yayınladığımız makale dışında- hiçbir bilimsel çalışma da yapılmış değildir.³

İbrahim Re'fet, Siverek'te Kadirzâdeler olarak bilinen aileye mensuptur. Kadirzâdeler hakkında sağlıklı bilgiye, aynı aileye mensup bazı kişilerin sözlü olarak naklettikleriyle ulaşıyoruz. Anlatılan bu sözlü bilgilerle göre aile, aslen Orta Asyalı olup oradan Musul'a göç eder. Musul'da "Celilzâdeler" olarak bilinen aile, daha sonra Musul'dan ayrılıp Bağdat'a yerleşir. Bağdat'ta iken Abdulkadir-i Geylânî'nin kurucusu

1 İbrahim Re'fet'in hayatı, daha önce ilk defa tarafımızdan yazılmış ve Mevlid'iyile birlikte yayımlanmıştır. Şairin hayatına dair burada verdiğimiz bilgiler söz konusu o çalışmamızdan alınmıştır. Ancak elde ettiğimiz bazı bilgiler ilave edilmiştir. Daha fazla bilgi için bk. Ekrem Bektaş, "Siverekli İbrahim Re'fet ve Mevlid'i", Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Edebiyat Dergisi, Yıl: 2007, Sayı 17, Konya, s. 77-103.

2 Bu eser için bk. Bedri Alpay, *Şanlıurfa Şairleri*, (Edisyon: Adil Saraç), Dal Yayıncılık, Şanlıurfa, 1986, s. 179-180.

3 İbrahim Re'fet hakkında yazılmış ilk yazı Mehmet Oyman'a aittir. Makalenin hiçbir kaynağa atıf yapılmadan sadece sözlü bilgilerden yola çıkılarak yazıldığını tahmin ediyoruz. Bk. Mehmet Oyman, "Siverekli Şair İbrahim Refet", Siverek Dergisi, Siverek Yüksel Tahsil Gençliği Derneği, Yıl 1968, s. 14-15.; Adı geçen dergideki yazı ufak tefek değişikliklerle ve isim belirtilmeden Siverek Gazetesi'nde "Siverek'in Yetiştirdiği Ünlüler ve Büyükler (1) Şair İbrahim Re'fet Kimdir?" başlığıyla tefrika edilmiştir. Yine bu yazıda verilen bilgilerin aynısı *Tarihi ve Kültürüyle Siverek* adlı çalışmada da tekrar edilmiştir. Bk. Tarihi ve Kültürüyle Siverek, (haz: Ramazan Özgültekin, Ekrem Akman, Hüseyin Demirbağ, Kadir Sun), Siverek Kaymakamlığı Yayınları, Ankara, 2003, s. 271. Ayrıca 13-14 Ekim 2001 tarihinde düzenlenen Tarihte Siverek Sempozyumu'nda "Şair İbrahim Re'fet'in Şiirleri Üzerine Sosyolojik bir Çözümleme" başlığını taşıyan bir bildiri sunulmuştur. Ancak anılan bildiride şair hakkında hiçbir bilgi verilmediği gibi örnek olarak verilen şiirlerin de nereden alındığı gösterilmemiştir. Bk. Recep Cengiz (Yrd.Doç.Dr.) "Şair İbrahim Re'fet'in Şiirleri Üzerine Sosyolojik Bir Çözümleme" *Tarihte Siverek Sempozyumu Bildirileri* (13-14 Ekim 2001), Siverek Kaymakamlığı, Elif Matbaası, Şanlıurfa, s. 159-163; Ayrıca Ramazan Özgültekin tarafından 2010 yılında Siverekli Şair İbrahim Rafet, Hayatı ve Eserleri, (Siverek 2010) adında bir kitap yayımlandı. Yayımlanan bu kitapta da İbrahim Re'fet hakkında ma'lum olan bilgiler ile bizim daha önce Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Edebiyat Dergisi'nde yayınladığımız makalemizdeki bazı bilgiler kaynak gösterilmeden tekrar edilmiştir. Ayrıca tarafımızdan yayımlanmış olmasına rağmen sayılamayacak kadar okuma hataları içeren Mevlid metni de söz konusu çalışmaya eklenmiştir.

olduğu Kâdirî tarikatine girdikleri için aile burada “Kadirzâdeler” olarak anılır. Daha sonra da aile Bağdat’tan ayrılıp Siverek’e gelip yerleşir.⁴

İbrahim Re’fet’in torunu avukat M. Arif Altunkalem de yukarıda anlatılan sözlü bilgilerin büyük kısmını babasından duyduğunu, fakat ailenin aslen Orta Asyalı olduğuna dair bir bilgiyi babasından duymadığını; aksine babasının, Kadirzâdeler olarak bilinen ailenin, Peygamber soyundan geldiğini ve Abdulkadir-i Geylanî ile kan bağının olduğunu naklettiler.

Yukarıda anlatılan bilgi ve belgelerin dışında, elimizde kim tarafından yazıldığı anlaşılmayan Kadirzâdeler ailesinin şeceresi vardır.⁵ Şecere, ailenin soykütüğü açısından oldukça önemli belge niteliğindedir. Şecere, tarihlendirilmemekle birlikte yedi kuşak önceden başlamakta ve ailenin en büyüğünün adı Abdulkadir olarak geçmektedir.

Şeceredeki kayda göre asıl adı İbrahim Hakkı olan ve şiirlerinde Re’fet mahlasını kullanan şair, 1875 yılında Siverek’te doğmuştur.⁶ Halk arasında daha çok İbrahim Re’fet veya şair Re’fet olarak tanınmıştır. Divân’daki

Yok böyle perî-zâd ne insân ne melekde

Bî-çâre şaşır kaldı ne yazsın **Baba Re’fet** G. 16/7

makta beytinde şairin “Baba Re’fet” olarak da bilindiğini öğreniyoruz.

İbrahim Re’fet’in babasının adı Abdurrahman Behçet’tir.⁷ Abdurrahman Behçet, Muhammed Arif’in oğlu olup, onun da babasının adı Eyüp’tür. Eyüp, Osman’ın oğlu; Osman ise Abdulkadir’in oğlu olarak şecerede yazılıdır.

Ayrıca şecerede sadece isim belirtilmemiş, bazı kişiler hakkında aydınlatıcı bilgiler de verilmiştir. Şecerede, şairin büyük dedelerinden Abdulkadir, Osman ve Eyyup hakkında her hangi bir bilgi olmazken, İbrahim Re’fet’in kendisi, Eyüp adındaki kardeşi, babası ve dedesi hakkında ise kısa da olsa bazı bilgiler yer alır. Soyağacında, şairin dedesi olan Muhammed Arif’in, Siverek’te kadılık yaptığı, Hüseyin Çeribaşı

4 Daha fazla bilgi için bk. Ramazan Sarıççek (Yrd.Doç.Dr.) “Şiverekli Şair ve Hattat H. Yûsuf Sâmi”, *Tarihte Siverek Sempozyumu Bildirileri* (13-14 Ekim 2001), Siverek Kaymaklığı, Elif Matbaası, Şanlıurfa, s. 143-155.

5 Bu şecere şairin torunu M. Arif Altunkalem’dedir. Bu belgeleri bize temin etme lutfunda bulunan Altunkalem’e teşekkür ederiz.

6 “Şanlıurfa Şairleri” adlı kitapta şairin doğum tarihi 1880 olarak verilmiştir. Alpay, s. 179.

7 Şecerede şairin babasının adı sadece Abdurrahman olarak geçer.

Camisi'nde⁸ müteveli olduğu, seksen yıldan fazla ömür sürdüğü ve 1280/1863-64 yılında vefat ettiği bildirilmiştir.

Şairin babası Abdurrahman Behçet hakkında şu bilgiler yer alır: *“Kitâbet ilminde mahâreti olup otuz seneden mütecâviz Hükümet Konağı'nın tahrîrât kitâbeti vazifesini ifâ etmiştir. Hüseyin Çeribaşı Cami'inde tevliyyet edip 1298/1882-83 târîhinde vefât etmiştir.”*⁹ Şecereye göre Abdurrahman Efendi'nin Eyyup, Muhammed Arif ve İbrahim Hakkı adlarında üç erkek çocuğu vardır. Şecerede şairin kardeşlerinden Muhammed Arif hakkında bilgi olmamakla birlikte Eyyup hakkında şu bilgi yazılıdır: *“Hüseyin Çeribaşı Cami'ine müteveli olmuş, bir aralık divân-ı umûmiyye kitâbeti ve bir müddet dahı Reji me'mûrluğunda istihdâm oldukda 316 tarihinde elli dört yaşında olduğu halde bilâ-veled vefât etmiştir.”*

İbrahim Re'fet hakkında ise şu bilgi kayıtlıdır: *“Birâderi Eyyub'dan sonra Hüseyin Çeribaşı Cami'inde müteveli olup bir aralık Nüfûs me'mûrluğu, Re'fet ismiyle bir Mevlûd te'lif etmiştir.”*

Yine şecerede verilen bu kısa bilgilerden de anlaşıldığı üzere İbrahim Re'fet, daha on iki on üç yaşlarında iken babasını kaybetmiş; kendisi de ağabeyi Eyyub, babası ve dedesi gibi aynı caminin müteveli heyetinde bulunmuş, kısa bir süre de olsa Nüfûs Müdürlüğü'nde memurluk yapmıştır.

İbrahim Re'fet'in hayatı ile ilgili şecerede anlatılan bu kısa bilgiden farklı olarak *Şanlıurfa Şairleri* adlı eserde, şairin eğitimi hakkında şu bilgi yer alır: *“...Siverek Reji müdürü olan ağabeyi Eyyub Bey'in himayesine girmiş, onun tayini ile gittiği Besni'de rüşdiye tahsiline başlamıştır. Buradan sonra Besni Tahtaova Medresesi'ne başlar, Medrese tahsilini Siverek Fevziye Medresesi'nde bitirir.”*¹⁰

Siverek Dergisi ve *Siverek Gazetesi*'ndeki yazılarda ise şairin Besni Rüşdiye Mektebi'ndeki eğitiminden hiç söz edilmez, sadece Re'fet'in okul çağına geldiğinde babası tarafından Siverek'teki Fevziye Medresesi'ne¹¹ kaydedildiği ifade edilir. Adı geçen medresede İbrahim

8 Halk arasında Sulu Camisi olarak bilinen mabedin asıl adı Hüseyin Çeribaşı Camisidir. Siverek Çeribaşısı Hüseyin Paşa tarafından yaptırılan caminin yapılış tarihi tam olarak bilinmemektedir. Daha fazla bilgi için bk. Özgültekin, vd., s. 325-328.

9 *Şanlıurfa Şairleri* adlı eserde şairin babasının ölüm tarihi 1886 olarak verilmiştir. Alpay, s. 179.

10 Alpay, s. 179.

11 Bu dönemde Siverek'te eğitim kurumu olarak Yusufiye ve Fevziye medreseleri faaliyette imiş. Daha fazla bilgi için bk. Özgültekin, vd., s. 394.

Hakkı, Siverek Müftüsü Zülfikar Zühtü Efendi¹² ile kendi akrabası olan Kadirzâde Hacı Yusuf Samî Efendi'den¹³ Arapça ve Farsça'nın yanında dinî ve müsbet ilimleri ders alır.¹⁴ Burada öğrenci iken bir taraftan da şiir yazmaya başlar ve şiirlerinde Re'fet mahlasını kullanır. Ancak bu mahlasın kim tarafından verildiği ve ne amaçla bu mahlası aldığını bilemiyoruz.

İbrahim Re'fet, medrese eğitimini bitirdikten sonra değişik kurumlarda memuriyet hayatına atılır. Şairin memuriyeti hakkında en fazla bilgi içeren kaynak yine *Şanlıurfa Şairleri* adlı kitaptır. Burada verilenlere göre İbrahim Re'fet, kardeşinin ölümü üzerine ilimle uğraşmayı bırakmış ve evi geçindirmek için Siverek nüfus memurluğu görevine başlamıştır. Buradan 1906'da tahrirat kâtipliğine, 1908'de tahrirat evrak memurluğuna, 1909'da Siverek Adliyesi aza mülazimliğine, 1911'de noterlik ilavesiyle adliye başkâtipliğine atanır. Şairin 1916 yılında ticarete başladığını bildiren Alpay, 1924'te de Urfa İl Meclisi azalığına ve buradan da encümen azası seçildiğini bildirir.¹⁵ Bu kaynakta verilen bazı bilgileri doğrulayan manzumeler şairin Divânı'nda mevcuttur. Böylece Re'fet'in şairlik, memurluk ve ticaret hayatı yanında siyasete girdiğini öğrenmiş oluyoruz. Ayrıca *Tarih ve Kültürüyle Siverek* adlı çalışmada, İbrahim Hakkı'nın 1905 yılında mülkî âmirlik görevinde bulunduğu yazılıdır.¹⁶

İbrahim Re'fet evlenmiş, Mehmet, Abdurrahman, Mihriye ve Fehmiye adlarında dört çocuğu olmuştur. Küçük yaşta ölen kızı Cahide için yazdığı mersiye'deki şu bendde:

Makberinde uyu ey **Câhidem** ey nâzlı bebek
Niçin ağlar saña **Mihriye Fehmiye** ağabek
Âh-ı hasretle seni ninnilerim mahşere dek
Seng-i firkatle gönül şîşesini kırdı felek
Yavrumu aldı elimden beni yandırdı felek Mh. 6/1

12 Hayatı için bk. Ramazan Özgültekin, *Siverek Evliya ve Alimleri*, Siverek, 2006, s. 179-180.

13 Hayatı için bk. Ramazan Özgültekin, *Siverekli Hacı Yusuf Samî Efendi, Hayatı ve Eserleri*, Siverek, 2005.

14 Oyman, s. 14-15; Özgültekin, vd., 394.

15 Alpay, s. 179.

16 Özgültekin, vd. 2003: 394.

Mihriye ve Fehime adlarında iki kızını olduğunu bildirir. Ancak elimizdeki aile şeceresinde, kız çocukları kaydedilmemiştir. Şairin torunu M. Arif Altunkalem de, Meyriye ve Halise adlarında iki halasının olduğunu söylediler. Mihriye'nin halk arasındaki söyleyişiyle Meyriye olması gayet tabiidir. Halise ve Fehmiye karışıklığını ise gerçek ad ile göbek ad farklılığından olabileceğini tahmin ediyoruz. İbrahim Re'fet, bir manzumesinde dört çocuk sahibi olduğunu dile getirerek yukarıda anlattıklarımızı doğrulamaktadır:

Ne elim var ne günüm var ne girîzgâhım var

Dört yetim yavrularım bir dahı Allâhım var Ms.6/32

İbrahim Re'fet, Adıyaman'ın Besni kazasında kaldığı süre hariç 1926 yılına kadar hayatını Siverek'te sürdürmüştür. Ancak şairin H. 1342/M. 1926 yılında bölgenin nüfûz sahibi ağalarıyla birlikte Konya'ya sürgün edildiğini ve Mustafa Kemal'e yazdığı manzumedan (Ms. 6) sonra affedilip burada memuriyete başladığını öğreniyoruz. Bu sürgünün Doğu ve Güneydoğu şehirlerinin çoğunda olduğu gibi 1925 yılındaki Şeyh Said hadisesinden kaynaklandığını tahmin ediyoruz. M. Arif Altunkalem de bu tahminimizi doğrulayan sözlü bilgilerle birlikte, dedesi İbrahim Re'fet'in Konya'ya sürgün edildiğinde amcası Mehmed'in on iki, babasının ise henüz dört yaşında olduğunu ifade ettiler. Bu sürgünden çok fazla müteessir olan şairin Konya'daki hayatı çok uzun sürmez. Şairin Divânı'ndaki birçok manzume Konya'da kaleme alınmıştır. Hatta Re'fet Konya'da iyi bir çevre de edinmiştir. Re'fet, Konya'da bulunduğu sırada, dikilen Atatürk heykeline atfen kaleme aldığı ve aşağıya ilk bendini aldığımız uzun muhammes-i mütekerriri yazar:

Bin kahr u musîbet ile inler iken evvel

Oldu o kara günlerimiz 'îde mübeddel

Kurtardı bizi işte bu Gâzî-i mübeccel

Yüksel şeref ü şân ile göklere yüksel

Ey sîne-i millette kurulmuş ulu heykel Mh. 5/1

Yazılan bu manzume, şairin tekrar Siverek'e dönmesini kolaylaştırmış olmalı ki bir buçuk yıl (18 ay) aradan sonra Re'fet tekrar Siverek'e dönmüştür. Hatta yazılan bu manzumenin Mustafa Kemal tarafından çok beğenildiği, bu manzumedan ötürü Re'fet'in sürgün cezasının sona erdirildiği ve Konya'da memuriyete başlatıldığı ifade

edilmektedir.¹⁷ Sürgünden Siverek'e dönen şairin tekrar ne işle meşgul olduğunu kesin olarak bilemiyoruz. Ancak bazı çalışmalarda şairin çeşitli görevlerde bulunduktan sonra 4 Şubat 1938 tarihinde vefat ettiği yazılıdır.¹⁸ Mezarının Belediye tarafından yaptırılan bir binanın altında kaldığı söylenmektedir.

Siverek ismini taşıyan uçağı karşılamak üzere 30.08.1931 tarihinde yapılan resmî törenin çekilmiş bir fotoğrafı vardır. Yusuf Samî Efendi ve ileri gelenlerin de yer aldığı bu resimde İbrahim Re'fet'in Yusuf Samî Efendi'nin hemen arkasında duran sakallı kişi olduğunu sözlü bilgilerden öğreniyoruz. Bu resme göre İbrahim Re'fet'in uzun boylu, gözlüklü, sakallı ve dolgun biri olduğunu söyleyebiliriz. Yine onun halim, mütevazı ve sade bir kişiliğe sahip olduğu rivayet edilir.

17 Özgültekin, s. 20-21.

18 Oyman, s. 15.

2. Eserleri:

Yukarıda üzerinde durduğumuz şeceredeki “*Re’fet ismiyle bir Mevlûd te’lif etmiştir.*” cümlesi ile Alpay’ın “*Mevlid, Safahât-ı Sevdâ eserlerinin adıdır.*”¹⁹ bilgisi dışında hiçbir kaynakta İbrahim Re’fet’in eserlerinden söz edilmez.²⁰ Bedri Alpay’ın *Safahât-ı Sevdâ* olarak kaydettiği eser, ya *Divân*’ın ismi ya da başka bir eserin adıdır. XIX. yüzyıldan sonra şiir divanlarına isim vermenin de yaygınlaştığını biliyoruz. Dolayısıyla *Safahât-ı Sevdâ*, şairin, Mehmet Akif’in etkisinde kalarak *Divânı*’na bir isim olarak verdiği kuvvetle muhtemeldir. Ayrıca elimizdeki bir defterin kapağında da Re’fet *Divânı*’nın isminin *Yâdigâr-ı Rûzgâr* olarak kaydedilmiş olması bu görüşümüzü teyit etmektedir. İbrahim Re’fet yazmaktan zevk duyan bir şairdir. Kendisi aşağıdaki beyitte şöyle dile getiriyor:

Her-kes alıyor lezzeti bir başka sebebden

Re’fet dahi âsâr-ı kalemden mütelezzîz G. 35/7

Re’fet’in bugün itibarıyla, *Mevlid* ve *Divânı* olmak üzere elimizde iki eseri vardır.

19 Alpay, s. 179.

20 Harran Dergisi’nde Mehmet Cuma Oymak tarafından “Re’fet Mevlidi (İbrahim Re’fet)” adıyla neşredilmiş olan mevlidin Siverekli İbrahim Re’fet’in Mevlidi ile bir ilgisi yoktur. Adı geçen Dergi’de yayınlanmış olan mevlid Diyarbakırlı İbrahim Re’fet’in Tarz-ı Cedid adıyla 1325 yılında basılmış olan mevlidinin günümüz alfabesine aktarılmış halidir. Daha fazla bilgi için bk. Ekrem Bektaş, Siverekli İbrahim Re’fet ve Mevlid’i, Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Edebiyat Dergisi, Yıl 2007, Sayı 17, s. 77-103; Ramazan Ekinci, “Diyarbakırlı Re’fet ve Mevlidi”, Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, C. 9, S. 1, Mert 2011, s. 187-220.

2.1. *Mevlid*:

İbrahim Re'fet'in yazmış olduğu Mevlid, incelemesiyle birlikte tarafımızdan daha önce yayımlandığından burada çok kısa değinilecektir. Malum olduğu üzere Türk edebiyatında, Hz. Muhammed'in doğumunu anlatan mevlid metinleri, İbrahim Re'fet'e gelinceye kadar yüzlerce şair tarafından yazılmıştır.

İbrahim Re'fet'in yaşadığı çevrede özellikle Diyarbakır ve Urfa'da mevlid yazan şairlerin sayısı da dikkat çekicidir.²¹ Hatta Siverek'te Re'fet'in çağdaşı, akrabası ve aynı zamanda medrese hocası Hacı Yusuf Samî Efendi de bir mevlid yazmıştır.

Re'fet'in hangi tarihte Mevlidini yazdığını kesin olarak bilmiyoruz. Ancak hocası Yusuf Samî'den sonra kaleme aldığı kuvvetle muhtemeldir. Özellikle Yusuf Samî'nin Mevlid'inin ilk bölümü ile Re'fet'in eserinin planı arasında çok ciddi benzerlikler vardır.

Re'fet Mevlid'i, klâsik mevlidlerin çoğunda olduğu gibi besmele, hamdele ve salvele ile başlıyor. Daha sonra tevhid, sebab-i te'lif, Hz. Muhammed'in nurunun yaratılışı, Hz. Muhammed'in dedesi Abdulmuttalib'in Allah'tan on oğul istemesi, Hz. Abdullah'ın Âmine ile evlenmesi, hamile kalması, Hz. Muhammed'in doğumu, Hz. Muhammed'in doğduktan sonra ümmeti için yaptığı dualar ve gösterdiği mucizeler ve dua bölümüyle Mevlid son bulur. "Mefâ'îlün mefâ'îlün fa'ûlün" vezni ile yazılan Mevlid, toplam 221 beyittir.²²

21 Bu yöreden tespit ettiğimiz mevlid şairleri şunlardır: Ahmed-i Mürşidî, Halil-i Si'irdî, Kamî-i Amidî, Diyarbakırlı İbrahim Re'fet, Yusuf Samî Efendi, Remzi Kürkcüoğlu ve Fûrûğî Efendi.

22 Daha fazla bilgi için bk. Ekrem Bektaş, Siverekli İbrahim Re'fet ve Mevlid'i", Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Edebiyat Dergisi, Yıl: 2007, Sayı 17, Konya, s. 77-103.

2.2. Divân:

Her divân şairinin, Divân tertip etmek en büyük arzusu olduğu gibi, divân şiiri geleneğini sürdüren İbrahim Re'fet'in de bu gâye ile şiirler yazdığını söylemek yanlış olmasa gerek. Şair, aşağıdaki beyitlerde *Divân*'ndan övgü ile söz eder:

Desin erbâb-ı dil *Dîvân-ı Re'fet* haclegâhımdır
‘Arûs-ı hâme-i nev-zâdımız çok dil-sitân olmuş G. 70/7

Biraz teskîne sa'y et nâr-ı ‘aşkı yok ise **Re'fet**
Yanar *Dîvân-ı şi'rim* hâme-i âteş-feşânımdan G. 121/5

Ölürsem derd-i ‘aşkınla haberdâr ol vasiyyetden
Mezârım taşına şu beyti yaz *Dîvân-ı Refet*'den Trb.1/5

İbrahim Re'fet *Divânı*'nın, biri şairin torunu Avukat M. Arif Altunkalem, diğeri de şairin hemşehrisi ve eski Türk edebiyatı hocalarından merhum Prof. Dr. Abdulkadir Karahan'ın kütüphanesinde²³ olmak üzere iki yazma defterine ulaştık. Her iki defter de müsvedde halinde olup manzumeler karmakarışık bir hâlde yazılmıştır. Bu defterlerin birinde yer alan bazı manzumelerin altında müstensih ismi olarak “Hacı Bozanoğullarından Ziyaoğlu” yazılmıştır. Şairin şiirlerini düzenlerken yukarıda bahsettiğimiz iki şiir defterini esas aldık. Ancak defterler birbirinden kopya edildiği için nüsha farkları da yok denecek kadar azdır. O yüzden tenkitli metin oluşturulmadı. Her iki defterde yer alan şiirlerin tümü karşılaştırıldıktan sonra Divân metnine dâhil edildi.

²³ İbrahim Re'fet'in şiir defterinin bir fotokopisini bizlere gönderen merhum Prof. Dr. Abdulkadir Karahan'ın muhtereme eşleri Süreyya Karahan'a teşekkür ederiz.

II. BÖLÜM

İBRAHİM RE'FET DÎVÂNI'NİN İNCELENMESİ

1. Şekil Özellikleri:

Bu güne kadar yayımlanmamış olan İbrahim Re'fet'in şiirleri, müsvedde halinde iki defterde bulunduğunu yukarıda ifade etmiştik. Elimizdeki bu iki defterden oluşturduğumuz Re'fet Divânı, orta düzeyde bir Divân olup teferruatı aşağıda sunulmuştur:

1.1. Nazım Şekilleri:

Divân'da, yedi mesnevi, dördü Farsça olmak üzere yüz yetmiş üç gazel, iki terci'-bend, sekiz murabba, dört şarkı, beş muhammes, on bir tahmis, altı tarih manzumesi, biri Farsça olmak üzere 6 kıt'a, biri Farsça ve Türkçe tercümesi olmak üzere dört rubâ'î, bir lügaz, on bir matla ve on bir de müfred olmak üzere yirmi iki beyit bulunmaktadır. Böylece Divân'daki manzume sayısı 249'dir. Bu nazım şekillerinden de anlaşıldığı üzere *Re'fet Divânı*, mürettep bir divânın özelliklerini taşır.

Re'fet *Divânı*'nda hiç kaside bulunmamaktadır. Ancak gazeller kısmında yer alan ve tamamı on dokuz beyit olan manzume bir "Bahariye"dir. Klâsik bir kasidenin özelliklerini taşımadığı için bu manzumeyi de gazeller arasına aldık.

Divân'da toplam yedi mesnevî vardır. Divân'ın başında yer alan bu yedi mesneviden ikisi hariç, genel olarak kısadır. "İlâhiyât" başlığıyla yer alan birinci mesnevi, Allâh'ın birliği ve azametini anlatan 47 beyitlik bir manzumedir. İkinci ve üçüncü mesneviler, Siverek Muhasebecisi Bekir Sıdkı Bey'in kaza ve kadere dair sorduğu soruya Re'fet Efendi'nin nazmen yazdığı cevabı içeren 5'er beyitlik manzumelerdir. Dördüncü mesnevi de Siverekli Berber Fettâh'ın İstanbul'da bulunan Halil Bey'den şipariş ettiği bir saat ile gözlüğün hikâyesini anlatan 14 beyitlik manzumedir. Beşinci mesnevi de tamamı dokuz beyit olup, Urfa şairlerinden Fürûgî Efendi'nin yazmış olduğu *Mevlid* ve *Mi'râciye*'ye yazılan bir takrizdir. Altıncı mesnevi ise Re'fet'in Konya'da sürgünde iken bir Zafer Bayramı vesilesiyle Mustafa Kemal'e ithafen yazdığı ve bu manzumeden sonra şairin sürgün hayatının sona ermesine sebep olan 60 beyitlik manzumedir. Son mesnevi ise Konya Aziziye Caminde ezan okuyan iki müezzinin övgüsündedir.

Re'fet Divânı'nda toplam yüz yetmiş üç gazel olduğunu ifade ettik. Bu gazellerden dördü (17, 33, 68, 117) Farsça'dır. Yine bu yüz yetmiş üç gazelden dördü dört beyit, elli ikisi beş beyit, ikisi altı beyit, yüz dördü

yedi beyit, biri sekiz beyit, yedisi dokuz beyit, biri on bir beyit, biri on dört beyit ve biri de on dokuz beyittir.

Divân'daki gazellerin rediflerinin harflerine göre dağılımı ise şöyledir: elif: 8; bâ: 4; tâ: 5; se: 2; cim: 2; hâ: 4; hı: 3; dâl: 5; zel: 3; râ: 26; zâ: 6; sîn: 1; şın: 8; sâd: 2; dad: 2; tı: 2; zı: 2; ayn: 1; gayn: 1; fâ: 2; kâf: 3; kef: 6; lâm: 5; mîm: 14; nûn: 13; he: 26; vâv: 2; yâ: 15.

Yine 31 numaralı gazel müemmma olup ilk mısralar Türkçe olmak üzere ikinci mısralar Kürtçe, Farsça, Arapça, Zazaca ve yine Kürtçe'dir.

İbrahim Re'fet Divânı'nda 8 murabba vardır. İlk murabba aşk içeriklidir. İkinci ve üçüncü murabba, şairin Konya'da sürgünde iken iki dostunun küçük yaşta vefat eden Hafize ve Nevvâre isimli çocuklarının ölümleri üzerine yazılmış mersiye'dir. Dördüncü murabba, Şark Umum Müfettişi Tali Bey için yazılmış; beşinci murabba, şair ile bir kuş arasında geçen muhavere konu edilmiştir. Altınca murabba, on dört bend olup "ahlâk programı" başlığını taşıyor. Yedinci murabba da yine nasihat içeriklidir. Son murabba ise "satranç" başlığı ile şairin sanatını gösterdiği ve Yavuz Sultan Selim'e ait olduğu söylenen

*Sanma şâhum herkesi sen sâdikâne yâr olur
Herkesi sen dost mu sandın belki ol ağyâr olur
Sâdikâne belki ol âlemde bir dildâr olur
Yâr olur ağyâr olur dildâr olur serdâr olur*

murabbaı andırıyor.

Şarkı başlığıyla *Divân*'da 4 manzume var. Bunlardan biri 4; biri 3; ikisi de 2'şer benden oluşuyor.

Re'fet Divân'ında 4'ü mütekerrir olmak üzere 5 muhammes vardır. Bunlardan biri felsefi, biri küçük çocukların öğretmenleri hakkında, biri aşk, biri şairin Câhide isimli kızının ölümü için mersiye, biri de Mustafa Kemal'in Konya'da dikilen heykeli üzerine yazılmıştır.

Divân'da 11 tahmis yer almaktadır. Re'fet'in gazellerini tahmis ettiği şairler şunlardır: Fuzûlî (ö.1556), Nedîm (ö.1730), Pertev Paşa (ö.1872), Ziyâ Paşa (ö.1880), Mu'allim Nâcî Efendi (ö.1893), Süleymân Nazîf (ö.1927), Savurlu Vehbî Bey-zâde Rüşdî Bey (?) ve şairin amcası Siverekli Hacı Yûsuf Sâmi Efendi (ö.1931)'dir. Bu tahmislerden biri şairin kendi yazdığı gazel, diğeri de müellifi bilinmeyen bir beyte tahmis edilmiştir.

Re'fet Divânı'nda yer alan tarihlerin sayısı da 5'tir. İlki Tillolu Sultan Memduh'un İstanbul'da vefat eden kızı; ikincisi Konya'da ilk açılan Erkek Mektebi; üçüncüsü nişanlanıp da evlenemeyen Esmâ Kadriye adlı bir kızın ölümü, dördüncüsü Konya'da yapılan bir çeşme ve beşincisi de şairin kız kardeşi Münire'nin ölümü için yazılmıştır.

Divân'da biri Farsça olmak üzere 6 kıt'a vardır. İlki "ebced"ın manası; ikincisi şairin mürşidi Antepî Mazhar Bey'in *Divânı*'na yazılan takriz ve Farsça tercümesi; diğer üçü de felsefî içeriklidir.

Divân'da biri Farça ve Türkçe tercümesi olmak üzere 4 rüba'î yer almaktadır. *Divân*'da cevabı "bardak" olan sadece bir lügaz bulunmaktadır. Yine *Re'fet Divânı*'nda 11 matla ve 11 de müfred olmak üzere 22 beyit vardır.

1.2. Vezin

Bahirler	Kalıplar	Ms	G	Trb	Mr	Şrk	Mh	Th	Kt	Rb	Lg	By
Muzâf	Mef'ûlü mefâ'îlü mefâ'îlü fa'ûlün	1	25	1	1	2	1	2	1	2	-	3
Muzâf	Mef'ûlü fâ'ilâtün mef'ûlü fâ'ilâtün	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Mef'ûlü mefâ'ilün mefâ'ilün fâ'ilün	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Remel	Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün	1	33	-	1	-	-	6	3	1	-	6
Remel	Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1	-
Remel	Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün	2	58	-	-	1	2	1	3	-	-	4
Remel	Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Remel	Fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün	1	1	-	3	1	-	-	1	-	-	-
Hezec	Mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün	1	44	1	-	-	1	2	2	-	-	7
Hezec	Mefâ'ilün fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün	-	6	-	1	-	1	-	-	-	-	1
Hezec	Mef'ûlü mefâ'ilün fa'ûlün	-	-	-	1	-	-	-	-	1	-	-
Hezec	Mefâ'ilün mefâ'ilün fa'ûlün	-	3	-	1	-	-	-	-	-	-	-
Rezec	Müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Rezec	Müstef'ilâtün müstef'ilâtün	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-
Toplam	GT: 249	7	173	2	8	4	5	11	12	4	1	22

Tabloda da görüldüğü gibi İbrahim Re'fet, daha çok remel bahrinin vezinlerini kullanmıştır.

Re'fet, şiirlerinde yer yer aruz kusurları görülmekle birlikte yaşadığı döneme göre aruz veznini başarıyla kullanan bir şairdir.

1.3. Redif

Re'fet, şiiirlerinin çoğunu redif kullanarak yazmıştır. Divân'daki 173 gazelden 143'ü rediflidir. Geri kalan gazelerde ise redif olmayıp kafiye ile yetinilmiştir. Bu 143 redifli gazelden 109'ü, kelime veya ek+kelime ile oluşturulurken 34'ü ise sadece ekle yazılmıştır. Aşağıdaki beyitler, şairin redif ile ahenk oluşturmak istediği güzel örneklerdir:

Vasl-i kadrin dil-i nâlânıma sor sorma bana
Renciş-i hikmet-i hicrânıma sor sorma bana G. 8/1

Çekîdem câna bir câm-ı muhabbet her çi bâd âbâd
Ne kevser isterim gayri ne cennet her çi bâd âbâd G.32/1

Mest-i nâzım sevdiğim meh-pâre mi bilmem nedir
Yoksa bir dür-dâne-i nevvâre mi bilmem nedir G. 42/1

2. Dîvân'da Dikkat Çeken Muhteva Özellikleri:

2.1. Din-Tasavvuf:

İbrahim Re'fet, Osmanlının son dönemi ile Cumhuriyetin ilk yıllarında yaşamış ve divân şiir geleneğine bağlı kalarak şiirler yazmış şairlerimizden biridir. Onun herhangi bir tarikate mensup olup olmadığını bilemiyoruz. Şiirlerinden öğrendiğimiz kadarıyla Re'fet mutasavvıf bir şair de değildir.

Siverek'te Kadirzâdeler olarak bilinen ailenin Abdülkadir Geylânî'nin soyundan geldiğini, ilim ve irfanla uğraştıklarını, bazı aile bireylerinin Siverek'te cami imamlığı ve mütevellî üyesi olduklarını biliyoruz. Bu yüzden Kadirzâdeler ailesi, Siverek ve civarında dindar bir aile olarak bilinmektedir. Şairin dini yaşayan biri olduğu, başta "İlahiyat" adlı mesnevisi olmak üzere diğer manzumelerinde de görmek mümkündür.

Ey kâdir-i mutlak keremi nâ-mütenâhî

İdrâk-ı beşer fehmine kâfi mi kemâhî Ms. 1/1

başlayan manzume baştan sona kadar Allah'ın birliğine ve kudretine dikkat çekiyor. Aşağıda matla beytini verdiğimiz "kâ'inât" redifli gazelde de kâinatın, Allâh'ın isim ve sıfatlarına âyine olduğu ifade edilmektedir:

Bir nümâyışgâh-ı eşbâh-ı fezâdır kâ'inât

Hep hakâyık ehline hayret-fezâdır kâ'inât G. 14/1

Şair, imanın altı esasından biri olan kaza ve kadere tam anlamıyla inanan ve boyun eğen biridir. Aşağıdaki beyitlerde şair bunu şöyle dile getirir:

Re'fetâ her ne gelir başa tahammül lâzım

Kader ü hükm-i kazâ Hazret-i Mevlâ'dandır G. 52/7

Hak'dan ne gelirse başım üzre yeri vardır

Zirâ yıkılan kalbleri ancak o onardır Ms.1/39

İnsandaki kuvve-i cüz'iyeye dikkat çeken şair, Allah'ın hayrı ya da şerri işleme konusunda insanı serbest bıraktığını, hayrı işleyene hayır, şerri işleyene de şerle karşılık verdiğini şu beyitlerde dile getirir:

Hayr ü şerr işlemeye verdi bize isti'dâd
Etdi bu kuvveti her ferd-i beşerde i'dâd

Hayra hayr ile fakat şerre verir şerle cezâ
Şu sıbâk üzre tecellî ediyor 'adl-i Hudâ Ms. 2/ 4-5

İnsan olmanın gereği olarak, insanın insana değil, Allah'a kulluk etmesi gerektiğini dile getiren şair şöyle der:

Kullara lâıyk olan kulluktur
Kader-i Hakk'a karışcak yokdur Ms. 3/3

Re'fet aşağıdaki beyitte, "Dikkat et! Her işinde, Allah'tan bir ân bile olsa gaflete düşme. Çünkü yüce Allah, insanın bütün sırlarını bilendir. Hâşâ O, asla insan gibi uyumaz." diyerek uyarıda bulunur:

Gâfil olma her umûrunda sakın Mevlâ'dan
Vâkıf-ı sırrın olan hazret-i Allâh uyumaz G. 36/2

Şair, aşağıdaki beyitte de, "Hz. İsa'ya gönderilen İncil, nasıl ki Kur'ân-ı Kerim'in inmesiyle geçerliliğini yitirmişse, senin yüzünün kitabı da bana aşk kitabını öylece unutturdu." diyor.

Mushaf-ı rûyun unutturdu kitâb-ı 'aşkı
Hazret-i Kur'ân ile İncil-i 'İsâ münfesi G. 28/2

Re'fet *Divânı*'ndaki 131, 132 ve 133 numaralı gazeller na't içeriklidir. Her üç gazelin de redifi "yâ Resûlallâh"tır. İbrahim Re'fet, yaşadığı çağın hastalığını, dindeki zayıflık olduğunu bu yüzden yer ve göğün ağladığını şöyle nazmediyor:

Zemîn ü âsmân kan ağlıyor za'f-ı diyânetden
Yine sen ol bize dünyâda reh-ber yâ Resûlallâh G. 131/6

Divân'da ismi geçen melek Azrail ve Cebrail'dir. Azrail 149 numaralı gazelin redifi olup matla beyti şöyledir:

Benziyor kahr-ı zamân hey'et-i 'Azrâ'il'e
Kaldı rihlet yine o himmet-i 'Azrâ'il'e

Cebrail ismi ise sadece aşağıdaki beyitte geçmektedir:

İhtizâza gelerek inledi şübbân-i Resûl

Haber-i ye'si verince ana Cibrîl-i emîn G. 118/4

Divân'da Hz. Hüseyin'in Kerbelâ'da şehit edilmesini telmih eden beyitlerin sayısı hayli fazladır. Hatta 118. gazel bir Kerbelâ mersiyesidir. Mersiyeenin

Ne diyem ki o Yezîdlere mülhidlere ben

Etdiler Hazret-i Peygam-beri me'yûs u hazîn G. 118/5

beytinde, Hz. Hüseyin'i şehit eden mülhid (dinsiz) ve yezidilerin bu fiilleriyle Hz. Peygamberi üzdükleri dile getiriliyor.

Aşağıdaki beyitlerde de Hz. Fatıma'nın Hz. Hüseyin'in kanlı gömleğini mahşer günü eline alıp feryat etmesine kimsenin tahammül edemeyeceği; gam bulutu, insanların kalbine sıkıntı verdikçe de, insan değil gökyüzünün bile binlerce göz ile ağladığı çok güzel bir hüsn-i talil ile dile getirilir:

Ehl-i mahşer nice bu mâteme tâkat getire

Kanlı gömlekle gelir Fâtıma eylerse enîn G. 118/6

Sehâb-ı gam tekessüf eyledikçe kalb-i milletde

Bize insân değil yüz bin göz ile âsmân ağlar G. 47/3

Re'fet, kalender-meşrep divân şairlerini takip ederek ham sofuları yerer. Özellikle sofuların cenneti ve hurileri kazanmak için çaba gösterdiklerini, kendisi için bunların hiçbir anlam ifade etmediğini, asıl gayesinin Allah rızası ve onun cemalini görmek olduğunu şöyle anlatır:

Sûflere ver cennetini zevk ede anda

Yokdur nazar-ı 'âtıfetim hûr u cinânda

Ben teşne-leb-i neş'e-i dîdâr u rızâyım

Meftûn-ı rızâ hem de rızâ-dâd-ı kazâyım Ms. 1/36-38

Re'fet, ham sofuların işlediği suçtan dolayı yüzlerini nasıl kara örtülerle kapattıklarını şöyle nazm eder:

Nâ-becâ işlediği cürm ü hatâdan utanıp

Süm'a-i sûfî yine çekdi yüze kara nikâb G. 10/2

Yine, dini, dünyaya alet eden ham sofuların, ellerine tesbih alarak milleti kandırdıkları aşğıdaki beyitlerde ifade edilir:

Gerçi âdâb-ı tarîkatde ‘alâdır tesbîh
Sâhte zâhidlere bir cerr-i ğinâdır tesbîh G. 24/1

Al ele silsile-i feyz-i Hudâ’yı **Re’fet**
Çünkü sûfilere âlât-ı riyâdır tesbîh G. 24/7

Divân’da, ismi anılan mutasavvıfların başında Abdulkadir Geylânî geliyor. Şairin büyük dedelerinden olan Abdulkadir Geylânî ismi, “şeh-i Bağdâd”, “Zilân-şâh” ve “Hazret-i Gîlânî” şeklinde *Divân*’da geçiyor:

‘Afv eyle günâhım ne kadar olsa da efzûn
Bağışla beni ol *şeh-i Bağdâd*’ıma âmîn (Ms. 1/44)

Merdüm-i dîdelerim olsa da âlûde-i hâb
Kurret’ül-‘ayn-i basîret-i *Zilân-şâh* uyumaz G. 36/3

Mâr-ı zülfün olamaz mu‘cize-i havf-engîz
Mürşid ü melce’imiz *Hazret-i Gîlânî*’dir G. 41/5

İbrahim Re’fet *Divânı*’nda, âyet ve hadisten yapılmış iktibaslar fazla değildir. *Divân*’da iktibas edilen âyet sayısı yedi, hadis sayısı da ikidir. “...Doğrusu insan çok zâlim ve çok câhildir.” (Ahzab, 72.) âyetini şair şöyle iktibas eder:

Sûretde velev ‘ilm-i zevâhirde fehûlüz
Ma‘nen bilirim biz yine *zalâm u cehûlüz* Ms. 1/25
“Evet (buna) biz şâhid olduk” anlamına gelen “Kâlû belâ”
(A’raf, 172) iktibasını da şair şöyle kullanır:

Sen Hâlık isen hayr ile şerrin ezeli
Ta’yîne seyir etmiş idin *kâlu belîde* Ms. 1/28

Şair A’raf suresinin 155. âyetindeki “onunla dilediğini saptırısın” anlamındaki ifadeyi aşğıdaki beyitte kullanır:

Tudillu men teşâ esrârı vardır yoksa billâhî
Sana îmân ederdi heft kişver yâ Resûlallâh G. 131/5

Re'fet, “*hel min mezîd*” (Kaf, 30) “daha var mı”? anlamına gelen âyeti aynı manzumede birer beyit ara ile iki kez iktibas yapmış:

Almağa kâlâ-yı hüsnünçün hazırdır nakd-i dil

Var ise bâzâr-ı vaslında diyen *hel min mezîd* G. 30/4

Âyetten alınan ve “ol” anlamına gelen “kün” (Bakara, 117) kelimesi aşağıdaki iki beyitte şöyle kullanılmıştır:

Hep tecellîgâh-ı Yezdân’dır vücûd-ı ‘âlemîn

Oldu sahrâ-yı ‘ademden emr-i *kün*le çün be-dîd G. 30/7

Yokdan var olup geldi bütün safha-i ‘âlem

Kün emrin ile sahâ-i îcâda İlâhî G. 159/2

Yine, “adaletli olun” anlamına gelen “i’dilû” (Mâide, 8) kelimesi iktibas edilerek şöyle kullanılmıştır:

Rahm ü şefkatde müsâvâtı gözet sultânım

İ’dilû âyetinin böyle midir mâ-sadakı G. 160/6

Re'fet,

Ya’ni hilkatden Hudâ ‘âciz midir mahşer günü

Haza sehlün lehü biennehü min halkın cedîd G. 30/8

beytinin ikinci mısraındaki Arapça ifade ile Yâsîn suresinin 78 ve 82. âyetlerinden mealen iktibas yapmıştır.

Re’fet Divânı’nda iktibas edilmiş ilk hadis “Dünya âhiretin mezasıdır.”²⁴ hadisi olup aşağıdaki şekliyle geçmektedir:

Bir mezra ‘adır âhirete yoksa şu dünyâ

Zâtında nazar ehline yok kıymeti aslâ Ms. 1/23

Divân’daki ikinci hadis ise, “Biriniz kendisi için istediği şeyi din kardeşi için de istemedikçe imân tam etmiş olmaz”²⁵ hadis-i şerifidir:

Nefsine istedigün gayre yapar ehl-i kemâl

İsterim ben de o sûretle bir insân olayım G. 106/6

24 Aclünî, *Keşfü’l-Hafa*, 1/320.

25 *Camîü’s-sagîr Muhtasarı Tercüme ve Şerhi*, C. 4. s. 1649.

Re'fet'in

O gülün câmi‘a-i hüsn-i hidâyet sayılır

Âh u feryâdımız ezân u ikâmet sayılır G. 59/1

matlaı ile başlayan gazeli, namaz ile ilgili terimler (ezân, kâmet, seccâde, tâ‘at, rukû‘, mikdâr-ı teşehhüd, selâm, âyet vb.) kullanılarak yazılmıştır. Re'fet,

Buğz etmededir ‘ilm ile ‘irfâna o vâ‘iz

Hiddet veriyor doğrusu insâna o vâ‘iz G. 85/1

matlaı ile başlayan “vâ‘iz” redifli gazelinde de vaizlere çatarak, vaizlerin *Kur'an*'ın anlamını bilmediklerini, halkı korkuttuklarını, kısaca anlattıkları mevzuların halkı etkilemediğini söylüyor.

2.2. Aşk:

Re'fet Divânı'nda genel olarak divân şiirinin sevgili-âşık-rakib arasında cereyan eden klâsik aşk anlayışı işlenmiştir. Sevgiliye duyulan aşk, onun için çekilen elem ve gam, bu aşkın temelini oluşturur. Şair aşağıdaki beyitte, aşk hastası olduğundan doktorun halini hoş görmesini ve sırlarını kimseye açıklamamasını istemektedir:

‘Aşk hastasıyım ben bilirim hâlimi hoş gör

Fâş eyleme ‘âlemlere esrârımı doktor G. 51/3

Re'fet, mutasavvıf şairler gibi, “Aşk şarabını elest meclisinde içtiğini, Cem’in bulduğuna inanılan şarabın ise daha yeni üzüm suyundan meydana geldiğini şöyle nazmeder:

Biz şarâb-ı ‘aşkı tâ bezm-i elestde içmişiz

Âb-ı engûrdan terekküb etdi câm-ı Cem henûz G. 67/6

Re'fet, Fuzûlî'nin

Mende Mecnûn'dan füzûn âşıklık isti'dâdı var

Âşık-ı sâdık menem Mecnûn'un ancak adı var²⁶

beytinde dile getirdiği manayı çağrıştıran bir söyleyişle kendisindeki aşk macerasının Mecnun ve Ferhad'ı uyuttuğunu söyler:

Uyutdu mâ-cerâ-yı ‘aşkımız Mecnûn u Ferhâd’ı

Lisân-ı halkda beyhûde anlar dâstân olmuş G. 70/2

Re'fet, aşkla ilgili gazellerinde, Nedîm tarzına yaklaşmaktadır. O da Nedim gibi hayata bağlı, neşeli ve şuh bir şairdir. Aşağıdaki beyitlerde şairin bu şiir anlayışını görmek mümkündür:

Böyle cevri ehli degildin sanemâ n'oldu sana

Bu kadar etmez idin bana cefâ n'oldu sana G. 4/1

Görmedim zümre-i hûbânda bir ehl-i hitâb

Edeyim hâle münâsib azıcık nâz u ‘itâb G. 10/1

Sev güzel etme nikâh bâde ise oldu mubâh

‘Aynı cennetleşiyor kahbe zamânım giderek G. 96/5

Çekelim ‘aşkına pîr-i muğanın câna kadeh

Reng alıp reng vere tâ ‘ârız-ı cânâna kadeh G. 23/1

26 Fuzûlî Divânı, s. 199.

Deryâ-yı 'aşka daldı gavvâs-ı kilik-i Re'fet
Olmaz mı nazm-ı pâka mânend-i dürr-i yek-tâ G. 2/5

Dağılmış 'akl ü fikrim 'aşkdan hep târmâr olmuş
Perîşân perçemindir sanki çokdan şânesiz kalmış G. 77/6

Fenn-i 'aşkın edebiyâtını istersen eger
Re'fet'in nazm-ı dil-âvîz ü dil-ârâsına bak G. 90/7

Belâ-yı 'aşk ile rüsvâ-yı 'âlem olduğun **Re'fet**
Ne denli ketm edersen gösterir çâk-i girîbânın G. 98/7

Derdimi doktora nabzımla müfessir degilim
Maraz-ı 'aşkdan aslâ müteneffir degilim G. 110/1

Fenn-i 'aşkı okudur rahle-i tedrîsinde
Re'fet'in dersine saf-beste-i ta'lîm olalım G. 105/5

Şair, "Sevgiliyi terk etmek gibi bir cinayet işlediğim zaman, kanım sevgilinin haramî gözlerine mubah olsun" diyerek aşktaki samimiyetini ortaya koyuyor:

Bir cinâyet işler isem terk-i yâr etmek gibi
Ol zamân olsun harâmî gözlerin kanım mubâh G. 22/5

Re'fet aşağıdaki beyitte de divân şiirinde rastlanılmayan bir benzetme ile sevgilisine "koyun gözlü" diye hitap eder:

Dîde-veş otlı sulu bir mesken-i sahrâ mı var
Ey koyun gözlü nigârım gel de şu mer'âda gez G. 64/4

Aşağıdaki beyit de çok güzel benzetme ve ince bir hayal vardır:

Çalışmış cân ü dilden toplamış müjgândan çûplar
Hayâl-i yâra çeşm-i intizârım lâne yapmışdır G. 39/2

Bu benzetme, şairin hoşuna gitmiş olmalı ki şu beyitte de tekrar edilmiş:

Ana ben doğrusu sî-mürğ-ı 'ankâ söylesem azdır
Hayâl-i yâra çeşm-i intizârım âşiyân olmuş G. 70/6

2.3. Sosyal Hayat:

İbrahim Re'fet *Divânı*'nda, sosyal olaylara dair yazılmış manzumeler dikkat çekicidir. Bu manzumelerde şairin yaşadığı Siverek ve sürgüne gittiği Konya'da meydana gelen sosyal meseleler hakkında bilgi bulmak mümkündür. Siverek Muhasebecisi Bekir Sıdkı Bey'in İbrahim Re'fet Efendi'den kaza ve kaderle ilgili sorduğu soruya verilen cevap, İstanbul'dan sipariş edilen saat ve gözlük, bir Zafer Bayramı'nı kutlamak üzere yazılan manzumeler bu cümledendir. Zafer Bayramı vesilesiyle yazılan bu manzumede Re'fet, önce Osmanlı padişahlarını ham heves peşinde koşmakla itham eder. Özellikle Osmanlının son dönemlerinde İstanbul'da inşa edilen Dolmabahçe ve Yıldız sarayları yüzünden padişahları eleştirir:

Her biri bir heves-i hâm ile yoldan sapdı
Kimisi Dolma-sarâyı kimi Yıldız [yapdı] Ms. 6/3

Daha sonra şair, Mustafa Kemal'i bir kurtarıcı olarak görür ve şu beyitlerle över:

Milletin sevgili devletli halâs-kârı Kemâl
Çıkdı meydâna Sivas Konferası'nda der-hâl Ms. 6/2

Bir gazâ eyledi ki Hazret-i Peygam-ber de
Başkumandan diye yazdı onu ser-defterde

Yaşa ey müncî e'âzım yaşa ey Gâzî Paşa
Yaşa ikbâl ile iclâl ile binlerce yaşa Ms. 6/53-54

Şair, bugün değişik isimlerle anılan Doğu ve Güneydoğu meselesini o gündün görerek Türklerle Kürtlerin birlik ve beraberlik içinde yaşamaları gerekliliğini şöyle dile getirir:

Terk etme sakın Türklüğü Kürd olsa da farkın
Hem-dem olalım biz bize eczâ-yı vatanda
Yok hakk-ı hayât sonra ne sende ne de bende
Bir kerre düşün anla nedir gâyesi farkın Mr. 4/3

Aşağıdaki beyitte hainlere seslenen şair, millet var olduğu sürece vatanın bölünemeyeceğini ifade eder:

Parçalanmaz vatan â hâ'in millet var iken
O çelik kuvve-i bâzû-yı mezâlîm-efken Ms. 6/24

Memleketin kötü idare edilmesinin sebebini yetişmiş insan azlığına (kaht-ı ricâl) bağlayan şair, Cumhuriyet döneminde mutlak itaatın vacip olduğunu şu beyitlerde dile getirir:

Bizdeki sû'-i idâre sebebi kaht-ı ricâl
Eyleyen işte budur devlet umûrun işkâl Ms. 6/27

Emr-i devletlerine gerçi itâ'at vâcib
Olamam yok yere ben fevz ü necâta tâlib Ms. 6/29

Şair, yaşadığı bölgede yapılan haksızlık ve zulümleri şöyle şiirleştirir:

Çok derebeyleri ki münhemik-i fisk u fesâd
Eylemiş hayli zamân hâl-i anarşide 'inâd

Fukarâ kanını dökmüş kasasın doldurmuş
Şâhid-i emn ü sukûn çehresini soldurmuş Ms. 6/18-19

İbrahim Re'fet, aşağıdaki beyitlerde de, bir aşîret kadını tarafından elindeki çiftliğin alındığını, yoksulluk içinde yaşayan biri olduğundan kendisine zulmedildiğini anlatır:

Ben neyim 'acz-ı sefâletle yaşar bir bî-kes
Söylesem derdimi billâh gülerler her-kes

Ne elim var ne günüm var ne girîzgâhım var
Dört yetim yavrularım bir dahı Allâhım var

Bir 'aşîret kadını çiftliğimi zabt etdi
Senelerce sı'a-i hâlimi pek incitdi

Tatmışım lezzetini tu'me-i istibdâdın
Müteğallibler elinden demeyip feryâdın Ms. 6/31-34

1925 yılındaki Şeyh Said hadisesinden sonra Doğu ve Güneydoğu'daki nüfuzlu aileler gibi Kadirzâdeler ailesinden İbrahim Re'fet ve ailesi de Konya'ya sürgün edilir. Re'fet'in Konya'da iken çevre edindiğini biliyoruz. Re'fet her ne kadar çevre edinirse de sürgünden sıkıldığını, tekrar memleketi Siverek'e dönmek istediğini aşağıdaki beyitlerden anlıyoruz:

Ansızın hiss-i teğâfûl idi verdim de dedim

Şu Zafer Bayramı'nın hürmeti me'vâma gidem Ms. 6/52

Re'fet, sürgün edilişini yukarıda anlatılanlardan başka bir sebebe bağlar. Şair, Siverek milletvekili Mahmud Nedim'in kayını ile birlikte meclis üyesi oldukları bir sırada bir Bey'in oğlunun il meclis üyeliğine seçilmemesi üzerine sürgün edildiğini şu beyitlerle anlatır:²⁷

Siverek meb'ûsu Mahmûd Nedîm'in kayını

O da a'zâ idi meclisde benim tek 'aynı

İntihâb etmek için encümen-i şu'unâtı

Rüfekâmızla geçirdik nice tehdîdâtı

Başladı hükmünü icrâya şu hüsn-i niyyet

Çünkü vermiş idi cür'et bize Cumhûriyyet

'Âkıbet 'â'ileden 'â'ileye oldu hulûl

Hâsılı bulmadılar şu işe imkân-ı husûl

İntihâb etmediler her şeye rağmen o Begi

Vâli-i sâbıkımız Hayrî Bey'in gözbebegi

Münfa'ıl oldu bu işden ha o meb'ûs-zâde

Nefsi aldırtdı bize hançere-i menfâda

Bir çalışdık şu harb ile şereri itfâya

Sebebi işte budur geldiğimiz menfâya Ms. 6/39-47

Gerek birinci gerekse ikinci Meşrutiyetin ilanından sonra bazı insanlar, hürriyeti mutlak serbestiyet olarak anlar. Yani istedikleri gibi yiyip, istedikleri gibi içip, istedikleri gibi eğlenme olarak addeder. Şair toplumdaki bu yanlış anlamaları şöyle dile getirir:

27 Ramazan Özgültekin, hiçbir kaynak belirtmeden Re'fet'in Konya'ya sürgün edilişini kendisini çekemeyen kimselerin yazmış oldukları menfi raporların sebep olduğunu ifade etmektedir. Özgültekin, s. 19.

Sû' -i ahlâk ile tefsîr etdiler hürriyeti

Dîn ü nâmûs u hayâ oldu ser-â-pâ münfesih G. 28/6

Şair aşağıdaki beyitte de, “Esaret, babadan bize miras kaldığı için, şahsi hürriyetimiz, ölmüş bir insan gibi kabre konuldu” diyerek yaşanan sıkıntılara değinir:

‘Unvân-ı esâret bize mîrâs-ı pederdir

Hürriyet-i şahsiyye ölüp kabre konuldu G. 167/5

Divân'daki 168. sıradaki natamam gazelde, Siverek'te meydana gelen sosyal bir olay anlatılır. Gazelin son beyti şöyledir:

Sükûn-ı emn ü râhat Siverek'de kalmadı hayfâ

Bahâr-ı ictimâ'ıyyâtımız bir gül gibi soldu G. 168/4

Yine *Divân*'daki 44. sırada yer alan gazel, 1929 yılında Siverek'te meydana gelen açlık ve kuraklık üzerine yazılmıştır. Matla beyti şöyledir:

Yağmamışdı şu havâlîde geçen yıl yağmur

Hâlimiz diyk-ı ma'îşet ile etmişdi mürûr G. 44/1

Gereğinden fazla iltifat veya övmenin aslında yermek olduğu ya da şairin ifadesiyle alaya almak olduğu şöyle dile getirilir:

Lüzûmundan ziyâde iltifâtın

Olur kendimce istihzâya bâ'is G. 18/4

Şairin İstanbul'a gidip gitmediğini bilemiyoruz. Ancak bir gazelinde İstanbul'un Filorya, Heybeli ve Beşiktaş semtlerinin isimlerini anar:

Ben denizde mâhî olsaydım o mâha kâşkî

Kim Filorya 'âleminde şimdi istihmâm eder G. 48/5

Zevrak-ı dilde ölüm korkusu var sandal ile

Geçelim *Heybeli*'den biz de kenâra bu gece

Geçiyor şimdi *Beşiktaş*'dan o semte a gönül

Pansiyonunda bulursun anı ara bu gece G. 144/4-5

Aşağıdaki beyit, kaplıcalarıyla bilinen ve Diyarbakır'ın kazası olan “Çermik” kelimesinin çağrışımından yararlanarak söylenmiştir:

Zülf-i pür-çînini Çermik'de neler çekdiğini

Şâne-i âh-ı perîşânıma sor sorma bana G. 8/6

Re'fet, pek çok divân şairi gibi zamandan ve zamaneden şikâyet eder. Zaman, âhîrzaman olduğu için insanlarda vefâ kalmadığı, aslında vefâ denen şeyin bir kuruntudan ibaret olduğu, insanlık âyinesinde vefâ sırrının silindiği kısacası hiçbir şeyin eskisi gibi olmadığı dile getirilir. Divân'da tespit ettiğimiz dikkat çekici beyitler şunlardır:

Zemîn ü âsmânı ditredir feryâd-ı 'uşşâkîn
Ser-i kûyun gören der *gâlibâ âhir-zamân olmuş* G. 70/3

Âsâr-ı vefâ kalmadı ebnâ-yı beşerde
Şâ'irler eder yok yere dil-berlere isnâd G. 29/3

Sırr-ı vefâ silinmiş âyîne-i beşerden
Lâyık mıdır görünsün hep bî-vefâ güzeller G. 45/6

Vefâ bir zıll-ı mevhûmdur cihânda kendi fikrimce
Vefâdan dem uranlar mutlaka ehl-i riyâdandır G. 57/3

Şairin, akraba arasındaki sosyal bağların bozulmasını, Yusuf u Züleyha hikâyesindeki Hz. Yusuf'un, kardeşleri tarafından kuyuya atılması örneğiyle anlatması ilgi çekicidir.

'Akrabâda hüsn-i şefkat kalmamış dersem inan
Yûsuf'a zulm u hakâret eyleyen ihvân imiş G. 72/6

Her dönemde olduğu gibi, bilgisiz kimselerin yöneticilere daha yakın, irfan ehlinin (bilgin insanlar) ise kendi köşelerinde mahzun oldukları şöyle dile getirilir:

Der-i devlet-penâha zümre-i nâ-dân makrûndur
Anunçün ehl-i 'irfân gûşe-i zilletde mahzûndur G. 40/1

Re'fet, insanların medeniyet maskesi altında, insana ve insanlığa yakışmayan vahşetleri işlediğini şu beyitle özetliyor:

Gerçi sûretde temeddün maskesi altındadır
O fecâ'atlar ki yaptı yapmaz ehl-i bâdiye G. 150/6

Şair, "felek" redifli iki gazel (G. 93, 94) yazarak dünyada olup biten haksızlıkların sebebinin felek olduğunu söyler ve ona sitem eder:

Ne yamân derde düşürdün beni eyvâh *felek*
Kıra çerhin seni ber-bâd ede Allâh *felek* G. 94

3. Dil ve Uslûp:

İbrahim Re'fet, divân şiiri geleneğine bağlı kalmış bir şairdir. Doğup büyüdüğü Siverek'in medereselerinde eğitim gören İbrahim Re'fet, Türkçe, Arapça ve Farsça'nın yanında o yörede konuşulan Kürtçe ve Zazaca'ya da vâkıf bir şairdir. Onun birinci mısralar Türkçe olmak üzere ikinci mısraların Arapça, Farça, Kürtçe ve Zazaca yazdığı mülemma gazeli sahasında ilk olsa gerektir. Şairin yukarıda saydığımız dillere vukufu onun kelime kadrosunu zenginleştirdiği muhakaktır. Ayrıca Kadirzâdeler ailesinde Yusuf Samî Efendi ve Şahâb gibi eser vermiş şairler yetişmişlerdir. Bu da gösteriyor ki Re'fet, şiir yazma yeteneği olan bir aileye mensuptur. Her şeyden önce Re'fet, şairliğine güvenen biridir. Düşmanları hangi taraftan saldırırsa saldırısın yolundan sapmayacağını söyler. Çünkü kendisini düşmanın hücumundan koruyan nazmı (kalemi) var.

Tehâcüm etse a'dâ her taraftan inhirâf etmem

Cihânda **Re'fetâ** nazmım gibi 'âlî-cenâbım var G. 55/9

Re'fet, hüner göstermek ya da sanat yapmak kaygısıyla bazı manzumeler de yazmıştır. Aşağıda iki beytini verdiğimiz gazelde, her beytin son kelimesi bir sonraki beytin ilk kelimesi olarak tekrar edilir:

Bir tûl-i emeldir beşerin kurduğu hulyâ

Hulyâ ile aldatdı nice kimseyi *dünyâ*

Dünyâ-yı denî olsa da ser-neş'e-i ednâ

Ednâ-yı nazarla yine bakmaz ana a'lâ G. 7/1-2

Yine,

Gâh verir 'uşşâkına tevkî'-i lutfundan berât

Gâh sürer menkâbe bulmaz rişte-i fevz ü necât G. 13/1

matla beyitli gazelin tüm mısraları "gâh" kelimesiyle başlar. Yine

Bülbül nedir âh-ı nevâ yok mu senin tek mübtelâ

Sen gülle her şeb âşinâ ben yârdan her-dem cüdâ G. 3/1

matlarıyla başlayan gazelin ilk mısraları da "bülbül" kelimesiyle başlar. *Divan*'da satranç başlığıyla yer alan musammat da şairin hünerini sergilediği bir manzumedir:

Mübtelâyım/ âşinâyım /cân u dilden /ben sana
Âşinâyım /cân u dilden /ben sana /mübtelâyım

Cân u dilden /ben sana /ey meh-likâ /oldum fedâ
Ben sana /mübtelâyım /oldum fedâ /ihsân bana Mr. 8/1

Divân şairleri gibi Re'fet de, hem kendini hem de şiirini makta beyitlerinde över. Hatta bazen meydan okur. Onun kendisini övdüğü beyitlerden bazıları aşağıdadır:

Şâ'iriz cev-v-i suhende her yana biz tâ'iriz
Bir yere etmez tesânüd kuvve-i pervâzımız G. 63/5

Hâme-i nazmım Nerîmân-ı suhandır **Re'fetâ**
İşte meydân işte hâme istemem lâf ü güzâf G. 88/5

Nazmını böyle zarîfâne yazarsa **Re'fet**
Kalacak solda seferinle cenâb-ı Bâkî G. 166/6

Re'fet çıkıyor çünkü belâğat denizinden
Kıymetlenir elindeki dür-dâne-i elfâz G. 84/7

Fenn-i 'aşkın edebiyâtını istersen eger
Re'fet'in nazm-ı dil-âvîz ü dil-ârâsına bak G. 90/7

XVIII. yüzyıl şairi Nedim'le önemli bir mesafe kateden mahallileşme hareketinin özellikleri, Re'fet'in gazellerinde belirgin bir şekilde görülmektedir. Re'fet, halkın günlük konuşma dilinde kullandığı ibarelere, söyleyişlere şiirlerinde yer veren bir şairdir. Aşağıdaki beyitler örnek olarak verilmiştir:

Gel beri yosma melek lâle-'izârım sensin
Kaçma benden ki enîs-i dil-i zârım sensin G. 94/1

Gel gel göreyim bir yüzünü yosma melek gel
Her nesne ki cânânıma lâzım o mükemmel G. 103/1

Devâm et 'îş ü nûşa etme istiğnâ vakit nâzik
Ki geçmez bir dahı fırsat ele zîrâ vakit nâzik G. 96/1

Sipih-r-i nâsiyende şâne vü kurdele sağ olsun
Sehâb altında kalmaz tîz be-tîz mihr-i dırâhşânın G. 98/3

Ben bu gün bir âfet-i mekkârenin meftûnuyum
Etmeyin ey dōstlar Allâh için benden 'itâb G. 9/4

Mest eder bizi bu vecih ile zehr-âb-ı felek
Kîsemizden alamaz bir metelik ya da kuruş G. 74/2

'Îd-i vaslında güzel ben sana kurbân olayım
Dîde-i mestine âşüfte vü hayrân olayım G. 106/1

Birazım gez dolaş etrâfı dedim a gönül
Sana hicrân iline 'azm-ı şitâb et mi dedim G. 107/2

Teşrîf ediver bir gece gam-hâneye zîrâ
Başım gözüüm üzre senin ey yosma yerin var G. 46/2

Orda da yoksa eger durma cehennem ol git
Kefeni boynuna tak doğru mezâra bu gece G. 144/6

Zîrâ yarasızlar ne bilir ki yara sızlar
Beyhûde çıkarma felege zârımı doktor G. 51/5

İbrahim Re'fet'in, bugünkü Türkçe'de kullanılmayan “çizginmek, gögermek, gökçek, tümmek, tümermek, ovarmak, ödelenmek gibi arkaik kelimeleri şiirlerinde kullanmış olması onun dile özellikle de Türkçeye olan hâkimiyetini gösterir. Yine Re'fet yaşadığı yüzyıla uygun olarak Türkçeye yerleşmiş batı kaynaklı kelimeleri manzumelerinde kullanan bir şairdir. Aşağıdaki beyitte Fransızca “salon” kelimesi Arapça “aşk” kelimesiyle terkip oluşturularak kullanılmış:

Ümîd-i ‘adl ile *salon-ı ‘aşkı*nda cihân titrer

Kaşın bir levha-i tuğrâ-yı ğarrâ-yı mehâbetdir G. 37/2

Yine “Tıbb ‘aşk fakültesi, aşk elektiriki, kral, morfin” gibi ibareler yeni şiirde rastlanılan ifadelerdir.

Görmedim derdime dermân edecek bir güzeli

Tıbb ‘aşk fakültesinden müteşekkir degilim G. 110/2

Öldüren cismimi *morfin-i nigâhın* mı senin

Neşter-i gamzelerinden müte’essir degilim G. 110/3

‘Aşk elektirikini saçdıkça ehl-i ‘ârifân

Nûr-ı feyzi devr eder kâşânededen kâşâneye G. 151/5

Klâsik şiirimizde argo kelimeleri kullanımı yaygın olmamakla birlikte bazı şairler tarafından kullanıldığı, özellikle XVIII. yüzyıldan sonra kullanım sıklığının arttığını görüyoruz. Şairimiz Re’fet de,

Gözlerin kahbe yüzün kahbe dehânın kahbe

Bunu isbâta yeter kaş u kemânın kahbe G. 145/1

matlaı ile başlayan gazelinde “kahbe” kelimesini redif olarak kullanır. Şu beyitte de şairlerin pek kullanmadığı küfürlü bir ifade vardır:

Nâfiz olamaz kâtib olan derse bir ahmak

Hakkâ o *harâm-zâde eşek oğlu eşekdir* G. 62/4

XVIII. yüzyıl şairlerinin sevgili için kullandıkları “yosma” kelimesini, Re’fet şiirlerinde sıkça kullanır:

Gel gel göreyim bir yüzünü *yosma* melek gel

Her nesne ki cânânıma lâzım o mükemmel G. 103/1

Severim cân ü gönülden seni ey *yosma* melek

Ben vefâsız degilim sonra peşîmân olayım G. 106/3

Atasözleri:

İbrahim Re'fet yaşadığı döneme uygun olarak, atasözü, deyim ve halk söyleyişlerini şiirlerinde fazlaca kullanan bir şairdir. Şiirlerde geçen atasözü, deyim ve ifadeler, bugünkü ifade şekillerine tam uymayabilir. Ancak mana itibariyle bir farklılık olduğunu tahmin etmiyoruz. *Divân*'da tespit ettiğimiz atasözü ve deyimler aşağıda sunulmuştur:

Ser verip sır vermez:

Ser verir sırrı beyân eylemez erbâb-ı vefâ

Yine bir vâkıf-ı pinhânıma sor sorma bana G. 8/4

Davulun sesi uzaktan hoş gelir:

Çekdiklerimi ben bilirim bir dahı Allâh

Gerçi sesi hoşdur davulun derler uzakdan G. 129/3

Bülbülü altın kafese koymuşlar âh vatan demiş:

Yatsa *altın kafesde bülbüller*

Yine derler vatan terânesini Mr.1/4

Girse altın kafese kuş yine ister yuvasın

Halka-i perçem-i zerrîne ilişdirme beni G. 171/3

Alet işler el övünür:

Nükât-ı 'aşkı zebân şerh eder gönül mağrûr

Kılıç keser ise de iftihâr eder bâzû G. 158/2

Mızrak çuvala sığmaz.

Bunca rüsvâlık ile 'aşkını gizler dil-i zâr

Nice saklar ki çuvâlda kocaman mızrâkı G. 166/3

Su uyur düşman uyumaz:

İntibâha seni da'vet iderim ey **Re'fet**

Su uyur âteş uyur düşmen-i bed-hâh uyumaz G. 36/5

Bir gülle bahar gelmez:

Tarâvet-bahş eden ruhsâr-ı ala hâl ü hattındır
Bahâr bir gülle gelmez her çeşit ezhâr lâzımdır G. 54/3

Sarhoş ile divâneler sırrını saklamaz:

Meseldir *saklamaz ser-hoş ile divâneler sırrın*
Nice bu sırr-ı 'aşkı edelim ilden nihân ey dil G. 100/4

Su kaynağı dolmayınca akmaz:

Cûylar dîde-i 'uşşâkdan olmakda revân
Ki suyun dolmayıcak menba 'ı olmaz cârî G. 173/11

Eski düşman dost olmaz& Eski dost düşman olmaz:

Hatâ etdin hatâ bir kâfire meyl eyledin ey dil
Sana mümkün *mü dost olsun cihânda eski düşmânın*
G. 98/5

Ununu elemiş eleğini asmış:

Beni sevdâya salan turfe gönüldür yoksa
Ki elenmiş de unum çokdan asılmış elegim G.114/4

Ağyârını mâni' efrâdını câmi':

Bir bezm-i tarab kur ki şu mey-hânede sâkî
Ağyârını mâni' ola efrâdını câmi' G. 86/6

Dağ servisi, şimşir ağacı ve salkım söğüt meyveli olmaz:

Pek yanılmış bî-vefâlardan vefâ me'mûl eden
Mîvedâr olmaz dirahht-ı 'ar'ar [u] şimşâd ü bîd G. 30/6

Deyimler: Re'fet Divânı'nda tespit ettiğimiz deyimler manzumelerde geçtiği şekliyle alınmış ve beyit numaralı belirtilmiştir:

- 'aklını başına al* G.10/3
ağzın sulandırmak G. 80/4
âhım ser çeker 'arşa G. 13/3
ayağı kaydı tekerlendi G. 1/3
baş egdigine G. 109/6
başımдан fırlar aklım G. 141/5
başına çal G. 10/6
bir yüzü kara, 26/7
cân atarız, G. 35/3
cânımdan usandırdı G. 161/3
cehennem ol git G. 144/6
çekmez ayağın G. 29/6
dağılmış 'akl ü fikrim G. 77/6
dalgaya dalmış G. 69/6
dillere destân oldu G. 153/5
gözlerimden sıçrar âteşler G. 140/5
it gibi ürsün G. 125/4
kaçırma fırsatı elden G. 140/2
kara giydirdi G. 144/2
kara günlere kaldım Mh. 3/2; 3/3
kefeni boynuna tak G. 144/6
kıç atar G. 157/3
kılı kıldan ayırır G. 109/3
kıssa-i hicrândan bir hisse alsınlar G. 65/3
kopmaz ya kıyâmet G. 125/1
koydu yarı yolda G. 115/6
kör ocaklık G. 89/2
kulak asarsa G. 154/4
kül oldum yanmadan G. 148/2

mevdân okuyor G. 11/7
mushaf-ı rûyuna el basma G. 10/7
oynardı yerinden göbegim G. 114/6
öz cânıma minnet, G. 15/3; 43/4
rahle-i tedrîse gel G. 89/7
semâya baş çekip G. 170/4
söndü fenerim G. 115/6
şem '-i dili âteşle G. 3/2
gidiyor bâd-ı hevâya G. 115/5
yıkıla başına G. 94/2
yazılmış alnımıza yazımız G. 63/6
yeller esdikçe G. 124/5
zülfi yâra dokunur G. 24/3

4. Etkilendiği Şairler:

Re'fet Divânı'nda ismi geçen şairler şunlardır: Sa'dî-i Şîrâzî, Şevket, Sâ'ib, Alâ'üddîn Mu'arrâ, Niyâzî-i Mısrî, Fuzûlî, Bâkî, Hassân, Nedîm, Şeyh Gâlib, Pertev Paşa, Savurlu Vehbî Bey-zâde Rüşdî, Siverekli Hacı Yûsuf Sâ'mî Efendi, Süleymân Nazîf, Mu'allim Nâcî Efendi, Ziyâ Paşa ve Mehmet Akif Ersoy.

Re'fet, bir vesile ile *Divânı*'nda ismini andığı bu şairlerin tümünden etkilenmiş değildir. Şair, makta beyitlerinde övünürken kendisini özellikle Arap ve Fars şairleriyle kıyaslar:

Temâyül göstereydi nazmıma Re'fet o şeh-nâzım

Geçerdim Şevket ü Sâ'ib Alâ'üddîn Mu'arrâ'yı G. 162/7

Şair, aşağıdaki beyitte “Ey Re'fet! Eger Hassân-i Velîd uygun bir zamanda senin şiirini görseydi muhakkak seni överdi” demektedir:

Re'fetâ görseydi eş'ârın müsâ'id bir zamân

Nazmını tahsîn ederdi belki Hassân-i Velîd G. 30/9

Ancak burada anılan Hassân-i Velîd hakkında bir bilgi bulamadık.

Re'fet aşağıdaki beyitte de, kendisini, XVI. yüzyıl sultanu 'ş-şu'arâsı olarak bilinen Bâkî (ö.1600) ile kıyaslar:

Nazmını böyle zarîfâne yazarsa Re'fet

Kalacak solda seferinle cenâb-ı Bâkî G. 166/6

İbrahim Re'fet, tevhid içerikli mesnevisinde Şeyh Sa'dî-i Şîrâzî ve Niyâzî-i Mısrî'nin isimlerini şöyle anar:

Hattâ bunu yazmış idi Sa'dî-i Şîrâzî

Hem 'asrına etmişdi hakîmâne Niyâzî Ms. 1/13

Re'fet'in şiirlerini okuyup da etkisinde kaldığı veya gazellerine nazire yazdığı Türk şairleri az değildir. Re'fet, tanzir ettiği gazelin şairinin ismini anmaz. Bu yüzden, meşhur gazellerin dışında nazire gazelleri tespit etmek kolay değildir. Bizim tespit edebildiğimiz şairler ve şiirleri aşağıda sunulmuştur:

Fuzûlî: Re'fet'in,

Bâğbân bir gül için bin hâre hizmet-kâr olur

Söyleyenler bir hatâ-yı fikre düçâr olmamış G. 73/2

matla ile başlayan gazeli, her ne kadar kafiye ve redif bakımından farklı ise de Fuzûlî'nin su kasidesindeki

Suya virsün bâğbân gülzârı zahmet çekmesün

Bir gül açılmaz yüzün tek virse min gülzâre su²⁸

beytini çağırıştırır. Re'fet'in aşağıda matla beytini verdiğimiz

Ruhların meftûn-ı şevk-i reng-i al eyler beni

Her gül-i ra'nâya bir bülbül-misâl eyler beni

(G.163) gazeli, Fuzûlî'nin

Hayret ey büt sûretün gördükde lâle eyler beni

Sûret-i hâlün gören sûret hayâl eyler meni²⁹

matlı gazeline naziredir. Aynı gazeli tanzir eden XVIII. yüzyıl şairi Nedîm³⁰ ve İbrahim Re'fet, Fuzûlî'nin söz konusu gazelinin dördüncü beytinin

“*Ârzû ser-geşte-i fikr-i muhâl eyler beni*”

mısraını da iktibas etmişlerdir. Yine Re'fet'in

Sormadın hâl-i perîşânımı bir gün güzelim

Ben de ısmarlamışım Hazret-i Mevlâ'ya seni G. 164/6

beytindeki “*Sormadın hâl-i perîşânım*” kısmı Fuzûlî'nin meşhur murabbainın ilk bendini çağırıştırıyor. Fuzûlî'nin bendi şöyledir:

Perîşân-hâlün oldum sormadın hâl-i perîşânım

Gamından derde düşdüm kılmadun tedbîr-i dermânım

Ne dirsen rüzgârım böyle mi geçsün güzel hanım

*Gözüm cânım efendim sevdüğüm devletlü Sultânım*³¹

28 Fuzûlî Divânı, s. 23.

29 Fuzûlî Divânı, s. 418.

30 Nedîm Divânı, s. 179.

31 Fuzûlî Divânı, s. 472

İbrahim Re'fet'in

Ne verir neş'e bana şûh-ı edâdan gayrı

Ne alır zevkimi hicrân-ı safâdan gayrı G. 165/1

matlalı gazeli de Fuzûlî'nin

Hâsilum yoh ser-i kûyunda belâdan gayrı

Garazım yoh reh-i aşkunda fenâdan gayrı³²

matlalı başlayan gazeline naziredir. Yine şair, aşağıdaki beyitte Fuzûlî'nin *Beng ü Bâde* eserini anar:

Beng ü Bâde mebhasın yazmış Fuzûlî ğâlibâ

Nergis-i mest-i humârından haberdâr olmamış G. 73/3

Neşâtî: Re'fet'in etkilendiği diğer bir şair de Neşâtî (ö.1674)'dir. İbrahim Re'fet'in redif ve kafiyesi aynı olan ve

Sînemi yaraladı gamzeleri cânı bile

Ona kalmaz da çeker hançer-i müjgânı bile G. 146/1

matlalı ile başlayan gazeli, Neşâtî'nin

Gitdün ammâ ki kodun hasret ile cânı bile

İstemem sensüz olan sohbet-i yârânı bile³³

matlalı ile başlayan gazeline naziredir.

32 Fuzûlî Divânı, s. 397.

33 Neşâtî Divânı, s. 156.

Nâbî: Re'fet'in etkisinde kaldığı diğer bir klâsik Türk edebiyatı şairi de kendi hemşehrisi Nâbî (ö.1712)'dir. Re'fet'in şiirlerinde, Nâbî'nin nasihat veren hikemî şiirini çağrıştıran ibare ve söyleyişler dikkat çekicidir. Örneğin

Dehre mağrûr olma ey **Re'fet** düşün bir kerre sen
Hangi bir ikbâl u devletdir ki idbâr olmamış G. 73/7
beytinde geçen “*mağrûr olma*” ibaresi Nâbî'nin

Çok da mağrûr olma kim mey-hâne-i ikbâlde
Biz hezârân mest-i mağrûrun humârın görmüşüz³⁴

beytini anımsatır.

Makâmın bûsegâh-ı kudsiyândır yâ Resûlallâh
Yanında ‘arş-ı a‘lâ âsitândır yâ Resûlallâh G. 132/1
matla beytindeki “Makâmın bûsegâh-ı kudsiyândır” ibaresi Nâbî'nin

Mürâ‘ât-ı edeb şartıyla gir Nâbî bu dergâha
Metâf-ı kudsiyândur bûsegâh-ı enbiyâdur bu³⁵

beytinden mülhem yazıldığını sanıyoruz. Yine Re'fet'in

Meyl etme o ikbâle ki zillet var içinde
Ednâ vü erâzile dehâlet var içinde G. 142/1

matla ile başlayan gazeli, Nedim'in de tanzir ettiği Nâbî'nin

Ma‘cûn-ı firâkun ki merâret var içinde
Eczâ-yı gelû-gîr-i nedâmet var içinde³⁶

beytiyle başlayan gazeline naziredir. Nâbî'nin hikemî üslûbunu ihsas ettiren Re'fet'in bazı beyitler aşağıdadır:

Nakd ile vakitdir sebab-i feyz ü sa‘âdet
Nakdini telef eylesin vaktini zâyî G. 85/4

Ni‘met-i dünyâ vü mâ-fihâya mazhardır o kim
Şükr edip bir pâre etmekle eder sedd-i ramak G. 92/6

34 Nâbî Divânı, s. 696.

35 Nâbî Divânı, s. 952.

36 Nâbî Divânı, s. 983.

Râsih: İbrahim Re'fet'in

Güzel sevmez mey içmez her ne yaptım zâhid-i bed-bîn

Düşünmez gâlibâ hengâm-ı cûş-ı 'afv-ı Mevlâyı G. 162/6

beyti de, XVIII. yüzyıl şairi Râsih (ö.1731-2)'in "üstüne" redifli meşhur gazelinin

Hem mey içmez hem güzel sevmez demişler hakkına
*Eylemişler Râsih'e bühtân bühtân üstüne*³⁷

beytinden hareketle yazıldığını düşünüyoruz.

Nedîm: Re'fet'in en çok etkilendiği şair Nedîm (ö.1730)'dir. Hatta Re'fet'i, Nedîm'in basit bir taklitçisi olarak da sayabiliriz. Onun *Divânı*'nda bu etkiyi ya da bu mükallidliği görmek mümkündür. Şairin

Tahammül mülkünü yıkdın dağıtdın târmâr etdin

Ne zulmünden güzer sende ne vardır tâb ü fer bende G. 139/3

gazelinden aldığımız bu makta beyti, Nedîm'in

Tahammül mülkünü yıkdın Hülâgû Han mısın kâfir

Amân dünyâyı yakdın âteş-i sûzân mısın kâfir³⁸

makta beytinden mülhemdir. Yine Re'fet'in

Ruhların meftûn-ı şevk-i reng-i al eyler beni

Her gül-i ra'nâyâ bir bülbül-misâl eyler beni G.163/1

matla ile başlayan gazeli de Nedîm'in

Bûs-ı la'lin şöyle sîr-âb-ı zülâl eyler beni

Kim gören âb-ı hayât içmiş hayâl eyler beni³⁹

matlalı gazeline naziredir:

Mest-i nâzım sevdiğim meh-pâre mi bilmem nedir

Yoksa bir dür-dâne-i nevvâre mi bilmem nedir G. 42/1

Re'fet'in yukarıda matla beytini yazdığımız gazeli de Nedîm'in

Mest-i nâzım kim büyüdü böyle bî-pervâ seni

Kim yetiştirdi bu gûne servden bâlâ seni⁴⁰

matla ile başlayan ve şarkı olarak bestelenen gazelini çağrıştırıyor.

37 İz, Nazım, 1. C, s. 406

38 Nedim Divânı, s. 143.

39 Nedim Divânı, s. 179.

40 Nedim Divânı, s.181.

Şeyh Gâlib:

Re'fet'in

Gül âfet bülbül âfet sünbül âfet nahl-i zâr âfet

Şu sahn-ı dil-rubâda gülşen ü bâğ-ı bahâr âfet G. 16/1

matlalı gazeli, Şeyh Gâlib (ö.1799)'in

Gül âteş gülbün âteş gülşen âteş, cûybâr âteş

Semender-tıynetân-ı aşka besdir lâlezâr âteş⁴¹

gazelinin basit bir kopyasıdır.

Ziyâ Paşa:

Re'fet'in tevhid içerikli mesnevisindeki

Şeh-râh-ı nizâmındaki âhengine bakdım

İdrâk-ı me'âlîyi küçük 'akla bıraktım Ms. 1/4

beyti, Ziyâ Paşa (ö.1880)'nın

İdrak-i meali bu küçük akla gerekmez;

Zira ki bu terazû bu kadar sikleti çekmez⁴²

beytinin değişik bir kopyasından ibarettir. Yine Re'fet, Ziyâ Paşa'nın aynı beytine on iki beyit ilâve ederek tek bentlik bir terci'-bend (Trb.2) yazmıştır.

Mehmet Akif Ersoy:

Re'fet, yukarıda zikrettiğimiz mesnevisinde, Mehmet Akif (ö.1936) Ersoy'un "Tevhid Yahud Feryâd" adlı şiirinden aşağıdaki beyti iktibas etmiş:

Bir fâ'ilin icbârı bütün gördüğüm âsâr!

Cebrî degilim... olsam İlâhî ne suçum var?⁴³ Ms. 1/32

41 Şeyh Gâlib Divânı, s. 327-8.

42 H. Fethi Gözler, *Ziyâ Paşa'nın Terci-i Bend ile Terkib-i Bend'i Üzerine Düşünceler*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1000 Temel Eser Dizisi: 18, Ankara, 1987, s. 97.

43 Mehmet Akif Ersoy, *Safahât*, (Tevhîd Yahud Feryâd), s. 17.

Gevherî :

Re'fet'in,

Bu gün gülzâra vardım ki oturmuş bâğbân ağlar
Gül ağlar bülbül ağlar sünbül ağlar gül-sitân ağlar

G. 47/1

matarıyla başlayan gazeli halk şairi âşık Gevherî (ö.1720?)'nin

Sözün bilmez bazı câhil elinden

Edep ağlar erkân ağlar yol ağlar

Bülbülün feryâdı gonca gülünden

Gülşen ağlar bülbül ağlar gül ağlar

dörtlüğüyle başlayan türküsüne nazire olup olmadığını bilemiyoruz.
Ancak ondan etkilenerik yazıldığını söylemek mümkündür.

SONUÇ

Asıl adı İbrahim Hakkı olan Re'fet, XX. yüzyıl şairlerimizden biridir. Yaşadığı dönemin şiir anlayışlarının dışında kalarak divân şiiri geleneğini sürdüren Re'fet, doğup büyüdüğü Siverek'te iyi bir eğitim almış, Urfa ve Diyarbakır'daki şiir meclislerine katılarak kendisini yetiştirmiş bir şairdir. Re'fet, Siverek'te değişik kurumlardaki memuriyetten sonra 1926 yılında Konya'ya sürgün edilmiş, oradaki şiir meclislerini de tanıma imkânı bulmuştur. Şairin *Divânı*'nda, Konya'da yazılan manzumelerin sayısı hayli fazladır. Özellikle Konya'da dikilen Atatürk heykeli için yazdığı uzun manzume, şairin affedilmesini sağlamıştır. Sürgün hayatı biten Re'fet, Siverek'e dönmüş, ticaretle uğraşarak hayatını devam ettirmiş ve 1938 yılında burada vefat etmiştir.

Siverekli İbrahim Re'fet ve *Divânı* adlı çalışmamızda elde edilen sonuçları şöyle sıralayabiliriz.

1- İbrahim Re'fet'in hayatı, eldeki sınırlı ve birbirinin tekrarı mahiyetindeki malumatlar, şairin torununda tespit ettiğimiz aile şeceresindeki notlar ve şairin *Mevlid*'i ile *Divânı*'ndan tespit ettiğimiz bilgiler değerlendirilerek ilk defa bilimsel bir üslupla yazılmıştır.

2- İbrahim Re'fet, Türk edebiyatında yaygın olarak yazılan mevlid türüne ilgi duymuş ve Hz. Muhammed'in doğumunu anlatan uzun bir *Mevlid* yazmıştır. Şairin *Mevlidi*'i daha önce tarafımızdan yayımlandığı için üzerinde fazla durulmamış tanıtıcı bilgilerle iktifa edilmiştir.

3- Re'fet'in yazmış olduğu şiirler bir divân oluşturacak kadar fazla olmasına rağmen bugüne kadar basılamamıştır. Şairin torunu ile Prof. Dr. Abdulkadir Karahan'ın şahsi kitaplığında tespit ettiğimiz müsvedde haldeki defterler teker teker incelenmiş, günümüz alfabesine aktarılmış ve mürettep bir *Divân* meydana getirilmiştir. Böylece İbrahim Re'fet *Divânı*, kitaplıkların tozlu raflarından günyüzüne çıkarılmış oldu.

4- Oluşturulan *Divâna* göre Re'fet'in manzumeleri, nazım şekilleri (vezin, redif), muhteva özellikleri, (din-tasavvuf, aşk, sosyal hayat), dil ve üslûp ve etkilendiği şairler başlıkları altında değerlendirilmiş, şairin edebi kişiliği ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu değerlendirmeler sonucunda Re'fet'in, divân şiiri geleneğini sürdüren orta sınıf düzeyinde bir temsilci olduğu sunucuna varılmıştır.

KAYNAKÇA

Ali Şîr Nevâyî, *Mîzânu'l-Evzân*, Haz: Kemal Eraslan, TDK Yayınları, Ankara, 1993.

Alpay, Bedri, *Şanlıurfa Şairleri I*, (Edisyon: Adil Saraç), Dal Yayınları, Şanlıurfa, 1986.

Bektaş, Ekrem, “Siverekli İbrahim Re'fet ve Mevlid'i”, Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Edebiyat Dergisi, Yıl: 2007, Sayı 17, Konya, s. 77-103.

....., *Urfalı Hilmî ve Reyâhîn'i*, Şanlıurfa Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, İstanbul, 2008.

....., “Nâbî'nin “Bu” Redifli Gazeline Urfalı Şairler Tarafından Yapılan Tahmis ve Yazılan Nazireler”, Gazi Türkiyat Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi, Güz 2008, Sayı 3, Ankara, 2009, s.51-66.

Bilkan, Ali Fuat (Dr.) *Nâbî Dîvânı*, C. I-II, MEB., İstanbul, 1997.

Câmîü's-sagîr Muhtasar Tercüme ve Şerhi, 4 C., (haz. İsmail Mutlu, Şaban Döğen, Abdulaziz Hatip), Yeni Asya Neşriyat, İstanbul, 2007.

Devellioğlu, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi, Ankara, 2010.

Ertan, M. Emin, *Urfalı Şair Abdî*, Şurkav Yayınları, Şanlıurfa, 1997.

Ersoy, Mehmet Akif, *Safahat*, Haz: M. Ertuğrul DÜZDAĞ, Yeni Asya Neşriyat, İstanbul, 2007.

Fuzûlî, Türkçe Divân, Haz: Prof. Dr. Kenan AKYÜZ, Dr. Süheyl BEKEN, Dr. Sedit Yüksel, Dr. Müjgan CUNBUR, İş Bankası Yayınları, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1958.

Gözler, H. Fethi, *Ziyâ Paşa'nın Terci-i Bend ile Terki-i Bend'i Üzerine Düşünceler*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1000 Temel Eser Dizisi: 18, Ankara, 1987.

Hüseyin Amîd, *Ferheng-i Amîd*, Müessesesi-i İntişârât-ı Emir Kebîr, Tehrân, 1369.

İsmail b. Muhammed el-Aclûnî el-Cerrâhî, *Keşfü'l-Hafâ*, C. II, 4. Baskı, Beyrut, 1405.

İz, Fahir (Profesör), *Eski Türk Edebiyatında Nazım*, 1. C, Akçağ Yayınları, Ankara, 1995.

Karahan, Abdülkadir (Prof. Dr.), *Urfalı Mehmed Şevket ve Şiirleri*, Ankara, 1991.

Karakaş, Mahmut, *Cumhuriyet Öncesi Şanlıurfa'da Kültür ve Eğitim*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1995.

....., *Şanlıurfa Evliya ve Alimleri*, Şanlıurfa Belediyesi Kültür Müdürlüğü Yayınları, Şanlıurfa, 1996.

....., *Şanlıurfa Mezar Taşları*, Şurkav Yayınları, Şanlıurfa, 1996.

Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meâli (Haz.: Prof. Dr. Hayrettin Karaman vd.), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1993.

Macit, Muhsin, *Nedîm Divânı*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1997.

Mevlanâ Şemsüddin Muhammed Hâfız, *Divân-ı Gazeliyyât*, (Dr. Hüsrev Ferşidurud), Kitabhane-i Milli-i İran, Tehran, 1378.

Mutçalı, Serdar, *Arapça-Türkçe Sözlük*, Dağarcık, İstanbul, 1995.

Nedîm Divânı, Haz. Halil Nihad, 1341. 1922.

Neşâtî Divânı, Haz. Dr. Mahmut KAPLAN, Akademi Kitabevi, İzmir, 1996.

Oyman, Mehmet, "Siverekli Şair İbrahim Refet", Siverek Dergisi, Siverek Yüksel Tahsil Gençliği Derneği, Yıl 1968, s. 14-15.

Özgültekin, Ramazan, *Siverek Evliya ve Âlimleri*, Siverek, 2006.

....., *Siverekli Şair İbrahim Rafet*, Siverek, 2010.

Pakalın, M. Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C. I-III, MEB. Yayınları, İstanbul, 1993.

Ramazan Sarıçiçek, "Şiverekli Şair ve Hattat H. Yûsuf Sâmî", Tarihte Siverek Sempozyumu Bildirileri (13-14 Ekim 2001), Siverek Kaymakamlığı, Elif Matbaası, Şanlıurfa, s. 143-155.

Şemsettin Sâmî, *Kamûs-ı Türkî*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992.

Şeyh Gâlib Divânı, Haz. Dr. Muhsin KALKIŞIM, Akçağ, Ankara, 1994.

Tarihi ve Kültürüyle Siverek, (Haz: Ramazan ÖZGÜLTEKİN, Ekrem AKMAN, Hüseyin DEMİRBAĞ, Kadir SUN), Siverek Kaymakamlığı Yayınları, Ankara, 2003.

Türkçe Sözlük, TDK Yayınları, 10. Baskı, Ankara, 2005.

Yeni Tarama Sözlüğü, (Düzenleyen Cem Dilçin), TDK Yayınları, Ankara, 2009.

III. BÖLÜM

İBRAHİM RE'FET DÎVÂNI (METİN)

Bismillâhi'rrahmâni'rrahîm

MESNEVÎLER⁴⁴

İlâhiyât

1

Mef'ûlü mefâ'îlü mefâ'îlü fa'ûlün

Ey kâdir-i mutlak keremi nâ-mütenâhî
İdrâk-ı beşer fehmine kâfi mi kemâhî

Hulkunda 'abes yok ne ki var ratb ile yâbis
Bin türlü fevâ'id ü menâfi'a melâbis

Zâtında sıfâtında sana var mı mu'âdil
Kur'ân-ı 'azîmindir ana şâhid-i 'âdil

Şeh-râh-ı nizâmındaki âhengine baktım
İdrâk-ı ma'âlîyi küçük 'akla bıraktım

5 Ay gün gece gündüz şu heyûlâ-yı mücessem
Mülhidleri etmekde muvahhidlere mülzem

Vâreste-i eşbâh iken her vecih ile heyhât
Bilmem ki nedir ortada bu nefy ile isbât

Mahsûl-i tecellî mi nedir gördüğüm eşbâh
Hakkı görürüm gözlerimi eylesem ıslâh

44 Nazım şekillerini bildiren başlıklar tarafımızdan yazılmıştır.

Şu dağları sahrâları eflâki yaratdın
Eşcâr u nebâtât u nücûm ile bezetdin

Envâ'-ı ni'am neşv ü nemâ buldu 'ademden
Aldı şu cihân hazzını o cûd u keremden

10 Aldı evet ammâ kimi yoksûl kimi zengin
A'dâd-ı rütebde kimi a'lâ kimi engin

Şükrân ile yâd etmez ise lutf-ı celîlin
Hayvân ile bilmem ki nedir farkı le'îmin

Hattâ bunu yazmış idi **Sa'dî-i Şîrâzî**
Hem 'asrına etmişdi hakîmâne **Niyâzî**

Hurşîd ü meh ü ebr ü felek bâdi ser-â-pâ
Her-kes ediyor hükmünü bir vech ile icrâ

İnsân bile geh kendine der bunca şu hizmet
Bir etmegi tâ ki yer iken etmeye ğaflet

15 İslâm'ı selîm eyledi el-minnetu'llâh
Edyân-ı ebâtîle-i mensûheden âgâh

Gönderdi bize bir ulu Peygam-ber-i zî-şân
Mürseller içinde sayılır mihr-i dırâhşân

Ol Ahmed-i muhtâr ki Kur'ân ile mansûs
Bir lemhada yerden göge çıkmak ana mahsûs

Bel bağlanamaz tâ'ata olmazsa hidâyet
Müstahsili müstehlik ider hiss-i dalâlet

Tâ haşre kadar ayılamaz bunda ne hikmet
Peymâne-i 'aşkından içen cür'a-i vahdet

20 İnsânları insân eden ahvâl-i fenâdır
Efnâ-yı vücûd bâ'is-i te'mîn-i bekâdır

Ben bende-i fermân-ber-i 'uşşâk-ı Hudâ'yım
'Aşk ehline nisbet der-i lutfunda gedâyım

Dünyâ ne kadar olsa da bir cây-ı tecârib
Ednâya müyesser midir a'lâ-i merâtib

Bir mezra'adır âhirete yoksa şu dünyâ
Zâtında nazar ehline yok kıymeti aslâ

Hilkatde cehil olmasa insânla ber-â-ber
Göndermezidin 'âleme sen bunca peyâm-ber

25 Sûretde velev 'ilm-i zevâhirde fuhûlüz
Ma'nen bilirim biz yine zalâm u cehûlüz

Müstağrık-ı nûr etdi bizi nûr-ı Muhammed
Telkîh eder ervâhımıza feyz-i mü'ebbed

Yâ Rabbi nedir eyledin ef'âl-i 'ibâdı
Takyîd-i irâdât ile tecziyyeye bâdî

Sen Hâlık isen hayr ile şerrin ezêlîde
Ta'yîne seyir etmiş idin *kâlu belîde*⁴⁵

45 "Evet (buna) şahit olduk.", *Kur'ân-ı Kerim*, A'raf, 172.

Mâdâm ki 'indinde şu'ûnât ola mübrem
Yâ Rab bana bildir bu ne cennet ne cehennem

30 A'sâbımı tahrîke sebep cilvelerindir
Yoksa bilirim mes'ele gâyet de derindir

Kesmek kolay olsaydı eger hisdeki savtı
'Âkif yazamazdı *Safahât*'ında şu beyti

*Bir fâ'ilin icbârı bütün gördüğüm âsâr
Cebrî degilim olsam İlâhî ne suçum var*⁴⁶

Lâzım mıdır efkârı yürütmek bu zemîne
Teslîm ü rızâ vâcib iken habl-i mefîne

Ey cüz'i irâdeyle olan nüsha-i kübrâ
Kübrâ ise feth olamaz olmasa suğrâ

35 Varlık sana mahsûsdur ey san'at-ı Allâh
Al varlığımı yokluğ ile et beni âgâh

Sûfilere ver cennetini zevk ede anda
Yokdur nazar-ı 'âtıfetim hûr u cinânda

Bir kalbde ola nûr-ı hakîkat müncelî
Âlâyîş-i intizâr ile olamaz mütesellî

Ben teşne-leb-i neş'e-i dîdâr u rızâyım
Meftûn-ı rızâ hem de rızâ-dâd-ı kazâyım

46 Mehmet Akif Ersoy, *Safahât*, s. 17.

Hâk'dan ne gelirse başım üzre yeri vardır
Zîrâ yıkılan kalbleri ancak o onardır⁴⁷

- 40 Şu hâl ile biz gelmedik 'âleme eyvâh
Ey cilveger-i nûr-ı ahad san'at-i Allâh

Haddin ne a **Re'fet** bu kadar çûn ü çirâya
Allâh'ına git yalvarıver başla du'âya

Maherde İlâhî yetiş imdâdıma âmîn
Mühtezz ü hazîn nâle-i feryâdıma âmîn⁴⁸

Dîdârın ile eyle müşerref o kadar ki
Cennet dahi tâ gelmeye bu yâdıma âmîn

'Afv eyle günâhım ne kadar olsa da efzûn
Bağışla beni ol şeh-i Bağdâd'ıma âmîn

- 45 Anlar ki benim bâ'is-i feyz ü keremimdir
Rahmet ebeveynim ile üstâdıma âmîn

Bi'l-cümle 'akârib ü eviddâmla ber-â-ber
'Atf-ı nazar et 'â' ile efrâdıma âmîn

Hasbe'l-beşeriyye başıma gelse kazânız
Ver sabr ü sebât nefsi-rızâ-dâdıma âmîn⁴⁹

47 Metinde "ovardır" şeklinde yazılmış.

48 Bu ve bundan sonraki beyitler gazel formunda yazılmış olup duadır.

49 Defterde "Ketebehu'l-fakîr ilâ rahmeti'l-Bârî Hacı Bozanoğullarından Ziyâoğlu" yazılıdır.

2

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün⁵⁰

Kader-i hükm-i kazâ mübrem iken 'inda'llah
Emr eder kullarına sarf-ı irâdetle İlâh

Bu ne eltâf-ı İlâhî bu ne esrârı hafî
Zâhiren bir gibidir şu iki tîrin hedefi

Şu mesâ'ilde tevakkuf ile ger me'mûruz
Sırası düşse eger söylemeye mecbûruz

Hayr ü şerr işlemeye verdi bize isti'dâd
Etdi bu kuvveti her ferd-i beşerde i'dâd

5 Hayra hayr ile fakat şerre verir şerle cezâ
Şu sibâk üzre tecellî ediyor 'adl-i Hudâ

50 Başlıkta "Siverek Muhâsebecisi Bekir Sıdkı Bey'in Kadir-zâde İbrahim Re'fet Efendi'den kaza ve kadere karşı su'âl etdiği istifâza karşı nazmen yazdığı cevâbdır." bilgisi vardır. 2. ve 3. manzume birbirinin devamı gibidir. Ancak vezin farklılaştığı için ayrı nanzumeler olarak alıp değerlendirdik.

3

Fe‘ilâtün fe‘ilâtün fe‘ilün

‘İlm-i Hakk oldu şu’ûnât-ı muhît
Kadere işte şu ta‘rîf-i basît

Lâhık olmaklığı ile ‘ilm-i ezel
Seni mağrûr ede mi tûl-i emel

Kullara lâyıık olan kulluktur
Kader-i Hakk’a karışcak yokdur

Böyle âyân ediyor ehl-i nukûl
Bunu idrâk edemez ehl-i ‘ukûl

5 **Sıdkıyâ Re’fet**’i ma‘zûr görünüz
Bunu bir ehl-i kemâlden sorunuz⁵¹

51 Manzumenin sonunda “Ketebetü’l-fakir ilâ rahmeti’l-bârî Hacı Bozoğullarından Ziyâoğlu” notu yazılıdır.

4

Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün⁵²

Halil Bey dünkü gün mektûbunu aldım okuturdum
Gözü fırsat-ı sihr-tebşîr-i lutfunla uyuturdum

Dedim gözlükle sâ'at geldi işte lutfu var olsun
Halil-i hıllat-efzâ her dü-'âlem pâyidâr olsun

Sabâhî **Nusret**'e sordum ne gözlük var ne sâ'at var
O anda anladım bu işde bir rol-i reda'et var

Emânet geldi dersin gelmedi ammâ neden bir sor
Kabâhat bende mi ya sende mi ey muhterem bir gör

5 'Acem **Hakkı**'ya teslîm etdiğin sâ'atle gözlükler
Erişseydi tabi'î kurdu kalbimde çok iylikler

Fakat yutdurdu bir başka 'Acem hudûduna mel'ûn
Nasıl **Fettâh** ola bilmem bu lutfundan senin memnûn

Evet aldın teşekkürler fakat hıfzında hulf etdin
Verip otelciye te'mîn-i îsâl etmeden gitdin

'Acem lâzım değil mi bir soraydın nerededir **Nusret**
Neden verdin o alçağa elinde var iken fırsat

52 Manzumenin başında "Berber Fettâh'ın Hacı Osman Paşa-zâde Halil Bey'e sipariş ve Attâr Nusret Efendiyle gönderilmesini istirhâm etmiş olduğu sâ'at ile gözlüğü Halil Bey alarak Nuret Efendi'nin İstanbul'da bulunmuş olduğu otele giderek Nuret Efendiyi orada hazır bulamadığından sâ'atle gözlüğü 'Acem Hakkı nâmında bir adama ve o dahi diğer bir 'Acem arkadaşına vererek Nuret Efendi'nin Siverek'e vürûdunda Berber Fettâh'ın Halil Bey'den aldığı mektup üzerine mürâca'at edip Nuret Efendi sâ'atle gözlüğü her hâl 'Acem Hakkı veya arkadaşına verilmiş olduğunu söylemesi üzerine Berber Fettâh'ın Halil Bey'in mektûbuna cevâben yazdığı açık mektûbu. Berber Fettâh'ın açık mektûbu." bilgisi var.

Kabâhat sendedir sende neden ta'cîl-i kâr etdin
Elinde hıfz edilmiş avı bir kelbe şikâr etdin

- 10 Verip mektûbumu **Hakkı Bey**'e benden selâm eyle
Tükür ol çehre-i menhûsuna tahkîr-i tâm eyle

De kim ey şaşkın ahmâk et b.kundan ye derim alçak
Yedigün herzeyi bir gün gelir eylersin istiğrâk

Anafor edecek **Fettâh**'ı mı buldun be-hey âdem
.....yestehlesin cem'iyyet-i 'âlem⁵³

'Acemler gözlüğü taksın anınla sâ'ata baksın
Revâ mı hiss-i şükrânla bu **Fettâh** pâ-tâbı? çaksın

Yine gönder yine gönder hemân postayla tez gönder
Abim ümmîd-i lutfunla şu gözler intizâr eyler⁵⁴

53 Mısraın ilk iki kelimesi silik olduğundan okunamamıştır.

54 Manzumenin sonunda "Berber Fettâh 25 Şubat 1929" notu yazılıdır.

TAKRÎZ⁵⁵

5

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

Ey **Fürûğî** sûziş-i nazmın bir âteş-hânedir
Şem'a-i 'irfânına erbâb-ı dil pervânedir

Kıssa-i Mevlûd u Mi'râcın belâğat reh-beri
Şâd ü hurrem eyledin sen Hazret-i Peygam-beri

Zann edersen eşk-i çeşminle yazıldı bu kitâb
Ebr-i neysândan nasıl ki hâsıl oldu dürr-i nâb

Ejder-i ma'nâsı el-hak nâfedâr-ı ma'rifet
Her kelâmın bir tılısm-ı genc-i hikmetdir evet

5 Bu zeminde gerçi yazdı ehl-i 'irfân çok eser
Yazmamış bir kimse hiç böyle müfid ü muhtasar

Âferîn ey şâ'ir-i mâhir şu nazm-ı dil-keşin
Mazhar-ı takdîrdir Urfa'da yokdur bir eşin

Ben sana söyler idim bir şâ'ir-i mu'ciz-beyân
İnsicâm-ı tarz-ı eş'âr bir değildir her zamân

Hazret-i Allâh dü âlemde seni me'cûr ede
Lutf ü ihsân u keremle sa'yini meşkûr ede

Ey **Fürûğî** gel cidâle sen de bir târîhi yaz
Sana takrîz yazdı ancak **Re'fet**-i sâhib-niyâz⁵⁶

55 Manzumenin başında "Urfa şu'arâsından Fürûğî Efendi'nin yazmış olduğu Mevlid-i Nebvî ve Mi'râciyyesine yazdığım takrizdir. Kadîrzâde Re'fet." notu var.

56 Tarih beytinin sonunda "Târîh-i inşâdı 1334; Takrîz târîhi, 9 Haziran 1929; Fürûğî kelimesi 1366; Cidâl kelimesi 28 çıkarınca 1334 kalır." bilgisi vardır.

6

Fe'îlâtün fe'îlâtün fe'îlâtün fe'îlün⁵⁷

Tâcdârân denilen hargeleler ki eyvâh
Ana şu enâyî millet der idi zıllu'llâh

Yakdılar mülkü harâb etdiler istiklâli
Allâh'ın gölgesinde böyle meded ahvâli

Her biri bir heves-i hâm ile yoldan sapdı
Kimisi Dolma-sarâyı kimi Yıldız [yapdı]

Kimi dîvâne gibi sakala inci takar
Kimi ma'bûd diye bir şeyh-i riyâ-kâra tapar

5 Kimi âlâyîşe meftûn kimi meclûb-ı hevâ
Ne belâdır ne belâdır ne belâdır ne belâ

Ansızın ufk-ı siyâsetden açıldı bir nûr
Eyledi Türklüğü müstağrık-ı envâr-ı sürûr

Milletin sevgili devletli halâs-kârı **Kemâl**
Çıkdı meydâna Sivas Konferası'nda der-hâl

O hükûmet ki belirdi ufk-ı Ankara'dan
O şecî' ordu ki devirdi denizden karadan

57 Manzumenin başında "Konya'daki menfâ 'âleminde yazılan manzûme. Şâ'ir-i felâket-zedenin ahvâl-i elîmesi hâkî olduğu hâlde Zafer Bayramı'nın ahd-ı merâsim tebrîkâtını mutazammın Türkiye Cumhuriyeti hükûmeti işbu muhtasar târihçe-i manzûmesi halvet-i müşârün-ileyh re'is-i âlisi e'âzım Gazi Kemal Paşa Hazrete ithâf ile iktisâb-ı mübâhane ederim." notu var.

Evet o şanlı hükûmet o mukaddes ordu
Rahm-ı şevk-âver meyletmezden doğdu⁵⁸

- 10 Doğdu ammâ yine onun eser-i himmetidir
Ahd-ı Lozan'daki sulh âveri-i '**İsmet**'idir

Kapitülasyonun ilğâsına yeltendi hemân
Cümle düşmânımızın beli kırıldı o zamân

Çekdi râyât-ı zafer münhezim oldu Yunan
Kuvve-i kâhiresinden nice devlet lerzân

Sâyesinde bütün âfâkımızın eb'âdı
Andırır feyz-i teceddüdle behişt-âbâdı

Devrimiz devr-i teceddüd bize cennet burası
Geçdi artık o ta'assubla riyânın mevâdı

- 15 Nice fersûde zemîn makbere gülzâr oldu
Nice bîgâne san'at mahrem-i esrâr oldu

Yaşa ey müncî e'âzım yaşa ey **Gâzî Paşa**
Yaşa ikbâl ile iclâl ile binlerce yaşa

Gerçi mehcûr-ı harâbât diyâr-ı yârine
Himem-i nâ-mütenâhîsine minnetdârına

Çok derebeyleri ki münhemik-i fisk u fesâd
Eylemiş hayli zamân hâl-i anarşide 'inâd

58 Mısraın vezni aksak.

Fukarâ kanını dökmüş kasasın doldurmuş
Şâhid-i emn ü sukûn çehresini soldurmuş

- 20 Tîz-be-tîz tâbi‘ olur mu revîş-i ahvâle
Her taraf başladılar memleketi ihlâlâ

Bir taraftan fiten-i şerr ü mesâğ-i Ekrâd
Bir taraftan kıye-i bâğiye-i ittihâd

Bunların gâye-i fikri vatanı parçalamak
Sû’-i kasd ortada ifsâd sebebidir ancak

Parçalanmaz vatan â hâ’in millet var iken
O çelik kuvve-i bâzû-yı mezâlim-efken⁵⁹

Tepelendi o hâ’in alçak herîfler ammâ
Nice ma‘ûmlar edildi vatanından cüdâ⁶⁰

- 25 Yapdılar bir nice zâlimleri mutlak bedel
Hâşâ vicdân-ı selîminde bulunsun bu emel

Açar elbette ki hâkister-i envâr-ı sebât
Jeng-i sevdâ-yı şe’âmetde kalır mı mir’ât

Bizdeki sû’-yi idâre sebebi kaht-ı ricâl
Eyleyen işte budur devlet umûrun işkâl

Paşa elbetde eder milletine lutf u ‘atâ
İşi tahkîk ile tâ eyleye tashîh-i hatâ

59 Birinci mısraın vezni aksak.

60 Birinci mısraın vezni aksak.

Emr-i devletlerine gerçi itâ'at vâcib
Olamam yok yere ben fevz ü necâta tâlib

30 Hiss-i 'ismetle de sâkit olamam ben şâhım
Sonra meşğûl eder 'ukbâda beni Allâh

Ben neyim 'acz-ı sefâletle yaşar bir bî-kes
Söylesem derdimi billâh gülerler her-kes

Ne elim var ne günüm var ne gürîzgâhım var
Dört yetim yavrularım bir dahı Allâhım var

Bir 'aşîret kadını çiftligimi zabt etdi
Senelerce si'a-i hâlîmi pek incitdi

Tatmışım lezzetini tu'me-i istibdâdın
Müteğallibler elinden demeyip feryâdın

35 Müteğallibler elinden der idim ben heyhât
Beni haşr eyledi onlar ile şu süfli hayât

İnleyen zîr-i tahakkümde olur mu zâlim
Nedir Allâh bu benim 'aksu'l-'amel ahvâlim

Muntazırdım şu güne tîzce telâkkî edeyim
Çekdigim gadr u mezâlîmi telâkkî edeyim

Şu hayât üzre yürür fikr-i demokrasimiz
Cebr-i fitratda budur vâhid-i mikyâsımız

Siverek meb'ûsu **Mahmûd Nedîm**'in kaynı
O da a'zâ idi meclisde benim tek 'aynı

40 İntihâb etmek için encümen-i şu'unâtı
Rüfekâmızla geçirdik nice tehdîdâtı

Başladı hükmünü icrâya şu hüsn-i niyyet
Çünkü vermiş idi cür'et bize Cumhûriyyet

'Âkıbet 'â'ileden 'â'ileye oldu hulûl
Hâsılı bulmadılar şu işe imkân-ı husûl

İntihâb etmediler her şeye rağmen o Begi
Vâli-i sâbıkımız **Hayrî Bey**'in gözbebegi

Diyeceksin ki neden bunca musırrâne niyâz
Paşam ahlâkı bozukdu yaramazdı yaramaz

45 En ufak 'aybı ki şahsiyyeti silkinirdi
Muhteris tab'ı ise tecrübe-i.....⁶¹

Çekmedin başını ol tevsen-i ser-keş-dehenin
Ekseriyyet ile a'zâsı olup encümenin

Münfa'îl oldu bu işden ha o meb'ûs-zâde
Nefes aldırdı bize hançere-i menfâda

Bir çalışdık şu harb ile şereri itfâya
Sebebi işte budur geldiğimiz menfâya⁶²

Ben sığındım sana ey rahmi çok 'afvı bülend
Ya beni 'avf ediver boynuma ya anda kemend

61 Mısraın gerisi boş bırakılmış.

62 Birinci mısraın vezni aksak.

50 Şimdiden sonra garîb ilde geçen köhne hayât
Eder evlâdımın ikbâlini mahkûm-ı memât

Bu gece kıssa-i hicrânı yanarken kalbim
Bir güzel şenliği gördüm de dağıldı elemim

Ansızın hiss-i teğâfûl idi verdim de dedim
Şu Zafer Bayramı'nın hürmeti me'vâma gidem

Hazret-i Hakk'a kabûl olsa gerekdir bu du'â
Es'ad-i vakte tesâdüf idi verdi zîrâ

Şâ'irin hissi uyandı yaz o târîh-i zafer
Şu zemîn üzre döşendi yine bir turfe eser

55 ... vatana saplanıverdi Yunan⁶³
Etdi tâ İzmir'e dek âskeri irhâ-yı 'inân

Ser-te-ser kana boyanmışdı muhît ü eşbâh
Çünkü gök kubbeyi titretti tarafât-ı silâh

'Âkıbet münhezimen 'avdet edip olmadılar
Kahramân ordumuzun satvetine tâb-âver

Bir gazâ eyledi ki Hazret-i Peygam-ber de
Baş-kumandan diye yazdı onu ser-defterde

Yaşa ey müncî e'âzım yaşa ey **Gâzî Paşa**
Yaşa ikbâl ile iclâl ile binlerce yaşa

63 Mısram ilk kelimesi silik olduğundan okunamamıştır.

- 60 Söyle **Re'fet** ona târîh-i mücevher-fâmı
*Kutlu olsun sana o şânlı Zafer Bayramı*⁶⁴

7

Fe'îlâtün mefâ'ilün fe'ilün ⁶⁵

'Azîziyye minâresinde okur
İki kumru sadâ mü'ezzinler

Biri **Ahmed** biri **Zekâ'i'** dir
İkisi birbirinden 'âlîdir

Bülbül-i minber-i Hudâ'dırlar
Hûb sadâ ile hoş edâdırlar

Bir **Bilâli** hazîn nevâdırlar
Hâcib-i perde-i safâdırlar

- 5 Bir gelen bir de istiyor ki gele
Bûy-ı kudsiyyeyi şu yerde ala

Etdiler ehl-i sünneti irşâd
Rûh-ı Peygam-beri'yi hurrem ü şâd

Bunları dinleyince inlemeli
Bâ-husûs ki seherde dinlemeli

Re'fetâ eyleye Hudâ mesrûr
Rûz-ı mahşerde anları mağfûr

64 Manzumenin sonunda "Konya'da ikamete mecbûr Siverekli İbrâhîm Re'fet Efendi 13 Ağustos 1926" notu var; ancak ikinci mısraın noktalı harflerinin sayı değeri 1722 çıkmaktadır.

65 Manzumenin başında "Konya'da 'Aziz câmi'inin karşı karşıya iki minâresinde ezân okuyan iki hûb sesli müezzinlere yazdığım neşîdedir." ibaresi yazılıdır.

GAZELLER

Harfî'l-Elif

1

Mefâ'ilün fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün

Ne bu girişme vü nâz u niyâz u istiğnâ
Nedir bu nağme-i 'ûd-ı tarab-fezâ-yı ğnâ

Muğannî her yeri bir işde sâkî gerdişde
Amân bu bezmi Hudâ kim nazardan eyle cüdâ

Ayağı kaydı tekerlendi sîm ü ten sâkî
Döküldü bâde kırıldı kadeh nedir bu belâ

Açıldı hâr-ı sitemden bu şeb o gonça-i gül
Getirdi bülbüle müjde peyâm-ı hayr-ı sabâ

5 Gönülde kalmadı gitdi mezâk-ı neş'e-i 'aşk
Ne gülşeninde safâ ne gülünde bûy-ı vefâ

Sipâh-ı hatt-ı siyeh konu mülket-i hüsne
Kalır mı bir nesak üzre harîta-i dünyâ

Vefâya da'vet eder leyli-i sitem-kârî
Ğalat figâra kapılmış bu **Re'fet**-i şeydâ

2

**Mef'ûlü fâ'ilâtün mef'ûlü fâ'ilâtün
(Müstef'ilün fa'ûlün müstef'ilün fa'ûlün)**

Ben mi seni a dil-ber etdim cihâna rüsvâ
Bu ser-zenişlerin yok mâhiyyetinde ma'nâ

Deşt-i cünûnda Leylâ etseydi meyl-i tenhâ
Bî-çâre Kays'ı sevdâ etmezdi bunca şeydâ

Gîsûların görünce düşünde forma forma
Cem' eyledim ser-â-pâ dizdim kitâb-ı sevdâ

Zehr-âb-ı 'aşka düşmüş peymâne-i şarâbı
Bir nûş eden ayılmaz bilmem nedir bu dünyâ

- 5 Deryâ-yı 'aşka daldı gavvâs-ı kilik-i **Re'fet**
Olmaz mı nazm-ı pâka mânend-i dürr-i yek-tâ

3

Müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün

Bülbül nedir âh-ı nevâ yok mu senin tek mübtelâ
Sen gülle her şeb âşinâ ben yârdan her-dem cüdâ

Bülbül figâna başladı şem'-i dili âteşledi
Pervânele yâ n'ışledi kül oldu gitdi ber-hevâ

Bülbül derûnun yara mı yoksa urulmuş yâre mi
Bu inkisârın hâre mi yokdur sana andan devâ

Bülbül nedür bu zâr u zâr geçdi o fasl-i nev-bahâr
Sürmez bu çeşm-i intizâr bir gün gelir vakt-i safâ

- 5 Bülbül güle ger bendedir hâra fakat sâzendedir
Kim söylemiş şermendedür var mı bu 'âşıkda hayâ

Bülbül 'aceb derdin nedir şu nâle-i serdin nedir
Yârin midir derdin nedir Allâh için bildir bana

Gülşende bülbüller öter her nâleden bin hâr biter
Feryâdı kes artık yeter ey derd-mend-i bî-nevâ

Bülbül seherdir gam demi eşk-i terindir şebnemi
Gül ise hârın mahremi beyhûdedir âh-ı nevâ

Bülbül tanır mı **Re'fet**'i ancak odur hem-sohbeti
Etsin anınla ülfeti buldum desin bir âşinâ

4

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

Böyle cevr ehli degildin sanemâ n'oldu sana
Bu kadar etmez idin bana cefâ n'oldu sana

Demedin mi seni ben cân u gönülden severem
Hani va'd eyledigin 'ahd u vefâ n'oldu sana

Çalışırken dil-i vîrânemi ta'cîz eylemiş
Başladın şimdi yıkıp yakmağa yâ n'oldu sana

Sîm ü ten sâkîye bir bâde için bâr olamam
Etmedin tövbe a gönlüm 'acabâ n'oldu sana

5 İncizâb-ı harem-i vasl ile kalbim titrer
İhtizâzın nedir ey kible-nümâ n'oldu sana

Her gelen hançerini sende sınar 'âşık-ı zâr
Oldun âğûşte-i hûngâh-ı belâ n'oldu sana

Re'fetâ fart-ı nevâdan mı sana 'aks etdi
Ne bu zâr ey kalem-i nağme-serâ n'oldu sana

5

Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

Bana pek tatlı geldi gerçi gül-fâm u lebin cânâ
Verir bir başka neş'e rûha sîm-i ğabğabın cânâ

Gehî bir gül-bün-i ülfet gehî bir hâr-ı nahvetdir
Ne kâfir mâ-cerâdır ben de bilmem meşrebin cânâ

Takarsın gerden-i üftâdeye gîsûların her-dem
'Aceb seh-pâ-yı târ-ı perçemin mi maslabın cânâ

Bunaldı gird-bâd-ı fırkatinden zümre-i 'uşşâk
Bizi öldürme mi hâk-i 'ademle matlabın cânâ

- 5 Debistân-ı hüner şimdi dimâğ-ı nazm-ı **Re'fet'**dir
Sana feyz-i emel virmez mi ya bu mektebin cânâ

6

Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

Demem üftâdeye ol her zamân imdâd-res cânâ
Be-her sâğarla bir bûse verirsen işte [bes] cânâ

Firîb-i va'd-ı bî-incâz ile dünyâyı aldatdın
Bilirsin bî-vefâsın bâri sen ümmîdi kes cânâ

Gönül peyğûle-i firkatde lezzet-yâb-ı hasretdir
Şikâyet eylemez hicrân u gamdan bir nefes cânâ

Sifâl-i bâdeden pîr-i muğâna minnet etmezdim
Beni ser-geşte etmiş âh ârzû-yı heves cânâ

- 5 Cenâb-ı **Re'fet'**e bir mahmil-i feyz-i emel geldi
Çalınsın mahfil-i kûyunda gül-bâng u ceres cânâ

7

Mef'ûlü mefâ'ilü mefâ'ilü fa'ûlün

Bir tûl-i emeldir beşerin kurduğu hulyâ
Hulyâ ile aldatdı nice kimseyi dünyâ

Dünyâ-yı denî olsa da ser-neş'e-i ednâ
Ednâ-yı nazarla yine bakmaz ana a'lâ

A'lâ ana dirler ki huzûzâtı ser-â-pâ
Pâ-bend-i esâret ede şahsiyyeti imhâ

İmhâ-yı vücûd her kişinin kârı degil ya
Yâ mest-i harâbât ola yâ müdmin-i sahbâ

- 5 Sahbâ-yı emel içmedi bu **Re'fet**-i şeydâ
Şeydâ edeli kendini bir saçları Leylâ

8

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

Vasl-i kadrin dil-i nâlânıma sor sorma bana
Renciş-i hikmet-i hicrânıma sor sorma bana

Lü'lü'-i eşk-i terim kâh-ı derûnum olmuş
O leb-i la'l-i dür-efşânıma sor sorma bana

Seyl-i firkatle şu cismimdeki tahrîbâtı
Cûşiş-i dîde-i giryânıma sor sorma bana

Ser verir sırrı beyân eylemez erbâb-ı vefâ
Yine bir vâkıf-ı pinhânıma sor sorma bana

5 Bilirim dün gece yaptıkların ammâ diyemem
Onu gît server-i hûbânıma sor sorma bana

Zülf-i pür-çînini Çermik'de neler çekdiğini
Şâne-i âh-ı perîşânıma sor sorma bana

Re'fet'in fenn-i belâğatda olan kudretini
Câme-i tab'-ı Nerîmânıma sor sorma bana

Harfî'l-Bâ

9

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

Gözlerim hûn-âb gönlüm gussa-yâb bağrım kebâb
Düşmenim de görmesin böyle mü'essir ıztırâb

Perr açıp mürğ-i hayâlim çırpınıp gezmektedir
Lâne-i ümmîdini bilmem ki kim etmiş harâb

Sâkiyâ sahbâ degil kevser de olsa istemem
Teşne-i câm-ı visâlim cur'a-i eşkim şarâb

Ben bu gün bir âfet-i mekkârenin meftûnuyum
Etmeyin ey döstlar Allâh için benden 'itâb

5 Ger bileydim vecd-i 'aşkın böyle düşvâr olduğun
Ben tarîk-i nâzenîne eylemezdim intisâb

İltizâm etdin cefâ resm-i vefâyı terk edip
Mülket-i hüsnünde gösterdin yamân bir inkilâb

Bî-vefâlardan vefâ me'mûl edip **Re'fet** meger
Yok yere bir maksad-ı mev'hûm etmişdir şitâb

10

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

Görmedim zümre-i hûbânda bir ehl-i hitâb
Edeyim hâle münâsib azıcık nâz u 'itâb

Nâ-becâ işlediği cürm ü hatâdan utanıp
Süm'a-i sûfî yine çekdi yüze kara nikâb

Her kadeh başına vermezler ise bir bûse
'Aklını başına al içme güzellerle şarâb

Zevk-i kümeýt-i 'aşkı ne bilir ehl-i rakam
Cebr ü hikmetle çıkar doğrusu ancak bu hesâb⁶⁶

5 Eşk-i hûnînimi gördükde hemân yâda gelir
Bahr-ı kulzümde telâtum eden o kanlı habâb

Uyutur yâri yatağında enînim her şeb
Mutribin başına çal tâ ki kırılsın o rebâb

Mushaf-ı rûyuna el basma yalandan **Re'fet**
Seni çarpar hazer et sonra mukaddes o kitâb

66 Birinci mısraın vezni aksak.

11

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

Hayli dem teşnesiyem varsa odur bir matleb
Sâkî peymâneyi sun tâ olalım leb-ber-leb

Kimisi meyden alır zevki kimi kevserden
Muhtelif emzice ey sûfî sorulmaz meşreb

Vâliden hâl u hâmında yemiş bir elma
Nereden geldi sana yoksa o sîb-i ğabğab⁶⁷

Her biri fenn-i edebdir o kalem kaş yârin
Ma'rifet ister isen işte sana bir mekteb

5 Dönderir şahs-ı rakîbin büzü döndürme gibi
Mâye-i hulkuna sanki karışmış sahleb

Bulmadı zerre kadar kimse huzûr u râhat
Bize dünyâ-yı denî oldu büyük bir müte'ab

Re'fetâ sıkdı anı varsa rikâb-ı tab'ın
Yine meydân okuyor 'âleme kilik-i eşheb

67 Birinci mısram vezni aksak.

12

Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

Gam u endûh-ı devrân renciş-i cânân banadır hep
Vefâsızlar elinden çekdigim cevr ü cefâdır hep

Reh-i sevdâyı halka gösterenler hâl ü hattındır
Nücûm u kehkeşân devr-i hüsünde reh-nümâdır hep

Ölürsem levha-i seng-i mezârım üzre yaz cânâ
Ölenler 'atş-ı fırkatden şehid-i Kerbelâ'dır hep

Ruhun ŝevkiyle mi güller kızarmıŝ şâh-ı gül-bünde
Çemende bülbül-i ŝûrîdeler âteş-nevâdır hep

5 'Aceb kand-i leb-i la'l-i dil-ârâdan mı dem urmuŝ
Sarîr-i hâmemiz **Re'fet** yine şîrîn-edâdır hep

Harfü't-Tâ

13

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

Gâh verir 'uşşâkına tevkî'-i lutfundan berât
Gâh sürer menkâbe bulmaz rişte-i fevz ü necât

Gâh fart-ı 'aşkdan olmakdayız mebhûs u lâl
Gâh âh u nâlemizden müşteki'dir kâ'inât

Gâh âhım ser çeker 'arşa cihânı inletir
Gâh çıkmaz bir nefes eyler derûnumda sebât

Gâh çîn-i ebrû çatıp 'uşşâkı tehdîd eder
Gâh bir tarz-ı tebessümle beyân-ı iltifât

5 Gâh olur gönlüm bir anda nâ'il-i vasl u merâm
Gâh peyâm-ı yâr için çekmekte yüz bin müşkilât

Gâh bağrım yaralar tîğ-i belâ-yı cevri ile
Gâh 'Îsâ tek eder mürde-dile nefh-i hayât

Gâh olur **Re'fet** sana esrâr-ı hikmet müncelî
Gâh zamân-ı fetret-âsâ muhtefidir beyyinât⁶⁸

68 Mısraın altında yahud denilerek "Gâh deycûr-ı hafâda müstetirdir beyyinât" alternatif bir mısra verilmiştir.

14

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

Bir nümâyişgâh-ı eşbâh-ı fezâdır kâ'inât
Hep hakâyık ehline hayret-fezâdır kâ'inât

Hassa-i medyum-ı ikbâle temâyül gösterir
'İlm-i rûha gâlibâ pek âşinâdır kâ'inât

Kim ki dikkatle baka timsâl-i ma'kûsun görür
Öyle bir âyîne-i sûret-nümâdır kâ'inât

Vech-i imkân u hudûsun bir tasavvur eylesen
Kudret-i Hakk'a delîl-i mâ-sivâdır kâ'inât

5 Pîşegâh-ı kibriyâsında cenâb-ı Hâlık'ın
Dergeh-i esfelde bir tahte's-serâdır kâ'inât

Her-kesin mâhiyyet-i mi'yârını temyîz için
Fûta-i hilkatde seng-i ibtilâdır kâ'inât

'İlm-i eşyâdır dem-â-dem **Re'fet**'i tenvîr eden
Leyle-i deycûr-i cehle bir ziyâdır kâ'inât

15

Mef'ûlü mefâ'ilü mefâ'ilü fa'ûlün

Her kimse ki 'âşıkdır olur mâ'il-i şöhret
Şâyeste-i pinhân olamaz ehl-i muhabbet

Bir 'illet imiş cânını cânânına vermek
'Aşk ehline elbette eder sû'-i sirâyet

Teklîf-i visâl eyler ise rûh-ı revânım
Şükrânla kabûl eylerim öz cânıma minnet

Etmezse de ağyârını yâr yâr olur ağyâr
Her kim ki ede yârini ağyâra si'âyet

5 Bir meclis-i 'işret ola âzâde-i ağyâr
Yâ Rab ne meserret o ne devlet ne sa'âdet

Feryâd ederim âh ile feryâd-resim yok
Dünyâda 'aceb bitmedi mi sâhib-i himmet

Yok böyle perî-zâd ne insân ne melekde
Bî-çâre şaşıp kaldı ne yazsın **Baba Re'fet**

16

Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

Gül âfet bülbül âfet sünbül âfet nahl-i zâr âfet
Şu sahn-ı dil-rubâda gülşen ü bâğ-ı bahâr âfet

Bu şeb bir meclis-i neş'e-fezâ-yı rûha düşdüm ki
Mey âfet mutrib âfet sâki-i şîrîn-güvâr âfet

Ne âfetsin ki endâmın ser-â-pâ âfet-engîzdir
Leb âfet ğabğab âfet çeşm-i mest-i fitne-kâr âfet

Hatâdır kâmetin teşbih edinmek serv ü şimşâda
Çemende serviler bâlâdır ammâ kadd-i yâr âfet

- 5 Ser-â-ser gör ne âfetler içinde kaldım ey **Re'fet**
Gazel âfet emel âfet hayâl ü intizâr âfet

17

Fe'îlâtün fe'îlâtün fe'îlâtün fe'îlün

În şeb enf-i merâ hiss-i şemîm üftâdest
Hest ger der-girih-i yâr nesîm üftâdest⁶⁹

Ne zi-hicrân elemnâk ne zi-vuslat dil-şâd
Fikr-i men der harem-i 'aşk-ı selîm üftâdest⁷⁰

Hâl-i Hindû-yı tû hod nokte-yi müşkîn-i Hoten
Zülf-i pîçîde be-ruh halka-i cîm üftâdest⁷¹

Tarafî sorh dîger ân tarafeş bûd sefîd
Sîb-i rengîn-i zenahdân dü-nîm üftâdest⁷²

5 Sûziş-i âteş-i hicrân-ı tû ey âfet-i cân
Der-dil-i 'âşık-ı zâr nâr-ı cahîm üftâdest⁷³

Bî-gam u mihnet key bâşed kes merd-i 'azîz?
Der çeh-i Yûsuf-ı Ken'ân çe bîm üftâdest⁷⁴

Re'fetâ kalb-i tû der-şahik-i tûr-i cânân
Mâşâ-allâh ki Mûsâ-yı Kelîm üftâdest⁷⁵

69 Sevgilinin saç düğümlerine hafif bir esinti düştüğünden bu gece burnuma güzel, hoş kokular geldi.

70 Ne ayrılıktan elemli, ne kavuşmaktan mesrur (ol), fikrime doğru ve sağlam bir aşkın haremî düştü.

71 Senin o siyah benin, Hoten miskinin (noktasının) ta kendisidir. Adeta cim harfî gibi kıvrım kıvrım olmuş, kaküller de yanağa düşmüş.

72 Bir tarafı al, diğer tarafı beyaz olmuş. O elma gibi çene, iki yarım olmuş.

73 Ey âşığı öldüren sevgili! Senin ayrılık ateşinin yangısı zavallı âşığın gönlüne Cehennem ateşi düşürdü.

74 Birinci mısraın vezni aksak.Ey aziz insan! Gamsız ve kedersiz insan nerde görülmüş. Kenan'lı Yusuf'un kuyusuna ne korku düşmüş.

75 Ey Re'fet! Sevgili Tur dağının zirvesindeki kalbine, maşaallah, Cenab-ı Hakk'la konuşan Musa (as) düşüvermiş.

Harfî's-Se

18

Mefâ'îlün mefâ'îlün fa'ûlün

Nigâhın cânımı imhâya bâ'is
Harâb-ı nergis-i şehlâya bâ'is

Sevâd-ı kâkül-i 'anber-feşânın
Serinde 'âşkın sevdâya bâ'is

O yâr gîsû-yı zerrîn-târı kesmiş
Görünce şûriş ü gavğâya bâ'is⁷⁶

Lüzûmundan ziyâde iltifâtın
Olur kendimce istihzâya bâ'is

5 Ser-encâm-ı gam-ı sevdâ-yı 'aşkın
Bu nazm-ı dil-keşi inşâya bâ'is

Hevâ-yı dil-firîb-i va'd u vaslın
Olur incâz-ı bî-ma'nâya bâ'is

Vücûdum lerz-nâk-ı derd-i gamdır
Bu sıtma olmasın hummâya bâ'is

Esâs-ı kâbiliyyetdir cihânda
Husûl-i maksad-ı aksâya bâ'is

Elem-efzâ-yı rüstâ-hiz-i kaddin
Kıyâm-ı mahşer-i ferdâya bâ'is

76 Bu mısra, bir sonraki gazelin üçüncü beytinde tekrar edilmiş.

10 Figân u âh-ı dil mânend-i bülbül
Bu derd-i 'aşkıyı ifşâya bâ'is

Olur **Re'fet** bu meydân-ı muhabbet
'Înân-ı hâmeyi irhâya bâ'is

19

Mefâ'îlün mefâ'îlün fa'ûlün

Berât-ı cebhen isti'lâya bâ'is
Kaşındır levha-i ğarrâya bâ'is

Revâ-yı eşk-i çeşm-i hasretimden
Nümâ-yı kâmeti tûbâya bâ'is

Olur o nîze-i müjgân u gamzen
Nihâyet şûriş ü ğavġâya bâ'is

O derd-i 'aşkdan bu rûy-ı zerdüm
Olur esrârımı ifşâya bâ'is

5 Cihânda bir zemîni bir zamânı
Var ammâ olmasın aġrâya bâ'is

Elin öpsem tekâpû eylesem ben
'Aceb olmaz mı istiġnâya bâ'is

Dem-â-dem **Re'fetâ** mızrâb-ı 'aşkın
Tanîn-i sâz u vâveylâya bâ'is

Harfü'l-Cîm

20

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

Nükte-i pinhân-ı 'aşkın 'ukde-i esrârı güç
Hall olunmaz bir mu'ammâdır 'aceb ikdârı güç

Söyledi Ferhâd Şîrîn Kays Leylâ vasfını
Ben kimin vassâfıyım izhârı güç ızmârı güç

Sâmîrî heykel mi her 'uzvunda yüz bin fitne var
Böyle bir âfet bulunmaz fitratı etvârı güç

Yok mu îmânın bana ver derse ol kâfir eger
Şaşmamak mümkün değil ikrârı güç inkârı güç

- 5 Yâr eger ibrâm ederse bir gece eğlenmeye
Ben tanımam doğrusu **Re'fet** anın ısrârı güç

21

Mef'ûlü mefâ'ilü mefâ'ilü fa'ûlün

Vuslat günü gördüm bu gözüm nem ile memzûc
Bildim ki olurmuş o surûr gam ile memzûc

Eyler o bütün kalbime ruhsârı tecellî
Büt-hâne-i dil beyt-i mu'azzam ile memzûc

Tâ haşre kadar ölmeyecek hiss-i cerîmem
Darışır mı? olsa da merhem ile memzûc

Dün gece firâşında göreydin neler oldu
Tatdım o şeker-fâmını bâdem ile memzûc

- 5 İspirto ile **Re'fet** alır neş'eyi meyden
Em olmasa te'sîr edemez sem ile memzûc

Harfü'l-Hâ

22

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

İntisâb-ı nâzenindir bâ'is-i fevz-i felâh
Meslek-i 'aşk içre bundan başka yokdur bir salâh

Zulmet-i hicrândan pek de sıkılma ey gönül
Hangi şebdir etmeye ta'kib anı nûr-ı sabâh

Bir nesîm-i rikkat-âverken hevâ-yı perçemin
Şimdi oldu âdetâ bir sarsar-engîz-i riyâh

Ebruvânından hased etmiş ki reng-â-reng olur
Nakş u timsâl-i ruhun temsîl eden kavs-i kuzâh

- 5- Bir cinâyet işler isem terk-i yâr etmek gibi
Ol zamân olsun harâmî gözlerin kanım mubâh

Yok misâlin ki edem vasfın o isre ibtinâ
'İzz-i vaslın oldu maksûd gülşen-i kûyun müzah

Hatm olundu sen de **Re'fet** müntehâ-yı zevk-i 'aşk
Kays u Ferhâd deşt ü kûhsâr üzre yapıdı iftitâh

23

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

Çekelim 'aşkına pîr-i muğanın cânâ kadeh
Reng alıp reng vere tâ 'ârız-ı cânâna kadeh

Sâkiyâ barmak ucuyla anı bir dönder ki
'İşve vü nâz u girişme ede rindâna kadeh

Nîm-nigâh ile humârâne süzöldükçe o göz
İçmeden ser-hoş olur zümre-i mestâna kadeh

Mutribe ancak odur bahş eden âheng-i tarab
Yürüsün bir de bu meclisde gazel-hâna kadeh

5 Mest-i lâ-ya'kıl olup subha kadar kim yatmış
Neş'e-i mâyesini vermeden insâna kadeh

Kaldırır perde-i menhûs-ı hicâbı aradan
Sebeb oldu bu sebeb ülfet-i hûbâna kadeh

Yazdı gök kandîl iken işte bu nazmı **Re'fet**
Bâ'is-i feyzidir erbâb-ı suhan-dâna kadeh

24

Fe'îlâtün fe'îlâtün fe'îlâtün fe'îlün

Gerçi âdâb-ı tarîkatde 'alâdır tesbîh
Sâhte zâhidlere bir cerr-i ğınâdır tesbîh

Sen edâ eyle de erkân-ı furûzâtı yeter
Çünkü bâzâr-ı 'ibâdetde zibâdır tesbîh

Zülf-i yâra dokunur her nerede sözünle
Üfürükçü Baba'ya bâd-ı hevâdır tesbîh

Dudağı fis fis eder elde çevirdikçe anı
Mahrem-i bezm-i gurûh-ı sukalâdır tesbîh

5 Hüsn-i niyyet ne ararsın o mürâ'î sûfide
Ana uhrâda da püsküllü belâdır tesbîh

Sana ağlâl u selâsil ola belki yarın
Gögse zencîr ile ta'lîka sezâdır tesbîh

Al ele silsile-i feyz-i Hudâ'yı **Re'fet**
Çünkü sûfilere âlât-ı riyâdır tesbîh

25

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

*Sâkî biyâ bâde râ nûş konem z'în kadeh*⁷⁷
Zâhide etmektedir la'net ü nefrîn kadeh

İçmese de kokluyor ağzını peymânenin
Zümre-i mestâneye bir gül-i nesrîn kadeh

Sâkî nigâhın ile mest ü harâb olmuşam
İstemem o bâdeyi olsa da zerrîn kadeh

Tık tapayı şîşeye mâye-i mey uçmasın
Sonra elinden gider neş'e-i perrîn kadeh

5 **Re'fet'e meftûn iken bint-i 'ineb her zamân**
Zâhide etmektedir la'net ü nefrîn kadeh

⁷⁷ "Ey sâkî! Kadeh getir ki ondan içeyim" anlamında Farsça, mısraın vezni aksak.

Harfî'l-Hı

26

Fe'îlâtün fe'îlâtün fe'îlâtün fe'îlün

Dil-i şeydâ ne kadar olsa da yâra küstâh
Bulamaz derdine bir dem ile çâre küstâh

Güle etmez de fedâ cânını eyler feryâd
Bu sebebden dediler bülbül-i zâra küstâh

Görmüyor haslet-i mezmûmesini kendinde
Gülüyor halka çekilmiş de kenâra küstâh

Sözüne fennine aldanma onun dünyâda
Münkerine dek eder gitse mezâra küstâh

5 Çekiyor fitne-i dehrin siteminden âhı
Söyleme bârika-i ebr-i bahâra küstâh

Bağlamış zülf-i dil-âvîzine muhkemce dili
Gitmeye bir gün ola başka diyâra küstâh

Yâri medh etmededir **Re'fet**'e zülm etdikçe
Ne diyem hâmeme kim bir yüzü kara küstâh

27

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

Beni medhûş-ı harâb eyledi peymâne-i ruh
Haşre dek ayılamaz bir dahi mestâne-i ruh

Kim gider kırları sahrâları seyr eylemege
Reng-i al ile müzeyyen ola kâşâne-i ruh

Anı uslandıramaz dâr-ı şifâ-yı keremi
Kayd-ı zencîre alışmış gibi dîvâne-i ruh

İçirir bir gün olur zümre-i rindâna şarâb
Ne kadar sıkırsa o şîrîn lebi mey-hâne-i ruh

5 Beni terk eyler ise **Re'fet**'e la'netler ola
Böyle yazmış bana hattiyle kütüb-hâne-i ruh

28

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

İktisâd-ı 'aşkda ezvâk-ı dünyâ münfesih
Oldu o buhrân ile bâzâr-ı kâlâ münfesih

Mushaf-ı rûyun unutturdu kitâb-ı 'aşkı
Hazret-i Kur'ân ile İncîl-i 'Îsâ münfesih

Muttasıl akdıkça bu seyl-âbe-i eşkim olur
Şiddetinden mutlakâ emvâc-ı deryâ münfesih

Hep vefâdan bahs eder nev'-i benî âdem fakat
Şimdi medlûlât-ı 'âlemde o ma'nâ münfesih

5 Şîve-i endâm ü refâtârın görenler çıldırır
Nahlzâr-ı kâmetinle serv-i bâlâ münfesih

Sû'-i ahlâk ile tefsîr etdiler hürriyyeti
Dîn ü nâmûs u hayâ oldu ser-â-pâ münfesih

Re'fetâ efsâne-i 'aşkın ki böyle gizlidir
Elbet olmaz dâstân-ı Kays u Leylâ münfesih

Harfü'd-Dâl

29

Mef'ûlü mefâ'îlü mefâ'îlü fa'ûlün

Ey çeşmi füsûn-kâr-ı cihân gamzesi cellâd
Şûriş ü fîten dehrde sen eyledin îcâd

Tîğ ü nîgeh ü nîze-i müjgânda var ammâ
Kan almada gamzen gibi gelmiş mi bir üstâd

Âsâr-ı vefâ kalmadı ebnâ-yı beşerde
Şâ'irler eder yok yere dil-berlere isnâd

Me'lûf-ı harâbât-ı gamız bizde elem yok
Bir sâhadayız ki ana yetmez 'adem-âbâd

5 Hengâm-ı tahassür bana dâ'im sana bir yıl
Yok mu bize bir nevbet a bülbül bu ne feryâd

Çekmez ayağın mey-kede-i câm-ı belâdan
Mahmûr-ı tahassür ola mı bu dil-i nâ-şâd

Gehvâre-i 'irfânına 'aşk olsun a **Re'fet**
Her sâniyede boy atıyor hâme-i nev-zâd

30

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

Her-kese dîdâr-ı hüsn ile eder tebrîk-i 'îd
Tek ben o dîdârdan oldum nice fersah ba'îd

Yok mudur yâ Rab bana hiç subh-ı firâzdan nişân
İntizârım bir şeb-i yeldâ kadar olmuş medîd

Pâ-nihâde olmadın gitdin firâş-ı rûyuma
Reh-güzâr-ı makdeminde hayli dem oldum kadîd

Almağa kâlâ-yı hüsnünçün hazırdır nakd-i dil
Var ise bâzâr-ı vaslında diyen *hel min mezîd*⁷⁸

5 Duymamış da gâlibâ 'uşşâkı ta'zîb etmeden
Duzah-i hecrin nidâ etmektedir *hel min mezîd*

Pek yanılmış bî-vefâlardan vefâ me'mûl eden
Mîvedâr olmaz dıraht-ı 'ar'ar [u] şimşâd ü bîd

Hep tecellîgâh-ı Yezdân'dır vücûd-ı 'âlemîn
Oldu sahrâ-yı 'ademden emr-i *künle* çün be-dîd⁷⁹

Ya'ni hilkatden Hudâ 'âciz midir mahşer günü
*Haza sehlün lehü biennehü min halkin cedîd*⁸⁰

78 Daha var mı?, *Kur'an-ı Kerim*, Kaf, 50/30.

79 Kün "ol" emri bir çok ayette geçmekte. Misâl: Bir şeyin olmasını isteyince ona sadece ol der, o da oluverir. ", Bakara Sûresi, 117; Doğrusu Allah indinde İsa'nın meseli, Âdem meseli gibidir. Onu topraktan yarattı, sonra ol dedi, o da oluverdi." Âl-i İmran Sûresi, 59.

80 Bir şeyi yeniden yaratmak O'nun için çok basittir. Bu Arapça ibarenin mealen âyetten iktibas olduğunu düşünüyoruz. Bk. *Kur'an-ı Kerim*, Yâsîn Sûresi, 77-82. âyetler.

Re'fetâ görseydi eş'ârım müsâ'id bir zamân
Nazmını tahsîn ederdi belki Hassân-i Velîd

31

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün⁸¹

Sıkma beni sevdiğim etmez isen etme şâd
*Vussa merî nâkî pey bûye eşek de pır 'inâd*⁸²

Zulmet-i gamdan cüdâ olma sakın bir nefes
*Ân şeb-i vasleş dilâ tâ-key be-gîrem be-yâd*⁸³

Almaya Hak cânımı görmeden evvel seni
*Min elem 'il-mevti âh kable husûli 'l-murâd*⁸⁴

Yâr ise de kâm-ı dil parasız olmaz o da
*Peykeki tâ vangî bî-zerre ni-benno küşâd*⁸⁵

5 **Re'fet** o ısrârı koy yâri bırak hâline
Vussa merî nâke pey bûye eek pr 'inâd

81 Gazelin başında "İşbu gazelin alt mısralarının biri 'Arabî biri Farsî biri Kürdî biri Zâzâ lisânıyladır." notu vardır.

82 İnsan böyle yapmaz, adam eşek gibi çok inatçı olmuş.

83 Ey gönül! Seninle geçirdiğimiz o kavuşma gecelerini ne zamana kadar yad edeyim.

84 Muradım hâsıl olmadan önceki ölüm eleminden eyvâh!

85 Adam söyler ki gönülsüz şaka yapılmaz.

32

Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

Çekîdem câna bir câm-ı muhabbet her çe bâd âbâd
Ne kevser isterim gayri ne cennet her çe bâd âbâd

Der-i mey-hânedede ihzâr edilsin türbe-i pâkim
Okunmazmış bana dünyâda rahmet her çe bâd âbâd

Yücelsin levha-i seng-i mezârım câm-ı mînâdan
Yapılsın ince sâzlarla şetâret her çe bâd âbâd

Bana pîr-i muğan olsun da ma'bûd sâkî mescûdum
Edermiş zâhid-i hod-bîn la'net her çe bâd âbâd

5 Getirsinler güzeller na'şımı âyîn-i mâtemde
İçimde kalmasın tâ ki o hasret her çe bâd âbâd

Menâhiyle mücehhezdir okunmaz üstüne Kur'ân
Eger derse müzekkî etme minnet her çe bâd âbâd

Mey ü mahbûbdan vaz geçme **Re'fet** haşr-ı ferdâda
Cehennemde sana eylerse savlet her çe bâd âbâd

33

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün⁸⁶

Dil ü cân 'ârız-ı sürhîn-i turâ mâ'il şüd
Dîdeneş râ çe 'aceb çeşm-i rakîb nâ'il şüd⁸⁷

Ne resâdîde hem ân râ zi keyd-i ihvân?
Zi-çeh-i Yûsuf-ı Ken'ân meger gâfil şüd⁸⁸

Cây kerd be-behişt hürmet-i 'âşık-ı zâr
Be-hat-ı Mushaf-ı rûyet ki u hod âmil şüd⁸⁹

Men ne dîdem zi-vefâ çîzî zi-hûbân-ı zamân
Heves-i 'aşk-ı dilem zîn sebebet zâ'il şüd⁹⁰

5 Dilem ez-vuslet mahrûm me-kon behr-i Hudâ
Der der-i lutf-ı tu ey şâh cihân sâ'il şüd⁹¹

Düş porsid be-tû hâl-i men ey mûnîs-i cân
Be seret kâm-i dilem ez-heme sû hâsıl şüd⁹²

Re'fetâ hest hevlhâ-yı der-în 'aşk-ı hevâ
Perde-i 'ismet-i men nîz merâ hâ'il şüd⁹³

86 Gazelin başında "Hâfız-ı Şîrâzî Hazretlerinin Gazeline Nazîre" ibaresi yazılıdır. Ancak Hafız Divânı'nda "şüd" redifiyle yazılmış gazeller olmakla beirlikte aynı kafiye bir gazel bulunmamaktadır.

87 Can ve gönül, senin kırmızı yanaklarının hasretini çekerken, senin gözlerinin rakibin gözleriyle buluşması şaşılacak şeydir doğrusu.

88 Gönül ve canımı, dostların hile ve tuzaklarından kurtaramadım. Ey gönlüm! Dostların bu hile ve tuzaklarından kurtulamaması, kardeşlerinin Yusuf'a yaptıklarını anlatan o kissadan ve o kissaya konu olan kuyudan da mı gafil oldun?

89 İnleyen âşğın hürmetine karşılık cenneti mekan tuttu. Senin Mushaf hattına benzeyen yüzünün güzelliğine yemin olsun ki buna sebep olan bizzat gönlün kendisi oldu.

90 Ben zamane güzellerinden az da olsa bir vefâ görmedim. Gönlümdeki aşk hevesi bu yüzden kaybolup gitti.

91 Allahım! Senin rahmet kapındaki şu gönlümü sana kavuşmaktan mahrum etme.

92 Ey cân içinde cân olan! Dün gece düşümde gönlüm seni talep etti. Başına yemin olsun ki, gönlümün bütün istekleri yerine geldi.

93 Ey Re'fet! Bu mecazi aşkta nice tehlikeler mevcuttur. Masumiyetimin perdesi âşık olmama engel oldu.

Harfî'z-Zel

34

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

Bâde-i la'l-i lebin sahbâ-yı sâğardan lezîz
Sâde sahbâdan mı belki kevserden lezîz

Her güzelde bir edâ her yosmada cilve var
Görmemiş bir göz güzellikte o dil-berden lezîz

Her yerinde başka bir zevk-i hayâtın var fakat
Bûs-ı gül-ruhsâr-ı alin şehd ü şekkerden lezîz

Ser-te-ser zabt eyledi iklîm-i 'aşkı sevdiğim
Pâdişâha var mı istîlâ-yı kişverden lezîz

5 Gamzeler kanım akıtdıkça gönül şâdân olur
Hûn-ger-i fettân dile olmaz o neşterden lezîz

Mest-i câm-ı hasretim gönlüm diler âğûşunu
Mest-i hâba var mı hiç bâlîn ü bisterden lezîz

Çâşnî-i 'aşk ile **Re'fet** sözüm pek tatlıdır
Bu sebebden yok cihânda nazm-ı kemterden lezîz

35

Mef'ûlü mefâ'îlü mefâ'îlü fa'ûlün

Her 'âşık-ı şûrîde elemden mütelezzîz
Bülbüller imiş bâğ-ı İrem'den mütelezzîz

Pek zevkime gitdi o nevâzişle gülüşler
Elbetde olur bende keremden mütelezzîz

Biz cân atarız silsile-i 'aşkı tavâfa
Hâcılara bak beyt-i haremden mütelezzîz

Erbâb-ı safâ zevki arar sahn-ı belâda
Meftûn-ı belâ mihnet ü gamdan mütelezzîz

5 Yâ Rabbi nedir çekdigimiz bunca mezâlim
Yoksa emelin halkı 'ademden mütelezzîz

Eyvâh felek-meşreb-i nâ-sâzın elinden
Olma yeter ol cevır [ü] sitemden mütelezzîz

Her-kes alıyor lezzeti bir başka sebebden
Re'fet dahi âsâr-ı kalemden mütelezzîz

36

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

Ehl-i 'irfân olan elbette ki her gâh uyumaz
Hangi bir kalb ola haşyet ile âgâh uyumaz

Gâfil olma her umûrunda sakın Mevlâ'dan
Vâkîf-ı sırrın olan hazret-i Allâh uyumaz

Merdüm-i dîdelerim olsa da âlûde-i hâb
Kurret'ül-'ayn-i basîret-i Zîlân-şâh uyumaz

Dâ'imî olsa da me'yûs bu ne hikmet yâ Rab
Hiss-i insândaki hülyâ-yı emelgâh uyumaz

- 5 İntibâha seni da'vet ederim ey **Re'fet**
Su uyur âteş uyur düşmen-i bed-hâh uyumaz

Harfû'r-Râ

37

Mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün

Beni teşhîr-i 'âlem etme sultânım hacâletdir
Senin her emr ü hükmün yoksa kendimce 'adâletdir

Ümîd-i 'adl ile salon-ı 'aşkında cihân titrer
Kaşın bir levha-i tuğrâ-yı ğarrâ-yı mehâbetdir

Neden ebrûların etmiş himâye çeşm-i hûn-hârı
Utansın gözgöre bir mücrim-i mahz-ı hıyânetdir

Gönül i'dâma mı mahkûmdur tîğ-i cefâ çekdin
Sana meyl etdiğün varsa cürmü bir kabâhatdır

- 5 Niçin ithâm edersin **Re'fet**'i sevdâ-yı 'aşkınla
O âhû gözlerin her nazrası yüz bin cinâyetdir

38

Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

Beyân-ı hâle meyl etme gönül hengâm-ı firkatdir
Ki hem üftâdeye lâzım olan dünyâda miknetdir

Suverim? âşinâlardan yüzün ağyâra yâr olma
Rakîbe meyl ü rağbet en degersiz bir meziyetdir

Füsûn u sihri ta'lîm eylemiş Hârût [u] Mârût'a
Anınçün çeşm-i mestin câlib-i enzâr-ı dikkatdir

Beni öldürmegi va'd eylemişdin kûy-ı vaslında
Görürsem makteli îfâ-yı va'dın câna minnetdir

5 Esîr olmuş gönül her târ-ı 'anber-i [zülûfünde]
Yine sevdâ-yı zülf-i yârdan geçmez ne hikmetdir

Özü katıra benzer her sözü su'-i tegâfüldür
Rakîb-i zişt-hilkat var ise cengâne hasletdir

Firâk-ı la'l-i şerbetinle her-kes zevk-yâb oldu
O zevk-i neş'eden mahrûm kalan bî-çâre **Re'fet'**dir

39

Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

Yıkıp pîr-i muğân gam-hânemi vîrâne yapmışdır
Tağıtmiş ser-te-ser enkâzını mey-hâne yapmışdır

Çalışmış cân ü dilden toplamış müjgândan çûplar
Hayâl-i yâra çeşm-i intizârım lâne yapmışdır

Ne san'atdır ki tîğ-i gamze-i cellâdın ey âfet
Dil-i sad-pâreden zülf-i nigâra şâne yapmışdır

Hayâl-i vasl için kalbim bezetmiş kasr-i ümmîdin
Dil-i vîrânede mihmânına kâşâne yapmışdır

- 5 Temelden sarsıdır bünyân-ı çeşmi tîşe-i hicrân
Düşün bir kerre **Re'fet** yıkmamış da ya ne yapmışdır

40

Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

Der-i devlet-penâha zümre-i nâ-dân makrûndur
Anunçün ehl-i 'irfân gûşe-i zilletde mahzûndur

Edîbâne konuş her-kes ile bahs ü cidâl etme
O kim tab'ında vardır hiss-i ilzâm kadri pek dûndur

Yakar sanma cihânı nâr-ı zulmün tîz söner billâh
Sirişk-i dîde-i hûn-âb-ı mazlûm nehr-i Ceyhûn'dur

Telâş etme husûl-i maksada beyhûdedir zîrâ
Mesâlih ü umûrın her biri bir vakte merhûndur

- 5 Safâ tab'-ı beşerden mahv olupdur ğâlibâ **Re'fet**
Ne tarza dönse ahvâlîm gamım gün günden efzûndur

41

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

Her gören sevdigimin vâlih ü hayrânıdır
Kuvve-i câzibesi var ise rûhânîdir

Geçkinim perde-i 'ûda tokunup âheste
Söyle rûhum hele hengâm-ı gazel-hânîdir

Ben miyim vârisi Mecnûn-ı melâmet-zedenin
Hem enîs ü suhanım ğûl-i beyâbânîdir

Nâlemi bülbüle dinletse n'ola ruhsârın
Ki melâhat bâğının gonçe-i hândânıdır

5 Mâr-ı zülfün olamaz mu'cize-i havf-engîz
Mürşid ü melce'imiz Hazret-i Gîlânî'dir

Teng-mecrâ-yı tabî'atdaki seyl-âbe-i gam
Vüs'at-i fikrimize mâni'-i buhrânıdır

Re'fetâ 'ârıza-i 'aşka mı ma'rûz oldun
Sûziş-i nazm ü terin cemre-i nîrânıdır

42

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

Mest-i nâzım sevdiğim meh-pâre mi bilmem nedir
Yoksa bir dür-dâne-i nevvâre mi bilmem nedir

Benliğin bir benle izhâr eyleyen tombul yanak
Bir gül-i nesrîn mi yâ ruhsâre mi bilmem nedir

Iztrâb-ı derd-i gamdan muttasıl kan fişkırır
Eşk-bâr-ı dîde mi fevvâre mi bilmem nedir

Dâğdâr-ı hüzn eden kalbi kemân-keş kaşların
Tîr-i kavsinden açılmış yare mi bilmem nedir

5 Dîde-i şehlâyı süzdü güldü yanımdan geçip
Geldi yârim va'dini ikrâre mi bilmem nedir

Top turunçlar ditredikçe sînde uykum gelir
Çiftetelli yaylı bir gehvâre mi bilmem nedir

Sus a bülbül incinir güller fiğân u nâleden
İnfi'âlin hâre mi gülzâre mi bilmem nedir

Kadd-i mevzûnun görüp sahn-ı çemende serviler
Nâz ile gelmiş yine reftâre mi bilmem nedir

Re'fetâ kat'-ı merâhil etmede her lemhada
Tevsen-i tab'ın gelir ilğare mi bilmem nedir⁹⁴

94 Bu mısraın altına "yahud" denilerek "Çerh-i cevval-i kalem tâyyere mi bilmem nedir" mısraı yazılmıştır.

43

Mef'ûlü mefâ'îlü mefâ'îlü fa'ûlün

Gel gel melegim nâz ile gel ki göresim var
Çokdan hevesim var
Feryâdına feryâd edemem dar nefesim var
Hicrânlı sesim var

Ey gonçe komaz gönlümü hicrân ile yansın
Bülbül de inansın
Bu gülşen-i 'aşk içre büyük mültemesim var
Feryâd-resim var

Bilmem nice tersîm ede timsâl-i cemâlin
Ruhsâre-i alin
Bu hâme-i işkeste gibi hâr u hasım var
Çöpde ne resim var

Öldürse ne gam kendimi sevdâ-yı muhabbet
Öz cânıma minnet
Gözlerdeki o sürme vü kaşlarda vesim var
Ammâ ne kesim var

- 5 **Re'fet** felegin cevri ile etme telâşı
Bir zerre temâşâ
Şeh-nâz-ı dil-ârâ gibi püşt ü pesim var
İmdâd-resim var

44

Fe‘ilâtün fe‘ilâtün fe‘ilâtün fe‘ilün⁹⁵

Yağmamışdı şu havâlîde geçen yıl yağmur
Hâlimiz dıyk-ı ma‘îşet ile etmişdi mürûr

Degdi her ferd-i beşer başına açlık lahdi
Koca dünyâ bu geniş sahne bize oldu kubûr

Ser-te-ser fakr ü zarûretde bunalmışdı cihân
Kalmamışdı nice bin hânede bir dâne mûr

Köylüler ilkbahârı gördüğü anda sapana
Yapışıp etmediler çünkü çalışmakta kusûr

5 Buna munzam olarak bir de kuraklık çökdü
Eli bögründe kalıp şaşdı o eşhâs-ı ğayûr

Hâlık’ın lutfuna ihsânına çok hamd ü senâ
Rahmetinden bizi nevmîd ederek etdi dûr

Yağdırıp bârika-i şiddet ile bârânı
Kalmadı toprağın altında hubûb mestûr

Kocamışdı bu bahâr yağdığı anda rahmet
O bahârdan yine bir başka bahâr etdi zuhûr

Hâl-i ğabrâ bize bir başka hayât bahş etdi
Gögerip silsilesinde nice bin dürlü zuhûr

95 Başlıkta “Açlık ve Kuraklık Feryâdı” notu yazılıdır.

10 Böyledir hâlık-ı kevnin sebab-i ihyâsı
 Olmasa kuvve-i ğâz aks edemez şem'aya nûr

Korkusundan kurağın çiğçilerin güldü yüzü
Parlıyor nâsiyelerde yine âsâr-ı sürûr

Sebzeler yemyeşil oldukça ekinler de nümâ
Her-kese verdi şu feyz ü bereket hakk-ı huzûr

Böyle rengîn bahârın yazına eyler mi niyâz
Kim ki bilmiş odur esbâb-ı ma'îşette fuhûr

Berk-i rahşende-i ra'd-âveri çerh-i felegin
Çaldı gûyâ başına mihengerin nefha-i sûr⁹⁶

96 Gazelin sonunda "20 Mayıs 1929 Kadir-zâde Re'fet" notu var.

45

**Mef'ûlü fâ'ilâtün mef'ûlü fâ'ilâtün
(Müstef'ilün fa'ûlün müstef'ilün fa'ûlün)**

Kâkül sarıldı hatta âhir şu kîl ü kâller
Korkarım o melek-hüsne îrâs ede hâller⁹⁷

Kûy-ı nigâra karşı feryâda geldi bülbül
O sahn-ı dil-figârî varsa bahârı beller

Koysun bir intizâma habl-i metîn-i kudret
Teskîh gibi uzaldı kalbimdeki emeller

Mürğ-i hayâlim ermez dür-dâne-i sürûra
Bir dâm-sâz-ı gamdır zülfündeki o teller

5 İndirdi tâ zemîne 'uşşâkını o zâlim
Bünyân-ı 'aşka lâzım böyle rehîn temeller

Sırr-ı vefâ silinmiş âyîne-i beşerden
Lâyık mıdır görünsün hep bî-vefâ güzeller

Eşkünle ref'-i gam it **Re'fet** harîm-i dilde
Kalır mı hâr u hâşâk tuğyân ederse seller

97 Mısraın vezni aksak.

46

Mef'ûlü mefâ'îlü mefâ'îlü fa'ûlün

Hakkâ ki güzeller arasında degerin var
Ben söyleyemem doğrusu ammâ nelerin var

Teşrîf ediver bir gece gam-hâneye zîrâ
Başım gözüm üzre senin ey yosma yerin var

Sînen ne kadar nerm ise iç tarafında
Pûlâda müşâbih dil-i sengînterin var

Dün eyledin ağyâra temâyül bana âzâr
Bildim ki ser-encâm-ı gamımdan haberin var

5 Lâyık mı sana ya bu tegâfûl bu tecâhül
Re'fet gibi bir sâhib-i 'ilm ü hünerin var

47

Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

Bu gün gülzâra vardım ki oturmuş bâğbân ağlar
Gül ağlar bülbül ağlar sünbül ağlar gülsitân ağlar

Gönül mürğü şaşırılmış lânesinden dûr olup kalmış
Anunçün kendi ağlar yavru ağlar âşiyân ağlar

Sehâb-ı gam tekessüf eyledikçe kalb-i millette
Bize insân değil yüz bin göz ile âsmân ağlar

Uyutmaz kimseyi gam dâyesi gehvâr-ı sevdâda
Meger bir tıfl-i şîr-hâr oldu gönlüm her zamân ağlar

5 Nasıl âl-i 'abâ etmez ferâmûş Kerbelâ için
Gelir bu mâtem-i hüzn-âvere bir gün cihân ağlar

Ne denli devr-i ikbâl-i felekden kâm alır alsın
Yüzü gülse yine hicrân elinden kalbi kan ağlar

Tarabgâh-ı zamânı pek yakından dinledim **Re'fet**
Muğannî hasretinden âh eden kavs-i kemân ağlar

48

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

Her görenler terk-i sevdâyı bana ifhâm eder
Sûz-ı dil seyl-âbe-i ekşim ile ithâm eder

Kim diler yansın yakılsın âteş-i hicrân ile
Çâre ne söz anlamaz gönlüm bana ibrâm eder

Yâr hayâlimden geçerken girdi halvet-hâneme
Nükhet-i âmâlimi kalbimden istişmâm eder

Sundu tertîb üzre sâkî bâdeyi rindâneye
Cür'a-i eşkimle de teşne-dile ikrâm eder

5 Ben denizde mâhî olsaydım o mâha kâşkî
Kim Filorya 'âleminde şimdi istihmâm eder

Zülm ile Dahhâk-i mârî olsa zâlim Gâve tek
Bir metînin kuvve-i 'azmi anı ilzâm eder

Nâmdâr u sâhib-i 'izz [ü] şeref **Re'fet** odur
Kim salâh-ı hâl ile ibkâ-yı nîk ü nâm eder

49

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

Her güzel lutfunu ahvâl-i semîhamdan alır
‘Îş ezvâkını enfâs-ı Mesîhamdan alır

Kerbelâ'nın şühedâ gömlegi de al rengi
Şerha-i sînedeki kanlı cerîhamdan alır

Perde-i sâmi'aya hüzn ile vermez mi firâk
Nây-ı dil-sûz-ı cihân nâleyi sayhamdan alır

Yâri gördükde hemân koçmadan evvel öperim
İşiden 'işveyi etvâr-ı fakîhamdan alır

5 **Re'fetâ** hâme-i şî'rim ne kadar olsa belîğ
Yine o neş'e-i ilhâmı karîhamdan alır

50

Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

Çerâğ-ı âhımı şem'-i şebistân eylesem azdır
Gönül pervânesin o şem'a sûzân eylesem azdır

İçersem zemzem-i peymâneyi mînâ-yı 'aşkından
Bu cânı Ka'be-i kûyunda kurbân eylesem azdır

Irağ oldukça gönlüm sâhil-i semt-i dil-ârâdan
Dü-çeşm-i eşk-bârı bahr-ı 'ummân eylesem azdır

Gönül me'yûs-ı firkat yâr müstağnî-i vuslatımdır
Şu hasretle bu gün çâk-ı girîbân eylesem azdır

5 Rikâb-ı tevsen-i tab'ımla **Re'fet** vasf-ı dil-berde
'Înân-ı hâmeyi tevcîh-i meydân eylesem azdır

51

Mef'ûlü mefâ'ilü mefâ'ilü fa'ûlün

İncitme yeter bu dil-i bîmârımı doktor
Bir lahza uyut dîde-i hûşyârımı doktor

Al nabzımı bil 'illeti eyle tedâvî
Alma nazar-ı dikkate inkârımı doktor

'Aşk hastasıyım ben bilirim hâlimi hoş gör
Fâş eyleme 'âlemlere esrârımı doktor

Ben tek o da bir yaralıdır tîğ-i sitemle
Sen yaramı sarma çağır o yârimi doktor

5 Zîrâ yarasızlar ne bilir ki yara sızlar
Beyhûde çıkarma felege zârımı doktor

Yokdur bilirim ğayrı hayâtımdan ümîdim
Âh görse idim bir dahi dil-dârımı doktor

Re'fet'de 'aceb var mıdır imkân-ı tedâvî
Teşrîh ü beyân eyle şu efkârımı doktor

52

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

Rûha tasvîr-i edâ sâki-i mînâdandır
Meye telkîh-i safâ dîde-i şehlâdandır

Zâhid-i tekye-nişîn bâdeyi takdîr etmez
Ne bilir kurb-ı Hudâ lezzet-i sahbâdandır

Başka revnak veriyor hüsn-i cemâle hattın
Neş'e-i reng-i bahâr sahne-i hadrâdandır

Leyli-i pür-sitemin cevri ni aldırılmazdım
Hâlden 'arz-ı şikâyet dil-i şeydâdandır

5 Bir gece mahrem-i esrâr olabilsem yâra
Cünbiş-i zevke bekâ leyle-i esrârdandır

Feylesofâne nazar kıl hikemiyyât-ı gama
Kimisi çün ü çerâdan kimi sevdâdandır

Re'fetâ her ne gelir başa tahammül lâzım
Kader ü hükm-i kazâ Hazret-i Mevlâ'dandır

53

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

Yârdan ağyâr bûy-ı zülf-i 'anber-fâm alır
Mürğ-i dil tek bir telinden yalnız bir dâm alır

Her gelen şâd oldu lutf-ı vasldan hikmet nedir
Bu dil-i gam-dîde her-dem yârdan âlâm alır

Her gönül ol yâra bir cânlı fotoğrafdır fakat
Kadrini bilmez de hâlâ resmini ressâm alır

Kûy-ı cânâne götürseydi peyâm-ı 'aşkı
Mutlaka bâd-ı sabâ bir âferîn ikrâm alır

5 Kâşkî izhâr etmeseydi 'âleme dâğ-ı derûn
Şerha-i sînem nihâyet lâleden düşnâm alır

Mazhar-ı takdîr olan sınıf-ı e'âzım bellidir
Âsyâb-ı devletin çerhin kıranlar kâm alır

Re'fet'in ser-mâye-i 'irfânı gerçi yoksa da
'Aşk u sevdâ noktasından zann edersem nâm alır

54

Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

Gönül sevdâdan ayrılma bize her yâr lâzımdır
Ki her üftâdeye bir mahrem-i esrâr lâzımdır

Tevrüm eyleyen bir yara ister neşter-i ser-tîz
Dil-i mecrûhuma ol gamze-i hûn-hâr lâzımdır

Tarâvet-bahş eden ruhsâr-ı ala hâl ü hattındır
Bahâr bir gülle gelmez her çeşit ezhâr lâzımdır

Reh-i sevdâ güzergâhında gezmek hayli müşküldür
Seven cânânı mâl ü cânı istihkâr lâzımdır

5 Sa'âdet lânesinden kimse uçmaz kâbiliyetsiz
Tuyûra dâne-çîn olmak için minkâr lâzımdır

Hilâl ebrûların gördüm de cânâ rûz-ı 'îd oldu
Sıyâm-ı hicr ü firkatden bu gün iftâr lâzımdır

Fazîlet ordusundan pek geri kaldınsa da **Re'fet**
Sipâh-ı şâ'irâna bir de bir dem-dâr lâzımdır

55

Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

Ne gam dîv-i rakîbinden senin tek mâh-tâbım var
Anı redde şerâr-ı âhdan yüz bin şihâbım var

Bunaldım hayli demdir teşne-i dîdâr-ı cânânım
Erişdir bâdeyi sâkî yürekde iltihâbım var

Çekildim 'aşk [u] şevk-i dehrden ger inzivâ etdim
Yine bezminde yârin bir kadeh köhne şarâbım var

Neden mahrûm-ı feyz-i vasl olam 'ahd-i şebâbında
Benim de zümre-i 'irfân içinde intihâbım var

5 Ruh-ı gül-reng-i alün kapladıkça zülf-i pür-çînin
Perişân hâlin oldum merhamet kıl ıztırâbım var

Zemîn-i âstân-ı makdemin bûs etmedir maksad
Ser-i kûyundaki ağıyârlardan ictinâbım var

Uyutdu satvet-i şemşîr-i gamzen mülket-i hüsnü
Emîn-i râh-ı 'aşkım sen gibi satvet-me'âbım var

N'ola vasfinla cevlân etse her-dem tevsen-i tab'ım
Bu meydân-ı muhabbetde ana keskin rikâbım var

Tehâcüm etse a'dâ her taraftan inhirâf etmem
Cihânda **Re'fetâ** nazmım gibi 'âlî-cenâbım var

56

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

Sana hûn-ı cigerim cür'a-i sahbâ görünür
Dîde-i eşk-i terim câm-ı musaffâ görünür

Melegim dâne-i hâlin ne kadar olsa siyâh
Felek-i hüsn-i cemâlinde süreyyâ görünür

İntizârım o kadar oldu medîd atsa şafak
Gözüme leyle-i hasret şeb-i yeldâ görünür

Tîrmizoğlu kıza degmez o güzeller kıralı
Dürr-i nâ-süfte bize lü'lü'-i yek-tâ görünür

5 Yed-i i'câza dolandıkça siyeh gîsûlar
Bu ne hikmet gözüme ufkî-i sevdâ görünür

Lutf idip uğramadın yanıma bir kerre neden
Gâlibâ külbe-i ahzân sana hücre görünür

Hasb-i hâli demeden **Re'fet**'e yok başka du'â
Ki Halîf olan edîbe süfelâ görünür

57

Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

Safâ-yı ehl-i dil peymâne-i derd ü belâdandır
Mezâk-ı telh-kâmı 'işve-i şîrîn-edâdandır

Degildir ser-güzeşt-i infî'âlim şerr-i a'dâdan
Aransa inkisâr-ı hâtırım hep âşinâdandır

Vefâ bir zıll-ı mevhûmdur cihânda kendi fikrimce
Vefâdan dem uranlar mutlaka ehl-i riyâdandır

Kemâl-i rif'ate idrâk edenler sâyedâr olmaz
Zevâl-i zıll-ı hurşîd çünkü hadd-i istivâdandır

5 Bizi kurbân ederdin nükhet-i zülf-i dil-âvîze
Meşâm-ı perçem-i şeb-bûların bâd-ı sabâdandır

Gönül kimdir ki meftûn olsun ol şûh-ı dil-ârâya
Has u hâşâka tab'-ı incizâbı keh-rübâdandır

Nice söz söylesin billûr sînen görmeden Re'fet
Makâl-i tûtî çün âyîne-i sûret-nümâdandır

58

Mefâ'ilün fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün

Zamânı geldi gülün bülbülü edin tebşîr
Nihâl-i gülde ser-encâmın eylesin takrîr

Arar gönül bulamaz yâri hâb-ı nâzında
Düşünde görse de etmez o kıssa ile ta'bîr

Duyup ederse gönülden nesîm-i rahş-ı 'aşk
Eder o 'anber-i zülfünle 'âlemi teshîr

Devâ-yı derd-i muhabbet olaydı dünyâda
Yapardı zümre-i eslâfımızda bir tedbîr

- 5 Hevâ-yı la'l-i lebinle gönül kızıl kanken
Saraldı **Re'fet** o rengi nasıl eder tağyîr

59

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

O gülün câmi'a-i hüsnî hidâyet sayılır
Âh u feryâdımız ezân u ikâmet sayılır

Zülf-i pîçîdesi ruhsâra eder meyl-i rükû'
Çünkü âdâb-ı diyânetde itâ'at sayılır

Basdığın yerlere secde eder erbâb-ı kemâl
Hâk-i pâyin ana seccâde-i tâ'at sayılır

Gelmedi yanıma mikdâr-ı teşehhüd güzelim
Bir selâm verse yine 'aynı 'itâb sayılır⁹⁸

5 Emri ma'rûf sana nehyi 'ani'l-münkerdir
Terk-i zühd eylerisen sûfî 'ibâdet sayılır

Göze çarpdıkça o ebrûlarının mihrâbı
Kible-i 'aşka teveccüh bize 'âdet sayılır

Oku bir sûre hele Mushaf-ı ruhsârından
Sıdk-i ihlâsına **Re'fet** o da âyet sayılır

98 Mısraın vezni aksak.

60

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

Hüsn-i endâmın ma'âyibden bütün vârestedir
Zevk-i 'aşkın kalb-i hüzn-âbâdını şâyestedir

Kesme zülfün gülşen-i hüsnün tarâvetden düşer
Ruhların gülden ü sünbülde dizilmiş destedir

Nabzımı incitme doktor terki-i şehlâ gibi
Çeşm-i bîmârın görüp billâh gönlüm hestedir

Senden ayrılmak ne mümkün seni terk eylemek
Tendeki rûhun zevâl-i devrine vâ-bestedir

- 5 Gonçe-i kalbim açılmaz gelse de yüz bin bahâr
Re'fet-âsâ derd ü gamdan gâlibâ leb-bestedir

61

Fe‘ilâtün fe‘ilâtün fe‘ilâtün fe‘ilün⁹⁹

Bu ne hikmetdir İlâhî bu ne mahfî esrâr
Vahdet-i zâtın ile Mazhar’ı etdin ikdâr

Mazhar-ı zâtı anın mazhar olunca lâ-büd
Nûr u feyz-i keremin anda eder hakka izhâr

İstemez zevk-i cemâlinle behişt ü hûrî
Zât-ı bahtın ki anın kalb-i şerîfnde karâr

Gâye-i maksadı tûbâ-yı rızâdır o Bey’in
Mustazıldır orada istemez özge eşcâr

5 Bu ne etvâr-ı sa‘îde ne tehzîb-i ahlâk
‘Ayn-ı tev’em görünür gözlerine çok ile var

Hoş görür câmi‘a-i nâsı kalender-meşreb
‘Âdetâ bir gibi nezdinde hıyâr u eşrâr

Ne kadar vasfın edersem yine azdır **Re’fet**
Çünkü etmiş Hak anı dâhil-i saff-ı ebrâr

99 Manzumenin başında “Mütekâ’idîn-i ‘askeriyyeden olup dokuz seneden beri Konya’da ikâmet ve meflûç bir hâlde vücûdu tâ’at-i İlâhiyyeye hâsr eden ‘Ayntâblı Mazhar Bey’e yazdığım takrîz.” notu var.

62

Mef'ûlü mefâ'îlü mefâ'îlü fa'ûlün¹⁰⁰

Erbâb-ı kalem ehl-i nüfûz olsa gerekdir
Zîrâ ki kitâbet güher-i levh ü felekdir

‘Ulviyyet-i şahsiyyesi erbâb-ı beyânın
‘İndinde sebük-mâyelerin hezl-i henekdir

Cumhûra muhâlif kalanın sehv ü hatâsı
Noksâni-i mefkûresine ayn-ı mihekdir

- 4 Nâfiz olamaz kâtib olan derse bir ahmak
Hakkâ o harâm-zâde eşek oğlu eşekdir

100 Manzumenin başında “Kadîr-zâde İbrahim Re’fet Efendi tahrîrât kalemi ser-müsevvîdi iken meclis-i idâre-i livâ tarafından Karakeçi ağnâm nezâretine ta’yininde nâ’ib Sabri Efendi “Kâtib olan ehl-i nüfûz olamaz nezârete ise teneffüz ve erbâb-ı nüfûz olması lazımdır diye karar-ı mezkura beyân-ı muhalefete karşı nâ’ib-i mümâ ileyhe yazdığı neşidedir.” bilgisi yazılıdır.

Harfü'z-Zâ

63

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

Külbe-i ahzânı teşrîf eyledi şeh-nâzımız
Gâlibâ yükseldi 'arşa tâli'-i nâ-sâzımız

Geçdi yârimden bürûdet germi-i ülfet ile
İnşâ-allâh geh uzar kışdan ziyâde yazımız

Bir nefes aldık lehü'l-hamd teng-nâ-yı ğussadan
Dıyk-ı kederden kısılmışdı hazîn âvâzımız

Her telinden bir sadâ-yı zevk ü şevk almakdayız
Gâ'ib etmiş var ise mızrâb-ı derdi sâzımız

5 Şâ'iriz cevî-i suhanda her yana biz tâ'iriz
Bir yere etmez tesânüd kuvve-i pervâzımız

Geh meserretten teşekkür gâhi gamdan iştikâ
Eyleriz böyle yazılmış alnımıza yazımız

Pek hayâlâta perestiş eyleme **Re'fet** yeter
Tâ uzakdan bellidir erbâb-ı 'aşka râzımız

64

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

Dâne-i hâlin görünce semt-i istiğnâda gez
Düşme dâm-ı zülfüne ey mürğ-i dil âzâde gez

Deşt ü sahrâ-yı muhabbetdir fezâ-yı rûhumuz
Çeşm-i mestim sen de âhûsun buyur sahrâda gez

Dîde-veş otlı sulu bir mesken-i sahrâ mı var
Ey koyun gözlü nigârım gel de şu mer'âda gez

İnce kostüm giy başından yaşmağın at sevdiğim
İhtiyâr-ı külfet etme işte böyle sâde gez

5 Gezme her semti sabâ-âsâ dokunma her tele
Şâne-i perçem-güşâ-veş kâkül-i sevdâda gez

Bülbülüm pejmürde gülden yok sana bûy-i vefâ
Bûy-ı rûh-efzâ ararsın gonçe-i ra'nâda gez

Re'fetâ ruhsâresin güllerde temsîl eylemez
Reng-i verd-i alini ya meyde ya mînâda gez

65

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

Dün gece ağyâr ile dolmuşdu vîrân-hânemiz
Lâne-i bûm u gurâb oldu dil-i vîrânemiz

Perçem-i pîçîdeden etme şikâyet ey sabâ
Tel kırarken dişleri düştü kırıldı şânemiz

Kıssa-i hicrândan bir hisse alsınlar bu gün
Zümre-i 'uşşâka bir eğlencedir efsânemiz

Ey sabâ uğrarsa o semte yolun bir sor hele
Var idi çokdan ser-i kûyunda bir dîvânemiz

5 Görmedim ben yârimi ağyârsız bülbül gibi
Şâh-ı gülde hârdan tertîb edilmiş lânemiz

Yâr ile leb-ber-leb oldukça beni eylerdi yâd
'Ahd [ü] peymânın unutmuş ğâlibâ peymânemiz

Dün geçerken **Re'fetâ** ahvâlimi sordu rakîb
Âşinâ zann eyledi varsa bizi bîgânemiz

66

Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

Rakîbe sunma sâkî câm-ı mey mestâneden geçmez
Sakın devr-i piyâle zümre-i rindâneden geçmez

Degil pîr-i muğâna intisâbı sâde sahbâdan
Dil-i mestâne meyden geçse de mey-hâneden geçmez

Bulanlar zîr-i hûmda buldu envâr-ı füyûzâtı
Yine zâhid hayâlât-ı riyâkârâneden geçmez

Ne anlar hâr-ı gül feryâd-ı cân-fersâ-yı bülbül den
Hayâl-i dil-nüvâzı hâtır-ı bîgâneden geçmez

- 5 Fedâ eyler cihân ü cânı **Re'fet** mûy-ı cânâne
Budur resm-i vefâ cândan geçer cânâneden geçmez¹⁰¹

101 Gazelin sonunda "29 Mart 1926" tarihi yazılıdır.

67

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

Görmedim ben kendimi 'âlemde hîç hurrem henûz
Gam gelür gam üstüne derler bana bî-gam henûz

Sîne-i mecrûhumu tîr-i nigâhı yaralar
Yarama bir yara açdı etmeden merhem henûz

Etdi sîr-âb-ı zülâl-i la'l-i gül-fâmın beni
İnficâr etmezden evvel menba'-i zemzem henûz

Keşf eder râz-ı derûna her kim içse cür'asın
Bulmadı tîşe ülfet? esrârına mahrem henûz

5 Tîşe-i firkatle yıkdın hâtır-ı vîrânımı
Olmadan 'umrâni-i lutfunla müstahkem henûz

Biz şarâb-ı 'aşkı tâ bezm-i elestde içmişiz
Âb-ı engûrdan terekküb etdi câm-ı Cem henûz

Re'fetâ âh-ı seherle oldu zülfü târmâr
Yâr ise bâlin-i ğafletde yatar ser-sem henûz

68

Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün¹⁰²

Be-rûh-ı nefha-i 'âşık zi-gûr-i hecr-i dil ber-hîz
Hırâm-ı kadd-i yârem nîz nişân-ı rûz-ı restâhîz¹⁰³

Felek her devr-i hod ber-ser yekî her ân be-gerdâned
Dilâ gamgîn me-bâş ez bî-nevây be-güzered ân nîz?¹⁰⁴

Ne gûyed çoz be-râstî gerçi zâhid gû megû her câ
Durûğ-ı maslahat-âmîz bih ez-râst fitne-i engîz¹⁰⁵

Merâ ân zulmhâ ki kerdend dü çeşm-i hûn-hâret
Ne kerdend kesî râ ne Hülâgû Hân [u] ne Cengîz¹⁰⁶

5 Celâl u Mazharet dil-hâh-i **Re'fet** gerçi der-ma'nâ
Murâdem tost der-Konya eyâ şemsî-i men Tebrîz¹⁰⁷

102 Manzumenin sonunda "25 .. 1929 Kadîr-zâde, İşbu beyitte zikr olunan Celâl'den murâd Celâleddîn Rûmî ve Mazhar'dan murâd Konya'da bulunan mürşidim Mazhar Baba Hazretleridir." notu yazılıdır.

103 Aşğın diriltici nefesiyle gönlün ayrılık mezarından kalkiver. Sevgilimin nazlı salınışı kıyamet gününün alametidir.

104 Felek her zaman dönüşünü birinin başında döndürür. Ey gönül, çaresizlikten tüzülme, bu da gelir geçer.?

105 Zahid her ne kadar "Doğrudan başka söz söyleme" dese de maslahatlı yalan fitne çıkaran doğru sözden daha iyidir.

106 Beytin vezni aksak. Senin o kan içici gözlerinin bana yaptığını ne Hülâgu Han ne de Cengiz kimseye yapmadı.

107 Ey benim Tebriz'li Şems'im! Re'fet'in arzusu her ne kadar Hazret-i Mevlanâ ve Mazhar Efendi ise de Konya'da asıl muradım sensin.

Harfî's-Sîn

69

Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

Bu gün gülzâra vardım bülbül-i âteş-nevâ me'yûs
Gül ü gülzâr me'yûs hâr-ı ser-tîz-i belâ me'yûs

Yemîn etsem Hudâ'ya hâ'ib olmam şimdi hâlimden
Gürûh-ı enbiyâ şâh-ı şehîd-i Kerbelâ me'yûs

Şikeste-hâtırım seng-i belâ-yı derd ü mihnetden
Gönül me'yûs emel me'yûs hayâl-i gam-fezâ me'yûs

Hazân ermiş çemende lâleler pejmürde-hâl olmuş
Serilmiş yerde sünbül cûy-bâr-ı hoş-edâ me'yûs

5 Çok evvel yâri ağyâr ile gördüm bezm-i ülfetde
Anunçün ağlarım gülsem de kalbim hâliyâ me'yûs

Elin ruhsâra koymuş gâlibâ caymış da cevrenden
Derin bir dalgaya dalmış o şûh-ı dil-rübâ me'yûs

Ne mümkün inkisâr-ı hâtır-ı nâ-şâd şâd etmek
Dil-i âvâre **Re'fet** kalb-i 'âşıkdan daha me'yûs

Harfü'ş-Şın

70

Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

Yüzün gün kaşların ay hâlleri encüm-nişân olmuş
Ser-i zîver-feşânın sevdiğim bir âsmân olmuş

Uyutdu mâ-cerâ-yı 'aşkımız Mecnûn u Ferhâd'ı
Lisân-ı halkda beyhûde anlar dâstân olmuş

Zemîn ü âsmânı ditredir feryâd-ı 'uşşâkın
Ser-i kûyun gören der gâlibâ âhir-zamân olmuş

Sığınmış çeşm-i hûn-hârın o zîr-i ebruvânında
Yüzün 'uşşâka Ka'be kaşların dârü'l-emân olmuş

5 Ne anlar dil mey ü mînâ gül-i ra'nâ vü sünbül den
Lebin mül ruhların gül perçemin 'anber-feşân olmuş

Ana ben doğrusu sî-mürğ-ı 'ankâ söylesem azdır
Hayâl-i yâra çeşm-i intizârım âşiyân olmuş

Desin erbâb-ı dil **Dîvân-ı Re'fet** haclegâhımdır
'Arûs-ı hâme-i nev-zâdımız çok dil-sitân olmuş

71

Mef'ûlü mefâ'ilü mefâ'ilü fa'ûlün

'Aşkın bana bir dûzeh-i renc-âver-i sûziş
Ey âfet-i devrân-ı zamân şûh-ı cefâ-pîş

Mey-hâne sa'âdet yeridir savma'adan geç
Ey zâhid-i hod-bîn ü riyâ-kâr ü bed-endîş

Keşkûl-be-dest lokma için der-be-der olmuş
Rindân-ı safâ kadrini anlar mı o dervîş

Pervâne gibi şem'a-i ruhsârına cân ver
Ey bülbül-i tab'ım bu ne sûziş bu ne nâliş

5 Her gamze-i yağmâ-geri bir âfet-i cândır
Etdikçe devâm mülket-i hüsnünde bu şûrîş

Kâfi mi değil rencîş-i teb-hâle-i hasret
O sıtma-i sermâ-yı sitemden bu ne lertzîş

Eylerse şa-bâş **Re'fet**'e vuslat düğününde
Nakdîne-i 'ömrüm ederim yârime bahşîş

72

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

Aslını sordum nigârım şâh-ı hüsn ü ân imiş
Kaşları tuğrâ-yı ğarrâ sâhib-i fermân imiş

Âşinâyâ nâz u aġyâra niyâz etmektedir
Nâzenînim her cihetle vâkîf-ı 'îrfân imiş

Keşti-i bahtım ne mümkündür ki çıksın sâhile
Eşk-i çeşmimden akan seyl-âbe-i Tûfân imiş

Âh ü efġânım görende sevdiğim şâdân olur
Bülbülü giryân eden ol gonçe-i handân imiş

5 Yârimin bîġâne-i 'uşşâka tercîh etmede
Şîve-i ma'kûs-ı tab'ı meşreb-i devrân imiş

'Akrebâda hüsn-i şefkat kalmamış dersem inan
Yûsuf'a zulm u hakâret eyleyen ihvân imiş

Re'fet'i dil-şâd ü hurrem zannederdim ey gönül
Gülşen-i gamda meger bir bülbül-i nâlân imiş

73

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

Gül temennâsıyla bülbül devr-i gülzâr olmamış
Şâh-ı gülde bir zamân rencîde-i hâr olmamış

Bâğbân bir gül için bin hâre hizmetkâr olur
Söyleyenler bir hatâ-yı fikre düçâr olmamış

Beng ü Bâde mebhasın yazmış Fuzûlî ğâlibâ
Nergis-i mest-i humârından haberdâr olmamış

Perçemin i'lân-ı istiklâl-i zîb etmişse de
Târ-ı seh-pâsında benden başka ber-dâr olmamış

5 Dehre sultân olsa da mutlak esîr-i nefis olan
Dâhil-i cem'iyet-i dîvân-i ahrâr olmamış

Yârdan görmüş cefâ ağyârdan yüz bin ezâ
Baht-ı nâ-şâdım cihânda kimseye yâr olmamış

Dehre mağrûr olma ey **Re'fet** düşün bir kerre sen
Hangi bir ikbâl u devletdir ki idbâr olmamış

74

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

Gâlibâ ehl-i safâ bâdeyi çok etdi de nûş
Bezm-i 'işretde yine başladı bir cûş [u] hurûş

Mest eder bizi bu vecih ile zehr-âb-ı felek
Kîsemizden alamaz bir metelik ya da kuruş

Bülbül-âsâ bu gönül âh [u] enîn etmez idi
Olmasaydı nazarım gonçe-i ruhsârına dûş

Bende-i halka-be-gûşun kaçır okşanmaz ise
Lutf edersen sana bîgâne olur halka-be-gûş

5 **Re'fetâ** dûzeh-i hicrâna göre nâr-ı cahîm
İşti'âl eyledi sanki palağ altındaki pûş

75

Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

Nigâh-ı mest-i nâzın nâzenînim pek yamân ser-hoş
Anı herhangi ser-hoş görse söyler el-amân ser-hoş

Gönül ser-mest ü mahmûr-ı emeldir yoksa ey sâkî
Humâr-ı neş'esin gördükde derdim her zamân ser-hoş

Dil-i mestâne eyler bülbülün feryâdını teşrîh
'Aceb ahvâli gör hûşyâre oldu tercemân ser-hoş

Hayâlin her zamân kalbimdedir incitme gel zîrâ
Kırar billûri mînâyı olursa nâ-tüvân ser-hoş

- 5 Sözünden **Re'fetâ** erbâb-ı 'irfân müstefid olmaz
Kelâmı anlaşılmaz olsa da mu'ciz-beyân ser-hoş

76¹⁰⁸

Mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün

Gül âteş bülbül âteş sünbül âteş nahl-i zâr âteş
O sahn-ı dil-rubâda gülşen ü bâğ-ı bahâr âteş

Bu şeb bir meclis-i âteş-fezâ-yı rûha düşdüm ki
Mey âteş mutrib âteş sâkî-i şîrin-güvâr âteş

Ne âteşsin ki endâmın ser-â-ser âteş-efzâdır
Leb âteş ğabğab âteş çeşm-i mest-i fitne-kâr âteş

Hatâdır kâmetin teşbîh edicek serv ü şimşâda
Çemende serviler bâlâdır ammâ kadd-i yâr âteş

- 5 Ser-â-pâ gör ne âteşler içinde kaldım ey **Re’fet**
Gazel âteş emel âteş hayâl ü intizârım âteş

108 Gazelin başında “Taklib-i Gazel-i Âfet” ibaresi yazılıdır.

77

Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

Yıkılmış kasr-i ikbâlîm ümîdim lânesiz kalmış
Düşüp dâm-ı belâ-yı dehre hayfa dânesiz kalmış

Yıkılmaz rehn-i firkatden gönül ma'mûre-i hicrân
Yazık bu mürğ-i bûm-i hâtırım vîrânesiz kalmış

Dağıtdın gâlibâ gîsû-yı 'anber-fâmı kesretde
O tîmâr-hâne-i sevdâ neden dîvânesiz kalmış

Su'âl eyle humâr-ı nergis-i mestin görenlerden
Bezîm-i dil-rübâda var mıdır peymânesiz kalmış

5 Ben ol mestâne-i bezm-i elestim şöyle kim sâkî
Dimâğımda o neş'e bâdesiz mey-hânesiz kalmış

Dağılmış 'akl ü fikrim 'aşkdan hep târmâr olmuş
Perîşân perçemindir sanki çokdan şânesiz kalmış

Nice 'âşıkların destânı söylendi bu dillerde
Zavâllı **Re'fet** ancak dehrde efsânesiz kalmış

Harfü's-Sâd

78

Mef'ûlü mefâ'ilü mefâ'ilü fa'ûlün

İbrâz-ı celâdet o şehin şânına mahsûs
İ'mâl-i nüfûz hiss-i hüküm-rânına mahsûs

Sâzendesiz etmez bize te'sîr-i tağannî
Âheng-i tarab mutribin elhânına mahsûs

Çing çing yed-i sâkîde dönüp bezmi dolaşmak
Bu mey-kedenin sâğar u fîncânına mahsûs

Kaşın gibi bir tâk-ı Ferîdûn'a erişmek
Eslâf-ı ekâsîrenin eyvânına mahsûs

5 Üftâdelerin âh-ı sehergâhı misillü
Bir şânesi var zülf-i perîşânına mahsûs

Tedrîs ü tederrüsle kim anlar bu nikâti
Erbâb-ı dilin kuvve-i 'irfânına mahsûs

Re'fet nice tasvîr edeyim hâlet-i rûhun
Dehrin ya **Fuzûlî** veya **Hassân**'ına mahsûs¹⁰⁹

109 Gazelin sonunda "12 Haziran 1929" tarihi var.

79

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

Olmadı gitdi şu tab'ım hiss-i kederden halâs
Eylemez tûl-i emel insâmı hasretten halâs

Nefsini ıslâh için tehzîb-i ahlâk etmeden
Kimse etmiş ictimâ'iyâtı nefretten halâs

Hâb-ı gaflet kaplamış halkın basîret çeşmini
Yok reh-i âmâlde çâh-ı felâketden halâs

İnzivâ ehl-i kemâle olsa da eslem tarîk
Vahdetî etmek hünerdir hâl-i kesretten halâs

5 Bak felek seyyâr iken sâbit-kadem olmuş bu gün
Etmede devrinde ehl-i fazlı 'izzetden halâs

Nâr-ı vuslat sûziş-i firkatden efzûndur bana
'Âşıkâ mümkün mü olsun derd ü mihnetden halâs

Yâr u ağyâra tekâpûdan usandın **Re'fetâ**
Cânını cânâna ver tek ol şu minnetden halâs

Harfü'd-Dad

80

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

Bâdedir inbîkden engûrı icrâdan garaz
Zümre-i rindâna hizmetdir o mecrâdan garaz

Cân ile cânânı tefrîk etmeyen 'âşık degil
Cân ü cânânı unutmaktır o sevdâdan garaz

Mihnet-i hicrânı teskîn eylemekdir mutlakâ
Kalb-i 'âşıkda hayâl-i yâri ayvadan garaz

Nâz ile ağzın sulandırmaktır ehl-i 'işretin
Kulcul-i neş'e-fezâ-yı câm-ı mînâdan garaz

5 'Âlem-i lâhût [u] nâsûtun vücûdundan da bil
Rûh u nefsi imtihândır zîr ü bâlâdan garaz

Renciş-i hâtırla feryâdın işitirmek bize
Bülbülün hâr-ı gül-i ra'nâya şekvâdan garaz

Re'fetâ ibkâ-yı nîk [ü] nâm edendir ehl-i 'aşk
Hatt-ı 'aşkı meşk edinmekdir şu dünyâdan garaz

81

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

Zevk-yâb-ı tâ'at olmaz zâhid-i sâhib-'iyâz
Gâye-i maksûd-ı zevki cennet içreye riyâz¹¹⁰

Cez'-i nahle ilticâya sevk eder şerm ü hayâ
Nüşa-i kübrâyı tevlîd etse de zâtü'l-muhâz

Deşt-i hasretde dil-i şeydâdan alsınlar sebak
Mekteb-i Leylî-i 'aşk içre odur hayrû'l-müfâz

Varsa da hükkâm içinde 'âdil ü ehl-i vera'
Kâdiyân-i fi'l-cahîm kâ'in-i fi'l-cenne kâz

5 Kurtulur Tûfân-ı gamdan zevrak-ı âmâlimiz
Eşk-i çeşmim ger olursa Cûdi-i dilde ğiyâz

Her kitâbı hatt-ı sevdâ eylemişken tîre-yâb
Safvet-i tab'ınla oldu mushaf-ı rûyun beyâz

Re'fetâ evc-i sa'âdetde odur ehl-i kemâl
Mâ-sivâdan dîde-i hak-bînini eylerse ğâz

110 Gazelin sonunda "Ma'nâ-yı kavâfi: 'iyâz: ivaz, riyâz: bağçe, muhâz: ağrı, mefâz: mahal-i feyz, kâz: hâkim, ğiyâz: noksan olmak, beyâz: sefid, ğâz: göz yummak." notu var.

Harfü't-Tı

82

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

'Arz-ı dîdâr etmedi gitdi nigâr-ı inbisât
Bir şeb-i deycûra dönmüşdür nehâr-ı inbisât

Titredir mağz-ı dil-i 'uşşâkı bârid sözlerin
Yok mu sermâ-dîdegâna bir bahâr-ı inbisât

Ehl-i 'aşkın çekdiği derd ü belâdır her zamân
Hangi 'âşıkdır ola şöhret-şi'âr-ı inbisât

Dâne-i hâl ü ruhun sevdâsına meftûn olan
Lâne-i ikbâle düşmez [ol] şikâr-ı inbisât

- 5 Ehl-i 'irfân benden alsınlar usûl-i şîveyi
Re'fetâ mir'ât-ı tab'ımdır menâr-ı inbisât

83

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

Gerçi o câzibe-i ânı 'ayân eyledi hat
Ser-i müşk-i Hoteni anda nihân eyledi hat

Dem-be-dem Ka'be-i ruhsârını etmekde tavâf
Safha-i hüsnünü bir dâr-ı emân eyledi hat

Ruh-ı ruhsârını tefrîk eden oldu 'âciz
Ruha bir hâl-i siyâh koydu nişân eyledi hat

Yanağa doğru yürür silsile-i haddi geçip
Ne yamân hârikadır tayy-ı mekân eyledi hat

5 Süpürülsün harem-i pâk-i dil-i 'uşşâkım
Mahmil-i feyzini o semte revân eyledi hat

Perçem ü sünbül-i reyhânına âşüfte olup
Hat-ı reyhânî ile şerh ü beyân eyledi hat

Nice Mecnûn-sıfat gezmeye **Re'fet** güzelim
Seni bir Leylâ-i devrân-ı zamân eyledi hat

Harfü'z-Zı

84

Mef'ûlü mefâ'îlü mefâ'îlü fa'ûlün

Bir sihr-i halâl olsa da efsâne-i elfâz
Mu'ciz olamaz âyet-i su'bâne-i elfâz

Ma'nen ne kadar olsa da şi'rimde tafazzul
O perçem-i esrârı açar şâne-i elfâz

Her hangi gönülde yana bir şem'-i sitâyış
Cânlar atar o şem'aya pervâne-i elfâz

Erbâb-ı dilin seb'a-i seyyâre-i tab'ın
Göstermede dûr-bîn-i rasad-hâne-i elfâz

5 Ne anlaşılır sohbet-i yârân-ı safâdan
Bir bezme mütercim ola mestâne-i elfâz

Ehl-i hünerin saykal-i âyînesi oldu
Hâkister-i revnak-dih-i kül-hâne-i elfâz

Re'fet çıkıyor çünkü belâğat denizinden
Kıymetlenir elindeki dür-dâne-i elfâz

85

Mef'ûlü mefâ'ilü mefâ'ilü fa'ûlün

Buğz etmededir 'ilm ile 'irfâna o vâ'iz
Hiddet veriyor doğrusu insâna o vâ'iz

Esrârını fehm eylemeden âyet-i hüsnün
Ma'nâ veremez Hazret-i Kur'ân'a o vâ'iz

Alsaydı Cem'in neş'e-yi sahbâsını derdi
Medh eylediği cennete mey-hâne o vâ'iz

Hâcet ne cahîmi upuzun şerh ü beyân
Benzetse idi âteş-i hicrâna o vâ'iz

5 Tefsîr-i hurâfât ile hall olmaz o ma'nâ
Anlatdıracak boş yere efsâne o vâ'iz

Bir tavr-ı tehevür ile beş tahtayı kırdı
Sanki oturur taht-ı Süleymân'a o vâ'iz

Re'fet yine dün bâde vü mahbûb süpürüntü
Nasıl varacaktır ulu dîvâne o vâ'iz

Harfü'l-'Ayn

86

Mef'ûlü mefâ'ilü mefâ'ilü fa'ûlün

Bilmem ki müneccim nice keşf eyleye tâli'
Her çerhde peydâ ola bin dürlü metâli'

Müsmir olur elbetde ki her 'azm ü teşebbüs
Hükm-i kader olmaz ise icrâsına mâni'

Çöpden de yapardım nice insânları ammâ
Bir korku bırakmış içime kudret-i sâni'

Nakd ile vakitdir sebab-i feyz ü sa'âdet
Nakdini telef eylesin vaktini zâyî'

5 Girmeden harem-i halvetine kalb-i selîmin
Kurb-ı ebediyyetdeki esbâb u mevâni'

Bir bezm-i tarab kur ki şu mey-hânede sâkî
Ağyârını mâni' ola efrâdını câmi'

Hizmet ile **Re'fet** verilir hiss-i mükâfât
'Âdât-ı beşerde mütekâbil o menâfi'

Harfî'l-Ġayn

87

Fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün

Etmem ağyârla seyr-i gülşen ü bâğ
Ne gezer bir mahalde bülbül ü zâğ

Teng-nâ-yı emelde tevsen-i dil
Oldu peyveste-i 'inân-i yesâğ

Çeşm-i pür-nemdeki hayâl-i yârin
Yem-i mihnetde kurdu sanki otağ

Keyyse de âhir-i devâ-i 'alîl
Bir şifâ vermedi bu sîneye dâğ¹¹¹

5 Câm kırıldı döküldü bâde yere
Zemzem-i pâ-y-mâle var mı mesâğ

Ne gam olsam da derd-i firkat ile
Sevdigim 'âfiyetle olsun sağ

Re'fet'e söyledin a bahtı kara
Ne diyem ben sana yüzün ola ağ

111 Birinci mısran vezni aksak.

Harfü'l-Fâ

88

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

Nefsini tehzîb için etmiş demektir iktitâf
'Âlem-i 'aşk içre kim etse kusûrın i'tirâf

Giymişim mîkât-ı hüsnünde ecel ihrâmın
Etmeden kurbân olaydım Ka'be-i kûyun tavâf

Mülket-i hüsnün tecâvüz sevdiğim mümkün müdür
Leşker-i müjgânı dizmiş şâh-ı çeşmin saf saf

Kayd-ı zencîr-i esâretten cihânı kurtarır
Hüsn-i niyyetle olan tedbîr ü re'y-i mû-şikâf

- 5 Hâme-i nazmım Nerîmân-ı suhandır **Re'fetâ**
İşte meydân işte hâme istemem lâf ü güzâf

89

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

Neseb ü silsilesinden alamaz kimse şeref
Çünkü kıymetlenemez masdar-ı dür olsa sedef

Her-kesin vâris-i 'irfânı olur evlâdı
Kör ocaklık iyidir olmaz ise hayr-ı halef

Nice noksân ola tâb-ı meh ü hurşîd-i felek
Nakd-i gencine-i hüsnünden ederler masraf

Dem-be-dem durmayarak dest-i tahassürle çalar
Etdi râmişger-i devrân-ı felek sînemi def

5 Nâz ile sayda mı çıkmış o kemân-keş kaşlar
'Âşıkın bağrını tîr-i nigehe tutdu hedef

O harâretle gözü olmaya şâyed kızara
Taktı müjgânını şems-i ruhuna karşı tenef

Olsa da ehl-i hüner nazmıma **Re'fet** hâsid
Yine bu rahle-i tedrîse gelirler saf saf

Harfu'l-Kâf

90

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

Bu nasıl şîve-i endâm kad-i zîbâsına bak
Dil-rübâ 'işve-nümâ cilveli sîmâsına bak

Kaşları safha-i ruhsâresine oldu berât
O şehin levha-i hüsnündeki tuğrâsına bak

Ruh-ı cânânıma esdikçe nesîm-i nazarım
Dökülür yüzlerine perçem-i sevdâsına bak

Nice âhûları sahrâlara saldı o bütün
Nergis-i mest-i harâb dîde-i şehlâsına bak

5 Tûti-i tab'imı tahsîl ise kasdın a gözüm
Sadr-ı sâfindaki mir'ât-i mücellâsına bak

Bakma her mey-kedenin eski şarâb demine
Sâki-i sîm-tenin bâde vü sahbâsına bak

Fenn-i 'aşkın edebiyâtını istersen eger
Re'fet'in nazm-ı dil-âvîz ü dil-ârâsına bak

91

Fe'îlâtün fe'îlâtün fe'îlâtün fe'îlün

Sevdiğim âl ile ser-gerde-i hubân olacak
Giderek 'âleme bir fitne-i devrân olacak

Eşk-i çeşmim bu tahassür ile eylerse devâm
Yem-i bahtımda benim âhiri tûfân olacak

Gördüm ay doğduğunu koynuma rü'yâda bu şeb
Gâlibâ yâr bize bir gece mihmân olacak

Lütfun olmazsa eger bu dil-i zâra güzelim
O da zülfün gibi gitdikçe perîşân olacak

5 Şi'rini böyle belâğatla yazarsa **Re'fet**
Sadr-gîr-i harem-i zümre-i 'îrfân olacak

92

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

Firkat-i Leylâ'ya hiç olmazdı Mecnûn müstehak
Mekteb-i 'irfâna zevkimden alaydı bir sebak

Sevdiğim şimdengerü dil-sîr [ü] şâd et 'âşıkı
Çünkü hulyâya karışdı zevk ü şevka mâ-sabak

Şerr-i a' dâdan n'ola ta'vîz edersem her zamân
Böyle emr etmiş bize zîrâ ki o Rabbü'l-falak

Âfitâb-ı tal'atun tutmuş sevâd-ı perçemin
Ber-araf et tâ açılsın ufk-ı hüsnünden şafak

5 Şûriş-i hicrinle olmazdı perîşân hâtırım
Perçemin gîsûların gibi olaydı yek-nesak

Ni'met-i dünyâ vü mâ-fihâyâ mazhardır o kim
Şükr edip bir pâre etmekle eder sedd-i ramak

Re'fetâ enmüzec-i 'irfân ararsa ehl-i dil
Nüsha-i şî'rimden alsın şöyle anlar bir varak

Harfû'l-Kef

93

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

Kalbimi fikr-i selîmimle masûn etdi felek

Anı bir şükür-i vicdâna husûn etdi felek

Sadr-ı 'izzetde nice câh ile verdi rif'at

Ehl-i 'irfân olanın kadrini dûn etdi felek

Birbirin etmede ta'zîb-i belâyâ-yı 'azîm

Ne felâketle bize neşr-i şu'ûn etdi felek

Ne zamân mürtebit-i sûzen-i ikbâl olacak

Gün be-gün rişte-i ümmîdi füzûn etdi felek

- 5 Bulmadım gitdi vatan zevkini **Re'fet** n'ideyim
Safha-i 'âlemi bir lücce-i hûn etdi felek

94

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

Ne yamân derde düşürdün beni eyvâh felek
Kıra çerhin seni ber-bâd ede Allâh felek

Görmedim hânîkah-ı dehrde bir ehl-i vefâ
Yıkıla başına başdan başa dergâh felek

Kan döker dîdelerim eşk-i tahassür yerine
Cismimi eyledi âğuştan-i hûngâh felek

Nâle-i ra'dımı bilmem bu sadâlar yoksa
Bir sitem-kârın elinden çekiyor âh felek

5 Çeşm-i hûnîndeki 'aks-i ruh-ı dil-dâra
Gıpta eyler şafak-ı ahmere de mâh felek¹¹²

Re'fetâ çıkmış iken âh ü enînim 'arşa
Olmadı hâl-i perîşânîden âgâh felek

112 Birinci mısram vezni aksak.

95

Fe‘ilâtün fe‘ilâtün fe‘ilâtün fe‘ilün

Gel beri yosma melek lâle-‘izârım sensin
Kaçma benden ki enîs-i dil-i zârım sensin

Kâkülün nergis ü sünbül dudağın gonçe vü mül
Gül-i nesrîn-i terim bâğ-ı bahârım sensin

Ruhun etrâfını sarmış o siyâh perçemler
Hâsılı mâ-hasal-i leyl ü nehârım sensin

Neş’e-i bâde-i Cem kalbimi tenvîr edemez
Anı tenvîre sebep çeşm-i humârım sensin

5 Haşre dek ayrılamam ey ser-i kûy-ı yârim
‘Ömrüm oldukça benim dâr ü diyârım sensin

Nice meftûn-ı belâ olmaya gönlüm güzelim
Sâhir-i şûr-ı fezâ fitne-şi‘ârım sensin

Mâşa-allâh sana ey hâme-i nazm-ı **Re’fet**
Bâ‘is-i mefharet ü mihr ü mesârım sensin

96

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

Bülbül-âsâ n'ola artarsa figânım giderek
Açılır gül gibi ol gonçe-dehânım gederek

Nice bin sîneyi etdi hedef-i tîr-i cefâ
Ne kemân-keş olacak kaş-ı kemânım giderek

Gülşen-i kûyına akdıkça sirişk-i çeşmim
Boy atar servi gibi kadd-i fidânım giderek

Bana ârzû-yı visâl oldu temennî-i muhâl
Düşüyor dillere bu râz u nihânım giderek

5 Sev güzel etme nikâh bâde ise oldu mubâh
'Aynı cennetleşiyor kahbe zamânım giderek

Leşker-i gamla eder zümre-i 'uşşâka hücûm
Ne zaferler görecek şâh-ı cihânım giderek

Re'fetâ gamze-i ruhsâra senin vasfında
Hûn-feşân olmadadır kilik-i zebânım giderek

97

Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

Devâm et 'îş ü nûşa etme istiğnâ vakit nâzik
Ki geçmez bir dahı fırsat ele zîrâ vakit nâzik

Haleldâr olsa da bu tab'-ı nâz-ı şîve-perdâzım
O yâri bezme teshîr eylerim ammâ vakit nâzik

Bu 'aşk vâdîsi bir vâdîdir anda anlaşılmaz hiç
Geçende havf-ı hırsız râh müstesnâ vakit nâzik

Ne mümkündür bu keş-â-keşle fırsat-yâb-ı vasl olmak
Gönül meclûb-ı sevdâ yâr bî-pervâ vakit nâzik

5 Görürsün yâri tenhâda dem-i ülfetde ey **Re'fet**
Ana 'asr-ı şikâyetden hazer kıl ha vakit nâzik

98

Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

Cihânı zâr zâr etmekdedir cevri-i firâvânın
Ne bitmez mâ-cerâdır ey felek bu 'aks-i devrânın

Nihâyet der yeter bu intizâr-ı sabr ü fersâya
Uzattı subh-ı mahşerden ziyâde rûz-ı hicrânın

Sipîhr-i nâsiyende şâne vü kurdele sağ olsun
Sehâb altında kalmaz tîz be-tîz mihr-i dırâhşânın

Dem-â-dem tîğ-i gamzen şerha şerha eylemiş cânım
Kemân ebrûlarından atmayaydı bârî peykânın

5 Hatâ etdin hatâ bir kâfire meyl eyledin ey dil
Sana mümkün mü dost olsun cihânda eski düşmânın

Züleyhâ-veş göreydim ger seni ey Yûsuf-sîmâ
Tutardım ben dahi engüşt-i teshîrimle dâmânın

Belâ-yı 'aşk ile rüsvâ-yı 'âlem olduğun **Re'fet**
Ne denli ketm edersen gösterir çâk-i girîbânın

Harfî'l-Lâm

99

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

Münkesirdir hâtırım seng-i melâmetden gönül
Gel ferâğat eyle kâfidir bu hâletden gönül

Ger ferâğ-ı 'aşkı ta'lik eyledinse mahşere
Pek kalır mı kâdi-i rûz-ı kıyâmetden gönül

İ'tilâ-yı kadr için hakana minnet eylemem
Mesned-i 'aşkım müreccahdır sadâretten gönül

Bârî isticlâba sa'y et vaz geç Allâh 'aşkına
Bu tehâvün bu tekâsül bu 'atâletden gönül

5 Vuslat-ı yâra harîs olma sakın **Re'fet** gibi
Mürğ-i 'ankâ imtiyâz etmiş kanâ'atdan gönül

100

Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

Ferâğat gel bu sevdâ-yı muhabbetden amân ey dil
Yeter oldun misâl-i Kays rüsvâ-yı cihân ey dil

O şûh-ı verd-i nâzın tab'ı nâzik incinir senden
Ser-i kûyunda çok da eyleme âh ü fiğân ey dil

Sana bir bâb-ı vuslat feth eder elbet felek bir gün
Hele bu çîle-i hicrâna sabr et bir zamân ey dil

Meseldir saklamaz ser-hoş ile dîvâneler sırrın
Nice bu sırr-ı 'aşkı edelim elden nihân ey dil

- 5 N'ola şeb-tâ-seher âh eylese bülbül gibi **Re'fet**
Rakîb-i seg-meniş ol bâğa olmuş bâğbân ey dil

101

Fe'îlâtün fe'îlâtün fe'îlâtün fe'îlün

Gâlibâ sandı ser-i kûyî tımâr-hâne gönül
Ne arar yoksa o yerlerde bu dîvâne gönül

Put-perestlikle geçirmiş ise de zevk-i hayât
Gelecek bir gün olur âhiri îmâna gönül

O tahassürle ber-â-berdir anınla her-dem
Verse de kurtulamaz cânını cânâna gönül

Bezm-i hicrân u gamın şem'-i şebistânında
Yakdı yandırdı vücûdun yine pervâne gönül

5 La'l-i gül-fâmını sormaz da o şîrîn dehenin
Ne gezer gûşe-i mey-hânede mestâne gönül

Bülbülün nâle vü feryâdına döndü âhı
Bu gece uğradı da semt-i gülistâna gönül

Gıpta-fermâ-yı suhan-dân-ı zamândır **Re'fet**
Yazdı bir turfe gazel safha-i dîvâna gönül¹¹³

113 Gazelin sonunda "11 Haziran 1929" tarihi yazılıdır.

102

Mefâ'ilün fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün

Gönül şerâre-i firkatle oldu mâl-â-mâl
Visâl-i yâr ise her-dem girîve-kerd-i hayâl

Bütün o âyet-i hüsnünde varsa da i'câz
Bilirdi safha-i dîbâcesinde başka me'âl

Felek her ay başına koydu bir hilâli nişân
Senin başında neden resm edildi çifte hilâl

Bu rûhı şâ'ir eden incizâb-ı 'ismetidir
Konardı dâmen-i 'irfâna yoksa gerd-i melâl

5 Bulurdum ölmeye imkân geçüp hayâtımdan
Seninle bir de görüşmek olaydı emr-i muhâl

Şu'â-i bedr gibi kıymetin eder tenkîs
Ararsa bir kişi hiss-i teferrüdünde kemâl

Fedâ-yı cân ana teklîf ederse cânânı
Eder mi **Re'fet** o emr-i 'azîmi hîç ihmâl

103

Mef'ûlü mefâ'ilü mefâ'ilü fa'ûlün

Gel gel göreyim bir yüzünü yosma melek gel
Her nesne ki cânânıma lâzım o mükemmel

Ben bülbül ü pervâne sana bu dil-i sûzân
Ey ruhları gül şem'a-i ruhsâresi meş'al

Sâyemle haremğâhına girmem o nigârın
Rûhumda olur doğrusu orda bana engel

Yok lâne-i dünyâda sana dâne-i ikbâl
Ey mürğ-i emel perin açıp göklere yüksel

5 Bir zülf-i siyâhî degil a bâ'is-i sevdâ
Kaş vesmelidir dîde-i âhûsı mukahhal

Kalmaz saded-i 'aşkda bir nokta-i mevhûm
Varken bu sirişkim gibi esbâb-ı müdellel

Re'fet de eder zümre-i 'irfâna dehâlet
Dîvân-ı suhanda açılırsa ulu mahfil

Harfü'l-Mîm

104

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

Zülfü ruhsâra döküp etmeli 'arz-ı endâm
Yek nazarda görüne tâ gözüme subh ile şâm

Ara bir çantayı [da] kurdele perçem yok mu
Vere bu hâl-i perîşâna da âheng-i nizâm

Ey gönül penbe-i mînâya bürün elzemdir
Ka'be-i kûy-ı dil-ârâyı tavâfa ihrâm

Nice bir şekl-i garîb-i mütelevvindir kim
Sûret-i hâlimi tasvîr edemez bir ressâm

5 Zevk-i 'irfân-i hakâyık ise **Re'fet** kasdın
Terk edip medreseyi mey-kedeye eyle devâm

105

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

Nakş-ı Erjeng-i tevekkül ile tersîm olalım
Tâ ki vâreste-i havf ü hazer ü bîm olalım

Yapar üstâd-ı kerem bu dil-i meksûrumuzu
Bize lâzım ki hemân kâbil-i termîm olalım

Meye hürmet öpelim destini pîr-i muğanın
Sîm-ten-i sâkîye istâde-i ta'zîm olalım

Ruhuna başın egen perçem-i pîçîde gibi
Biz de gerden-şiken-i halka-i teslîm olalım

5 Fenn-i 'aşkı okudur rahle-i tadrîsinde
Re'fet'in dersine saf-beste-i ta'lîm olalım

106

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

‘Îd-i vaslında güzel ben sana kurbân olayım
Dîde-i mestine âşüfte vü hayrân olayım

Ey sabâ esme ser-i kûy-ı dil-ârâya sakın
Korkarım nûkhet-i zülfiyle perîşân olayım

Severim cân ü gönülden seni ey yosma melek
Ben vefâsız degilim sonra peşîmân olayım

Çal o mızrâb ile âheste rebâbın teline
Mutribâ ben dahi cânâna gazel-hân olayım

5 Ser-i gerdâni küpe pâyini dâmânı öper
Gûşuna dürr-i güher kaddine dâmân olayım

Nefsine istedigini gayre yapar ehl-i kemâl
İsterim ben de o sûretle bir insân olayım

Re'fetâ mansıb u câh istemem ammâ dilerim
Bende-i hâk-i der-i zümre-i ‘irfân olayım

107

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

Cism-i nâ-tâbımı yeksân turâb et mi dedim
Yapdığın tîşe-i firkatle harâb et mi dedim

Birazım gez dolaş etrâfı dedim a gönül
Sana hicrân iline 'azm-ı şitâb et mi dedim

Akıyor gül yanağından o tomurcuk terler
Gül-i sürhînterîn sık da gül-âb et mi dedim

'Arz-ı endâm eder 'uşşâka güzeller ammâ
Olur olmazlara sen keşf-i hicâb et mi dedim

5 Vâcib oldu sana ha şimdi zekâtı hüsnün
Vâsıl-ı mertebe-i hadd-i nisâb et mi dedim

Gerçi 'âdetse de dil-berlere o nâz u niyâz
Bana bîgânelere karşı 'itâb et mi dedim

Re'fetâ ağlamadan neydi kurutdun gözümü
Eşk-i seyl-âbımı mânend-i serâb et mi dedim

108

Mefâ'ilün fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün

Felekden ister iken yara gönlümüz merhem
Alır pey-â-pey okundan birer cerîha-i gam

Tezâ'uf etmede ahvâl-i gam-fezâ-yı şu'ûn
Bütün gün 'ukde-i âlâm sînede müdğam

Humâr u neş'esi ihlâl eder mi idrâki
Dimâğa hiss-i mezâk-ı mey 'akldan mülhem

Ne yaptı bülbüle gül girye vü terennümle
Yeter bu gussa şikâyet yeter gönül ebsem

5 Zamân zamân yücelen 'arşa âh-ı mazlûmun
Tekeşşüf eyledi mi zâlimi eder sersem

Terakkî tâbi'-i pey-rev-usûl-i tedrîce
Usûle hüsn-i nazar i'tilâyadır süllem¹¹⁴

Yaşariken bu cihân zıll-ı ihtişâmında
Beni o eylemedi hisse-mend-i lutf ü kerem

Kısıldı gitdi n'idem 'ismet-i hayâlâtım
Hicâb-ı haybetin altında gizlenir mahrem

Ne istiyor şu mesâ'ib zavâllı **Re'fet'**den
İkisi bir anadan sanki doğdular tev'em

114 Birinci mısraın vezni aksak.

109

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

Geldi hengâm-ı gazel yazsa be-câdır hâmem
Yürüse safha-i kırtâsa revâdır hâmem

Zevk alır şem'a-i gül-deste-i 'irfânından
Ravza-i ehl-i dilin çünkü gıdâdır hâmem

Kılı kıldan ayırır şerh-i nükât eyler iken
Olsa ma'nâlara meşşâta sezâdır hâmem

Şâhin-i tab'-ı Kelmimde tecellî-yâbem
Mu'ciz-i Hazret-i Musâ'ya 'asâdır hâmem

5 Tokunur perçem-i ruhsârına teprendikçe
Gülşen-i vasf-i dil-ârâda sabâdır hâmem

Gözünün yaşına aldanma karalmış kalbi
Bakma baş egdigine ehl-i riyâdır hâmem

İstemem kimseleri eyleye âzürde-dil
Şiddet-i tab' ile me'lûf-i cefâdır hâmem

Kime te'sîr-i füsûn etse bana 'â'id olur
Başıma sahne-i dünyâda belâdır hâmem

Andırır tarz-ı sarîriyle nevâ-yı nâyı
Re'fetâ sâmi'a-pîrâ-yı edâdır hâmem

110

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

Derdimi doktora nabzımla müfessir degilim
Maraz-ı 'aşkdan aslâ müteneffir degilim

Görmedim derdime dermân edecek bir güzeli
Tıbb 'aşk fakültesinden müteşekkir degilim¹¹⁵

Öldüren cismimi morfin-i nigâhın mı senin
Neşter-i gamzelerinden müte'essir degilim

'Aşk mı sevdâ mı nedir hastalığım anlayayım
Göster o sîne-i revnakını münkir degilim

5 Uruyor sîneme müjgân ile yüz bin anpul
Re'fetâ ben ana mazrûb-ı müzehher degilim

115 Mısraın vezni aksak.

111

Mef'ûlü mefâ'ilü mefâ'ilü fa'ûlün

Yâd eyle o demler ki sefilâne gezerdim
Çâr-gûşe-i evtânı garîbâne gezerdim

Etmişdi gönül hayli zamân yurdunu gâ'ib
Ben de o garîb ilde hazînâne gezerdim

'Adetdi bana ehl-i harâbâtı ziyâret
Baykuş gibi her lahzada vîrâne gezerdim

Boynumda görüp silsile-i tavk-i esâret
Nâ-çâr bu 'aklım ile dîvâne gezerdim

5 Her vech ile kurtulmadı ümmîdi kesince
Çal patlasın her yerde sefihâne gezerdim

Dehr âteş-i zehr ile söyündürmek için geh
Epsemli dimâğım ile rindâne gezerdim

Mecbûri olan işbu seyâhatde a **Re'fet**
Zilletle mi hâşâ ki kerîmâne gezerdim

112

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

Gam-ı devrândan eyâ sâkî hazer eyleyelim
Olalım mest-i müdâm def'-i keder eyleyelim

Nere gitsem bulamam ben orada hakka huzûr
Hâh ne-hâh kûy-ı dil-ârâyı makarr eyleyelim

Nice cândır ki dayansın bu visâl âteşine
Yine hicrân iline 'azm-ı sefer eyleyelim

Düşmeye yok yere tâ zîver-i peykânı yere
Kavs-i ebrûsuna bu cânı siper eyleyelim

5 Düşüyor her gece sur'â-yı firâka dil-i zâr
Belki bir çâre bulur yâre haber eyleyelim

Hâlimiz hâl-i melâl kalmadı bir istikbâl
Mâzîye doğru hele 'atf-ı nazar eyleyelim

Var mı bâzâr-ı ma'ârifde revâc-ı şu'arâ
Re'fetâ biz kime izhâr-ı hüner eyleyelim

113

Mef'ûlü mefâ'ilü mefâ'ilü fa'ûlün

Bir gün gele mi gönlümü handân edebilsem
Şu gözleri vâreste-i giryân edebilsem

Bülbülleri feryâd ü terennümle tesellî
Etmekte ne var seyr-i gülistân edebilsem

Gögsümde taşırdım süs için âleme karşı
Kâküllerini deste-i reyhân edebilsem

Sarf eyler idim her ne ki var mâl u menâlim
Bir şeb o perî-peykeri mihmân edebilsem

5 Biz özlemişiz hâh ne-hâh yâr ile elbet
Cem'iyet-i ağıyârı perîşân edebilsem

Tecrîd-i fenâ 'âşıkâ te'mîn-i bekâdır
Bu hâl ile bir kendimi insân edebilsem

Re'fet'den alırlar bilirim 'aşk ile meşki
Bu hâmemi tevcîh-i debistân edebilsem

114

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

Öyle bir âfet-i yek-tâ-yı emelsin melegim¹¹⁶
Bakamam gözlerine çünkü erir gözbebegim

Görmedim hizmetime karşı mükâfât-ı kerem
Oldu sağdic emegi âkıbeti bu emegim

Ya benim cânımı alsın ya seni râm etsin
Her zamân işte budur Hazret-i Hak'dan dileğim

Beni sevdâya salan turfe gönüldür yoksa
Ki elenmiş de unum çokdan asılmış elegim

5 Derdini söyleme biraz da ferahdan gidiver
Doğrusu kıssa-i hicrâna dayanmaz yüregim

Yâra paskallık ederken o kara yüzlü rakîb
Gülmeden şöyle ki oynardı yerinden göbegim

O gece bizle ber-â-berdi disin o **Re'fet**
Ne dedim böyle darıldın bana bilmem a begim

116 Defterin birinde "meleşim" yerine "bebeğim" yerine yazılmış.

115

Mef'ûlü mefâ'ilü mefâ'ilü fa'ûlün

Bir gonçe-dehen aldı benim sabr u karârım
Hem-hâl olalı bülbüle bu nâle vü zârım

Ölsem dahi üstünde biter lâle-i sevdâ
Gülzâr-ı muhabbet yeridir hâk-i mezârım

Zâten bilirim kendime hulyâ-yı emeldir
Rü'yâma da gelmezse darılmam o niğârım

İnkâra ne hâcet ediyor işte şehâdet
Ağyâr ile mey içdigine çeşm-i humârım

5 O 'ömrü ki ben nakd-i hayâtımla kazandım
Ver ha gidiyor bâd-ı hevâya hani kârım

Şem'-i emelim ursa da pek parladı ammâ
Koydu yarı yolda beni âh söndü fenerim

Üftâdelerin nâle vü feryâdına bakmam
Re'fet sana bir lutf edecek lâle-'izârım

116

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün¹¹⁷

Ey habîbim yetiş imdâda yamândır hâlim
'Adetâ mahşeri andırmadadır ehvâlim

Kanlı yaşlar ki akar gözbebegimden âyâ
Yâda mı geldi kad-i serv ü sanavber dalım

Yoksa bir bâd-ı sabâ esdi ser-i kûyunda
Çakdı şimşek de göründü gözüme ahvâlim

Nice inkâr olunur hubb-i vidâdın bilmem
Ana şâhid dil-i bîmâr u sirişk-i elîm

5 Ketm-i esrâr edemem ğayrı rakîben dilerim
Çâresiz derdime düçâr olasın ey zâlim

Çok nasîhat idi verdin bana zâhid ammâ
Tutmadım 'aşk u muhabbetden asamm [u] lâlim

Re'fetâ öyle bir âlâma giriftâr oldum
Hâlime yanmıyorum kalmadı istikbâlim

117 Gazelin başında "İmâm Bûsîrî Hazretlerinin "Hüve'l-habîbü'l-lezi âh..." ve "Emin tezekkuri cirânın..." ve "Em hebbetti'r-rihu âh...", "Ve keyfe tünkîru âh...", ve "Udtuke hâli âh...", ve "Muhketeni ferihe âh..." beyitlerinin me'âlini telmihen yazdığım manzûmedir." notu var.

117

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

Men giriftâr-ı gam u mihnet-i ihvân şüdem
Der-çeh-i derd ü belâ Yûsuf-ı Ken'ân şüdem¹¹⁸

Çeşm-i men tâ-be-seher eşk-i tahassür rîzed
Der-yem-i hicr-i tû müstağrık-ı Tûfân şüdem¹¹⁹

Çe konem nist merâ der-heremet hakk-ı hayât
K'in siyeh-kâse-i gam râ vih mihmân şüdem¹²⁰

Nâleem 'âlem mî-lerzed mânend-i hezâr¹²¹
Çü gül-i hâr-i sitem çâk-i giribân şüdem

5 **Re'fetâ** ger hünere nist velî ehl-i dilem
Zîn sebep dâhil-i cem'iyet-i 'irfân şüdem¹²²

118 Ben dostların keder ve sıkıntılarının tutsağı oldum. Derd ve bela kuyusunda Kenan'lı Yusuf oldum.

119 Gözlerim seherlere kadar hasret gözyaşını döker. Senin ayrılık denizinde Tufâna tutuldum.

120 Nideyim, senin haremimde bana hayat hakk yok. Bundan dolayı kederin kara kasesine mi misafir oldum?

121 Mısraın vezni aksak. İniltim bülbül gibi âlemi titretir durur. Zulüm dikenli gül gibi (yaka yırtım) bağıri perişan oldum.

122 Ey Re'fet! Bir hüner sahibi değilsem de gönül ehliyim. Bu sebepten dolayı dostlar meclisine dahil oldum.

Harfu'n-Nûn

118

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün¹²³

Makber-i şâh-ı Hüseyin eyledi Bağdâd'ı güzîn
Bârekellâh ne sevimli ne sa'âdetli zemîn

Kerbelâ nâmı anıldıkça ciger hûn olur
Anı îcâd edenin rûhuna yüz bin tel'în¹²⁴

O fecâ'at ki yapıldı dağa inse dağ erir
'Âşık-ı âl-i 'abâ doğrusu taşdan da metîn

İhtizâza gelerek inledi şübbân-i Resûl
Haber-i ye'si verince ana Cibrîl-i emîn

5 Ne diyem ki o Yezîdlere mülhidlere ben
Etdiler Hazret-i Peygam-beri me'yûs u hazîn

Ehl-i mahşer nice bu mâteme tâkat getire
Kanlı gömlekle gelir Fâtuma eylerse enîn

Şühedâ rûhuna ithâf edelim fâtihalar
Teşnegânın eder âmâlini **Re'fet** te'mîn

123 Gazelin başında "Mersiye" yazılmış.

124 "anıldıkça" kelimesi her iki defterde de "anladıkça" şeklinde yazılmıştır.

119

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

Ey resûlü's-sakaleyn cedd-i necîb-i Hüseyin
Müftehirdir o vücûdunla harîm-i Haremeyn

Zü'l-cenâheyn-i rüsûl eylemeseydi o Hudâ
İnkıyâd etmez idi şer'-i mübîn-i sakaleyn

Bu da bir hârîka-i lutf-ı Hudâ'dır yoksa
Enbiyâdan kime olmuşdu müyesser şerefeyn

Etdi ashâbını müstecmi'-i ahkâm-ı şerîf
Eyledikçe o güher-fâm ile şakk-ı şefeteyn

5 Zulmet-i ye's-i dalâletde kalır mı **Re'fet**
Nûr-ı vechinden alır şu'le-yi nâru'l-kamereyn

120

Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

Ruhunda her terin sürhînterdür 'aks-i mînâdan
Kızarmaz mı hubûb-ı jâle-reng-i verd-i hamrâdan

Humâr-ı nergis-i mestin midir yâ la'l-i gül-fâmın
Beni mahrûm eden hiss-i mezâk-ı câm-ı sahbâdan

Helâkindir dem-â-dem ey gönül kasdı dil-ârânın
Yolunda cân verip cânânı kurtar gel bu gavgâdan

Nigâh-ı bî-emânî nerde bir cân görse çekmekde
Çerâğ-ı cân mı ister şâh-ı hüsnün çeşm-i şehlâdan

5 Hevâ-yı 'aşka düçâr olduğum günden beri **Re'fet**
Açılmaz gözlerim hülyâ şu'ûrum kara sevdâdan

121

Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

N'olaydı olmayaydım ben cüdâ serv-i revânımdan
Öleydim görmeyeydim bî-vefâlık mihr-bânımdan

Gamınla çıksa cânım ey perî-peyker yine 'aşkın
Girip kabre türâb olsam da çıkmaz üstühânımdan

Velev sabr eylesem de rûh uyup incinir mutlak
Benim bu derd-i bî-dermân ü âh-ı bî-emânımdan

Eger tiryâk-ı vaslın yoksa öldür bir nefes evvel
Usandırdı beni zehr-i firâkın tatlı cânımdan

5 Biraz teskîne sa'y et nâr-ı 'aşkı yok ise **Re'fet**
Yanar *Dîvân*-ı şi'rim hâme-i âteş-feşânımdan

122

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

Yâr ile vuslatıma ruhsat-ı devrân olsun
Bize bin gözle o varsın da nigâh-bân olsun

Bilirim bezim-i vasl oldu temennâ-yı muhâl
Yâr âğûş-ı hayâlimde o mihmân olsun

İstemem sâyesi pâ-mâl ola yerde yârin
Şu'le-i şems-i münîr ebrûda pinhân olsun

Kaçma benden güzelim 'îd-i visâlin günüdür
Elin öpdürmez isen 'âşika dâmân olsun

5 Semm-i kâtil gibidir şimdi muhâbât-ı zamân
Yine dillerde adı sohbet-i yârân olsun

İktisâb-ı hünerin 'âkıbeti iflâsıdır
Sâhib-i 'izz ü şeref zümre-i nâ-dân olsun

Bu cihân saltanatı kimseye kalmaz **Re'fet**
Taht-i zerrînde isterse Süleymân olsun

123

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

Bu vebâlden nice sen kurtulasın anın için
Nice göz kan döküyor nergis-i mestânın için

Melekü'l-mevte degil vermezem Allâh'a bile
Cânımı saklamışım doğrusu cânânın için

Yok mu kurdele takın topla o zerrîn saçını
Ben perîşân olamam zülf-i perîşânın için

İltifâtınla kimin güldü yüzü söyle bana
Yok nihâyet o senin cevri-i firâvânın için

5 Korkarım ermeye dâmânına destim ne belâ
Tutacak kalmadı bir gûşe-i dâmânın için

Nice pâ-mâl ola bu leyle-i firkatde gönül
Tâb u fer kalmadı mı şem'-i şebistânın için

Kalmadı söyleyecek yâre sözüm ey **Re'fet**
Ne yazam bilmiyorum kıssa-i hicrânın için

124

Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

Çemende reng-i ali aldı güller gül-'izârımdan
Gelip feryâdı bülbüller alışsın âh u zârımdan

Bana hiss-i vatan kûy-ı dil-ârâyı unutturdu
O demler ki gönül mehcûr edem dâr u diyârımdan

Beni ağyâr ile etmiş felek âzurde ölsem de
Biter hâr-ı muhabbet mutlakâ hâk-ı mezârımdan

Yeter vazgeç bu mihnetden cefâdan ey felek bir gün
Seni ber-bâd eder âhım sakın ha ahz-ı sârımdan

5 Serildim reh-güzâr-ı makdeminde yeller esdikçe
Dağıldı gird-bâd-ı gam bu dünyâya gubârımdan

Gam u derd ü belâ hep bestedir karşımda her sâ'at
O fermân-berler eksilmez der-i devlet-medârımdan

Tezâd-ı gülsitân-ı tab'ımı çok görme ey **Re'fet**
Çıkar ezhâr-ı nazmım gâh gel ki şûrezârımdan

125

Mef'ûlü mefâ'ilü mefâ'ilü fa'ûlün

Bir kerre de ben hasteyi a'yâda buyursun
Kopmaz ya kıyâmet n'ola bir hâlimi sorsun

Nâlem çalıyor âh ile âheng-i firâkı
Gelsin de o mutrîb bu tarabgâhımı görsün

Ağyâr ile dün sahn-ı çemenzârı gezermiş
Hâtırlatırım kendine sahrâyı otursun

Gel nâz ile bu meclis-i 'uşşâka bir şeb
Sînesine varsın da rakîb it gibi ürsün

5 Yârimde vefâ yok deyü **Re'fet** ödelenmiş
Vallâhi olur bir azıcık kendini yorsun

126

Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

Ne lezzet-yâb-ı şevkim sâgar-i bezm-i safâlardan
Ne telih-kâm-ı 'aşkım câm-ı zehr-âb-ı belâlardan

Melekler şimdiden tebrîke koşsun şanlı mi'râcı
Nihâyet âh u feryâdım çıkar 'arşa semâlardan

Murâdı gülse yanında dikensiz gülse hiç olmaz
Ne bulmuş bülbül-i şûrîde bilmem bu nevâlardan

Dil-i şeydâ senindir kâm-ı 'ömrüm merhamet eyle
Esirger mi kerem erbâbı lutfın âşinâlardan

5 Soyun gir koynuma bir kerre gönlüm kâm-yâb olsun
Nedir bu nâz u 'işve anlamam böyle edâlardan

Kime verdimse dil andan nihâyetsiz cefâ aldım
Vefâ me'mûl edenler pek yanılmış dil-rübâlardan

Yer etdim semtini 'azm eyleriz birlikde ey **Re'fet**
Haber aldım ser-i kûy-ı dil-ârâyı sabâlardan

127

Mefâ'ilün fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün

Şu kârgâh-ı cihânda zamân gelir bir gün
Harîm-i dilden eder mâ-sivâyı hep sürgün

Sürûr u giryesi dehrin zevâle mahkûmdur
Bu gün ne oldu hâlin bir düşün ki neydin dün

Yakar tabâ'ık-ı eflâkı âh-ı mazlûmîn
Husûsi vakt-i seher 'arşa yükselirse bir ün

Ümîdi boğma o gird-âb-ı ye'si hırmâna
Olur ki bir gün edersin o mâteminle düğün

- 5 Yarar münevvere hâlden ziyâde istikbâl
Umûr-ı mübremin **Re'fet** o noktadan da düşün

128

Mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün

Kurulsun bezm-i 'işret bâdede safvet-karîn olsun
O bezmin sâki-i gül-çehresi bir meh-cebîn olsun

Gönülde ref' eder mâdem ki safrâ-yı kûdûrâtı
Yetişdir bâdeyi sâkî bize sirkencübîn olsun

Değilse hirmen-i 'irfâna mâlik tab'-i güftârım
Gezip ol sâha etrâfında bârî hûşe-çîn olsun

Bütün dünyâ yıkılsa ser verir sırrı 'ayân etmem
Harîm-i halvetinde sevdiğim benden emîn olsun

- 5 Mücevher olsa da meyl eylemem taht-ı Süleymân'a
Velev engüşt-i teshîrinde bir fass-i nigîn olsun

Ana nerde tesâdüf eylesem 'îd-i visâlimdir
Siyâh kostümle varsın sevdiğim mâtem-güzîn olsun

Geçir **Re'fet** şu'ûnât-ı zamânî çeşm-i dikkatden
O mir'ât-i hayâlin anlara bir horde-bîn olsun

129

Mef'ûlü mefâ'îlü mefâ'îlü fa'ûlün

Va'd eyledigin bûseyi ver bârî dudakdan
Mânend-i kemûn eyleme seyr et kulakdan

Yek kahr ile tenhâya düşürmüşken o yâri
Lâl oldu lisânım kül odur çıka ocakdan

Çekdiklerimi ben bilirim bir dahı Allâh
Gerçi sesi hoşdur davulun derler uzakdan

Esrârını ketm etse de der mest-i nigâhı
Zîrâ sözü mestâneden al yâhod uşâkdan

- 5 Germiyyet-i ülfetdir eden **Re'fet**'i ihyâ
Hâşâ ki gele bir zarar insâna sıcakdan

130

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün¹²⁵

Zâhidâ duzehle tehdîd etme korkmam bir zamân
Cemre-i nâr-ı cehennemdir şerâremden nişân

Sâ'ika-perdâz-ı 'aşkındır dem-â-dem ebr-i dil
Kubbe-i eflâkı elbet inletir bu ra'd-i cân

Şu'le-i âhım çıkar 'arşın yakar ey Hâlıkım
Yok mu lutfun ver o itfâ'iyeden bir şadrvân

Hâra karşı her seherde gül temennâsın görüp
Bülbül-i âteş-nevâdan ben de öğrendim fiğan

5 Bu burûdet sende varken benden ayrılma sakın
Var mı sermâ-dîdeye âteşli mankaldan ziyân

Tâli'im bir âteş-i dil-sûz-ı hayretdir bu gün
Haşre dek hâkister-i cismimde gizlensin hemân

Âteşîn eş'ârımı çok görme **Re'fet** tab'ıma
Var mıdır hiç ben gibi bir şâ'ir-i âteş-zebân

125 Manzumenin başında "Acib bir zuhûrât. Konya'daki mesken-i mahsûsada şehr-i Ağustos'un yirmi birinci Cumartesi olan vakti uyurken 'âlem-i rü'yâda zîrdeki gazelin başındaki üç beyti söyledim. Der-'akab uyanınca mütebâkîsi de hâl-i yakazada ikmâl etdim." bilgisi var.

Harfü'l-He

131

Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün¹²⁶

Sabâhatda cemâlin şems-i enver yâ Resûlallâh
Sana nisbet nebîler necm ü ahter yâ Resûlallâh

Senin gül-reng-i ruhsârın için vech-i şebih yokdur
Demem hâşâ ki güldür hadd-i ahmer yâ Resûlallâh

Bütün mahlûka bir âvîze-i 'arş-ı mu'azzamdır
Çerâğ-ı ravza-i pâk-ı münevver yâ Resûlallâh

Ezân u kâmetin zikrinde izhâr-ı vedâd etdi
Muhammed ismine Allâhu ekber yâ Resûlallâh

5 *Tudillu men teşâ* esrârı vardır yoksa billâhî
Sana îmân ederdi heft kişver yâ Resûlallâh¹²⁷

Zemîn ü âsmân kan ağlıyor za'f-ı diyânetden
Yine sen ol bize dünyâda reh-ber yâ Resûlallâh

Kulun **Re'fet** yazıpdır hâme-i aşkınla bu na'tı
Senâ-hânın anunçün etdi ez-ber yâ Resûlallâh

126 Gazelin başında "Na't-i Şerîf-i Peygamberi (a.s.)" yazılıdır.

127 "...onunla dilediğini saptırırın...", *Kur'ân-ı Kerim*, A'raf, 7/155.

132

Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

Makâmın bûsegâh-ı kudsiyândır yâ Resûlallâh
Yanında 'arş-ı a'lâ âsitândır yâ Resûlallâh

Kelâm-ı müstetâbın 'urvetü'l-vuskâ-yı ümmetdir
Tarîkin şâh-râh-ı sâlikândır yâ Resûlallâh

Îlâ yevmi'l-kıyâm şer'-i mübînin pâydâr olsun
O bir habl-i metîn-i Müslümândır yâ Resûlallâh

Gönül mürğî ne denli etse pervâz vech-i 'aşkınla
O cevval rûha feyzin âşiyândır yâ Resûlallâh

5 Kulun **Re'fet** ne rütbe kem-bizâ'a olsa vassâfin
Miyânında yine bir tercemândır yâ Resûlallâh

133

Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün¹²⁸

Sabâhatda yüzün şemsu'd-duhâdır yâ Resûlallâh
Mu'attar saçların leylü'd-dücâdır yâ Resûlallâh

Muhammed ismine olmaz mı mazhar Ahmed-i Muhtâr
Huzûr-ı Hak'da zâtın Mustafâdır yâ Resûlallâh

Simât-ı ni'met-i İslâm'ı çekdin şarkdan garba
Ana mihmân olan ehl-i hüdâdır yâ Resûlallâh

Vücûdunla mübâhî hâl-i ğabrâ levh ü eflâke
Makâmın gıpta-fermâ-yı semâdır yâ Resûlallâh

5 Çekilse çeşm-i 'uşşâka hakîkat-bîn olur mutlak
Gubâr-ı kayd-ı pâkin tûtiyâdır yâ Resûlallâh

Ölürsem zevk-i 'aşkınla hayâtım câvidânîdir
Sana her vechile ruhum fedâdır yâ Resûlallâh

Kebâ'ir ehline mahsûs şefâ'at va'dine her hâl
Güneh-kâr bendeniz **Re'fet** sezâdır yâ Resûlallâh

128 Gazelin başında "Na't-ı Şerîf" ibaresi yazılmış.

134

Fe‘ilâtün fe‘ilâtün fe‘ilâtün fe‘ilün

Menzil-i maksada râhım gider inşâ'allâh
Kûy-ı cânânıma eyler güzer inşâ'allâh

Gitdi hicrân ile gelmedi hâlâ gönlüm
Yolcumuzdan alrız bir haber inşâ'allâh

Nühket-i zülfünü isterse sabâdan rûhum
Ana bir bûy-ı tesellî eser inşâ'allâh

Gelirim söyledi yârim gelecekdi mutlak
Va'd ederken dememişsin meger inşâ'allâh

5 Sana kalmaz şu mezâlim edecek Allâhım
Mülket-i hüsnünü zîr ü zeber inşâ'allâh

Gece keşkûl be-dest gördüm anı rü'yâda
Hasm-ı cânım olacak der-be-der inşâ'allâh

Nice yer kalsın o peygûle-i gamda **Re'fet**
Gele bir gün ede def'-i keder inşâ'allâh

135

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

Dîdeden çıkmaz hayâlin eşk-rîzân olsa da
Olmaz 'âşıkdan cüdâ hengâm-ı hicrân olsa da

Yârsız Rıdvân-ı cennet cây-ı mihnetdir bana
Seyr-i gülzâr eylemem 'âlem gülistân olsa da

[Vesikalık] resmini îfâya yokdur kudretim
Bir gece âğûş-ı 'irfânî vü mihmân olsa da

Sûziş-i derd-i dilim bülbülde yokdur ey kâm
Âh u feryâdıyla anda vech-i rüchân olsa da

5 Saltanat bir zıll-ı zâ'ildir yaranmaz kim hîç
'İzzet ü ikbâl ile dehre Süleymân olsa da

Kalmamış tab'-ı beşerde şimdi âsâr-ı[sürûr]
Kalbi kan ağlar velev sûretde handân olsa da

Re'fet'e pervâne-veş cân vermeden başka ne var
Mihri-bânım şem'-i ruhsârın dirâhşân olsa da¹²⁹

129 Mısraın altında "Şem'a-i ruhsâresi mihr-i dirâhşân olsa da" şekli yazılmıştır.

136

Mef'ûlü mefâ'ilü mefâ'ilü fa'ûlün

Gördükde hemân serveti erbâb-ı 'imâme
Elden bırakır zimmeti erbâb-ı 'imâme

Yâ bende cahîmin eger olmazsa zebânı
Der-'uhde eder hidmeti erbâb-ı 'imâme

Men' eylediği hürmeti kendinde bulursun
Ağlâl ediyor milleti erbâb-ı 'imâme

İhsân u zekâta nazarın eyler izâfe
Hep cerre verir kuvveti erbâb-ı 'imâme

5 Ver hâ taş atar neş'e-i erbâb-ı cefâya
Va'zından alır lezzeti erbâb-ı 'imâme

Vardır o miyânda diyemem yokdur efâzıl
Eyler mi kabûl zilleti erbâb-ı 'imâme

Bundan ğarazım dînini dünyâyâ verendir
Ma'zûr görür **Re'fet**'i erbâb-ı 'imâme

137

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

Yâda geldi yine bir gonçe-i ra'nâ yâda
Bülbül-âsâ bu gönül gelmeye mi feryâda

Güzelim başın için gel beni me'yûs etme
Yüz tutup dergeh-i ihsânına geldim dâda

Nâr-ı hicrânı 'alevletmede te'sîr-i havâ
Tutuşur şimdi vücûdum yetişin imdâda

Eger ağyâra temâyül sana bir 'adetse
Bana da 'atf-ı nigâh eyle hilâfu'l-'âde

5 Bezm-i mestânedeki neş'eyi idrâk edemem
Re'fetâ meyde mi sâkîde mi yâ mînâda

138

Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

Bahâr erdi yüceldi nâle-i bülbül çemenlerde
Uyardı hiss-i feryâdı ser-i kûyı gezenlerde

Gönüller bülbülü hem-hâl gördüm tarz-ı şekvâyı
Fesâd tohmin ekenlerde ararlar hem dikenlerde

Elin öpdür leb ü ruhsârı emdir ehl-i 'îrfâna
Çocukluk tab'ı var pistân-ı 'uryânın emenlerde

Bırakmaz serv-i nâzım safha-i gülşende gezdikçe
Ne gülde bûy-ı ülfet ne tarâvet yâsemenlerde

5 Şemîm-i tab'ımız yâri ridâsında da hiss eyler
Ki bûy-ı Yûsuf'ı Ya'kûb da bulmuş pîrehenlerde

O târ-ı zülf-i pîç-â-pîçi aç engüşt-i şânenle
Ki mülk-i hüsnde 'âmil odur şûr u fitenlerde

Sevâd-ı hatta çok şâ'ir kalem gezdirdiler ammâ
Temeyyüz eyledik **Re'fet** bu 'aşkı meşk edenlerde

139

Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

Geçenlerde leb-i dildârı gördü gonçe gülşende
O gündendir açılmaz hâliyâ mahcûb u şermende

Ne hârında cefâ ne gonçede bûy-ı vefâ kaldı
Garîbâne öterken bülbül-i şûrîde gülşende

Tahammül mülkünü yıkdın dağıtdın târmâr etdin
Ne zulmünden güzer sende ne vardır tâb ü fer bende

Baş eğmiş kulkul-i mînâ gibi bu tab'-ı ma'kûsum
Sevincimden yapar yâri görünce giryeden hande

5 Yeni çıkmışsa da her-kes sever o tâze pistânın
Tabi'î şüfehâdır? ger olursa mîve turfanda

O şâh-ı kişver-i hüsnün ki oldum mazhar-ı lutfu
Serîr-i şevketi dâ'im ola ikbâli pâyende

Revâcı kalmadı **Re'fet** bu gün bâzâr-ı irfânın
Metâ'-ı nazm-ı sırfa ya nedir bunca hûy sende?¹³⁰

130 Mısraın vezni aksak.

140

Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün¹³¹

A tıfl-ı gönlüm ağla dâye-i rûhum o bânûya
Seni şefkat ile belki basar gehvâr-ı zânûya

Kaçırma fırsatı elden görünce yâri tenhâda
Eger elden çıkarsa derdin anlat git de Marku'ya

Nedir bu cevri-i bî-ma'nâ nedir bu nâz-ı istiğnâ
Vefâsızlık yakışmaz sen gibi verd-i vefâ-bûya

Humârâne süzüldükçe cihânı yakdı yandırdı
O fettân gözlerin rahmet okutdurdu Hülâgû'ya

5 Füsûn-ı gamze-i sihr-âferînin mu'ciz-i Sinâ
Sevâd-ı hikmetü'l-'aynin baş egdirdi Aristu'ya

O mâr-ı zülfden korkmuş sığınmış gûyiyâ çeşmin
Bu tâk-ı ebruvân altında benzer bir perestûya

Ne yaptım n'eyledim râm olmadı o âfet-i ser-keş
Nihâyet başladım **Re'fet** ana 'arz-ı tekâpûya¹³²

131 Gazelin başında şairin yazdığı "Hacı Yusuf Sâmî Efendi'nin geçen sahifede tahmisini yazdığım gazele nazire" bilgisi; sonunda da "24 Nisan 1928" tarihi vardır.

132 Gazelin sonunda "Bunu yazan Hacı Nur Ağazâde Ziyâoğlu" bilgisi yazılıdır.

141

Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

Nice kan ağlamaz dil yâr ile ağyârı gördükçe
Eder feryâd bülbül şâh-ı gülde hârı gördükçe

Şemîm-i nahvet ile başın egmiş sünbül-i şebnem
O sahn-ı dil-rübâda zülf-i 'anber-târı gördükçe

Sevâd-ı hatt-ı 'aşkın çizginür başımda her lahza
Ruhun tedvîr eden ol perçem-i pergârı gördükçe

Musallat eylemiş bir zâlimi bir zâlîme Allâh
Ser-i tîr-i nigâhın gamze-i hûn-hârı gördükçe

5 Başımdan fırlar aklım gözlerimden sıçrar âteşler
Hevâ-yı cilve-kârı şu'le-i ruhsârı gördükçe

O yârin va'd-i kâm-ı dil-firîbinden de vaz geçdim
Bir istifsâr-ı hâtır eyleseydi bârî gördükçe

Dil-i şeydâya **Re'fet** nüsha vü efsûn kâr etmez
Olur meftûn-ı sevâdâ dîde-i sehârı gördükçe

142

Mef'ûlü mefâ'ilü mefâ'ilü fa'ûlün

Meyl etme o ikbâle ki zillet var içinde
Ednâ vü erâzile dehâlet var içinde

Her katresi mestâneye bir zehr-i veremdir
Nûş etme o peymâneyi 'illet var içinde

Bir darbeye benzer keremi merd-i le'imin
Yûf olsun o ihsâna ki minnet var içinde

Giymezler anı ferve-i semmûre de olsa
Her hangi libâsın ki kabâhat var içinde

5 Âdem nice âzede-i nisyân ola bilmem
Cennetde de olsa yine ğaflet var içinde

Câhilleri ser-mest-i garâ'ibde görünce
Bildim bu işin zûr [u] rezâlet var içinde

Dikkatle nazar kıl şu heyûlâ-yı cihâna
Tâbişgeh-i envâr-ı hakîkat var içinde

Olmaz mı kişi himmet ile nâ'il-i maksûd
Elbetde olur 'azm ü metânet var içinde

Re'fet ne güzel yazdı hakîmâne gazeller
Envâ'-ı mezâyâ-yı fesâhat var içinde

143

Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

Ne hiss-i midhat-i şevk-âverin mühlet verir tab'a
Ne nazm-ı dil-keşim bir kuvvet ü kudret verir tab'a

Esîr olsam da dâm-ı zülf-i pür-çîninde cânânın
Yine bir dâne-i hâliyle hürriyet verir tab'a

Degildir zîb ü zînet gerçi hasyet sîm-endâma
Uçarsa ince kostüm revnak-ı behcet verir tab'a¹³³

Bütün ezvâka fâyikdir meşâm-ı vuslatın ammâ
Mezâk-ı bûy-ı la'lin başka bir hâlet verir tab'a

5 Piyâle fahr edip düşme hayâle fart-ı şevkinle
Utan renc-i humârın âkıbet küdret verir tab'a

Gönül bir şûh şeng-i âfetin olmaz mı meftûnı
O şehlâ gözlerin süzdükçe bin fitnet verir tab'a

Rakibsiz meclis-i zevke harâret gelmez ey **Re'fet**
Şehâbın şiddet-i tazyîki germiyyet verir tab'a¹³⁴

133 "hasiyyet" kelimesi vezinden dolayı metinde "hasyet" şeklinde yazılmıştır.

134 Gazelin sonunda "15 Temmuz 1927" tarihi var.

144

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

Hâr-ı mahrem olacak lâle-'izâra bu gece
Biz dahi başlayalım nâle vü zâra bu gece

Gam-ı hicrân ile mâtem getirip başımıza
Kara giydirdi bize gözleri kara bu gece

Gazab-âlûd-i nigâh olsa dahi 'uşşâka
Akarız cur'a-sıfat kûy-ı nigâra bu gece

Zevrak-ı dilde ölüm korkusu var sandal ile
Geçelim Heybeli'den biz de kenâra bu gece

5 Geçiyor şimdi Beşiktaş'dan o semte a gönül
Pansiyonunda bulursun anı ara bu gece

Orda da yoksa eger durma cehennem ol git
Kefeni boynuna tak doğru mezâra bu gece

Re'fetâ hâr ile gülşende safâda güller
Biz dahi başlayalım nâle vü zâra bu gece

145

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

Gözlerin kahbe yüzün kahbe dehânın kahbe
Bunu isbâta yeter kaş [u] kemânın kahbe

Kuşanıpdır nice binlerce kulaçdan kemeri
Bana mahsûs mudur ince mîyânın kahbe

Bu nasıl şîve-i endâm bu nasıl meyl-i hırâm
Yürüdükçe sana der kadd-i fidânın kahbe

Göbeğin üst tarafı alt tarafından kahbe
Cilvegerlikle degil sâde zebânın kahbe

5 Kahbedir her yerin ey şûh-ı gül-endâm ammâ
Degil erbâb-ı dile râz-ı nihânın kahbe

Böyle bir kahbeden al kahbeligi kahbe felek
Yok yere çıkdı senin şöhret-i şânın kahbe

Olmasan kahbe eger sevmez idin kahbeleri
Ey gönül varsa senün tab' -i civânın kahbe

Olsa kâşâne-i gönlün n'ola bir kâr-hâne
Re'fetâ çünkü senin rûh-ı revânın kahbe¹³⁵

135 Gazelin sonunda "Halîliye mahallesinden Hacı Bozaga-zâde" bilgisi var.

146

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

Sînemi yaraladı gamzeleri cânı bile
Ona kalmaz da çeker hançer-i müjgânı bile

‘Âşıkın uğradığı sadmelere şâhiddir
Çeşm-i giryânı degil çâk-ı girîbânı bile

Bu perîşânlığıma gülşen-i bâğ-ı felegin
Ağlıyor bülbül-i zârı gül-i handâmı bile

Çâh-ı âlâma düşer Mısr'a ‘Azîz olsa dahi
Keç-revîş bu felegin Yûsuf-ı Ken‘ân'ı bile

5 Şerer-i âh-ı seherden sakın ey yosma melek
Eder o zîr ü zeber sâha-i ekvânı bile

Sâkiyâ bezm-i muhabbetdeki âheng-i tarab
Oynadır zümre-i rindânı gazel-hânı bile

Re'fetâ bâde-keş-i köhne-şarâb ol ki odur
Söndüren sûz-ı dili âteş-i hicrânı bile

147

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

Sahnedede bir iki perdeyle düşerken derde
Araya geçti bu hicrân ile yüz bin perde

Lücce-i dilde o dem söyle ki şillo şillo
Bulamazsın sen o tabloyu dahı mahşerde

Bir haber ver bana Allâh için ey bâd-ı sabâ
Nerdedir sevdiceğim nerde civânım nerde

'Aşk rüsvâlîği dünyâda görürdün nicedir
Olmayaydı bu husûsiyyet-i hâlim serde

5 **Re'fetâ** cânı veyâ dâmen-i cânânı bırak
Olamaz cân ile cânân hevesi bir yerde

148

Mefâ'îlün mefâ'îlün fa'ûlün

Mürüvvet yok mu şefkat yok mu sende
Tahammül kalmadı hicrâna bende

N'olaydı nâr-ı hicrin görmeyeydim
Kül oldum yanmadan kânûn-ı tende

Cüdâ düşdüm enîs ü hem-demimden
Garîb-i bî-kesim şimdi vatanda

Yine hârın cefâsından mı yılmış
Hazînâne öter bülbül çemende

5 O şâh-ı kişver-i Mısr-ı melâhat
Koyup gitdi beni beytü'l-hazende

Kad-i refâtârı bir nahl-i tecellî
Bu şîve var mı serv ü yâsemende

Nedir **Re'fet** bu sevdâ-yı muhabbet
Ara sevdâları zülf-i semende

149

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

Benziyor kahr-ı zamân hey'et-i 'Azrâ'îl'e
Kaldı rihlet yine o himmet-i 'Azrâ'îl'e

Eger alsaydı benim cânımı cânân demeden
Hükm ederdim o zamân cinnet-i 'Azrâ'îl'e

Sekerâtında nazar eyle cemâl-i yâra
Sen dayanmazsan eger şiddet-i 'Azrâ'îl'e

Cânı cânânıma nezr eylemişim tâ-be-ezel
İhtiyâcım nedir o minnet-i 'Azrâ'îl'e

5 Yârı ağyâr ile birlikde görürse **Re'fet**
Söyle alsın cânını Hazret-i 'Azrâ'îl'e

150

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

Pek kocaldı kahbe dünyâ tab'ı hâlâ zâniye
Pudralanmış çehremi lâkin buruşmuş nâsiye

Böyle bir fertûte hiss-i 'iffet etdirmek hatâ
Zührevîden cism-i nâ-pâki ser-â-pâ sâriye

Bakma sen âlâyiş-i vâlâyiş-i endâmına
Savb-ı ğafletden tecerrüd etse derler mâhiye

Çökmüş adlâ'ı elinde sâde kalmış bir 'asâ
İnhinâ-yı kâmeti olmuş müselles zâviye

5 'Âdetâ mâtemgeh-i Ken'âne dönmüş her yeri
Gelmede her köşesinden bin sadâ-yı nâ'ie

Gerçi sûretde temeddün maskesi altındadır
O fecâ'atlar ki yaptı yapmaz ehl-i bâdiye

Hak tecellî etmeseydi bu vucûd-i 'âleme
Nice züldü burda kalmış **Re'fetâ** bir sâniye

151

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

Süzme sâkî bâdeyi peymânedan peymâneye
Sabra tâkat kalmadı mestânedan mestâneye

Tavk-ı zencîr-i esâretidir muhabbet riştesi
Taklara nevbet ile dîvânedan dîvâneye

Mest iken çeşm-i humârınla uruldum yâreye
Ben ayılmam düşmüşem mey-hânedan mey-hâneye

Yevm-i sevdâ bir belâdır her harâbât ehline
Lâne-sâz olmaktadır vîrânedan vîrâneye

5 'Aşk elektirikini saçdıkça ehl-i 'ârifân
Nûr-ı feyzi devr eder kâşânedan kâşâneye

Dem-be-dem ahvâlimiz mâdem dîger-gündür döner
Mâ-cerâ-yı 'aşkımız efsânedan efsâneye

Tâli'-i ma'kûs-i **Re'fet** oldu devrân-âşinâ
Uğradım ha şimdi ben bîgânedan bîgâneye

152

Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

Yatardı mest olup mey ol zamân câm-ı Cem altında
O ser-hoş gözlerin görseydi ebrû-yı ham altında

Sehâb altındaki bir âfitâbı eyliyor temsîl
O mehveş tal'atin pinhân olunca perçem altında

Ruh-ı sürhînter terlerse vecdim ihtizâz eyler
Verir bir başka revnak çünkü güller şebnem altında

Yayılsa sîne-i mecrûh yarım sadra şâfidir
Bulur her yara zîrâ iltiyâmı merhem altında

- 5 Nihâl-i nazmımız neşve-nümâ bulmaz mı ey **Re'fet**
Ki var bir çeşme-i hasret bu çeşm-i pür-nem altında

153

Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

Melâhatde ruhun bir verd-i handân oldu gitdikçe
Gönül bülbül gibi nâlân u giryân oldu gitdikçe

Nasıl tâkat getirsin şîve-i reftâr-ı 'uşşâkın
Nihâl-i kâmetin nahl-i gülistân oldu gitdikçe

Kocaldım dil-rübâlardan ferâğat isterim ammâ
Gönül bin cân ile meftûn-ı cânân oldu gitdikçe

Mukavves kaşları bu sînemi etdikçe istihdâf
Ser-â-ser zîver-i müjgânı peykân oldu gitdikçe

- 5 Harîm-i vuslatında mahremâne zevke dalmışsın
Yazık efsânemiz dillere destân oldu gitdikçe

Temâşâ-yı gül ü gülzâr ile rûhum musa‘addır
Bana sensiz gülistân künc-i zindân oldu gitdikçe

Makâm-ı şî‘ride bu **Re’fet**’in nâmı anılmazken
Müşâr-i bi’l-benâna ehl-i ‘irfân oldu gitdikçe

154

Mefâ‘ilün fe‘ilâtün mefâ‘ilün fe‘ilün

Kımıldamaz da bakar yâra dikkat et gözüme
Kımıldıkça akar eşk-i hasretim yüzüme

Olunca reh-güzer-i makdeminde hâl-i tenüm
‘Aceb mi gıpta ede kuhl-ı Isfahân tozuma

Bu leyl-i muzlime yâ Rabbi yok munûr-ı sabâh
Uzandı leyle-i gam ğâlib oldu gündüzüme¹³⁶

- 4 Rakîb ile bu kadar ülfet eylemez güzelim
Kulak asarsa eger **Re’fetâ** benim sözüme

136 Defterde 4. beytin yeri boş bırakılmış, dolayısıyla nâ-tamam bir gazeldir.

155

Mef'ûlü mefâ'ilü mefâ'ilü fa'ûlün

Yandım sana yandım bana rahm eyle Emîne
Sızlar yüregim hâtıra geldikçe o yine

Hâl-i siyehin müşk-i Hoten olsa da cânâ
Zülfün gibi fâ'ik olamaz nâfe-i çîne

Allâh seni her vechile övmüş de yaratmış
Ey perçemi sünbül ruhı gül tombul Emîne

Ey bâd getir şemme-i hüsnünden o yârin
Bir bûy-ı tesellî dil-i nâlân u hazîne

5 Meyl eyler isem başkasına kör olayım ben
Verdirme beni başın için bârî yemîne

Re'fet çıkamaz sâhile gird-âbe-i gamdan
Perrin uçamaz olsa da yelkenli sefîne

156

Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün¹³⁷

Benim tek nice Mecnûnlar gezer sahrâ-yı 'aşkında
Yeter rüsvâ-yı 'âlem olmuşuz sevdâ-yı 'aşkında

Gireydi vecd-i feyzin kalb-i hüzn-âbâda Mevlânâ
Çekip bir hû olurdu Kubbe-i Hadrâ-yı 'aşkında

Eger halvet-serâ-yı vahdetinde mahrem olsaydım
Olurdum ben de bir Mûsî-keîm Sînâ-yı 'aşkında

Tavâf-ı Ka'be-i vaslın nasîb olsaydı bir kerre
Ederdim cânımı kurbân sana Mînâ-yı 'aşkında

5 Geçerdim sidreyi andan bekâya tarfetü'l-'aynda
Harîm-i vasl olaydım leyle-i isrâ-yı 'aşkında

Ene'l-Hak sırtına mazhar olurdu kalb-ı sûzânım
Tecellî-yâb olaydı ma'kes-i dîdâr-ı 'aşkında

Karîn-i mazhar-ı Yezdân mı oldun yoksa ey **Re'fet**
Yağar feyz ü kerem manzûme-i vâlâ-yı 'aşkında

137 Gazelin başında "Mürşid-i ma'nevîm Mazhar Bey Efendi Hazretlerinin emri-i işâretleriyle Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî Hazretlerine yazdığım Manzûmedir." bilgisi var.

Harfü'l-Vâv

157

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

Şâh-ı güldür deme nâlişgeh-i ahzardır bu
Geh hitâbât-ı gam-ı bülbüle minberdir bu

Ne melekdir ne perî ben dahi şaşdım kaldım
Şekli insân ise de rûh-ı musavverdir bu

Mâr-ı zülfün kıç atar mu'cize-i Mûsâ'ya
Sihri-sevdâ yarışında ulu ejderdir bu¹³⁸

- 4 Sûziş-i 'aşk ile âzurde olur mu **Re'fet**
Çünkü âteş-gede-i gamda semenderdir bu

158

Mefâ'ilün fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün

Cidâl-i ma'reke-i 'aşkdan ne gam yâ hû
Ki hisn-ı sabr bana burc-ı muhkem ü bârû

Nikât-ı 'aşkı zebân şerh eder gönül mağrûr
Kılıç keser ise de iftihâr eder bâzû

Ne çifteler görececek saydgâh-ı hâtırımız
Gönül semend-i sebük-pây gözleri âhû

N'ola muhabbeti sînemde cây-gîr olsa
Ki tıfl-ı nev-rese gâyetde hoş gelir zânû

- 5 Zehir iken bize **Re'fet** sipâh-ı eş'ârın
Cidâl-i ma'reke-i 'aşkdan ne gam yâ hû

138 Defterde 4. beytin yeri boş bırakılmış, dolayısıyla nâ-tamam bir gazeldir.

Harfî'l-Yâ

159

Mef'ûlü mefâ'îlü mefâ'îlü fa'ûlün¹³⁹

Geldim der-i ihsânna feryâda Îlâhî

Feryâd-resimsin iki dünyâda Îlâhî

Yokdan var olup geldi bütün safha-i 'âlem

Kün emrin ile sahâ-i îcâda Îlâhî¹⁴⁰

Oldum yine mustağrık-ı gird-âbe-i 'isyân

Keştî-i keremle yetiş imdâda Îlâhî

Nefsim beni mağlûb-ı hevâ-yı heves itdi

Dâd eyle o güm-râha o bî-dâda Îlâhî

- 5 Peymâne-keş-i câm-ı rızâ olsa dimâğım
Cennet dahi gelmez o zamân yâda Îlâhî

Pek tatlı gelir kalbime bu dîde-i pür-nem

'Aşkından eser ver dil-i nâ-şâda Îlâhî

Lutfunla bu **Re'fet** kuluna 'atf-ı nigâh et

Hor etme anı mahşer-i kübrâda Îlâhî

139 Gazelin başlığında "Münâcât" yazılıdır.

140 "Kün" emri için bk. 69. dipnot.

160

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

Kalmadı zerre kadar bende hayâtın ramakı
Şimdiki derdim aratdırdı bana mâ-sabakı

Zülf-i cânân gibi olmazdı perîşân gönlüm
Görmemiş var ise gîsûdaki tarz-ı nesakı

Mekteb-i Leylâ-i 'aşk içre göreydi hünerim
Nefs-i Mecnûn da gelip benden alırdı sebakı

Semt-i âfâka mı tevcih-i seyâhat etmiş
Andırır bârika-i cebhesi reng-i şafakı

5 Beni sen sifle-i mestâne deyü teşhîr et
Câm-ı 'aşkın var iken kâle alırsam 'arakı

Rahm ü şefkatde müsâvâtı gözet sultânım
İ'dilû âyetinin böyle midir mâ-sadakı¹⁴¹

Re'fetâ hâme-i eş'ârı belâğatla yürüt
Nüsha-i hikmet ola nazmımızın her varakı

141 "Adaletli olun.", *Kur'ân-ı Kerim*, Mâide 5/8.

161

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

‘Âkıbet fikrin esîr etmek imiş cânâ beni
Bârî sen öğretmeyeydin böyle bî-pervâ beni

Leyle-i firkatdeki resm-i vedâ'ın rikkati
Her hayâlimden geçerken ağlatır hâlâ beni

Bir selâm yazmak kadar da yok mudur hiç kıymetim
Tatlı cânımdan usandırdı bu istiğnâ beni

Ben seni sevdim demek var hem kolaydır söylemek
Olmamış âdet ki densin sen de su'âle beni

- 5 Küşte-i 'aşkı diriltmek istemiş cânânımız
Re'fetâ etseydi âh anlardan istisnâ beni

162

Mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün

Sipâh-ı hüsn ile sıkdın sıkıştırdın şu dünyâyı
Bırak artık yeter Allâh için olsun bu gavgâyı

O ân-ı dil-rübâ-yı câzibe olsaydı Yûsuf'da
Atardı perde-i 'ismetde her hâlde Züleyhâ'yı

Eger bir kerre sâkî arz edeydin hüsn-i endâmın
Hırâm-ı mest-i câm-ı 'aşk ederdi ehl-i takvâyı

Kadeh elde kemer belde kalem kaş oynuyor serde
Unutdurdu bu bizim dil-güşâmız sahn-ı me'vâyı

- 5 Ölürsem derd-i 'aşkınla beni bir kabre indir ki
O makber hışt-lahd etmiş bulunsun câm-ı mînâyı

Güzel sevmez mey içmez her ne yaptım zâhid-i bed-bîn
Düşünmez gâlibâ hengâm-ı cûş-ı 'afv-ı Mevlâyı

Temâyül göstereydi nazmıma **Re'fet** o şeh-nâzım
Geçerdim Şevket ü Sâ'ib Alâ'üddîn Mu'arrâ'yı

163

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

Ruhların meftûn-ı şevk-i reng-i al eyler beni
Her gül-i ra'nâya bir bülbül-misâl eyler beni

Gerçi her 'uzvunda var bin türlü hiss-i incizâb
Nergis-i mest-i nigâhın başka hâl eyler beni

'Âşık u ma'sûku vahdet-bîn olan ehl-i safâ
Her zamân benden seni senden su'âl eyler beni

Her emel hulyâ cihân rü'yâdır ammâ çâre ne
*Ârzû ser-geşte-i fikr-i muhâl eyler beni*¹⁴²

- 5 Yüz çevirme burc-ı istiğnâda benden sevdiğim
Âfitâb-ı tal'atin sonra helâk eyler beni

İhtiyârsız tûti-i mebhûti gûyâ eyleyen
Tab'-ı mir'ât-ı ruhun mebhût delâl eyler beni

Neş'e-i peymâne noksân etse de mefkûremi
Re'fetâ bir gün gelir ehl-i kemâl eyler beni¹⁴³

142 Bu msra' Fuzûlî'nin gazelinden alınmıştır.

143 Gazelin sonunda "27 Temmuz 1930" tarihi var.

164

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

Kim tanıtdırdı 'aceb sâkî o mînâya seni
Bezmede da'vet eder sâgar-ı sahbâya seni

Âfitâba yeter etme o kadar 'arz-ı cemâl
Pây-mâl etdirecek âhiri bu sâye seni

Nûr-ı vechinden alırken ışığı şems-i münîr
Benzetenler ne hatâ eylediler aya seni

Ey hayâl-i ruh-i yâr bûm gibi leyl ü nehâr
Kim bıraktı dil-i vîrâne de bî-vâye seni

5 'Aşk-ı sevdâ-yı cünûnla ne gezersin a gönül
Yoksa dûş eylediler bir saçı leylâya seni

Sormadın hâl-i perîşânımı bir gün güzelim
Ben de ısmarlamışım Hazret-i Mevlâ'ya seni

Re'fetâ menzil-i maksûda ne mümkün gidesin
Yari yoldan çıkarır tâli'-i pes-pâye seni

165

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

Ne verir neş'e bana şûh-ı edâdan gayrı
Ne alır zevkimi hicrân-ı safâdan gayrı

Kime teslîm edeyim nâme-i derd-i dilimi
Kûy-ı dildâra giden var mı sabâdan gayrı

Arada sabr ü sükûndur bize engel yoksa
Var mı bir mûnis-i cân derd ü belâdan gayrı

Benzeyen yok o humâr gözlü muğannî yâre
Meyde tenvîr-i safâ neyde sadâdan gayrı

5 Çıksa tâ arşa kadar ra'd-ı sadâ-yı âhım
Ağlamaz kimse bana ebr-i semâdan gayrı

Mey ü mahbûbı sever cân ü gönülden ammâ
Yaramaz zâhid-i hod-bîne riyâdan gayrı

Re'fetâ pâyine düşdükçe sirişk-i dîdem
Serv-i nâzım ne duyar neşv ü nemâdan gayrı

166

Fe'îlâtün fe'îlâtün fe'îlâtün fe'îlün

Def' eder rakı merâkı bize sun ey sâkî
Çünkü zehr-i elemin ancak odur tiryâkı

Yâr ile gördü gönül eski hesâbın bir bir
Dedi borcun bir öpüş kaldı ha sahhâl-bâkî

Bunca rüsvâlık ile 'aşkını gizler dil-i zâr
Nice saklar ki çuvâlda kocaman mızrâkı

Andına pek de inanma o vefâsız yârin
Alt ucundan çıkacak âhiri bir İshâkî

5 Yâr ider mahrem-i esrâr o sefih ağyârı
Gördüğü yerde benimle konuşur âfâkî

O da insân mı vatandaşına hırçınlık eden
Mahv eder kendini âhir o fenâ ahlâkı

Nazmını böyle zarîfâne yazarsa **Re'fet**
Kalacak solda seferinle cenâb-ı **Bâkî**

167

Mef'ûlü mefâ'îlü mefâ'îlü fa'ûlün

Bâğ-ı emele esdi hazân gül gibi soldu
Sînem dahı hep dâğ-ı tahassürle toldu

Benden ne ararsın güzelim hâl-i heremde
Geçdi o heves gitdi o çamlar düdün oldu

İkbâl-i felek eyledi nâ-dâna teveccüh
Her-kes arar işte bu gün dengini buldu¹⁴⁴

Çignendi hüner ehli mezelletle ezildi
Bâğbân-ı felek hârın içinde gülü yoldu

- 5 ‘Unvân-ı esâret bize mîrâs-ı pederdir
Hürriyet-i şahsiyye ölüp kabre konuldu

Âlâyîş-i dünyâya kapıldı nice insân
Hakkâ ki vefâ böyle bir alçakdan umuldu

Ben pâyemi güç hâl ile **Re’fet** görebildim
O kahbe rakîb ortaya bilmem ne sokuldu

168

Mefâ’îlün mefâ’îlün mefâ’îlün mefâ’îlün

Nedir bu şûriş-i ‘âlem nedir bilmem ‘aceb n’oldu
Bize yâr-ı vefâdâr ağladı ağyârlar güldü

Dağıldı köylüler bitdi ekinler ğasb ü gâretle
Cihân bir şûriş-i heycân içinde herc ü merc oldu

Çekilmiş inzivâya bir teşebbüs yok¹⁴⁵
‘Aşîretler o fırsattan anarşı derdini buldu

- 4 Sükûn-ı emn ü râhat **Siverek**’de kalmadı hayfâ
Bahâr-ı ictimâ’iyyâtımız bir gül gibi soldu¹⁴⁶

144 Mısraın vezni aksak.

145 Metinde bu kısım boş bırakılmış.

146 Gazelin sonunda “2 Temmuz 1927” tarihi yazılmış olup nâ-tamam bir gazeldir.

169

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

Bu gece gelse de görsem şu yatı mektebini
Rûz-ı hicrâna deyişmezdi visâlin şebini

Hayr ola dün gece o gördüğümüz rü'yâlar
Yâri âgûşuma almış öpüyordum lebini

Geh güler gonçe-femi gâh çatar çîn-i ebrû
Hâsılı anlamadım gitdi anın meşrebini

Bûse ister gibi bezdim [o] kiçi ? haykırdı
Şaşakaldım bu işe dişlemedim ğabğabını

5 **Re'fetâ** ben bilirim ki o ne bir kâfirdir
Gerçi bir kimseye bildirmez imiş mezhebini

170

Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

Hayâtım geçdi hayfâ bir kuru gavgâya aldandı
Dağıldı hep nizâm-ı ârzû hulyâya aldandı

Ederdi bir bakışda zümre-i 'uşşâkı lâ-ya'kıl
Humâr-ı mest-i çeşmin neş'e-i sahbâya aldandı

Gücenme âfitâb-ı tal'atin mehdîr diyenlerden
Hilâl ebrûların cânâ görenler aya aldandı

Semâya baş çekip yaşı kesilmezdi çemenlerde
Nihâl-i servi varsa kâmet-i zîbâya aldandı

5 O gündendir giriftâr oldu dâm-ı zülf-i pür-çîne
Yazık mürğ-i dilim bir dâne-i sevdâya aldandı

Açılmazdı leb-i şeker-feşânın bezm-i ülfetde
Meger vakt-i seherde gonçe-i ra'nâya aldandı

Muhâbbet lezzetinden gâfil oldu gâlibâ **Re'fet**
Hevâ-yı nefis ile âlâyış-i dünyâya aldandı

171

Fe'îlâtün fe'îlâtün fe'îlâtün fe'îlün

Yoksa ciddiyetin ey yosma sevişdirme beni
Şu tabasbuslara beyhûde alışdırma beni

Ayrılıktır sonu derler sakın ey hâb-ı emel
Sevdiğim yâr ile rü'yâda öpüşdürme beni

Girse altın kafese kuş yine ister yuvasın
Halka-i perçem-i zerrîne ilişdirme beni

Bezm-i 'işretde begendin mi rakîbin sözünü
Demedim mi olur olmazla görüşdürme beni

- 5 Maksadın üzme ise **Re'fet-i** bî-çâreyi
İstemem menzil-i maksûda yetişdirme beni

172

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

Bülbülün vakt-i seherde yükselirken nâlesi
Âsmânın ağlar o hâle sirişk-i jâlesi

Ağladıkça bülbül-i şûrîde gülden başka da
Nice bin hârı gögerdir katre-i seyyâlesi

Her dolandıkça verir yârân eşkimden nişân
Perçem-i pîçîdedir ol bedr-i hüsnün hâlesi

Olsa da sâkî civân engüşt noktâsındadır
Her zamân pîr-i mugânın bâde-i sad-sâlesi

- 5 'Âşıkın bağı niçin leb-rîz-i hûn-âb olmuş
Sîne-i pür-dâğıdır gülzâr-ı 'aşkın lâlesi

İnce kostüm üstüne bağlar kamyşdan bir nitâk
Hangi bir semte egilse meyl eder dînbâlesi

Re'fet-i mu'ciz-edânın vâdî-i sevdâdaki
Nazmının gâyet yüceldi kuvve-i cevvelâlesi

173

Fe‘ilâtün fe‘ilâtün fe‘ilâtün fe‘ilün¹⁴⁷

Nev-bahâr oldu mu mürgân-ı hevânın zârı
Doldurur zenzeme-i nağmeleri gülzârı

Sûrh gül bülbüle kalmaz ki nümâyîşdir hep
Yine yârin ruhıdır reng-i riyâdan ‘ârî

Jâle düşmüş deme bu berg-i gül-i handâna
Bülbülün vakt-i seher giryesinin âsârı

Acınıp nâ’ire-i fırkat ile yandığım
Lâlenin sînemedir dâğ-ı derûn izhârı

5 Kocayıp sonra mı genceldi ‘arûs-ı eşcâr
Başına takdı çiçek giydi yeşil entârı

Hadravâtın hele her dânesi pür-şevk-engîz
Zevke gaflet veriyor âdeme cennet-vârı

Cümle hayvânı nebâtât ile ten‘îm etdi
Geçdi kahbe felegin lutfu yine hankârı

Ser-fürû etmese sünbül güle ta‘yîb olunur
Ham olur zülf-i nigârın göricek ruhsârı

Servîler nâz-hırâm etmede gülşende velî
Hani serv-i semenin şîve-i hoş-reftârı

147 Defterde “Kadir-zâde İbrâhîm Re’fet Efendinin Bahâriyyesidir.” ibaresi var. Başlıktaki “Bahâriyye” ifadesinden manzume “Kaside” olabileceği gibi bölüm ve içerik bakımından değerlendirildiğinde “Gazel” de sayılabilir.

10 Gök benefşe döşenüp gökde gezer ebr-i hevâ
Felegin var mı zemîn ile becâyiş kârı

Cûylar dîde-i ‘uşşâkdan olmakda revân
Ki suyun dolmayıcak menba‘ı olmaz cârî

Mey ola mutrib ola sâkî ola gülşende
Böyle bir meclisin ahmâk sayılır hûşyârı

Gonçe-i nev-rese sordum dehenin sırrından
Dedi keşf eyleyemem ben o hafî esrârı

Bâdedir ehl-i dilin mâye-i akl ü hüneri
Bezm-i ‘işretidir evet nîk ü bedin mi’yârı

15 Berk-i rahşende-i dil ra‘d-ı sadâmı işidip
Cebren ağlatdı bu hâle felek-i devvârı

Ham-ı ebrûsunu gördükçe televvün eyler
Şu hased kavs-ı kuzaha neden olmuş târî

Çeşm-i dil-dârı görüp nergis-i şehlâ şâşdı
Mest olup düşdü hemân kalmadı istikrârı

Ne tarâvet ne safâ-bahş zamândır Allâh
Rûh-ı insâna gıdâ râyiha-i ezhârı

Yûf ola hâdise-i dehre ki lâl etdi beni
Re’fet’in böyle midir yoksa belîğ eş’ârı

MUSAMMATLAR

TERCİ'-BENDLER

1

Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

Ne geçdim sadr-ı pâk-ı 'izzete saf-ı ni'âlinden
Ne oldum mahrem-i esrâr bir gün hasb-i hâlinden
Ne gördüm iltifâtın nâzenînim hoş makâlinden
Ne bir nîm-i nigâha uğradım çeşm-i gazâlinden
Ne içdim cür'a-i peymâneyi köhne sifâlinden
Ne çekdim câm-ı sahbâ-yı emel la'l-i zülâlinden
Ne düşdü üste bir sâye-i kayd-i nev-nihâlinden
Ne bir bûy-ı vefâ aldım ruh-ı gül-reng-i alinden

*Ne aldı kâm-ı 'ömrüm bu gönül kâm-ı visâlinden
Ne doydı bu dimâğ-ı hasretim zevk-i hayâlinden*

Yeter ey kâfir-i nahvet yeter rahm eyle İslâmım
Kapında bende-i ser-geşte-i şâyân-ı İslâmım
Uruldum sen saçı Leylâ'ya ben meftûn-ı İslâmım
Anunçün Kays tek sahrâ-yı gamda böyle bed-nâmım
Devâsız derde düçâr olmuşum bî-sabr u ârâmım
Görenler iskelet zan etdiler bir za'if endâmım
Tabîbâ çekme zahmet mübtelâ-yı derd-i evrâmım
Nedir kâm-ı dili dünyâda bilmem çünkü bî-kâmım

*Ne aldı kâm-ı 'ömrüm bu gönül kâm-ı visâlınden
Ne doydı bu dimâğ-ı hasretim zevk-i hayâlınden*

Uzandı leyle-i hasret ne hasretdir garîbâna
Ser-encâm-ı gamım döndü şeb-i yeldâ-yı hicrâna
Yakışmaz bunca zulm u i'tisâf erbâb-ı vicdâna
Biraz insâfa gel rahm eyle bu hâl-i perîşâna
'Amel et 'âleme tapdırdığın ahkâm-ı edyâna
Yemin teklîf ederken Mushaf-ı rûyunla insâna
Nedendir gelmedin bilmem ki sen ey kâfir îmâna
Kılıp 'âşıkânı okşa bir kerre zarîfâne¹⁴⁸

*Ne aldı kâm-ı 'ömrüm bu gönül kâm-ı visâlınden
Ne doydı bu dimâğ-ı hasretim zevk-i hayâlınden*

Bileydim bî-vefâsın 'âşık-ı hayrânın olmazdım
Çemenzâr-ı ruhunda bülbül-i giryânın olmazdım
Gülistân-ı emelde her seher nâlânın olmazdım
Ser-i çâh-ı zenahdânında koç kurbânın olmazdım
Ser-i kûyunda bir sâ'at kadar mihmânın olmazdım
Dem-i vuslatda cânâ dost iken düşmânın olmazdım
Giriftâr-ı gam-ı endûh-ı bî-pâyânın olmazdım
Düşüp sevdâlara beyhûde midhat-hânın olmazdım

*Ne aldı kâm-ı 'ömrüm bu gönül kâm-ı visâlınden
Ne doydı bu dimâğ-ı hasretim zevk-i hayâlınden*

Dil-i zârım ırağ oldukça cânâ bezm-i ülfetden
Gözüm yaşdan dolar kalb-i hazînim derd-i firkatden
Cigergâhım olur islim-i 'aşkı derd-i hasretten
Dimâğ-ı hasretim bir zehre dönmüşdür merâretten
Yanar cism-i za'îfim en nihâyet bu harâretten
Ümîd ü intizârım kalmadı dünyâda vuslatdan
Ölürsem derd-i 'aşkıyla haberdâr ol vasiyyetden
Mezârım taşına şu beyti yaz *Dîvân-ı Refet*' den

*Ne aldı kâm-ı 'ömrüm bu gönül kâm-ı visâlınden
Ne doydı bu dimâğ-ı hasretim zevk-i hayâlınden*

2

**Ziyâ Paşa merhûmun bir beytine Kadîr-zâde İbrâhim
Re'fet Efendi tarafından [yazılan] tercî'-bendir.**

Mef'ûlü mefâ'ilü mefâ'ilü fa'ûlün

Yâ Rabbi ne hoş mevhibe-i tuhfe-i fitrat
İnsânlara bahş eyledigin akl u kiyâset
Her-kes mütesâvî midir iz'ân ü zekâda
Mümkün mü 'aceb olmaya noksân u ziyâde
Terkîb-i 'acîb üzre yaratmış bu cihânı
Bir eblehe râm eyledi erbâb-ı beyânı
Bir 'âlimin evlâdı olur küfr ile me'lûf
Bir kâfirin ensâbı diyânet ile mevsûf
Bir kâfir-i nâ-dânı eder dehre cihân-gîr
İslâm'ı esâret ile vâ-beste-i zencîr
Ahvâlini etdikçe tasavvur bu cihânın
Şu beyti gelir hâtırına şimdi Ziyâ'nın
*"İdrâk-i ma'âlî bu küçük akla gerekmez
Zîrâ bu terâzî o kadar sıkleti çekmez"*

MURABBA'LAR

1

Fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün

Bu ne tavr-ı garîb-i rindâne
Fart-ı şevkin kabartdı vicdânın
Kimseyi görmez oldu çeşmânın
Uçma yüksek hayâl-perestâne

Sana kalmaz şu hiss-i dildârın
Ne kadar olsa bir cihân handân
Anı ta'kîb eder fusûl-i hazân
Bir düşün 'âşık-ı dil-âzârın

Olsa bir dağ eger ne rütbe şehîk¹⁴⁹
Yedi bin metre irtifâ'ında
Gezilir havza-i menâbi'de
Üzerinden geçer olur ki tarîk

Bûm da takdîs eder vîrânesini
Hârını gül gibi sever bekler
Yatsa altın kafesde bülbüller
Yine derler vatan terânesini

Gözlerimden akan şu seyl-âba
Ne verir yol ricl-i hülyâma
Ne koyar yâri fülk-i rü'yâma
Anı bîgâne eylemiş hâba

149 Metinde "şehîk" şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "şâhik"tir.

2

Mefâ'îlün mefâ'îlün fa'ûlün¹⁵⁰

Neden bilmem atıldın havza öyle
Salâhaddîn'i yakdın sen de şöyle
Kazâ-yı âsmânî gerçi böyle
Susadın mı Hafîzem doğru söyle

Gezerdin vâlideyninden habersiz
Ki oynardın çocuklarla kedersiz
Su etrâfında gezmezdin hazersiz
Susadın mı Hafîzem doğru söyle

Sen üç yaşında idin tıfl-i nev-res
Lisânınla severdi seni her-kes
Bırakdın anneni dünyâda bî-kes
Susadın mı Hafîzem doğru söyle

Dudu dilli benim tonbol civânım
Ferâsetde misâlin yokdu cânım
Bir içim su ile kesdin emânım
Susadın mı Hafîzem doğru söyle

Sen ablandan ırak düşmezdin aslâ
Ünsi olmuş idin her-dem ü her-câ
Kader mi çekdi havza bilmem âyâ
Susadın mı Hafîzem doğru söyle

150 Manzumenin başında “Konya tüccâr ve ‘ulemâsından Dede-zâde Salâhaddin Efendi’nin üç yaşında Hafîze namında bir kız çocuğu vardı. Bu çocuk ğâyat sâhib-i kiyâset olmakla berâber pek nâtk ve sevimli bir çocukdu. 927 Ağustos’un otuzuncu Salı günü evlerindeki havuza düşerek ğarîk-i rahmet olması üzerine Salâhaddin Efendi birâderimize yazdığım bir mersiye dir.” bilgisi var.

Anan ablan sana çekmişdi zahmet
Suya boğdu seni Hallâk-ı kudret
Bu ye'se iştirâk etmez mi **Re'fet**
Susadın mı Hafizem doğru söyle

3

Mefâ'ilün fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün¹⁵¹

Söğüt dalından uçunca zavallı **Nevvâre**
Harîm-i cennete kondu civân-ı nâ-kâmım
Kemâl Bey'in cigerinde açıldı bir yara
Kazâ-yı Hakk'a rızâdır ana şu ibrâmım

Verir Hudâ şu rızâda sana mükâfâtın
Biraz da sabr u sükûna devâm ol Râğıb
Bu hüzn [ü] ye's ile geçmez bütün şu'ûnâtın
Geçer bu âteş-i dil-sûza olma gel tâlib

Cihânı yandırırverdi bu hâl-i hüzn-âver
O ye's ü hüzne Zekî sen de iştirâk eyle
Ola o sabr-ı cemîlin Hudâ bize yâver
Bu resm-i mâteme sen bir de sîne çâk eyle

151 Manzumenin başında "Akşehirde ordu kumandan-ı sâbıkı Râğıb Kemâl Beyin on üç yaşlarındaki kızı Nevvâre Hanımın söğüt ağacından düşüp irtihâl-i dâr-ı bekâ eylemesi üzerine Konyalı Zeki Bey'in lisânından mümâ-ileyhe yazdığım ta'ziye-nâme." bilgisi var.

4

Mef'ûlü mefâ'ilü mefâ'ilü fa'ûlün¹⁵²

Bir 'âtıfete mazhar olan millet-i merhûm
Vâcib iken etmek o ulu'l-emre itâ'at
Lâzım mı ede kudretini şerlere âlet
Zulm etmemeli görse dahi kendini mazlûm

Fahr etmeliyiz Türklük ile zâde-i Türküz
Yokdur şeref-i silsile-i necle âhir
Kâfi bize kâfi o mubâhât ü mefâhir
Yükseltmeyi biz işbu mubâhât ile hergiz

Terk etme sakın Türklüğü Kürd olsa da farkın
Hem-dem olalım biz bize eczâ-yı vatanda
Yok hakk-ı hayât sonra ne sende ne de bende
Bir kerre düşün anla nedir gâyesi farkın

Noksâni-i mefkûre ile ba'zen 'aşâ'ir
Şu 'âtıfeti eylediler 'acz ile tefsîr
Birbirlerini başladılar etmeye tedmîr
Bâzâr-ı şekâvetde açıldı o panayir

'Usâtın olup 'acz ile ahvâli dîger-gûn
Der-hâl dediler cânî-i hûn-rîz-i eşirrâ
*Tâllâhi lekad âsereke'llâhu 'aleynâ*¹⁵³
Şiddetle inince başına darbe kânûn

152 Başlıkta “Şark Müfettiş-i Umûmisi Talî” Bey Hazretleri hakkında yazılmış bir manzûmedir.” notu yazılıdır.

153 “Allah seni bizim üzerimize tercih etti.” anlamında Arapça ibare.

Mülkünde bekâ dâr-ı fenânın olamaz yâ
Peygam-berimiz ümmetine sa'y ile âmir
Me'mûrîn iken Avrupa olsun mu mezâhir
Sa'y et ki ola memleketin cennet-i me'vâ

Sa'y eyleyiniz ki açalım çokça mekâtib
Göster bana bir 'asrı ola zulm ile kâ'im
Âheng-i nizâm câmi'aten cehl ile dâ'im
Bundan geliyor başımıza bunca munkalib

Etdikçe Talî' Bey şu havâlimizi teftîş
Mâhiyyeti âsâyîşi gösterdi zamâna
Âsâr-ı sükûn kendi gibi doğdu cihâna
Şarkın ederek hâll o alış veriş¹⁵⁴

Topraklarımız ki bizi besler şühedânın
Kanıyla boyanmış ola her zerre hâki
Çignetmemeli düşmene bu arz-ı pâki
Fırsat var iken elde heder etme zamânın

'Âciz mi hükûmet seni isterse asar da
Mekrinden emîn olma hükûmetle Hudâ'nın
[Şükr eyle] itâ'at ile âsûde zamânın
Bir gün de sever bağına şefkatle basar da

'Afv etdi bütün cürmümüzü şanlı hükûmet
Tâ kî uyanıp etmeyelim zulme temâyül
Ahvâl-i cefâkârımız eyler mi tekâbül
Şu merhamet ü şefkata ey kitle-i millet

154 Mısraın vezni aksak.

5

Mef'ûlü mefâ'ilün fa'ûlün¹⁵⁵

Şâ'ir:

Yüksel a kuşum havâya yüksel
Burda ne güzel melûl u mahzûn
Hisler bütün i'tilâya meftûn
Aç da kanadın semâya yüksel

Kuş:

Ey şâ'ir-i hâyır-hâh-ı 'âlem
Yavrumla yuvam kalır bu yerde
Sonra düşerim bir özge derde
Yükselmeyi istemez mi âdem

Şâ'ir:

Olmaz mı hümâ havâda tâ'ir
Zıll-ı keremi medâr-ı rif'at
Andan erişir cihâna devlet
Ne lânesi var ne ferhi zâhir

Kuş:

Mevhûm şu hayâl-i erâcif
Yurdundan ırağ olan muhakkar
Mefhûm u muhzır u mükedder
Ey hâsir-i behre-i ma'ârif

Şâ'ir:

Susdu yine o zavâllı **Re'fet**
Mefkûresi kuş kadar da yok âh
Efsâneyi dinleyince eyvâh
Ağlatdı beni çeşm-i rikkat

155 Başlıkta "Bir Kuşla Yazılan Ufak Bir Muhâvere" ibaresi var.

6

Fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün¹⁵⁶

Edip ahvâl-i 'âlemi der-pîş
Olma mağlûb-ı hiss-i şahsiyye
İttifâk istiyor bu gün millet
Eyle her-kesle hiss-i âmîziş

Gayrın ikbâline hased etme
Rızka kâni' u hâle şâkir ol
Şu meziyyet ile sa'âdet bul
O tarîk-i dalâlete gitme

Yer yarılmaz başın dağa ermez
Bu [ne] nahvet-nisâr [u] fahr u gurûr
Mâye-i hulkın düşün ne o gör
'Âtîfet rûh-ı kâmile girmez

Süflilere enîs olma¹⁵⁷
Korkudan eylesen tekâpûda
Gerçi 'âdetdi eskiden bu da
Ser-fürû etme kâse-lis olma

Halkı incitme yakma bir cânı
Dilini sû'-i fikre tercîh et
Ayak altında çene takbîh et
Böyledir işte hiss-i insânî

156 Manzumenin başında "Ahlâk Programı" yazılıdır.

157 Mısraın vezni eksik.

Mâ'il-i zulm u i'tisâf olma
Etme enbâ-yı insini mağdûr
Âh-ı mazlûm eder seni makhûr
Halka enmûzec-i hurâf olma

Gıybet etme sakın mezemmetden
Her-kesin 'aybını yüze urma
Arada koğuculuk edip durma¹⁵⁸
'Ayb-cû olma geç bu hasletden

Kesr eder kadr-ı zâtı fart-ı mizâh
Olsa da meclise ferah-bahşâ
Değil o miknet-i vakâra sezâ
N'ola tab'-ı beşer görürse sıyâh

Olma mağlûb-ı iştiâ-yı zenân
Mâl u câna yapar hisâr-ı 'azîm
İhtiyâcın kadar olursa ne bîm
İ'tidâlle yaşar bütün insân

Gazabın yut çekil tehevürden
Bunların âhiri nedâmetdir
Hâtıra gelmeyen felâketdir
Hilm bir şu'bedir tenevvürden

Bira vermez vücûda gerçi zarar
Rakı konyak şarâba inhimâk
Çoğu eyledi verem ile helâk
Hâsılı müskirâtdan eyle hazer

158 Mısram vezni aksak.

‘İlm ü ‘irfânı durma tahsîl et
Cehldir bir girîve-i zillet
Rûh-ı insâna en büyük ‘illet
Kendini ma‘rifetle tebcîl et

Ey riyâkâr hîle-kâr uğru
Perde altında çalma efkârı
Modası geçdi boşla bu ‘ârı
Özün olsun sözün gibi doğru

Baba anana ol ri‘âyet-kâr
Hep mu‘âllimlerin itâ‘at et
Bunların havza-i rızâsına git
Olasın her dü-‘âleme serdâr

Re’fetâ nefsine ‘itâb eyle
Hüsn-i ahlâka sen de mâ’il ol
Yazdığın pûr-ı ğarâma dâhil ol
Sû’-i ahlâkdan ictinâb eyle

7

Fe'îlâtün mefâ'ilün fe'ilün

Yâ İlâhî nedir bu keşmâ-keş
Etdin insânları şu vâdîde
Bir ma'îşet için belâ-dîde
Sönsün artık o şûriş-i âteş

Sakın aldanma rengine dehrin
Ki serî'ü'z-zevâldir ikbâli
Mütelevvin geçer her ahvâli
Çünkü vardır şifâsı da zehrin

İstemem böyle 'ömr-i bî-sûdı
'Adem-âbâd olan şu dünyâda
Yok 'alâkam hutût-ı sevdâda
N'eyleyem intizâr-ı ma'dûdu

Necm-i bahtım bütün bütün söndü
Hâl karanlık müşevveş istikbâl
Kalmadı cevri ü kahra tâb u mecâl
Her günüm leyl-i muzlime döndü

Hân mân-i dilin harâb oldu
Bura gelen geçer gelir bir gün
Edeceksin şu mâteminle düğün
Re'fetâ çünkü çille pek doldu

8

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün¹⁵⁹

Mübtelâyım âşinâyım cân u dilden ben sana
Âşinâyım cân u dilden ben sana mübtelâyım
Cân u dilden ben sana ey meh-likâ oldum fedâ
Ben sana mübtelâyım oldum fedâ ihsân bana¹⁶⁰

Dil-harâbım nâzenînim hasretinle hastayım
Nâzenînim hasretinle hastayım dem-besteyim
Hasretinle hastayım dem-besteyim gam-cüsteyim
Hastayım dem-besteyim gam-cüsteyim peyvesteyim

Cûy-bârın cûşışinden eşk-i çeşmim çağlıyor
Cûşışinden eşk-i çeşmim çağlıyor hem ağlıyor
Eşk-i çeşmim çağlıyor hem ağlıyor dil dâğlıyor
Çağlıyor hem ağlıyor dil dâğlıyor sel bağlıyor

Kâm-ı 'ömrüm nerde kaldın bitdi çeşmim intizâr
Nerde kaldın bitdi çeşmim intizâr sabr u karâr
Bitdi çeşmim intizâr sabr u karâr bu âh u zâr
İntizâr sabr u karâr bu âh u zâr etmez güzâr

Yâda geldi şâh-ı gülde âh u zâr-ı bülbülün
Şâh-ı gülde âh u zâr-ı bülbülün bûy-ı gülün
Âh u zâr-ı bülbülün bûy-i gülün hem sünbülün
Bülbülün bûy-i gülün hem sünbülün devr-i mülün

159 Manzumenin başında "Satranç" ibaresi yazılıdır.

160 Defterde dördüncü mısraın "mübtelâyım" kelimesi yerine "ey mehlikâ" yazılmıştır.

Yok nazîrin olmayaydın âh n'olaydı bî-vefâ
Olmayaydın âh n'olaydı bî-vefâ ehl-i cefâ
Âh n'olaydı bî-vefâ ehl-i cefâ nahvet-edâ
Bî-vefâ ehl-i cefâ nehvet-edâ mihnet-fezâ

Re'fetâ gel derdin anlat 'arz-ı hâlin yâre ver
Derdin anlat 'arz-ı hâlin yâre ver dil-dâre ver
'Arz-ı hâlin yâre ver dil-dâre ver hûn-hâre ver
Yâre ver dil-dâre ver hûn-hâre ver hun-kâre ver

ŞARKILAR

1

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün¹⁶¹

Geçme ser-hoş güzelim bir bakıver pencereme
Severim cân u gönülünden seni billâh severim
Hiçkırıklar takınır hasret ile hançereme
Sevmiyorum da neden bağrımı bunca ezerim

Ne dedim böyle darıldın bana sen elmasım
O katı kalbi biraz da yumuşatsın Allâh
Yokdur ağyâr ile bilmez misin istinâsım
Ne kusûr işlemişem bilmiyorum ben eyvâh

N'oluvirsen a cicim hüsnüne mağrûr mu değil
Ya nedir **Re'fet**-i bî-çâreye şu istiğnâ
Al yanaktan öpeyim ağzıma doğru bir eğil
Şu 'azîz 'ömrümü artık yeter etdin ifnâ¹⁶²

2

Mef'ûlü mefâ'ilü mefâ'ilü fa'ûlün

Vaslın şu cihânda bana en tatlı emeldir
Kimdir ayıran âh efendim seni benden
Yıllarca bu hicrâna tahammül edemem ben
Kimdir ayıran âh efendim seni benden

Ben yerde sen eflâkda bir hüsn-i münevver
Mümkün mü yetişmek sana mümkün mü şu eller
Lâkin yine gönlüm seni bekler seni ister
Kimdir ayıran âh efendim seni benden

161 Şarkının başında "İstirhâmlı Bir Şarkı" ifadesi var.

162 Şarkının sonunda "25 Ağustos 1927" tarihi var.

3

Mef'ûlü mefâ'ilü mefâ'ilü fa'ûlün

Cevrin beni öldürse de 'aşkından usanmam
Kanmam ebediyyen sana kanmam sana kanmam
Hicrânla güzâr itse de ben 'ömrüme yanmam
Kanmam ebediyyen sana kanmam sana kanmam

Sen bence bu gün gâye-i hulyâ-yı emelsin
Bir bûse-i şûhunla hep ezvâka bedelsin
Bilsen ne güzelsin ne güzelsin ne güzelsin
Kanmam ebediyyen sana kanmam sana kanmam

4

Fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün

Dâ'imâ sevdiğim güzellerden
Aldı gönlüm birer cerîha-i gam
O sönen âteşîn emellerden
Kaldı yâdımda bir yığın mâtem

Şimdi sevdâ o tatlı hissiyât
Belki bir ıztırâbdır bence
Geçti benden o eski zevk-i hayât
İstemem artık öyle eglence

Ey gıdâ-yı hayâl-i rûh kadın
O güzel gözlerinle gülme bana
Açma sînemde zahm-ı nev-peydâ¹⁶³

Heyecân verme kalb-i sevdâma
Beni aldatma girme rü'yâma
Sonra terk etme mâteminle sâkın

163 Son iki bend üçer mısradan ibarettir.

MUHAMMESLER

1

Mefâ'ilün fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün

Safâ-şi'âr iken âzurde-cefâ olduk¹⁶⁴
Birer belâ ile her dem elem-fezâ olduk
Ne türlü gamlara mihnetlere sezâ olduk
Hayâle sığmayan ekdâra mübtelâ olduk
Vatan içinde iken biz vatan-cüdâ olduk

Felek ayırdı beni kendi hânumânımdan
Dağıldı nazm-ı harîm hiss-i kâm-rânımdan
O ıztırârla usandım bu tatlı cânımdan
Hayâle sığmayan ekdâra mübtelâ olduk
Vatan içinde iken biz vatan-cüdâ olduk

Gönül arar bulamaz kurduğum o hülyâyı
Ne ev vatan mı evet taşarım o sevdâyı
İlâhi subh-dem eritmez mi seng-i hârâyı
Hayâle sığmayan ekdâra mübtelâ olduk
Vatan içinde iken biz vatan-cüdâ olduk

Şu âha yok mu İlâhî sadâ-yı lebbeykin
Kulaklarımda okunsun salâ-yı sa'deykin
Beşâretinle yücelsin terâne-i peykin
Hayâle sığmayan ekdâra mübtelâ olduk
Vatan içinde iken biz vatan-cüdâ olduk

164 Mısraın vezni aksak.

Fezâ-yı nâ-mütenâhî midir şu'ûnâtın
Nedir Hudâ bu ne bitmez tükenmez âyâtın
Zavâllı **Re'fet**'e rahm et yeter beliyâtın
Hayâle sığmayan ekdâra mübtelâ olduk
Vatan içinde iken biz vatan-cüdâ olduk

2

Fe'îlâtün fe'îlâtün fe'îlâtün fe'îlün¹⁶⁵

Şu kitâblarımı bir bir nazarımdan süzerim
Gezerim mektebimi şevk ile Hikmet gezerim
Her-dem ağzımda bu manzûmemi tekrâr ederim
Ben mu'allimlerimi cân [ü] gönülden severim
Her sabâh anın için mektebe tođru giderim

Okuyup yazma bana tatlı gelir şekerden
Okumak isterim her gördüğümü ez-berden
Küçücük 'aklıma şu hiss-i ma'ârif nerden
Ben mu'allimlerimi cân[u] gönülden severim
Her sabâh anın için mektebe tođru giderim

Şu kitâblar bana kıymetli cihân kurmasıdır
Kalb kâğıd kalemim kaşlarımın burmasıdır
Hakketen dilde mürekkebe gözümün sürmesidir
Ben mu'allimlerimi cân[u] gönülden severim
Her sabâh anın için mektebe tođru giderim

165 Manzumenin başında "Mürşid-i ma'nevîm 'Ayntâblı Mazhar Bey Hazretlerinin on yaşındaki kızı Hikmet Hanım'ın lisânından yazdığım manzûme" ibaresi yazılıdır.

3

Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

Ederdim ol perî-zâdem ile mihr ü vefâlıklar
Dirîgâ şimdi yüzdü tenimiz ağyâr-ı fâsıklar
Bakın şu derdime ey derdime derdi muvafıklar
Fırâş-ı hicrde bîmâr gönlüm vaslı sayıklar
Ne kara günlere kaldım yazıklar bana yazıklar

Gezerdim sâhil-i vuslatda ben evvel selâmetle
Bırakdı çerhi deryâ-yı firâka şimdi mihnetle
Hilâl olsam acep mi âkıbet ben de bu hayretle
Kırıldı yelken-i fülk-i emel bâd-ı felâketle
Ne kara günlere kaldım yazıklar bana yazıklar

İçerdim bâde-i la'l-i lebin bir câm-ı vuslatdan
Ne çâre bağrıma kanlar uyuşdu derd-i firkatden
Nice yâ hâlî olsun bir zamânım âh ü hasretten
Diyâr-ı hicr-i yâra nefy oldum bâb-ı devletden
Ne kara günlere kaldım yazıklar bana yazıklar

Ne lâzım zevk-i âlem ey gönül mâdâm ki yârim yok
Hayâl-i yârdan **Re'fet** cihânda reh-güzârım yok
Ser-i kûyunda gerçi ağlamakdan özge kârım yok
Yanında ol perînin it kadar da i'tibârım yok
Ne kara günlere kaldım yazıklar bana yazıklar

4

Fe'îlâtün fe'îlâtün fe'îlâtün fe'îlün¹⁶⁶

Makberinde uyu ey **Câhidem** ey nâzlı bebek
Niçin ağlar saña **Mihriye Fehmiye** ağabek
Âh-ı hasretle seni ninnilerim mahşere dek
Seng-i firkatle gönül şişesini kırdı felek
Yavrumu aldı elimden beni yandırdı felek

Yüreginde ciger âteşleri olsun da yığın
Ağlıyor hâl-i garâbet ile ılgın ılgın
Seni şefkat kucağında büyüten anneciğin
Seng-i firkatle gönül şişesini kırdı felek
Yavrumu aldı elimden beni yandırdı felek

Ne karanlık gecedir bu gece bilmem n'oldu
Kapkaraldı kucağım makbere nûrlar doldu
Nâr-ı hasretle gönül yandı bütün kül oldu
Seng-i firkatle gönül şişesini kırdı felek
Yavrumu aldı elimden beni yandırdı felek

Her nefesde çıkar her hançereden yüz bin vay
Ayın ondördü müydün yoksa yaşın on dört ay¹⁶⁷
Oldu tombul bedenim şimdi hilâle hem tay
Seng-i firkatle gönül şişesini kırdı felek
Yavrumu aldı elimden beni yandırdı felek

Eyleyen sensin eden sensin eyâ Rabb-i celîl
Yine yârimi rızâ-dâd-ı kazâdır o zelîl
Re'fet'e 'â' ileleriyle kerem et sabr-ı cemîl
Seng-i firkatle gönül şişesini kırdı felek
Yavrumu aldı elimden beni yandırdı felek

166 Başlıkta "Kerîmem Câhide-i nâ-murâda Mersiye" ibaresi var.

167 Mısram vezni aksak.

5

Mef'ûlü mefâ'îlü mefâ'îlü fa'ûlün¹⁶⁸

Bin kahr u musîbet ile inler iken evvel
Oldu o kara günlerimiz 'îde mübeddel
Kurtardı bizi işte bu Gâzî-i mübeccel
Yüksel şeref ü şân ile göklere yüksel
Ey sîne-i millette kurulmuş ulu heykel

Millet ki 'asırlarca bu hicrâna yanardı
Şu câmi'ayı hâb-ı ta'assubdan uyardı
Gögsüm tümerip fahr u gurûrumla kabardı
Yüksel şeref ü şân ile tâ göklere yüksel
Ey sîne-i millette kurulmuş ulu heykel

Yüksel ki bütün Avrupa'da şöret ü şânın
Şemşîr-i celâdet-güherin nâm u nişânın
İskender [u] Dârâ'sını susdurdu zamânın
Yüksel şeref ü şân ile tâ göklere yüksel
Ey sîne-i millette kurulmuş ulu heykel

O şanlı zaferler ki kazandın o zaferler
A'dâ-yı mübîn üzre seni etdi muzaffer
'Asker yine 'asker yine 'asker yine 'asker
Yüksel şeref ü şân ile tâ göklere yüksel
Ey sîne-i millette kurulmuş ulu heykel

168 Defterde "Gâzî Paşa Hazretlerinin Konya'da Rezk Edilen Heykeline Yazdığım Neşîde" ve "Ulu Heykel Manzûmesi" başlıkları yazılıdır.

Ey sâhib-i kudret emeli ‘adl ile meknûz
Coşmuş da bu millet yapıyor yoksa ki her rûz
Her safha-i târîh sana bir heykel-i merkûz
Yüksel şeref ü şân ile tâ göklere yüksel
Ey sîne-i millette kurulmuş ulu heykel

Karınca gibi burda birikse n’ola insân
Rekz eylediler Konya’ya bir şekl-i Süleymân
Konyalıların himmeti şâyeste-i şükrân
Yüksel şeref ü şân ile tâ göklere yüksel
Ey sîne-i millette kurulmuş ulu heykel

Ey vâli-i ferhunde-likâ hazret-i ‘İzzet
Târîhlere nâmın yazacak hâme-i millet
Rekzinde bunun eyledin ibrâz-ı rü’yet
Yüksel şeref ü şân ile tâ göklere yüksel
Ey sîne-i millette kurulmuş ulu heykel

İbrâz-ı hasâfet idi verdi Belediyeye
Şu memleketi eyledi bir dâr-ı seniyye
Bir âbide-i şa‘şa‘adâr-ı medeniyye
Yüksel şeref ü şân ile tâ göklere yüksel
Ey sîne-i millette kurulmuş ulu heykel

Gülzâr-ı emel solsa da **Re’fet** hevesimle
Mühtezz ü hazîn ince vü hicrânlı sesimle
Billâh du’â-hân olurum son nefesimle
Yüksel şeref ü şân ile tâ göklere yüksel
*Ey sîne-i millette kurulmuş ulu heykel*¹⁶⁹

169 Manzumenin sonunda “Siverekli Re’fet, 29 Ağustos 1934 ” notu var.

TAHMÎSLER

1

Pertev Paşa'nın Gazeline Tahmîs

Mef'ûlü mefâ'îlü mefâ'îlü fa'ûlün

Mûsâ-i kelîm olsa da mehcûr-ı muhabbet
Olmaz yine Sînâ gibi maktûr-ı muhabbet
Gönlüm ki odur meşhed ü manzûr-ı muhabbet
Kılmışdı tecellî ezeli nûr-ı muhabbet
Her zerresi kalmış idi bir tûr-ı muhabbet

Bâzâr-ı gönülden çekilip sâye-i neş'e
Hüsrân-ı gama uğrasa ser-mâye-i ne'se
Mestâneye meyden niye var vâye-i neş'e
Her katresi tab'-ı kedere mâye-i ne'se
Eşkim gibidir bâde-i engûr-ı muhabbet

Ey yara alan hançer-i müjgâniden her-dem¹⁷⁰
Tâ kabre kadar sabr u tahammül sana elzem
Ne çal ne çalış işte budur çâre-i eslem
Ey hâtır-ı mecrûh kefendir sana merhem
Tâ haşre sürer yara-ı nâsûr-ı muhabbet

Bir kerre bu gönlümde eger kursa otağın
Yerinden anı kaldıramaz Küsküs tağın
Alsın geri ol kahbe felek emr-i yasağın
Kimdir tutacak bezm-i tecellîde ayağın
Dağı deviren neş'e per-i rûz-ı muhabbet

170 Mısraın vezni aksak.

Zülfü gibi yok dâm-ı belâ bu dil-i zâra
Bir dâne-i sevdâ ile uğratdı şikâra
Re'fet yine hoş geldi bana gözleri kara
Pertev yaraşır hâl-i siyeh gerden-i yâra
'İndimde odur fülful-i kâfûr-ı muhabbet

2

**Savurlu Vehbî Bey-zâde Rüşdî Bey'in Gazeline
Yazılan Tahmîs**

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

Bâd-ı hoş-bûlar eselden berg-i handân üstüne
Gün doğaldan lâle-zâr deşt ü beyâbân üstüne
Reşha-i ebr-i bahâr şâh-ı gülistân üstüne
Şeb-nem-i rahmet düşelden hâk-i neysân üstüne
Açmamış bir gül güzellikte o cânân üstüne

Her görenler çeşm-i sevdâ-kârının hayrânıdır
Gülsitân-ı hüsnün[ün] bir bülbül-i nâlânıdır
Bülbül-i nâlânıdır hayrânıdır kurbânıdır
Nev-nihâl-i vaslının âzurde-i hicrânıdır
Mürğ-i dil eyler durur efgân efgân üstüne

Bir kesâfet çökdü necm-i tâli'a gün batmadan
Bükdü menfâlarda boynum boynuna el atmadan
Bir mülâkâtın göreydim makberimde yatmadan
Almasın Hak cânımı bir kerre olsun tatmadan
Kand-i zevka vaslını telhî-i hicrân üstüne

Âfil-i âfâka hicrândır o bedr-i tal'atin
İltifâtın sohbetin halvet-serâ-yı ülfetin
Baht-ı gam-âlûdı bîdâr eylemezse şefkatin
Kalb-i hüzn-âbâdına gelsin peyâm ü vuslatın
Bir hilâl-i nev gibi şâm-ı garîbân üstüne

Hiss-i âşıkdır tecellîgâh-ı mihr-i vuslatın
Hakkını eyler edâ rûh ile şükr-i vuslatın
Ne öpüşdür ne sarış kalbimde fikr-i vuslatın
Mest olaydım tâ ebed şems ile 'itr-i vuslatın
Ferş edeydim rûyumu pistân-ı uryân üstüne

‘Âşıkın fark eyle kim hep cennet olsa meskeni
Sensiz eksilmez inan bir lahza âh u şîveni
Gözlerim bekler durur eşk-i semerle seni
Kâm-ı 'ömrüm koyma hicrân ellerinde sen beni
Açma yara sîneme peykân-ı müjgân üstüne

İnledirken deşt ü hâmûnı nevâ-yı Kays-vâr
Oldu kuşlar başım üzre lâne-sâz-ı iftihâr
Şimdicek **Re'fet** sükût eyle hele bir vakti var
Rüşdi yazdı bir gazel Mecnûn gibi nâlân u zâr
Hûn-ı çeşmânıyla o Laylâ-yı devrân üstüne

3

Siverek ‘Ulemâ-yı Fihâmından Hâcî Yûsuf Sâmi Efendi’nin Gazeline Tahmîs¹⁷¹

Mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün

Uçarken evc-i a‘lâ-yı felekden burc u bârûya
Koşar cevlân ederken hiss-i hürriyetle her sûya
Yazık âzâde ser-keş uğradı bir sihr u câdûya
Bu gün düş oldu sîmurğ-i gönül bir hâl-i hindûya
Mecâli kalmadı pervâza düşdü dâm-ı gîsûya

Sirişk-i al-i verdim rûy-i zerdim ‘aşkîma şâhid
Takılmış boynuma zincîr-i perçem söz demek zâ’id
Gam-ı sevdâ bana zühd-i vera’ olsun sana â’id
Esîr-i zülf-i cânânım beni ta ‘n etme ey nâhid
Değil ben tek bütün üftâdeler bağlanmış ol mûya

Rızâ mihrâbıdır ebrû-yı kavs-ı Gavs-ı Geylânî
Şikâyet eylemem sad pâre etse cism-i bî-cânî
Tanîn-endâz-ı ‘aşk olsam da ney tek etmem efgânî
Çekilmem sînemi sûrâh sûrâh itse [de] müjgânî
Hedef kıldım dil-i mecrûhumu peykân-ı ebrûya

Hırâm-ı şîve-i endâm-i gül-ruhsâra bakdıkça
O kadd-i nahl-i zâr-i cilve-kâr-i yâra bakdıkça
Ben ol fettân-ı devrân mû-miyân dil-dâra bakdıkça
O serv-i kâmete o nâzenîn reftâra bakdıkça
Revân olur sirişkim ergavân-ı bâğ-ı dil-cûya

171 Diğer defterde de “Siverek ‘Ulemâ-yı fihâmından ‘Ammi-zâdem Hacı Yûsuf Sâmi Efendinin Gazeline Yazdığım Tahmîsdir.” başlığı var.

Gülistân-ı melâhatdır o hüsn ü ânı dîdârın
Yanında pek sönükdür dikkat etsen zevk-i gülzârın
Ne zîbâ bir sarılmış gül-'izâra zülfü dil-dârın
Gül ü nergis birikmiş safha-i ruhsârına yârin
'Aceb âheng-i istiğnâ ederler reng-i şeb-bûya

Mezâk-ı deşt ü yâbân hikmet ü esrârına yetmem
Nigâh-ı yârdan bîmârdır bu kalbi incitmem
Gönül sahrâ-neverd olma o semte doğru ben gitmem
Hırâm-ı yârdan başka gazâlân seyrini etmem
Uruldum dîde-i şehlâya bakmam çeşm-i âhûya

Dedim yâri göreydim ânsızın gördüm de lâl oldum
Lisânım hayre döndü ğâlibâ ferhunde-fâl oldum
Geçip hengâm-ı firkat **Re'fetâ** âsûde-hâl oldum
Uyandı tâli '-i sa 'dım sezâvâr-ı visâl oldum
*Bu 'ömrüm nakdini **Sâmî** fedâ kıldım o meh-rûya¹⁷²*

4

Diyârbakırlı Sa'îd Paşa-zâde Süleymân Nazîf Bey'in
Neşîdesine Tahmîsdir.¹⁷³

Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

Cihân bir ye's-i nevmîdî içinde câ-be-câ ağlar
Esîrmiş sâhib ü hâmîsini subh ü mesâ ağlar
Felek ağlar melek ağlar bize arz u semâ ağlar
Kırılmış keştî-i ümmîd-i devlet nâ-hudâ ağlar
Değil keştî-nişîn u nâ-hudâ belki Hudâ ağlar

172 Tahmisin sonunda "21 Nisan 1929" tarihi var.

173 Bir defterde "Meşâhir-i üdebâ-yı 'asrdan Diyârbakırlı Sa'îd Paşa-zâde Süleymân Nazîf Bey'in Malta'da iken yazmış olduğu neşîdesine Siverek şâ'irlerinden Kadîr-zâde İbrâhîm Re'fet Efendî'nin Tahmîsidir." notu yazılıdır.

Ecânib her taraftan savlet etdi dâr-ı İslâm'a
Nuhüset çökdü hayfâ ânsızın aktâr-ı İslâm'a
Harâm oldu reh-i beytü'l-harem züvvâr-ı İslâm'a
Neye bilmem ne hâl olmuş diyâr-ı zâr-ı İslâm'a
Ser-â-ser sarsılır 'arş-ı Hudâ dest-i du'â ağlar

Gülistân-ı emel mâtemine Ken'ân'a dönmüştür
Güli sad-çâk-i hasret cûy-bârı kana dönmüştür
Çerâgâh-ı tarâvet-bahşı bir vîrâna dönmüştür
Tarabgâh-ı vatan bir mahşer-i hicrâna dönmüştür
O gülşenden geçerken âh eder bâd-ı sabâ ağlar

Bütün İslâm'ı mahzûn gördüm esbâbin hayâl etdim
Bunu her gördüğüm ehl-i kemâlden ben su'âl etdim
O sırr-ı mübhemi ifhâm eden yok intikâl etdim
Bu şeb rûhü'l-emînle gizli gizli hasb-i hâl etdim
Dedi cennetde gördüm ben cenâb-ı Mustafâ ağlar

Temevvüc-sâz-ı nusretti bizim râyât-ı istiklâl
Ne oldu yâ İlâhi nerde o şân nerde o iclâl
Salâh-ı satvetinden Avrupa lertzân iken her-hâl
Görünce taht-i 'Osmânî'yi mâtemdâr-ı izmihlâl
*Sitânbûl'un semâsından geçen zill-i hümmâ ağlar*¹⁷⁴

174 Gazelin sonunda "Bunu yazan Hacı Bozaga-zâde Ziyâdođlu" notu vardır.

5

Nedîm'in Gazeline Tahmîs

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

Hayli dem vardır ki pîşimde hırâmân olmadın
Âsmân-ı hayretimde mihr-i handân olmadın
Hastayım imdâdîma bir dem şitâbân olmadın
Çokdan ey sâkî gelüp sînemde mihmân olmadın
Derdüme destindeki sâğarla dermân olmadın

Mâye-i şî'r ü şu'ûru yakdı sevdâ n'eyleyem
Ben Fuzûlî'den beter olsam da rüsvâ n'eyleyem
Böyle karşımda olunca sen hüveydâ n'eyleyem
Mâhsın mâhdan güzelsin belki ammâ n'eyleyem
Âh bir şeb burc-ı âğûşumda tâbân olmadın

Dehrin istiğnâ-fürûşu şâ'irim mest-i elest
Terk-i dîn etmem sana tapdım da oldum şeb-perest
Mutlakâ fitrat-ı subhândan tutuşdu oldu mest
Geldi mülk-i hüsnüne hatt-ı siyeh mushaf-be-dest
Sen dahı ey kâfir-i nahvet Müselmân olmadın

Bilmiyorsun güyiyâ sevdâ nedir 'âşık ne sen
Bir nesîm-i rikkat-âverken nezâketle a sen
Şimdi oldun sarsar-ı âfet-nümâ bilmem neden
Hayli demdir kim belin kocmağa kasd etdikçe ben
Nâz ile benden yine bana girizân olmadın

Re'fet-i pertev-fezânın pertev-efşânım n'idem
Senden öğrendim ledün zevki coşânım n'idem
Ben dahı bir şâ'irim gerçi perîşânım n'idem
Kande buldun böyle dil-keş nazmı hayrânım Nedîm
*Câm-ı mey nûş etmedin hem-bezm-i cânân olmadın*¹⁷⁵

6

Mu'allim Nâcî Efendi'nin Gazeline Tahmîs¹⁷⁶

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

Ey zülâl-i la'l-i şehd-âbın gönül zehr-âbıdır
'İşve-i nâzikterîn bir gerdiş-i dolâbıdır
Neşve-i hâtır-nevâzın cây-ı istiğrâbıdır
Bâb-ı ihsânın girilmez bir celâlet bâbıdır
Halka-i zülfün çikılmaz bir belâ gird-âbıdır

Ney gibi sûrâh sûrâh oldu kalb-i pür-hazîn
Nağme-i hasret binâ-gûşumda oldukça tanîn
Bir 'aceb hiss-i tabî' atdır bu hiss-i dil-nişîn
İftirâkın fashını yazdıkça eyler dil enîn
Kilk-i hüzn-engîz gönlüm sâzının mızrâbıdır

Bu dil-i mestâneyi medhûş-ı zevk-i câm eden
Zîr-i humda mübtelâ-yı bâde-i gül-fâm eden
Bezm-i pür-şûrîş-i 'işretde beni bed-nâm eden
Sînemi bir cûşîş-i dâ'imle bî-ârâm eden
Ben de bilmem hangi humârın şarâb-ı nâbıdır

175 Nedîm'in gazeli için bk. Macit, *Nedim Divân*, s. 309.

176 Bir defterde de "Kadîr-zâde İbrâhîm Re'fet Efendi'nin Mu'allim Nâcî Efendi'nin Gazeline Yazdığı Tahmîs" notu yazılıdır.

Tîğ-i cevrin kişver-i ‘aşk içre kan eylerse de
Sînemi amac-ı ebrû-yı kemân eylerse de
Nergis-i mestin harâb-ı hân mân eylerse de
Gamzeler her bir bakışda kasd-ı cân eylerse de
Şekve-hân olmam o ebrûlar rızâ mihrâbıdır

Dîde-i mestin gören kâbil mi nâ-yâb olmasın
Renc-i şöhretten beyâz-ı çeşmi hûn-âb olmasın
Re’fet-i dil-haste-veş bîmâr [u] bî-tâb olmasın
Gözlerim Nâcî nasıl bîgâne-i hâb olmasın
Gözlerinden gördüğüm yârin teğâfûl hâbıdır

7

Ziyâ Paşa Merhûmun Gazeline Tahmîs
Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

Zahmdâr oldum ne merhem var ne aslâ çâreler
Al kızıl kana boyandı bu dil-i sad-pâreler
Câna yetmez mi hadeng-i dîde-i mekkâreler
Tîğ-i gamzen sîne-i mecrûhı her-dem pâreler
Göz göz oldu sevdiğim her pârede bin yâreler

Eyledim sen mehveşi cân [ü] gönülden ârzû
Bulmadım râh-ı visâlin âh gezdim sû-be-sû
Karalar açmış ziyâ-yı hüsnüne lâyıkmı bu
Çok da yüz verme sehâb-ı zülfüne ey mâ[h]-rû
Leyle-i zulmetde pâ-mâl olmasın bî-çâreler

Devr eden kûyunda hep hasret-keşânındır senin
'Acz ile imdâda gelmiş 'âşıkânındır senin
Sâlimen ehl-i recâ dâru'l-emânındır senin
Ka'betü'l-uşşâk ya'nî âstânındır senin
Baş açık yalın ayak ağlar gezer âvâreler

Neş'e-i erbâb-ı 'aşkı eylemem gayri niyâz
Kalmadı 'aynımda mahbûb u mey [ü] tanbûr u sâz
Ba'de-zîn silk-i hakîkatde kazandım imtiyâz
İhtiyâr-ı 'uzlet etdim tâ edip terk-i mecâz
Bir bakışda 'aklım aldı âh o kâşî kareler

Bülbül elinde nevâ eyler gül-i hamrâ için
El atar sevdâlara hem sünbül-i zîbâ için
Âh u zâr etmek 'aceb mi **Re'fet**-i şeydâ için
Ey Ziyâ Müştâk-veş bir dil-ber-i ra'nâ için
Rûz [u] şeb devrân ederler seb'a-i seyyâreler

8

Cenâb-ı Fuzûlî-i Bağdâdî'nin Gazeline Tahmîsdir.

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

Ehl-i 'aşkın her birin kendince bir mu'tâdı var
Bendeki 'aşkın fenâ-ender-fenâdan dadı var
Bu dil-i vîrâne benzer bir 'adem-âbâdı var
Bende Mecnûn'dan füzûn 'âşıklık isti'dâdı var
'Âşık-ı sâdık benem Mecnun'nun ancak ad var

'Âlem-i lâhût-ı 'aşka oldu bir yeg 'âşıkın
Olsa da bir bende-i kemter o gökçek 'âşıkın
Vâcib oldu dâmenin her hâlde öpmek 'âşıkın
Kıl tefâhür kim seniin hem var ben tek 'âşıkın
Leylâ'nün Mecnûn' ı Şîrîn'ün eger Ferhâd'ı var

Sîneme açmış iken bin yara 'aşkın keş-dümi
Nîze-i müjgânın artırdı nedendir derdimi
Döndü kan deryâsına cismim bir efsûn yardımı
N'ola kan dökmekde mâhir olsa çeşmüm merdümü
Nutfe-i kâbil durur gamzen kimi üstâdı var

Her seher bâlâ-nişîn-i sadr iken şâh-ı güle
Yine bülbül gülşen-i bâğa bıraktı gülğule
Var iken ârâm-ı tab'ım uğramam bir müşkîle
Ehl-i temkînem beni benzetme ey gül bülbüle
Derde yok sabrı anun her lahza bin feryâdı var

Gird-bâd-ı gamla gönlüm dem-be-dem ber-bâd olur
Bahtımız gitdikçe kara derdimiz müzdâd olur
Her-kese hâl-i perîşânım tesellî-dâd olur
Öyle bed-hâlem ki ahvâlüm görende şâd olur
Her kimün kim devr-i cevrinden dil-i nâ-şâdı var

Dehşet-âver çok ‘acâyib var verâ-yı ‘aşkda
Lâne-sâz-ı i‘timâd olma serây-ı ‘aşkda
Dâneler görsen dahi dâm-ı belâ-yı ‘aşkda
Gezme ey gönlüm kuşu ğâfil fezâ-yı ‘aşkda
Kim bu sahrânun güzer[gehlerde]çok sayyâdı var¹⁷⁷

Etmesin mihr-i muhabbet ufk-ı ‘aşkından ufûl
Maksad-ı aksâya oldur çünkü esbâb-ı vusûl
Re’fetâ aldanma zinhâr sûfî eylerse hulûl
Ey Fuzûlî ‘aşka men’in kılma zâhîdden kabûl
‘Akl tedbîridir ol sanma ki bir bünyâdı var¹⁷⁸

177 Metinde “güzergâhında” şeklindedir.

178 “zâhîdden” kelimesi Fuzûlî Divânı’nda “nâsihden” şeklindedir. Fuzûlî’nin gazeli için bk. Fuzûlî Divânı, s. 199.

9

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün¹⁷⁹

Elbisen tango tuvaletle yüzün ârestedir
Cünbiş-i şevk-âverin çokdur fakat âhestedir
Târ-ı zülf-i ânberîninden cihân peyvestedir
Mâ-hasal endâm u hüsnün 'aybdan vârestedir
Zevk-i 'aşkın kalb-i hüzn-âbâdını şâyestedir

Mübtelâ-yı derd-i 'aşkım Kaysı-i Leylâ gibi
Çâre-cûy-ı 'âfiyet olmam dîger merzâ gibi
Cism-i bî-tâbı tedâvî bence bî-ma'nâ gibi
Nabzımı incitme doktor nergis-i şehlâ gibi
Çeşm-i bîmârın görüp billâh gönlüm hastedir

Tu'me-i mikrâs olan perçem letâfetden düşer
Zîb-i düşündür o gîsûlar melâhatdan düşer
Kesme zerrîn saçların kesme tarâvetden düşer
Kesme zülfün gülşen-i hüsnün tarâvetden düşer
Ruhların gülden ü sünbülde dizilmiş destedir

Tıfl-i nâzımsın ser-[â-pâ] Cem'sin ey yüce melek
Besledim gehvâre-i sînemde çok çekdim emek
Çok mu âğûş-i hayâlimde büyütsem kabre dek
Senden ayrılmak ne mümkündür seni terk eylemek
Tendeki rûhun zevâl-i devrine vâ-bestedir

Olsa bir fevvâre-i âteş bu çeşm-i intizâr
Ser-nigûn tâli'im etmiş beni terk-i diyâr
Meskenim cennet de olsa bende yok hiss-i mesâr
Gonçe-i kalbim açılmaz gelse yüz bin bahâr
Re'fet-âsâ derd ü gamdan ğâlibâ leb-bestedir

179 Manzumenin başında "21 sahifede yazdığım Gazele tarafımdan yapılan Tahmîs'dir." notu var.

10

**‘Ammi-zâdem Şahâb Efendi’nin Gazeline
Yazılan Tahmîs**

Mef‘ûlü mefâ‘ilü mefâ‘ilü fa‘ûlün

Geçdim bu fenâ ‘âleminin keyf ü keminden
Doydum o denînin seyr-i mahşerinden
Ben neş’eliyim bu felegin kahr u gamından
*Ey nûr-i hucestem bana sun câm u humundan
Devr eyleme Allâh için olsun kereminden*

Murğ-i emelim olsa da üftâde-i tab’ın
Bu dâm-ı esâretde rızâ-dâde-i tab’ın
Bir gün olacak âhiri âzâde-i tab’ın
*Ey cism-i latîf ben bilirim zâde-i tab’ın
Tahlîs-i girîbân edecek dil eleminden*

Seyl-âbe-i sevdâ edeli sabrımı sürgün
Bülbül gibi nâlişle geçer vaktimiz her gün
Gelmez mi ‘aceb sâhil-i demden bize bir ün
*Ol mertebe feryâd ederim ‘aşk-ı ruhun çün
Tûfân olacak gözlerimin kanlı neminden*

Benden ne için sen kaçıyorsun a şâhım
Bilmem ki nedir söyle benim sabrım u günâhım
Güldürmedi bir lahza beni baht-i siyâhım
*Bak ‘arş-ı Hudâyı yakacak âteş-i âhım
Döndürme beni dergeh-i beytü’l-haremden*

Dün nâz u nevâzişle gelip gonçe-dehânın
Aldı yanına sordu seni tâze civânın
Re’fet Paşa sev yâr-ı vefâdârı zamânın
*Bildin mi Şahâb kadrini ol şâh-ı cihânın
Al çek gözüne sürmeyi hâl-i kademinden*

11

Fe'îlâtün fe'îlâtün fe'îlâtün fe'îlün¹⁸⁰

Gel sabâ gel bu gece 'azm-ı nigâr eyleyelim
Ravza-i pâke gidip anda karâr eyleyelim
Ser-i kûyunda biraz gizlice zâr eyleyelim
Gel kalender olalım terk-i diyâr eyleyelim
Rûz[u] şeb durmayalım geşt ü güzâr eyleyelim

Bizde eyleser devâm hırs u tama'la ben ü sen
Ne sen ıslâh-ı nefis eyleyeceksin ne de ben
Şimdi âlûde-i çirk-âb-ı fesâd oldu vatan
Gel kalender olalım terk-i diyâr eyleyelim
Rûz[u]şeb durmayalım geşt ü güzâr eyleyelim

Susamış birbirinin kanına ebnâ-yı zamân
Oldu vâreste-i vicdân u hamîyyet insân
Vâcib oldu bize her vech ile tebdîl-i mekân
Gel kalender olalım terk-i diyâr eyleyelim
Rûz[u]şeb durmayalım geşt ü güzâr eyleyelim

Bize yokdur burada zerre kadar zevk ü safâ
Tab'-ı 'âlemde meger kalmamış âsâr-ı vefâ
Buluruz derdimize belki bu sûretle devâ
Gel kalender olalım terk-i diyâr eyleyelim
Rûz[u]şeb durmayalım geşt ü güzâr eyleyelim

Yolumuz belki de uğrar bir ulu dergâha
Ya'nî dergâh-ı mu'allâ-yı Resûlu'llâha
Re'fetâ anda niyâz eyleyelim Allâha
Gel kalender olalım terk-i diyâr eyleyelim
Rûz[u]şeb durmayalım geşt ü güzâr eyleyelim

180 Tahmîsin sonunda "Şu muhammesin nakaratı olan "Gel kalender olalım..." beyti kimin olduğunu bilmiyorum. Fakat Urfalı bir hâfîzdan alarak tahmîs edilmiştir." notu yazılmıştır.

TÂRÎH KİT'ALARI

1

Tillolu Sultân Memdûh Evlâdlarından Şeyh Mahmûd'un Kerimesi 'Âdile Hanım Zevci Şeyh Kâmil Efendileriyle Ber-â-ber İstanbul'da Menfâda İken Vukû'-ı Vefâtı Üzerine Yazılan Târîhtir.

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

Ber-hayât olsa yine ölmüş demektir her biri
Bir gönül ki mâ-sivâ'ullâh'ın olsa mazharı

Tillolu Sultân Memdûh'un o necl-i emcedi
'Âdile Hânım ki Şeyh Mahmûd'un oldu duhteri

Cür'a-i câm-ı şehâdet içdi dersem hakkıdır
Müsbit oldu âlem-i menfâda seng-i makberi

Re'fetâ târîh-i menkûtın yazıp eyle du'â
Çâr makrûn eyle sen ey kâdirim Peygam-beri¹⁸¹

2

Konya Nevâhisinde Dehte Karyesinde Yapılan İlk Erkek Mektebine Yazdığım Târîhtir.

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

'İlm ü 'irfândır harîdâr-ı emel
Kim o cevherdir cihânın matlebi
İhtimâmla yaptılar ilk mektebi
Dehte'de doğdu Süreyyâ vü Zühal¹⁸²

181 Manzumenin sonunda "Hicri 1347" tarihi verilmiş. İkinci mısraın noktalı harflerinin toplamı da aynı yılı (1347H/1927-28M) veriyor.

3

**Konyada Bir Genç İle Nişânlanıp Merâm-ı İzdivâca
Ermeden Vefât Eden Esmâ Kadriye Hanım'a Yazdığım Târîh**

Mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün

Murâda ermedi gitdi yazık Esmâ-yı Kadriye
Yavuklanmış iken bir genç ile bu dâr-ı dünyâda

Cihâzı kaldı sandıkda firâkı âteşîn dilde
Nice kan ağlamaz dîde şu kabr-ı mâtem-ârâda

Gelip üçler dedi **Re'fet** ana bu târîh-i tâmı
Vere Rabbim mükâfâtın sana huld-i mu'allâda¹⁸³

4

Konya'da Bir Çeşmeye Yazdığım Târîh

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

Âb-ı kevserle mükâfâtını bulsun yâ Rab
Halka şu çeşmeyi akıtdı Muhammed Şükrü

Hayr-ı cârîsine **Re'fet** dedi târîh-i gevher
Çağladıkça su akanlarla sel olsun hayrı¹⁸⁴

182 Tarihin sonunda "Son mısra'ın sene 1927 noktalı harfinden." notu var. Mısraın noktalı harflerinin toplamı aynı tarihi doğruluyor.

183 Manzumenin sonunda "Târîh-i vefâtı sene 1923; Târîh-i tahrîrim 1 Kânunısânî 1927" bilgisi vardır.

184 Tarihin sonunda "sene 1926" yazılıdır. Son mısradaki noktalı harflerin toplamı da aynı tarihi veriyor.

5

**Halâm Münîre Hanım'ın Mezar Taşına Merhûm Kardeşi
İbrâhîm Re'fet Bey Tarafından Yazılan Târîh-i Mersiye**

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

Olmasın cây-ı tahayyür bu mekâbir n'olsun
Çeşm-i 'ibretle bakan âdemi koyma gülsün

Gonçe-i 'ömrü Münîre Hanım'ın gülşende
Vâh yazık kim henûz açılmadan evvel solsun

Yavrusu nennileyip mehd-i garîbe komadı
Gör uçan hemşîremi gûru gülistân olsun¹⁸⁵

6

**Konya Kabristânında Eski Bir Mezâr Taşında Gördüğüm
Bir Târihtir**

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

Şerha çekdim bir dâğ urdum göz göz etdim sînemi
Sengimi seyr eyleyen bilsin vefât târîhimi¹⁸⁶

185 Birinci mısraın vezni aksak.

186 Beytin sonunda şöyle bir açıklama var. "Bu târîh beytinden mühmel ve mu'cem bir târîh anlaşılmalıdır. Ancak beytin altında 1055 rakamı yazıldığına göre şu sûretle te'vîl olunur. Şerha çekdim ya'nî bir rakamı çekdim, bir dâğ urdum ya'nî bir sıfır koydum. Göz göz etdim ya'nî iki kere beş koydum ki hepsi bin elli beş eder." Re'fet'e ait olmamakla birlikte güzel ve manalı bir tarih beyti olduğu için alınmıştır.

KIT'ALAR

1

Ebcedin Ma'nâsı

“ebced” başla, “hevvez” ulaştır, “huttî” haberdâr ol,
“kelemen” söz öğren, “sa'fez” tez öğren, “kareşet” tertip eyle,
“sahız” sıkı tut, “dazzih” tamam eyle.

Ma'nâsının Manzûmesi

Müstef'ilâtün müstef'ilâtün

Ebcd ki başla hevvez ulaştır
Huttî haberdâr kelmen söz öğren

Sa'fez tez öğren karşet müretteb
Sahız sıkı tut sa'fez tamâm et

2

Mürşid-i Ma'nevîm Mazhar Bey'in Dîvânı'na Kendisinin Lisânından Yazdığım Takrîz

Mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün

Musahhardır bana hikmet dahi esrâr-ı kudsiyyet
Bilir 'âlem benim Mazhar bu 'âlemde ebu'l-hikmet

Yazıp ser-levha-i *Dîvânı*'na hüsn-i kabûl etdim
O takrîz ki bana yazdı kemâl-i şevk ile **Re'fet**

3

Farsîce Tercümesi

Fe'îlâtün mefâ'ilün fe'ilün¹⁸⁷

Be-nüvîs **Re'fetâ** bedîn takrîz
Zi-zebân-ı belîğ-i Mîr Mazhar

Râm şod hikmet-i hassî merâ
Çün menem der-cihân ebû'l-hikmet

Be-nüvîsem ser-i kitâbem râz
Ki be-şevk ü kemâl goft **Re'fet**

4

Fe'îlâtün fe'îlâtün fe'îlâtün fe'ilün

Ne kadar sıkdı sıkışdırdı cihânı Yaradan
Korkarım ki kalka o perde-i 'ismet aradan

Gireyim derse harîm-i emele merd-i Hudâ
Bu ne hikmet o Hudâ'dır yine mâni' yaradan

5

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

Seyl-i bî-dâd-ı sitemdir menşe-i Tûfân-ı Nûh
Gâfil olmaz her belâdan ehl-i bî-dâd-ı sitem

Hâne-i zâlim gider seyl-âbe mânend-i habâb
Tutsa tûfân 'âlemi mazlûma tûfândan ne gam

187 Bu Farsça manzume, bir önceki Türkçe kıt'anın tercümesidir.

6

Mef'ûlü mefâ'ilü mefâ'ilü fa'ûlün

Hem yıkdı gönül yurdunu hem döndü ovardı
Vuslat emini sürdü de şu yaramı sardı

Koynundaki pistân mı ya gördükde cemâlin
Gögsün tomurıp fahr u ğurûrunla kabardı

RÛBÂ'ÎLER

1

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

Hây hûy-ı cezbeden olsaydı zâhid feyz-yâb
Gavs olurdu şakşak-i dâver-i çerh-i esbâb
Hay hay etmekden kıç-âsâ olsa hâne-harâb
Kalbini hayy-i kadîme eylesin nâ'ib menâb

2

Mef'ûlü mefâ'ilü mefâ'ilü fa'ûlün

Nazmımda da nesrim gibi olsaydı fesâhat
Söylerdim ana doğrusu kânûn-ı belâğat
Birçok eseri yazmağı kasd eyledim ammâ
Endîşe-i dünyâ-yı denî vermedi nevbet

3

Mef'ûlü mefâ'ilün fa'ûlün

Dehre hüner ehli pek zebûndur
Zîrâ şerefî yanında dûndur
Sabr eyle gönül gamın füzûndur
Eyyâm-ı felâketin uzundur

3

Mef'ûlü mefâ'ilü mefâ'ilü fa'ûlün

Âhû zi-tû âmûht be-hengâm-i devîden
Rem-kerden [ü] istâden [ü] vâ-pesî nigerden
Pervâne zi-men şem' zi-men gül zi-men âmûht
Efrûhten [ü] suhten [ü] câme derîden¹⁸⁸

Tercemesi

4

Mef'ûlü mefâ'ilü mefâ'ilü fa'ûlün

Öğrendi gazâlân-i cihân ey gözü âhû
Atlamayı durmayı dönüp bakmayı senden
Meşk eyledi pervâne-i şem'-i gül-i sad-berg
Yanmayı yakılmayı yaka yırtmayı senden

188 Bu Farsça rubâ'î'nin tercümesi bir sonraki manzumedir.

LÜGAZ¹⁸⁹

1

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

Bir lügaz yazdım ki mahfü'r-rumûz
Sanki yer altında defn etdim künûz

Çâr 'anâsırdan mürekkeb hey'eti
Rûhu yok insâna benzer hilkati

Şehr-i Âmed içre vardır ekserî
Eyledikçe hande ağlar gözleri

Teşnegânın matmah-ı im'ânıdır
Vakt-i in'âmda tevâzu' şânıdır

Hall eder **Re'fet** bunu 'âkıl olan
Kûze-i 'aklı ma'ârifle tolan

189 Bu lügazın cevabı olarak "bardak" kelimesi yazılmıştır.

MATLA'LAR

1

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

Ne 'aceb halkı uyutmaz seherî nâlelerim
Bülbülüm bir gül için her gece feryâd ederim

2

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

Nice inkâr olunur hubb-ı vidâdın bilmem
Ana şâhid dil-i bîmâr u sirişk-i dîdem

3

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün

Mürdedir cân [u] dilim lâkin verirler sesi sese
Ölmeden evvel ölüm olmaz müyesser her-kese

4

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün

Ehl-i 'aşkla birleşip çekdik emel-i irkâkı
Vuslat-ı cânâna **Re'fet** ben çağırdım rû-mâlî

5

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

Her gelen ağzıma bir dâne kilid urdu benim
Bir çilingir masası oldu zavâllı dehenim

6

Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

Cüdâ-yı bezm-i vaslın olduğum gün cânımı verdim
Anınçün işbu tasvîr-i ten-i bî-rûhı gönderdim

7

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

Öyle bir dîvâneyim ben meşhed-i 'aşkında kim
Var iken a'râf-ı kûyun özge cennet istemem

8

Mef'ûlü mefâ'îlün mefâ'îlün fâ'ilün

Etvârını uydurur zamâna ehl-i kemâl
Rengine tâbi'dir kâselerin âb-ı zülâl¹⁹⁰

9

Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

Alıp nakd-ı vidâdın 'aşk ile kesb-i gınâ etdim
Anınçün cânımı cânâna bey'-i bî-vefâ etdim

190 İkinci mısraın vezni bozuk.

10

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün¹⁹¹

Rızk-ı maksûm-ı felâket-dîde kût-i lâ-yemût
Mesken ü me'vâları mânend-i beytü'l-'ankebût

11

Mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün

Şu mülkün halkını seyr et sana feryâd lâzımsa
Şu halkın mülkünü seyr et harâb-âbâd lâzımsa

191 Müfredin başında "Konya'da fersûde bir hânede müte'eccir iken kapısına yazdığım levhadır." İbaresini yazılmıştır.

MÜFREDLER

1

Mef'ûlü mefâ'îlü mefâ'îlü fa'ûlün

Ey sâki-i gül-çehre gözün beylige dikme
Bu meykedenin bir de küçük sâğarı vardır

2

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

Her neden gelse zarar eyleme mahvına ger
Hük-m-i şer'îde budur *küllü muzarrin yuktel*¹⁹²

3

Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

Bırak gayrı telâşî ey tabîb-i bî-nevâ zîrâ
Ne yaptın n'eyledinse bende tâkat sende dermân yok

4

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

'Aklı yokdur haşyetin ey kible-i erbâb-ı dil
Sen olurdu 'âlemin ma'bûdu Allâh olmasa

5

Mef'ûlü mefâ'îlü mefâ'îlü fa'ûlün

Nâ-çâr gönül çekmede bu mihneti yoksa
İnsân kara taş olsa getirmez buna tâkat

192 "Her zarar veren öldürülür." anlamında Arapça bir ibare.

6

Mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün

Sadâ-yı nâle-i neyle bir olmaz âh-ı 'uşşâkın
Anın te'sîri bir meclisde âhım 'arş-ı a'lâda

7

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

Defter-i 'aşkda insâna gelen 'uşşâkın
'Âkıbet fer'ıyyesi bir gün çıkacaktır fare

8

Mefâ'ilün fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün

Arar iken bu gönül şâh-râh-ı vaslını
Girîve-kerd-i dalâl-i firâk olup kaldı

9

Mef'ûlü mefâ'ilü mefâ'ilü fa'ûlün

Evvelce Hudâ'yı tanımış olmasa kalbim
Billâhi güzel sen benim İlâhım olurdu

10

Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

Çeker mi nâme kaydın yolcular her-dem çaldıkça
Bu zûrnâ karyesinde şeyh ağa vü kûs ihsânı

11

Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

Kerâmât-ı meşâyihden iken teşhir-i nârencik
Verirdi Mevlevîler şeyhine eyvâllâh?

SÖZLÜK

A

âb-ı engûr: Üzüm suyu, şarap.

âdâb: Edepler, terbiyeler, kaideler.

âfâk: Ufuklar, gök kenarları, gökle yerin birleşir gibi görüldüğü yerler.

âfâkî: Dereden tepeden söz.

âferîn: Beğenme, alkış, bravo.

âfet: Felâket, belâ, mec. çok güzel insan.

âfet-engîz: Felaket koparan.

âfet-nümâ: Felaket, belâ gösteren.

âfil: Uful eden, grup eden, batan.

âgâh: Bilgili, uyanık.

ağlâl: boyuna geçirilen zincirler, kelepçeler, prangalar.

ağrâ: Çok sevimli, çok yakışıklı.

âğuşte: Bulaştırmak, kirletmek.

âh: Âh, yazık, beddua.

âh u şîven: Ah ve inleme, sızlama.

âhû: Ceylan, karaca, mec. güzellerin gözü.

âheng: Ahenk, uygunluk, düzen, cünbüş etme.

âhir: Son, nihayet.

âhir-zamân: Bu dünyanın son günü.

âlâm: Elemler, acılar, dertler.

âlât: Âletler, vasıtalar, aygıtlar.

âlâyiş: Tantana, gösteriş.

âl-i 'abâ: Hz. Muhammed ile birlikte kızı Fatıma, damadı Hz. Ali, torunları Hasan ve Hüseyin'den oluşan ailesi.

âlûde: Bulaşmış, bulaşık.

âmâl: Emeller, ümitler, istekler.

âmîziş: Uysallık, geçiniş.

ân: Güzellik cazibesi, alım, lahza, çok kısa bir zaman dilimi.

ârâm: Durma, eğlenme, istirahat etme, karar kılma.

ârâste, âreste: Süslenmiş, bezenmiş.

-âsâ: Gibi.

âsâr: Eserler, izler, işaretler.

âsmân: Gök, semâ.

âsmânî: Göğe mensup, Allah'tan gelen.

âstân: Eşik, dergâh, tekke.

âsûde-hâl: Hali rahat olan.

âsyâb: Su değirmeni.

âşinâ: Bildik, tanıdık, bilen, tanıyan.

âşiyân: Kuş yuvası, mesken.

âşüfte: Çıldırırçasına seven, iffetsiz kadın.

âteş-feşân: Ateş saçan, ateş püsküren.

âteş-fezâ: Ateş arttıran.

âteş-gede: Ateşe tapanların ibadet ettikleri mabed.

âteşîn: Ateşten, ateşli, canlı.

âteş-hâne: Ateş evi, ateşe tapanların ibadet yeri.

âteş-nevâ: Ateş sesli, ateş gibi yakıcı nağme.
âteş-zebân: Ateş dilli, dokunaklı söz veya şiir söyleyen.
âver: Getiren, taşıyan.
âvîze: Mum lâmba ve saireyi taşıdığı halde tavana asılan billûr veya mâdenden yapılmış süs.
âyân: Açık, belli, ortada.
âyîn: Merâsim, tören.
âzâde: Serbest, hür.
âzâr: İncitme, kırılma, takdir.
‘azm-ı sefer: Yolculuğa niyet etme.
âzürde: İncinmiş, kırılmış, gücenmiş.
âzürde-cefâ: Eziyetten kırılmış.
adlâ‘: Kaburgalar.
ağyâr: Gayrılar, başkalar, âşığın sevgiliye ulaşmasına engel olan kimse.
ahkâm: Hükümler, emirler.
ahmer: Kırmızı, kızıl.
ahrâr: Hür olanlar, hürriyetçi.
ahter: Yıldız.
ahvâl: Haller, durumlar.
ahzân: Hüzünler, kederler.
ahzar: Pek yeşil, yemyeşil.
ahz-ı sâr: Öç alma.
akârib: Akrabalar.
aksâ: Son, en son, uzak.
aktâr: Taraflar, yanlar.
al: Kırmızı.
asamm: Sağır, işitmez, söz işitmez.
a‘dâ: Düşmanlar.
a‘lâ: Pek yüksek.
a‘râf: Cennet ile cehennem arasındaki bir yer.
a‘sâb: Sinirler.

a‘yâd: Bayramlar.
‘adem: Yokluk, bulunmama.
‘adem-âbâd: Yokluk üzerine kurulmuş, yok.
‘âkıl: Akıllı kimse
‘aksu’l-‘amel: Tepki, reaksiyon.
‘âli: Yüce, ulu.
‘âli-cenâb: Cömert, haysiyetli kimse.
‘âmil: Sebep, işleyen, etken.
‘anâsır: Unsurlar, öğeler.
‘anber-fâm: Anber renkli.
‘anber-feşân: Anber saçan.
‘ânberîn: Anber kokulu.
‘anber-târ: Anber gibi siyah.
‘ankâ: İsmi olup cismi olmayan bir kuş.
‘ar‘ar: Dağ servisi, ardıç ağacı, mec. güzeldeki boy bos.
‘arak: Rakı.
‘ârız: Yanak.
‘ârî: Çıplak, hür.
‘arş: Dokuzuncu gök,
‘arş-ı a‘lâ: Göğün en yüksek tabakası.
‘arûs: Gelin.
‘aşâ‘ir: Aşiretler, kabileler.
‘atâ: Bağışlama, bahşiş.
‘âtıfet: Karşılık beklemeden yapılan iyilik, sevgi.
atf-ı nazar: Göz atma, bakma.
‘atş: Susuzluk, susama.
‘avdet: Geri gelme, dönme, dönüş.
‘ayb-cû: İnsanın aybını araştırıp soran, kusur bulan.
‘ayn: Göz, çeşm.
‘azîm: Büyük, ulu.

B**bâb**: Kapı.**bâd**: Yel, rüzgâr.**bâd-ı sabâ**: Sabah esen tatlı rüzgar.**bâde**: Şarap, içki, mec. aşk, Allah sevgisi.**bâde-keş**: Şarap içen, içkici.**bâdi**: Sebep, sebep olan.**bâdiye**: Çöl, kır.**ba'îd**: Uzak, ırak.**bâ'is**: Sebepolan, icapettiren.**ba'de-zîn**: Bundan sonra, bundan böyle.**bâğbân**: Bağcı, baçıvan.**bâğî**: Haksızlık eden, serkeş.**bahr**: Deniz.**bâlâ**: Yüksek, yukarı, üst.**bâlâ-nişîn**: Yukarıda oturan.**bâlîn**: Yastık, koltuk.**bânû**: Kadın, hatun, hanım.**bâr**: Yük, meyve.**-bâr**: yağdıran, dökten, serpen.**bârid**: Soğuk.**bârika**: Şimşek, yıldırım parıltısı.**bârû**: Kale duvarı, hisar burcu, sur.**basîret**: Görüş, sezış.**bâzû**: Kolun omuz ile dirsek arasındaki kısmı, pazı. mec. güç, kuvvet.**be-câ**: Yerinde, uygun.**becâyîş**: Değişme, karşılıklı yer değiştirme.**bed-bîn**: Kötümser, kötü gören.**bed-endîş**: Kötü düşünen.**be-dest**: Elde, hazır.**bed-hâh**: Kötülük isteyen.**bed-hâl**: Hali kötü, düşkün.**be-dîd**: Görünür, açık, meydanda, meşhur.**bed-nâm**: Kötü namı, adı kötüye çıkmış.**bedr**: Ayın on dördüncü gecesi, dolunay.**behişt**: Cennet, uçmak.**behişt-âbâd**: Cennet gibi bayındır.**bekâ**: Ebedi, sonsuzluk.**belâ-dîde**: Bela görmüş, belaya çatmış.**belâğat**: İyi, güzel söz söyleme.**belîğ**: Fâsih, düzgün söz söyleyen.**bende**: Kul, köle, bağlı.**benefşe**: Menekşe.**berât**: Rütbe, nişan ve imtiyaz verildiğini bildiren ferman.**ber-bâd**: Harap, perişan, fena.**ber-dâr**: Asılmış.**berg**: Yaprak.**ber-hayât**: Hayatta, sağ, diri.**ber-hevâ**: Havaya gitmiş, boşu boşuna.**berk**: Şimşek.**ber-taraf et-**: Ortadan kaldırmak, dağıtmak.**bey'**: Satma, satış, satın alma.**beyâbânî**: Çöle mensup, çöl adamı, göçebe.**beyân**: Anlatma, açık söyleme, bildirme; belağatın hakikat, mecaz, teşbih, istiâre gibi sanatlarını anlatan şubesi.**beyt-i mu'azzam**: Kabe-i şerif.**beytü'l-'ankebût**: Örümcek yuvası.

beytü'l-harem/ beyt-i harem:

Kâbe.

beytü'l-hazen: Hüzün evi, Hz. Yusuf'u kaybeden Yakub'un çadırı.

beyyinât: Deliller, şâhitler.

bezm-i elest: Allah'ın ruhları yaratıp "elestü bi-Rabbiküm" (Ben sizin Rabbiniz değil miyim?) dediği meclis.

bî-ârâm: Durup dinlenmeyen, huzursuz, rahatsız.

bî-cân: Cansız, ruhsuz.

bî-çâre: Çaresiz, zavallı.

bî-dâd: Zulüm, işkence, zâlim.

bî-dermân: Dermansız, güçsüz.

bî-emân: Korkusuz, yardım istemeksizin.

bî-emânî: Korkusuzluk.

bî-kes: Kimsesiz, çaresiz.

bî-ma'nâ: Manasız, anlamsız.

bî-nevâ: Nasipsiz, çaresiz, zavallı.

bî-pâyân: Sonsuz, tükenmez.

bî-pervâ: Pervasız, sakınmadan.

bî-rûh: Ruhsuz, cansız.

bî-sûd: Faydasız, neticesiz, boş.

bî-tâb: Bitkin, yorgun.

bî-vâye: Nasipsiz, mahrum.

bî-vefâ: Vefasız.

bîd: Söğüt ağacı.

bîdâr: Uyanık, uyumayan, uykusuz.

bîgâne: İlgisiz, alakasız.

bîm: Korku, tehlike.

bîmâr: Hasta.

binâ-gûş: Kulak memesi.

bint-i 'ineb: Üzümün kızı, şarap.

bister: Yatak, döşek.

buğz: Kin, nefret, sevmeme.

buhrân: Bir işin tehlikeli, karışık bir hal alması.

bûm: Baykuş.

burc: Kale, hisar çıkıntısı, kule.

bûs, bûse: Öpme, öpücük.

bûsegâh: Öpülecek yer.

bûy: Koku.

bülbül-misâl: Bülbül gibi.

bülend: Yüksek, yüce.

bünyâd: Asıl, esas, temel, bina.

bünyân: Yapı, bina.

büt-hâne: Puthane.

büz: Keçi.

C

câ-be-câ: Yer yer.
câh: Makam, mevki, itibar.
cahîm: Cehennem
câlib: Celbeden, kendine çeken, çekici.
câm: Sırça, cam, bardak, kadeh.
câme: Elbise, çamaşır.
câmi': Cemedan, toplayan, içine alan, bulunduran.
câmi'a: Topluluk.
câmi'aten: Topluluk olarak.
cânâ: Ey sevgili.
cânân: Sevgili, gönül verilmiş.
cân-fersâ: Can dayanamayacak derecede.
cârî: Cereyan eden, akan, geçen, yürüyen.
câvidânî: Daimilik, sonsuzluk.
cây: Yer.
cây-gîr: Yer tutan, yerleşen.
cây-ı tecârib: Tecrübeler, denemeler yeri.
cefâ-pîş: Cefayı kendisine meslek edinen, zâlim, gaddar.
cehl, cehil: Bilmezlik, cahillik.
cehûl: Pek cahil.
celâdet: Kahramanlık, yiğitlik.
celâdet-güher: Yiğitlik cevheri.
celâlet: Büyüklük, ululuk.
cellâd: İnsanı asan kimse, mec. Çok merhametsiz.
cem: Hükümdar, şah. şarap ve içkinin icatçısı.
cem': Toplama, yığma.
cenâb: Şeref, onur ve büyüklük terimi olarak kullanılır, hazret.
cengâne: Çingene
cennet-vârî: Cennet gibi.

ceres: Çan, hayvanın boynuna takılan çingirak.
cerîh: Yaralanmış, yaralı.
cerîha: Yara.
cerîme: Cürüm, suç.
cerre çıkma: Medrese talebesinin üç aylarda köylere dağılıp halka dinî öğütlerde bulunmak, namaz kıldırarak veya müezzinlik etmek suretiyle para ve erzak toplaması.
cevlân: Dolaşma, gezinme.
cevr: Eziyet, haksızlık, cefa.
cevv: Hava, boşluk.
cevvâl: Koşan, dolaşan, hareket eden.
cez': Göz boncuğu denilen kara, alaca ve değerli bir süs taşı.
cezâ: Karşılık, ceza, azap.
cezbe: Ruhun heyacana gelmesi, tarikat ehlinin kendinden geçmesi.
cidâl: Mücedele, karşılıklı kavga.
cihân-gîr: Dünyayı zapeden.
cihâz: Çeyiz.
cilve: Tecelli, görünme, naz, işve.
cilveger: Cilve eden, cilveli.
cilve-kâr: İşci cilve olan, cilveli.
cinân: Cennetler, bahçeler.
civân: Genç.
cûd: Cömertlik, el açıklığı.
cumhûr: Halk, ahali.
cür'a: Yudum.
cûş, cûşis: Çoşma, kaynama.
cûy-bâr: Çay, dere, ırmak, nehir.
cünbiş: Kımıldama, hareket.

cünûn: Delirme, çıldırma, delilik.

cürm: Suç.

Ç

çâh: Kuyu, çukur.

çâk eyle-: Yırtmak.

çâr: Dört.

çâre-cûy: Çare arayan.

çâr-gûşe: Dört köşe.

çâşnî: Çeşni, lezzet, tat.

çekîde: Damlamış.

çerâgâh: Hayvan otlatılan yer, çayır, otlak.

çerâğ: Fital, mum.

çerh: Çark, felek, gök.

çeşm: Göz.

çeşmân: Gözler.

çille: Kırk günlük zevk ve safadan el çekerek yapılan ibadet.

çîn: Kıvrım, büklüm.

çîn-i ebrû: Kaş çatıklığı.

çirk-âb: Çirkin, pis su.

çizgin-: Dönmek, dolanmak.

çûb: Değnek, odun, sopa.

çün: Gibi, nasıl, nice, çünkü, madem ki.

çün ü çerâ: Nasıl ve niçin.

D

dâd: Adalet, doğruluk, ihsan.

dâğ: Yanık yarası, insan ve hayvan vücuduna kızgın demirle vurulan damga.

dâğdâr: Yaralı, dağlı, mec. pek üzgün.

dahâlet, dehâlet: Birinin merhametine ve himayesine sığınma.

dalâl, dalâlet: Doğru yoldan sapma.

dâm: Tuzak, ağ.

dâmân, dâmen: Etek (elbisenin ya da dağın).

dâm-sâz: Tuzak kuran.

dâne: Tane, tohum.

dâne-çîn: Tane toplayan, devşiren.

dâr ü diyâr: Ev ve yurt, memleket.

dâr-ı şifâ: Şifa evi, hastane.

dârü'l-emân: Korkusuzluk, güven evi.

dâstân: Destan, hikâye.

dâver: Hükümdâr, vezir.

dâye: Sütnine, çocuğa bakan dadı.

debistân: Okul, mektep.

dehen, dehân: Ağız.

dehşet-âver: Korku ve dehşet saçan, çok korkutan.

delâl: Naz, işve, insana sevimli görünecek hal.

dem ur-: Söz etmek, konuşmak.

dem-beste: Nefesi bağlanmış, susmuş, soluğu kesilmiş.

dem-dâr: Nefes sahibi, nefesli.

denî: Alçak, soysuz.

der: Kapı.
der-‘uhde: Üstüne alma, yükleme.
der-be-der: Kapı kapı gezen serseri, perişan, dağınık.
dere-dend: Dertli, dert sahibi.
dergeh, dergâh: Tekke.
der-pîş: En önde, göz önünde bulunan.
derûn: İç, içeri, gönül, kalp.
deryâ: Deniz.
dest: El.
deşt: Çöl, kır, ova.
devlet-medâr: Büyüklük merkezi olan.
devlet-penâh: Devletin kendisine sığındığı, hükümdar, padişah.
devr: Dönme, dönüp dolaşma, zaman.
devrân: Dünya, felek, zaman, talih, kader.
devrân-âşinâ: Dünyayı tanıyan, feleği bilen.
devvâr: Devreden, çok dönen.
deycûr: Çok karanlık.
dıraht: Ağaç.
dırâhşân: Parlak, parlayan.
dıyk: Pek dar, sıkıntı.
dîbâce: Başlangıç, önsöz.
dîdâr: Yüz, çehre.
dîde: Göz.
dîde-veş: Göz gibi.
dîger-gûn: Başkalaşmış, değişmiş.
dil-ârâ: Gönül süsleyen, gönül alan, sevgili.
dil-âvîz: Gönle asılı, gönül çeken, cazip, güzel.
dil-ber: Gönül alan, sevgili.

dil-cûy: Gönül arayan.
dil-figârî: Gönlü yaralı, âşık.
dil-firîb: Gönül aldatan, alımlı.
dil-güşâ: Gönül açan, iç açan.
dil-harâb: Gönlü yıkılmış, kırılmış.
dil-haste-veş: Gönlü hasta gibi.
dil-keş: Gönül çekici.
dil-nüvâz: Gönül olşayan.
dil-nişîn: Gönülde yer tutan, hoş, latif.
dil-rubâ: Gönül kapan, gönül alan, sevgili.
dil-sîr: Gözü gönlü tok.
dil-sitân: Gönül alan güzel.
dil-sûz: Gönül yakan, yürek yakıcı.
dimâğ: Beyin, akıl, şuur.
du‘â-hân: Dua okuyan, dua okuyucu.
duhter: Kız, kerime.
dûn: Aşağı, aşağılık, alçak.
dûr: Uzak.
dûr-bîn: Uzağı gören, dürbün.
dûş: Uğrama, düşar olma, ibtilâ.
dûzeh: Cehennem, tamu.
dü-‘âlem: İki âlem, dünya ve ahiret.
düçâr: Tutulmuş, uğramış, yakalanmış.
dü-çeşm: İki göz.
dünbâle: Kuyruk.
dür-dâne: İnci tanesi, sevgili, kıymetli.
dürr-i nâb: Parlak, beyaz inci.
dürr-i yek-tâ: Tek ve büyük inci, Hz. Peygamber için kullanılır.
düşnâm: Sövme, sövüp sayma.
düşvâr: Zor, güç.

E

e'âzım: Pek büyük olanlar.
eb'âd: En uzak.
ebâtîle: Boş inanışlar, faydasız şeyler.
ebeveyn: Anne ve baba.
ebleh: Ahmak, bön.
ebnâ: Oğullar.
ebnâ-yı zamân: Zamanın insanları.
ebr: Bulut.
ebrâr: Hayır sahipleri, doğru sözlüler.
ebruvân: Kaşlar.
ebu'l-hikmet: Hikmet babası.
ecânib: Yabancılar, başkalar.
eczâ: Cüzler, parçalar.
edâ: Tarz, üslup.
edeb: Terbiye.
edîbâne: Edepli, terbiyeli, edebiyatla uğraşana yakışır surette.
ednâ: Pek aşağı, en bayağı.
edyân: Dinler
ef'âl: Fiiller, işler, eylemler.
efâzıl: Çok bilgililer, faziletli kimseler.
efkâr: Fikirler, düşünceler.
eflâk: Felekler, semalar, gökler.
efrâd: Fertler, birler, bir olanlar.
efsûn: Büyü, sihir.
efzûn: Fazla, çok.
ehl-i 'ukûl: Akıl sahipleri.
ehl-i hitâb: Hitap ehli, güzel söz söyleyenler.
ehl-i muhabbet: Muhabbet, sevgi ehli.
ehl-i nukûl: Nakledenler, hikâye edenler, raviler.

ehl-i recâ: Ümitli kimseler.
ehl-i sünnet: Hz. Peygamberin sahabelerine itikatta uyanlar.
ehl-i takvâ: Takva sahipleri, dinine bağlı kimseler.
ejder: Büyük yılan.
ekâsîre: Eski Acem padişahları.
ekdâr: Kederler, kaygılar.
ekvân: Varlıklar, âlemler, dünyalar.
el-amân: Yardım ve şikayet edatı olarak “aman, medet” anlamındadır.
elem-efzâ, elem-fezâ: Dert arttıran, çok elem veren.
elfâz: Lafızlar, kelimeler, sözler.
el-hak: Doğrusu, hakikaten.
elhân: Nağmeler, ezgiler.
elîm: Çok dert ve keder veren.
el-minnetu'llâh: Allah'a minnet, minnet ancak Allah içindir.
eltâf: İyilikler, lütuflar.
em: İlaç.
emced: Daha mecid, çok şeref ve haysiyet sahibi olan.
emelgâh: Emel, arzu yeri.
emn: Eminlik, korkusuzluk.
emr: İş, iş buyurma, buyruk.
emri ma'rûf: Allah ve kula göre doğru ve âdil olan.
emvâc: Dalgalar.
emzice: Tabiatler, huylar.
encüm-nişân: Yıldızlar gibi yol gösteren.
endâm: Boy, bos.
endîşe: Düşünce, merak.
endûh: Sıkıntı, gam, keder.

ene'l-Hak: Hallac'ı Mansur'un "Ben hakkım" manasındaki meşhur sözü.

enfâs: Nefesler, soluklar.

engüş: Parmak.

enîn: İnleme, inilti.

enîs: Dost, arkadaş.

enmüzeç: Nümüne, örnek.

ensâb: Soyular, baba tarafından hısımlar.

entârî: Basma, patiska ve kumaş gibi ince bir şeyden mamul uzun libas.

envâ': Nevler, çeşitler.

envâr: Nurlar, aydınlıklar.

enzâr: Bakışlar, bakmalar.

epsem: Dilsiz, ebkem.

erâcif: Yalan sözler, uydurmalar.

erâzil: Reziller, yüzsüzler.

erbâb-ı dil: Gönül adamları.

ergavân: Kırmızı renkte bir çiçek.

erkân: Rükünler, temeller, direkler.

ervâh: Ruhlar, canlar.

es'ad: Daha saadetli, en mutlu.

esbâb: Sebepler, vasıtalar.

esfel: En sefil, çok bayağı.

eslâf: Eskiler, selefler.

eslem: En selametli, en doğru.

esrâr: Sırlar, bilinmeyen şeyler.

eş'âr: Şiirler.

eşbâh: Nazirler, benzeyenler, eşler.

eşcâr: Ağaçlar.

eşhâs: Şahıslar.

eşheb: Beyaz kır at.

eşirrâ: Fesat karıştıranlar, kötüler edenler.

eşk: Gözyaşı.

eşk-bâr: Gözyaşı yağdıran.

eşk-rîzân: Gözyaşı döken, ağlayan.

eşrâr: Şerirler, azılılar, kötülük edenler.

etmek: Ekmek.

etvâr: Hal ve hareketler, tavırlar.

eviddâ: Hakiki dostlar, sevgililer.

evrâm: Verem, vücütta meydana gelen şişler.

evtân: Vatan, insanın doğup büyüdüğü memleket.

ezhâr: Çiçekler.

ezvâk: Zevkler, lezzetler.

F

fâ'il: İşleyen, yapan.
fahûr: Çok fahrden, övünen.
fakîh: Fıkıh ilminin ustası.
fart: Aşırı, aşırılık.
fâsık: Allahîn emirlerini tanımayan, günah işleyen.
fass: Yüzük taşı.
fâş ey-: Açıklamak, meydana çıkarmak.
fâyik: Fevkinde bulunan, üstünde olan.
fecâ'at: Acıklılık, yürekler acısı.
fehîm: Anlama, anlayış.
felâh: Kurtuluş, selâmet, mutluluk.
felâket-dîde: Belaya uğramış.
felek: Gökyüzü, semâ, felek.
felek-meşreb: Sözünde durmaz, dönecek.
fenâ: Yok olma, yokluk, geçip gitme.
fenâ-ender-fenâ: Yokluk içinde yok olma.
fenn: İlim, çeşit, sınıf.
fer'iyye: Asla ait olamayıp fûrûata ve şu'ubâta müteallik olan.
ferah-bahşâ: Ferah bağışlayan, sevinç veren.
ferâmûş: Unutma, hatırdan çıkma.
ferâset: Anlayışlılık, çabuk seziş.
ferdâ: Yarın, yarınki gün.
ferh: Piliç.
ferhunde: Mübarek, kutlu.
ferhunde-fâl: Falı kutlu, uğurlu olan.

ferhunde-likâ: Mübarek yüz, mutluluk veren yüz.
fermân-ber: Buyruk buyuran, emir veren.
-fersâ: Aşındıran, mahveden, yoran.
fersah: Üç millik bir mesafe.
fersûde: Eskimiş, yıpranmış.
ferş: Döşeme, yayma, yeryüzü.
fertûte: Pek ihtiyar, kocamış.
feryâd: Yardım istemek için çıkarılan yüksek ses.
feryâd-res: Feryad edenin yardımına yetişen.
fesâhat: Bir dilin doğru, hatasız ve kolaylıkla söylenmesi ve yazılması.
fetret-âsâ: Ara dönem gibi.
fettân: Fitne ve fesada teşvik eden, oynak, gönül alıcı.
fevâ'id: Faydalar, menfaatler.
fevâre: Fıskiye.
feyz: Bolluk, bereket, feyiz.
feyz-yâb: Feyiz bulan, feyiz bulucu.
fırsat-yâb: Fırsat bulan.
fısk: Hak yolundan çıkma, sefâhata dalma.
fitrat: Yaradılış, mizaç, huy.
fiham: İtibar sahibi kimseler, büyükler.
firâş: Yatak, döşek.
firâvân: Bol, çok, fazla.
firâz: Yokuş, çıkış.
-firîb: Aldatan, aldaticı.
firkat: Ayrılık, ayrılış.
fiten: Fitneler, ara bozmalar.
fitne-kâr: Fitneci, işi gücü fitne olan.

fitne-şi'âr: Fitneci, şiarı fitne olan.
fuhûl: Zeki, akıllı adamlar.
furûzât: Farz olan ibadetler, gerekli şeyler.
fusûl: Fasıllar, mevsimler.
fûta: Pota.
fülfül: Kara biber.
fülk: Gemi, sandal, kayık.
füsûn: Sihir, büyü.
füsûn-kâr: Büyüleyici, sihirbaz.
füyûzât: Feyizler, bolluk, bereketler.
-füzûn: Çok fazla.

G

gâ'ib: Görünmeyen, hazır olmayan, kayıp.
gaflet: Gafillik, boş bulunma, hakikati görmeme.
gam-âlûd: Kaygı veren, kederli, gamla karışık.
gam-cüste: Gam arama.
gam-dîde: Gam görmüş, gamlı, kederli.
gam-hâne: Gam evi, dünya.
gamız: Anlaşılması güç olan, anlaşılmaz.
gamze: Süzgün bakış, çene, yanak çukurluğu.
garâ'ib: Tuhaf, şaşılacak şeyler.
garâbet: Gariplik, tuhaflık.
gâret: Yağma, çapul, akın.
garîbân: Garipler.
gavs: Yardım, muavenet, imdada yetişen.
gavvâs: Dalgıç.
gazâ: Din uğruna yapılan savaş.
gazab: Öfke, hiddet, kızgınlık.
gazab-âlûd: Öfkeli, öfke karışmış.
gazâl: Ceylan, geyik, meral.
gazâlân: Ceylanlar.
gazel-hân: Gazel okuyan.
gedâ: Dilenci, yoksul, kul, köle.
gehvâre: Beşik.
genc: Hazine, defîne.
gerd: Toz, toprak.
gerdiş: Dönme, dönüş, dolaşma.
germiyyet: Sıcaklık, hararet.
geşt ü güzâr: Gezme, gezip dolaşma.
gıpta-fermâ: Gıpta ferici, gıpta veren.

gnâ: Zengillik, bolluk.
gird: Yuvarlak, çevre, değirmi.
gird-âb: Suların döndüğü ve çukurlaştığı yer, anaför, burgaç.
gird-bâd: Dönerek çevrintili esen şiddetli rüzgar, kasırğa, hortum.
girîbân: Elbise yakası.
girişme: Naz, işve, kaş ve gözle işaret.
girîve: Çıkmaz yol, içinden çıkılması zor durum.
girîve-kerd: Zorlaştırma, içinden çılmaz bir hal alma.
girîzân, gürîze: Kaçıcı, kaçan.
gürîzgâh: Kaçacak yer, melce.
giryân: Ağlayan, ağlayıcı.
girye: Ağlama, ağlayış, gözyaşı.
gîsû: Omuzda dökülen saç, uzun saç.
gonçe-dehân: Ağzı gonca gibi küçük ve güzel olan.
gonçe-fem: bkz. gonçe-dehân.
göger-: Yeşermek.
gökçek: Güzel, sevimli.
gubâr: Toz.
gûr: Mezar, kabir.
gurâb: Karga.
gussa-yâb: Gamlı, kederli.
gûş: Kulak, işitme.
gûşe: Köşe, bucak.
gûyâ: Söyleyen, söyleyici, sanki.
gûyiyâ: Adeta, sanki.
güher: Elmas, cevher.
gül-âb: Gül suyu.
gül-bâng: Eskiden tekkelerde, âyin sırasında, saraylarda merâsim sırasında bir ağızdan yüksek sesle okunan dua.

gül-bün: Gül biten yer, gül kökü.
gül-çehre: Çehresi gül gibi güzel olan, gül yüzlü.
gül-deste: Gül demeti.
gül-endâm: Gül boylu, nazik.
gül-fâm: Gül renkli, gül gibi kızıl olan.
gül-i sad-berg: Yüz yapraklı bir gül çeşidi.
gül-reng: Gül renkli, penbe.
gül-ruhsâr: Gül yanaklı.
gülistân, gülsitân: Gül bahçesi.
gülşen: bk. gülistân.
gülgâr: bk. gülistân.
güm-râh: Yolunu kaybetmiş, doğru yoldan ayrılmış.
gürûh: Cemaat, bölük, takım.
güzîn: Seçme, seçilmiş, beğenilmiş.
ğabğab: Çene altı, çifte gerdan.
ğabrâ: Yer, yeryüzü.
ğarâm: Aşk, sevdâ, şiddetli arzu.
ğarrâ: Parlak, ak.
ğasb: Zorla alma, kapma.
ğayûr: Gayretli, çok çalışkan.
ğâz: Göz yummak.
ğibta-fermâ: Gıpta veren, gıpta verici.
ğiyây: Noksan olmak.
ğûl: Şeytan, hortlak.
ğulğule: Gürültü, şamata.
ğussa: Keder, kaygı, tasa.

H**hâb**: Uyku.**habâb**: Su üzerindeki hava kabarcıkları.**habl**: İp, sicim.**hacâlet**: Utanma, utangaçlıkla şaşırma.**hâcib**: Perdeci, kapıcı.**haclegâh**: Gelin odası.**hadd**: Sınır, miktar, derece, şeraitçe verilen ceza.**hadd-i istivâ**: Eşit derece.**hadeng**: Kayın ağacından yapılmış ok.**hadrâ**: Pek yeşil.**hadravât**: Sebzeler, yeşillikler.**haff**: Gizli, saklı.**hâh ne-hâh**: İster istemez.**hâk**: Toprak.**hâ'ib**: Mahrum, ümitsiz, zarara uğrayan.**hakâyık**: Hakikatler, gerçekliker.**hak-bîn**: Hak görücü, hak verici.**hakikat-bîn**: Hakikati, doğruyu gören.**hakîmâne**: Hikmetçe, hikmet dolu, bilgece.**hâkister**: Kül, ateş külü.**hâl**: Ben, yüzdeki siyah nokta.**halâs-kâr**: Kurtarıcı.**hâle**: Ay ve Güneş etrafında görülen parlak daire.**halef**: Oğul, memuriyette birinden sonra onun yerine geçen kimse.**haleldâr**: Bozma, bozulma.**hâlık**: Yaratan, yoktan var eden, Allah.**hâlî**: Boş, tenha.**hâliyâ**: Şimdiki halde.**halka-be-gûş**: Kulağı halkalı, küpeli.**hallâk**: Halk eden, yaratan, yaratıcı.**halvet-hâne**: Dinlenme yeri, yalnız başına oturulup ibadet edilen yer.**halvet-serâ**: Halvet yeri, bir hükümdarın özel dairesi.**hâme**: Kalem.**hâmî**: Himaye eden, koruyan, sahip çıkan.**hamiyet**: Onur, haysiyet.**hamrâ**: Çok kırmızı, kızıl.**hâmûn**: Çöl, büyük sahra.**handân**: Gülen, gülücü.**hâne-harâb**: Evi yıkık, perişan.**hânkah, hânikah**: Tekke.**hân mân, hân umân**: Ev, bark, ocak.**hâr u has**: Ot kırıntısı, çerçöp.**hâr u hâşâk**: bk. hâr u has.**hâr**: Diken.**harâb-âbâd**: Haraplıkla dolu yer.**harâbât**: Harabeler, meyhane.**harâmî**: Yol kesen, hırsız, haydut.**harâm-zâde**: Piç çocuk, namussuz.**harem**: Herkesin girmesine izin verilmeyen kutsal yer.**haremgâh**: Harem dairesi.**hargele**: Eşek sürüsü, terbiyesiz, azılı kimse.**harîdâr**: Satın alıcı.**harîm**: Biri için kutsal olan şeyler, harem dairesi.

harîs: Hırslı, tamahkâr.
hasâfet: Hükümde sağlamlık, görüş sağlamlığı.
hasbe'l-beşeriyye: İnsanlık gereği olarak.
hasb-i hâl: Görüşüp dertleşme.
hâsıl: Husul bulan, ortaya çıkan, türeyen.
hâsid: Haset eden, kıskanan.
hasret-keşân: Hasret çekenler.
hassa: Bir kimseye ya da bir şeye özel olan nitelik.
haşyet: Korku, korkma.
hâtır-nevâz: Gönlü okşayan.
hatt: Çizgi, satır, yüzdeki ince tüyler.
havf: Korku, korkma.
havf-engîz: Korku koparan, korku veren.
hây hûy: Gürültü, çığlıtı.
hayâlât: Hayaller, hülyalar.
hayâl-perîşân: Dağınık hayal, insana korku veren hayal.
haybet: Mahrum, me'yus olma.
hayfa: Haksızlık, zulüm, yazık ki.
hayret-fezâ: Hayret arttıran, hayret veren.
hâyır-hâh: Hayır isteyen, iyiliksever.
hayrû'l-müfâz: Hayırların en bereketlisi.
hazer: Sakınma, kaçınma.
hazîn: Hüzünlü, kederli.
hazînâne: Hüzün verircesine.
heft: Yedi.
helâk: Mahvolma, ölme.
hem-bezm, hem-hâl, hem-sohbet: Arkadaş, dost.
hemşîre: Kız kardeş.

henek: Şaka.
hengâm: Zaman, çağ, mevsim.
her çe bâd âbâd: Her ne olursa olsun, ister istemez.
herc ü merc: Darmadağınık, altüst.
her-câ: Her yer, her zaman.
her-dem: Daima, sürekli, devamlı.
herem: Kocama, ihtiyarlama.
her-hâl: Her halde, her ne durum olursa olsun.
herze: Boş, saçma.
hevâ: Nefsin arzu ve istekleri.
hey'et: Şekil, suret.
heyûlâ: Madde, bütün cisimlerin ilk maddesi varsayılan madde.
heyûlâ-yı mücessem: Cisimleşmiş madde.
hezl: Alay, şaka.
hıfz: Saklama, ezberleme.
hillet-efzâ: Dostluk arttıran.
hırâmân: Salına salına, naz ve edâ ile yürüyen sevgili.
hısn: Sağlam, sarp kale.
hışt-lahd: Kerpiş mezar.
hıyâr: Hayrı, iyiliği çok olan kimseler.
hicrân: Ayrılık, keder.
hikemiyyât: Hikmet ve felsefe ile ilgili söz ve düşünceler.
hikmet: Hakimlik, sebep.
hilâfu'l-'âde: Adet, alışılımanın dışında.
hilkat: Yaratılış, yaratılma.
himem: Gayretler, emekler, tesirler.
hindû: Hintli.
hisse-mend: Hissesi olan, pay alan.

hiss-i dalâlet: Doğru yoldan çıkma hissi.
hitâbât: Hitaplar, nutuklar.
hod-bîn: Kendini gören, kendini düşünen.
hoş-bû: Güzel kokulu, güzel kokan.
hoş-edâ: Hareketi, davranışı hoş, hoş sesli.
hoş-reftâr: Yürüyüşü güzel.
hûb: Güzel, iyi.
hûbân: Güzeller, iyiler.
hubb: Sevgi.
hubûb: Taneler, tohumlar.
huceste: Uğurlu, hayırlı, saadetli.
Hudâ: Allah, Cenab-ı Hak.
hudûs: Sonradan peyda olma.
huld: Sonu olmayan varlık, sekiz cennetten biri.
hulf: Verdiği sözü tutmama.
hulk: Yaratılış, huy, tabiat.
hulûl: Girme, gelip çatma.
hulyâ: Kuruntu.
hum: Şarap küpü.
humârâne: Sersemcesine.
humma: Sıtma, ateşli hastalık.
hûn: Kan.
hûn-âb: Kanlı gözyaşı.
hûn-feşân: Kan saçan.
hûngâh: Kan yeri.
hûn-ger: Kan alan, kan döken.
hûn-hâr: Kan içen.
hûnîn: Kanlı, kana bulaşmış.
hun-kâr: Kan döken, işi gücü kan olan, pek zalim.
hûr: Cennet kızları, huri, iri gözlüler.
hurde-bîn: İnce, ufak şeyleri gören, mikroskop.

hurrem: Şen, sevinç, güleryüzlü.
hurşîd: Güneş.
hurâfât: Aslı esası olmayan, saçma-sapan sözler ve rivayetler.
husûl: Üreme, meydana gelme.
hûşe-çîn: Başak toplayan.
hûşyâr: Akli kendisinde olan, akıllı, uyanık.
hutût: Hatlar, çizgiler, yazılar.
huzûzât: Hazlar, insanın hoşuna giden şeyler.
hüküm-rân: Hüküm süren, hükümdâr.
hümâ: Devlet kuşu, saadet.
hüner: Bilme, sanat, maharet, ustalık.
hüsn: Güzel, iyi, güzellik, iyilik.
hüsn-i niyyet: İyi niyet.
hüveydâ: Açık, apaçık, belli.
hüzn-âbâd: Hüzün üzerine kurulmuş, çok hüzünlü.
hüzn-âver: Hüzün getiren.
hüzn-engîz: Hüzün koparan, hüzün veren, gam, keder veren.

I- İ

'itr: Güzel ve latif koku.
ılgın: İlica.
izmâr: Gönülde gizleme, saklama.
ıztırâr: Mecburiyet, çâresizlik.
'ibâd: Kullar, abidler.
'îd: Bayram.
'illet: Hastalık, sakatlık.
'ilm-i ezeli: Allah'ın ezeli bilgisi.
'imâme: Sarık; tesbih, çubuk gibi şeylerin baş tarafına geçirilen başlık.
'inân: Dizgin, idare etme.
'ind: Yanında, düşüncesine göre.
'inda'llâh: Allah katında, yanında.
'irfân: Bilme, anlama.
'ismet: Günahsızlık, haramdan çekinme.
'îş: Yaşayış, yaşama, zevk ve safâ.
'işret: İçki içme.
'işve: Naz ve edâ.
'işve-nümâ: Naz gösteren, nazlı.
'itâb: Azarlama, tersleme, paylama.
'iyâz: Karşılık, bedel.
i'câz: Aciz bırakma, acze düşürme.
i'dâd: Hazırlama, geliştirme.
i'mâl: Yapma, yapılma, meydana getirme, üretme.
i'tilâ: Yükselme, yukarı rütbelere çıkma.
i'tisâf: Doğru yoldan sapma, yolsuzluk etme.

i'tidâl: Orta yol, aşırı olmama hali.
ibkâ: Devamlı, sürekli kılma.
ibrâm: Çok ısrar etme.
ibrâz: Gösterme, meydana çıkarma.
ibtîlâ: Bir şeye düşkün olma, düşkünlük.
ibtinâ: Bir şeyin üzerine bina etme, kurma.
icbâr: Zorlama, cebretme.
iclâl: Saygı gösterme, ikrâm, büyüklük, kudret.
icrâ: Yapma, yerine getirme, akıtma.
ictimâ'ıyyât: Sosyoloji.
ictinâb: Sakınma, çekinme.
idbâr: Talihsizlik, bahtsızlık.
idrâk: Derk etme, anlama, anlayış, kavrayış.
îfâ: Yerine getirme, bir iş yapma.
ifhâm: Anlatma, bildirme.
ifnâ: Yok etme, tüketme, yersiz sarfetme.
ifsâd: Bozma, fesada uğratma.
ifşâ: Gizli bir şeyi yayma.
iftihâr: Öğünme, şeref, şan.
iftitâh: Açma, açılma.
ihlâl: Bozma, hâlel getirme.
ihlâs: Hâlis, temiz, samimiyet, bağlılık.
ihrâm: Hacıların Ka'be'yi tavaf ederken büründükleri dikişsiz bürgü.
ihtimâm: Özenle iş görme.
ihtizâz: Titreme, deprenme.
ihyâ: Diriltme, diriltirme, canlandırma.

ihzâr: Hazırlama, hazır etme.

ikbâl: Baht, talih, saadet.

ikdâr: Kudret verme,
kuvvetlendirme.

iklîm: Memleket, iklim.

ikrâr: Saklamayıp söyleme.

iktitâf: Meyve toplama,
devşirme.

ilâ yevmi'l-kıyâm: Kıyamet
gününe kadar.

ilğâ: Lağvetme, kaldırma.

ilğar: Saldırı, akın, hücum.

ilticâ: Sığınma, barınma.

iltizâm: Lüzümlü sayma, taraf
tutma.

ilzâm: Susturma.

im'ân: Bir işte çok ileri varma,
inceden inceye araştırma.

imdâd-res: Yardıma koşan,
imdada yetişen.

imhâ: Yok etme, mahvetme.

imtiyâz: Başkalarından farklı
olma, ayrıcalık.

inbisât: Genişleme, açılma.

incâz: Yerine getirme.

incizâb: Çekme, çekilme.

infi'âl: Gücenme, darılma.

infiçâr: Fecir sökmek, tan yeri
ağarma.

inhimâk: Ahmak gibi görünme.

inhinâ: Eğilme, eğrilme.

inhirâf: Dönme, sapma.

inkilâb: Bir halden başka bir
hale dönme, değişme.

inkisâr: Kırılma, gücenme.

ins: İnsan.

insicâm: Uyum, düzen, düzgün
söz.

inşâ: Düzyazı, nesir.

intihâb: Seçme, seçilme.

intikâl: Geçme, birinden

diğereye geçme, göçme.

intisâb: Bağlanma, bir tarikata
girme.

intizâr: Bekleme, beklenilme,
gözleme.

irâdet: İrade, dileme.

îrâs: Verme, verilme, sebep
olma.

irhâ: Gevşetme, sarkıtma.

irkâk: Cariye, köle satın alma.

irşâd: Doğru yolu gösterme,
uyarma, bir müşhidin tarikat
yolunu göstermesi.

irtifâ': Yükseklik, yükselme.

îsâl: Ulaştırma, vusul buldurma.

islîm, istîm: Vapur makinesinin
vesair makinelerin kazanında
birikip makineyi
tahrik eden buğu, buhar.

isr: İz, eser, alâmet.

isrâ: Geceleyin yürümek
manasına gelir. Hz.

Peygamber'in mirac mucizesinin
Mekke'den Kudüs'e kadar olan
kısmı bu sûrede anlatıldığından,
sûre "isrâ" adını almıştır.

isti'dâd: Kabiliyet, doğuştan
itibaren verilen tabii meyil.

istibdâd: Keyfi idare sistemi,
zulüm, baskı.

isticiâlâb: Celbetme, çekme.

istiğnâ: Tok gözlülük, zenginlik.

istiğnâ-fürûs: İstiğna satan,
kendini tokgözlü gösteren.

istiğrâb: Gariplik, garipseme.

istiğrâk: Gark olma, boğulma.

istihkâr: Hakir görme, hor
görme.

istihzâ: Alay etme, eğlenme.
istikbâl: Gelecek zaman, birini karşılama.
istîlâ: Bir yeri ele geçirme, kaplama.
istişmâm: Koklama, koku alma.
işkeste: Kırık, kırılmış.
işti'âl: Şu'lelenme, parlama, tutuşup yanma.
iştikâ: Şikâyet etme, yanıp yakılma.
ithâf: Hediye, gönderme, sunma.
ittihâd: Bir olma, birleşme.
iz'ân: Anlayış, kavrayış, akıl.
izdivâç: Evlenme, birine eş olma.
izhâr: Gösterme, meydana çıkarma.
izmihlâl: Yok olma, yok olup bitme.

J

jâle: Kırağı, çiy.
jâle-reng: Jale renkli, çiy rengi.
jeng: Pas, küf, kir.

K

Ka'betü'l-uşşâk: Âşıkların kabesi, Mevlana türbesi.
kâbil: Kabul eden, olan, olabilir.
kadd: Boy.
kadîd: Pek zayıfı bir deri bir kemik kalmış kimse.
kâdiyân: Kadılar.
kâfûr: Uzak Doğu'da yetişir bir çeşit taflandan elde edilen ve hekimlikte kullanılan beyaz ve yarı saydam, ıtırı kuvvetli bir madde.
kâh: Köşk, kasır.
kâhir: Zorlayan, üstün gelen, ezen.
kaht: Kıtılık, kuraklık.
kâ'im: Ayakta duran, birinin yerine geçen, namaz kılan.
kâ'in-i fî'l-cenne: Cennette bulunan, cennette var olan.
kâkül: Alnın üzerine sarkıtılan kısa kesilmiş saç, perçem.
kâlâ: Kumaş.
kâle al-: Hesaba katmak, önem vermek.
kalender-meşreb: Derviş mizaçlı, kalender huylu.
kâm: Arzu, emel, istek.

kâm-rân: Kam süren, arzusuna, isteğine kavuşmuş, mutlu.

kâm-yâb: İsteğine ulaşmış, talihli.

kand: Şeker, şeker kamışının donmuş usaresi.

kâni‘: Kanaat eden, fazlasını istemeyen.

kânûn: Devletin yasama kuvveti tarafından herkesçe uyulmak üzere konulan her türlü nizam, kaide, ateş ocağı.

kâr: İş, güç.

kârgâh: İşyeri, fabrika.

karîha: İnsanda kendiliğinden olan fikir ve niyet, fikir kuvveti.

karîn: Bir şeye sahip olma, yakın.

karye: Köy.

kâse-lis: Çanak yalayıcı, dalkavuk.

kâşâne: Köşk, malikâne.

kâşkî: Keşke, dilek anlatan cümlelerin başına getirilerek “ne olurdu” gibi özlem ve pişmanlık anlatır.

kat‘: Kesme, kesilme, biçme.

kavs: Yay, keman.

kavs-i kuzâh: Ebemkuşağı.

kâz: Hâkim.

kazâ: Olacağı ezelden Cenab-ı Hak tarafından belirlenen şeylerin olması.

kebâ’ir: Büyük günahlar.

kec-revîş: Tuttuğu yola aykırı giden, aksak, topal.

kehkeşân: Samanyolu, hacıaryolu.

keh-rübâ: Samankapan, kehribar.

kej-düm: Eğri kuyruklu,

kemâhî: Gereği gibi.

kemân-keş: Keman, yay çeken, ok atan.

kem-bizâ‘a: Sermayesi kıt, bilgisi zayıf.

kemend: Uzaktaki bir

kemter: Daha aşağı, aşağıda bulunan.

kemûn: Kimyon, yerine getirilmeyen söz.

kerâmât: Keremler, bağışlar, ihsanlar.

kerem: Cömertlik, elaçıklığı, bağış.

kerîme: Kız evlâd.

kesâfet: Sıklık, yoğunluk.

kesr: Kırma, kırılma.

keş-â-keş: Çekişme, münakaşa.

keşkûl: Keşkûl, dilenci çanağı.

keşkûl-be-dest: Keşkûl elde.

keşmâ-keş: Çekişme, kavga, mücadele.

keşti: Gemi.

keştî-nişîn: Gemide oturan, gemide bulunan.

ketm: Bir haberi, bir sözü saklama, gizli tutma.

kevn: Varlık, vücut, var olma.

kevser: Cennetteki bir havuzun adı.

keyy: Dağlama.

kible-nümâ: Kible gösteren âlet, pusula.

kıç: Arka, son, geri.

kıç-âsâ: Kıç gibi.

kirtâs: Kağıt, kâğıt tabakası, kâğıtçı.

kıssa: Hikâye, fıkra, rivayet.
kıyâm: Ayağa kalkma, ayaklanma.
kıbrîyâ: Büyüklük, ululuk.
kîl u kâl: Dedilodu, çok konuşma.
kilk: Kamış kalem.
kişver: Ülke.
kitâbet: Yazı yazma.
kiyâset: Uyanıklı, zekilik.
koçma: Kucaklama, sarılma.
kubûr: Mezarlar, sinler.
kudsiyân: Melekler.
kudsiyye: Kutsal, mukaddes, Allah ile ilgili.
kuhl: Göze çekilen sürme.
kûhsâr: Dağlık.
kulkul: Bir şeyin hareketinden, deprenmesinden çıkan ses.
kulzüm: Deniz.
kurb: Yakın olma, yakınlık.
kurret'ül-'ayn: Göz nuru, parlak, nurlu.
kûs: Kös, eski savaşlarda, alaylarda deve veya araba üstünde taşınarak çalınan büyük davul.
kût-i lâ-yemût: Ölmeyecek kadar alınan gıda.
kuvve: Kuvvet, güç.
kuvve-i câzibe: Çekme kuvveti.
kûy: Sevgilin bulunduğu yer, mahal, köy.
kûze: Su testisi.
kübrâ: Daha büyük olan.
küdre; küdüret: Bulanıklık, gam, kaygı.
küdûrât: bk. küdüret.
külbe: Külübe.
külfet: Sıkıntı, zahmet, zorlu iş.

kül-hâne: Hamam ocağı, hamamlarda suyu ısıtmak için ateş yakılan yer.
kümeyt: Doru at.
künûz: Hazineseler.
küşte: Öldürülmüş.

L

la'l: Değerli ve kırmızı bir taş, dudak
lâ-büdü: Lâzım, gerekli.
lâf ü güzâf: Boş lakırdı.
lahd: Mezar, kabir, çukur.
lâhık: Eklenen, yetişen.
lâhût: Uluhiyet âlemi.
lahza: An, göz ucuyla bakış.
lâl: Dilsiz.
lâle-'izâr: Lale yanaklı.
lâne: Yuva.
lâne-sâz: Yuva kuran.
lâ-ya'kıl: Akılsız, dalgın.
leb: Dudak.
leb-ber-leb: Dudak dudağa.
leb-beste: Ağız kapalı, suskun.
leb-rîz: Ağıza kadar dolu.
lehü'l-hamd: Allah'a hamd olsun.
le'im: Alçak, aşağılık kimse.
lemha: Bir defa bakma, bir göz atış.
lerzân: Titrek, titreyen.
lerzîş: Titreme, titreyiş.
lerz-nâk: Titreyen, titreyici.
leşker: Asker.
levh: Levha.
leyl: Gece.
leyfî: Gece ile ilgili, yatılı, hüzünlü.
leylü'd-düçâ: Gecenin karanlığı.
lezzet-yâb: Lezzet bulan.
lutf: Hoşluk, güzellik, iyilik.
lü'lü': İnci.
lücce: Engin su, kalabalık güruh.

M

ma'âlî: Yüksek, derin fikirler.
ma'âyib: Ayıp sayılan şeyler, kusurlar.
ma'bûd: Kendisine ibadet olunan, Allah.
ma'dûd: Sayılı, sayılmış.
ma'işet: Yaşama, yaşayış, geçinme, dirlik.
ma'kes: Akseden yer, akis yeri.
ma'kûs: Tersine çevrilmiş, baş aşağı olmuş.
ma'reke: Savaş meydanı.
ma'rifet: Bilme, biliş, ustalık.
ma'rûz: Bir şeyin karşısında, te'sir altında bulunan.
ma'sûm: Günahsız, suçsuz, kabahatsiz.
ma'sûk: Sevilen, sevilmiş.
mâ'il: Meyleden, bir yana eğilmiş, istekli.
mâ-cerâ: Cereyan eden, olup geçen şey.
mâ-fihâ: Öteki dünya, âhiret.
mağfûr: Allah tarafından günahları affedilmiş olması için dua edilen kimse.
mağz: Beyin, dimağ.
mâh: Ay.
mahal: Yer.
mâ-hasal: Hâsıl olan, meydana gelen şey.
mahbûb: Sevilmiş, sevilen sevgili.
mahfi: Gizli, saklı.
mahfil: Otyrulacak yer, toplantı yeri.

mahfü'r-rumûz: İşaretlerle, remizlerle gizli.
mâhî: Balık.
mâhir: Maharetli, hünerli, becerikli.
mahmil: Deve üzerine konulan sepet.
mahmûr: Sarhoşluğun verdiği sersemlik.
mahrem: Haram, şeriatın yasak ettiği şey, nihak düşmeyen.
mahremâne: Haramcasına, yasakmışcasına.
mahşer: Haşrolunacak, toplanılacak yer.
mâh-tâb: Ay ışığı, mehtap.
mahz: Hâlis, katıksız, ta kendisi, aslı.
makâl: Söz, lakırdı.
makarr: Karar edilen, durulan yer, merkez.
makber: Mezar, mezarlık.
makdem: Gelme, dönüp gelme.
makhûr: Kahrolmuş, yenilmiş, Allah'ın gazabına uğramış.
makrûn: Kabule yakın, yaklaşmış.
maksûm: Taksim edilmiş, ayrılmış.
maktel: Ünlü ölülerin ardında yazılan şiirler.
mâl u menâil: Varı yoğu, bütün varlığı.
mâl-â-mâl: Çok dolu, dopdolu.
mânend: Gibi, eş, benzer.
mâni': Men' eden, geri bırakan, alıkoyan.
mansıb: Devlet hizmeti, me'muriyet, makam, rütbe.

mansûs: Kur'an'da açıkça anlatılmış, hakkında âyet bulunan.
manzûme: Nazmedilmiş, düzenlenmiş, şiir.
mâr: Yılan.
mâ-sabak: Geçmiş şey, geçmiş.
masdar: Bir şeyin çıktığı yer, kaynak, temel.
mâ-sivâ: Allah dışındaki her şey, dünya ile ilgili şeyler.
mâ-sivâ'ullâh: bkz.mâ-sivâ.
maslab: Dayanak?
masûn: Korunmuş, korunan, sağlam.
mâtemdâr: Matemli, yaşlı, acılı.
mâtem-güzîn: Matem seçmiş.
matlab: Talebolunan, meram, maksadistek.
matmah: Göz dikilen şey, göz konulan yer.
mâye: Maya, asıl, öz.
mazhar: Bir şeyin görüldüğü, çıktığı yer, nail olma.
mazrûb: Dövülmüş, vurulmuş, basılmış.
me'cûr: Ücreti verilmiş, ecr ve sevabı verilmiş.
me'lûf: Ülfet edinilmiş, alışılmış, huy edilmiş.
me'mûl: Emel edinilen, ümit olunan, arzulanan.
me'mûrîn: Me'murlar, devlet hizmetinde bulunan kimseler.
me'vâ: Yurt, mesken, memleket.
me'yûs: Ye'ise düşmüş, ümitsiz.
meb'ûs-zâde: Milletvekili çocuğu.

mebhûs: Bahsolunmuş, sözü geçmiş.
mebhût: Hayrette kalmış, şaşmış.
mecâl: Güç, kuvvet, takat.
mecâz: Gerçerğın zıddı, kendi öz manasıyla kullanılmayıp, benzetme yoluyla başka bir manada kullanılan söz.
meclûb: Celbolunmuş, başka taraftan getirilmiş.
mecrûh: Yaralanmış, yaralı.
medhûs: Dehşete düşmüş, şaşairmiş, korkmuş.
medîd: Uzatılmış, çekilmiş, çok uzun süren.
medlûlât: Deliller, delil getirilmiş şeyler.
medyum: Ruh ötesi iletişim kurma deneylerinde, ruhlarla insanlar arasında aracılık ettiğini söyleyen kimse.
mefâhir: İftihar edilecek, övünülecek şeyler.
mefharet: İftihar duyma, övünme.
mefhûm: Fehmolunmuş, anlaşılmış.
mefkûre: Ülkü.
mefûtûn: Düşkün, gönül vermiş.
meh: Ay.
mehâbet: Azamet, ululuk.
meh-cebîn: Ay alınlı, alnı ay gibi parlak.
mehcûr: Hecrolunmuş, unutulmuş, ayrılmış.
meh-likâ: Ay yüzlü, güzel.
meh-pâre: Ay parçası, çok güzel kimse.
mehveş: Ay gibi güzel.

mekâbir: Kabirler, mezarlar.
mekâtib: Mektepler.
mekkâre: Çok mekreden, hileci, düzenbaz.
meknûz: Hazinde saklı.
mekr: Hile düzen, hile ile aldatma.
meksûr: Kesrolunmuş, kırılmış.
mel'ûn: La'netlenmiş, kovulmuş.
melâbis: Elbiseler, giyecekler.
melâhat: Güzellik, yüz güzelliği.
melâl: Usanç, usanma, sıkılma.
melâmet: Ayıplama, kınama.
melâmet-zede: Ayıplanmış, kınanmış kimse.
melce': Sığımlacak yer.
melek-hüsn: Melek gibi güzel.
melekü'l-mevte: Ölüm meleği, Azrail.
melûl: Usanmış, bıkmış, bezmiş.
memât: Ölüm.
memzûc: Mezcolunmuş, karıştırılmış, karışık.
menâb: Birinin yerini tutma, vekil olma.
menâfi': Menfaatler, yararlar.
menâhi: Haram olmuş, şeran yapılması menedilmiş şeyler.
menâr: Nur, ışık yeri.
menba': Kaynak, pınar.
menfâ: Nefyedilen, sürülen yer, sürgün yeri.
menhûs: Uğursuz.
menkâbe: Tanınmış veya tarihe geçmiş kimselerin ahvâline ait hikâyeler.

menkût: Noktalanmış, noktalı.
mensûhe: Hükümü kaldırılmış, hükümsüz bırakılmış.
menşe: Bir şeyin neşet ettiği, çıktığı yer, esas, kök.
merâhil: Konaklar, mesafeler, menziller.
merâm: İstek, maksat, niyet.
merâret: Acılık, tatsızlık.
merâtib: Mertebeler, dereceler.
merdüm: İnsan, adam.
merhûn: Rehin edilmiş, ödünç alınan bir şeye karşı.
merkûz: Rezkolunmuş, dikilmiş, saplanmış.
merzâ: Hastalar, hastalıklar.
mesâ: Akşam.
mesâğ: İzin.
mesâ'ib: Musibetler, felâketler.
mesâ'il: Meseleler.
mesâlih: İşler.
mesâr: Sevinçler, zevkler.
mescûd: Secde edilmiş, Allâh.
mesel: Örnek, benzer, dokunaklı söz.
meserret: Sevinç, şenlik.
mesrûr: Mutlu, sevinçli, meramına ermiş.
mest: Sarhoş, içki sarhoşu.
mest-i elest: Ezel meclisinde hitab-ı İlahi ile sarhoş olan.
mestûr: Setrolunmuş, örtülü, kapalı, gizli.
meşâm: Burun, koku alacak yer.
meşâyah: Şeyhler.
meşhed: Bir adamın şehid olduğu veya bir şehidin gömüldüğü yer.
meşk: Alışmak, öğrenmek için yapılan çalışma, yazı örneği.

meşkûr: Şükre, teşekkürle değer, makbul, övülmüş.
meşreb: İçecek yer, yaratılış, huy, mizaç.
meşşâta: Gelin süsleyen, gelin tuvaleti yapan kadın.
metâli': Tulu edecek, doğacak yerler.
metânet: Sağlamlık, metinlik, dayanıklılık.
metîn: Sağlam, dayanıklı.
mevâd: Fezada yer dolduran varlıklar, cisimler, işler, hususlar.
mevâni': Maniler, engeller.
mevhibe: Bahşış, ihsan.
mevhûm: Vehmolunmuş, aslı esası yokken zihinde kurulmuş olan.
mevlûd: Doğma, doğma anı, Hz. Peygamberin doğumun anlatan eserler.
mevsûf: Vasfolunmuş, vasıflanmış.
mey: Şarap.
mey-kede: Meyhane, içki içilen yer.
mezâhir: Bir şeyin görüldüğü, çıktığı yerler, nail olmalar.
mezâk: Zevk alma, tat duyma, zevk, lezzet.
mezâlim: Zulümler, haksızlıklar.
mezâyâ: Meziyetler, üstün vasıflar.
mezellet: Zelillik, horluk, hakirlik.
mezemmet: Kınama, yerme.
meziyet: Üstünlük vasfı.

mezmûme: Zemmolunmuş, yerilmiş.
mızrâb: Çalgıç, mızrap.
mızrâk: Uzun saplı, ucu sivri demirli harp âleti, kargı.
midhat: Medhetme, övme.
mihek: Mehenk, altın veya gümüşün ayarını anlamaya yarayan taş.
mihenger: Eziyet eden, sıkıntı veren.
mihmân: Misafir, konuk.
mihnet: Sıkıntı, eziyet, zahmet.
mihnet-fezâ: Zahmet arttıran, eziyet çoğaltan.
mihr: Sevgi, güneş.
mihrâb: Camilerde, mescidlerde yönelinen taraftaki duvarda bulunan ve imamlık edene ayrılmış olan oyuk, mec. sevgilinin kaşları.
mihr-bân: Şefkatli, merhametli, güleryüzlü.
miknet: Kuvvet, güç, zor.
mikrâs: Kesecek alet, makas.
mînâ: Şarap şişesi, şişe, cam.
minkâr: Kuş gagası.
mi'râc: Merdiven, göğe çıkma.
mir'ât: Ayna.
mîvedâr: Meyveli.
mîyân: Orta, ara, aralık, bel, kemer yeri.
mi'yâr: Ayar, ölçü.
mu'âdil: Müsavi, denk.
mu'allâ: Yüce, yüksek, makamı yüksek.
mu'ammâ: Bilmece, anlaşılmaz iş.
mu'attar: İtirli, güzel kokulu.
mu'azzam: Kocaman, koca, ulu.

mubâh: İşlenmesinde sevap ve günah olmayan şey.
mubâhât: Günahı, sevabı olmayan, ne haram ne de helâl olan şeyler.
mu'ciz: Acze düşüren, kimsenin yapamayacağı yolda olan.
mu'ciz-beyân: Anlatışı herkese benzemeyen şair, mucize sözlü.
mu'ciz-edâ: Uslubu, söyleyişi mucize olan.
mu'tâd: Âdet olunmuş, alışılmış.
mubîn: Hayrı, şerri ve kötüyü ayıran, açık, belli.
muğannî: Şarkıçı.
muhakkar: Hakarete uğramış, hor ve hakir tutulmuş.
muhâl: İmkânsız.
muhâz: Ağrı.
muhît: İhata eden, kuşatan.
muhkem: Sağlam kılınmış, tahkim edilmiş.
muhtasar: Kısaltılmış, kısattma, özet.
muhtefi: Saklanan, gizlenen.
muhtelif: Farklı farklı, çeşit çeşit.
muhteris: İhtiraslı, hırs sahibi.
muhzır: Şeriat mahkemelerinde mübâşir hizmetini gören kimse.
mukahhal: Sürmeli, sürme çekilmiş göz.
mukavves: Yay gibi egri, kavisli, bükülmüş
mû-miyân: Kıl belli, beli kıl gibi ince olan.

mûnis-i cân: Can dostu, cana yakın.
munkalib: Dönen, dönmüş, başka bir şekle giren.
munzam: Üste konan, katılan, ek.
mûr: Karınca.
musa'ad: Yüce, yücelmiş, çok yüksek.
musaffâ: Tasfiye edilmiş, süzölmüş.
musahhar: Teshir edilmiş, ele geçirilmiş.
musavver: Tasvirli, resimli.
mushaf: Sahifeler, Kuran-ı Kerim.
mushaf-be-dest: Kur'an elde.
musırrâne: Çok ısrar edercesine.
mustazıl: Gölgede oturan, gölgelenen, birinin himayesinde olan.
mû-şikâf: Kılı kırk yaran, inceden inceye araştıran.
mutrib: Çalgı çalan, çalgıcı.
muttasıl: Ulaşan, kavuşan, bitişen, aralıksız, sürekli.
muvafık: Uygun, yerinde, münasip.
muvaahhid: Tevhid eden, Allah'ın birliğine inanan.
mûy: Kıl, saç kılı.
mü'essir: Te'sir eden, etkileyen
mübâhî: Övünen.
mübeddel: Tebdil edilmiş, değiştirilmiş.
mübhem: Belirsiz, kapalı, anlaşılmaz.
mübrem: Kaçınılmaz, önlenemez.

mübtelâ: Düşkün, tutkun, tutulmuş.
mücehhez: Techiz olunmuş, donanmış, donatılmış.
mücellâ: Cilalı, parlatılmış, parlak.
mücevher-fâm: Mücevher renkli, sanatlı.
mücrim: Cürüm işlemiş, suçlu.
müdâm: Devamlı, şarap.
müdellet: Delil, şahit.
müdğam: Ayırt edilmez bir hal almak, içiçe geçmek.
müdmîn: İdman eden, devam eden.
müfessir: Tefsir eden, açıklayan.
müfid: İfade eden, faydalı.
mühtezz: Titreyen, sevinçten oynayan.
müjgân: Kirpikler, kirpik.
mükedder: Kederli, tasalı.
mül: Şarap.
mülhem: İlham edilmiş, içine doğmuş.
mülhid: Allâh'ı inkâr eden, dinsiz.
mülket: Ülke.
mültemes: İltimaslı, kayırılan.
mülzem: İlzam edilen, susturulan.
münâsib: Uygun, yerinde hareket,
müncelî: Parlak, parlayan.
müncî: Kurtaran.
müneccim: Yıldızların hareket ve vaziyetlerinden ahkâm çıkaran, falcı.

münevver: Tenvir edilmiş, nurlandırılmış, aydınlatılmış.
münfa'îl: İnfial eden, gücenen, gücemiş.
münfesih: Bozulan, hükmü kaldırılmış.
münhemik: Bir işin üstüne çok düşen.
münhezim: Hezimete uğramış, bozgun.
münîr: Nurlandıran, ışık veren.
münker: Kabul ve tasdik edilmeyen, yapılması caiz görülmeyen.
münkir: İnkâr eden, kabul etmeyen.
müntehâ: Nihayet bulmuş, son derece, son kerte.
mürâ'i: İkiyüzlü, riyâkâr.
mürde-dil: Gönlü ölmüş, katı yürekli.
müreccah: Tercih edilen, üstün tutulan.
mürekkab: Terkibedilmiş, iki veya daha çok şeyin birleşmesinden meydana gelen.
mürğ: Kuş.
mürsel: Gönderilmiş, irsal olunmuş, peygamber.
mürşid: İrşâd eden, doğru yolu gösteren.
mürtebit: İrtibat eden, bağlanan.
mürûr: Geçme, sona erme.
müsâvât: Eşitlik.
müsbî: İsbat eden.
müselles: Üçleştirilen, üçlü, üç.
müskirât: Sarhoş eden, sarhoşluk veren şeyler.
müsmir: Semereli, yemiş veren, netice veren.

müstağrık: Gark olmuş, dalmış, daldırılmış, batmış.
müstahkem: Sağlamlaştırılmış, sağlam.
müstahsil: Yetiştiren, yetiştirici.
müstecmi': Toplayan, toplanan.
müstefid: İstifâde eden, faydalanan.
müstehtlik: Yiyip içerek tüketen.
müstetâb: Hoş, güzel bulunan.
müşâbih: Benzeyen, benzer.
müşâr-i bi'l-benân: Parmakla gösterilen.
müşerref: Şereflendirilmiş, şerefli.
müşevveş: Karışık, düzensiz, karmakarışık.
müşk: Misk.
müşkîl: Zor, güç, çetin.
müşkilât: Zorluklar, güçlükler.
müştekî: Şikâyetçi, şikâyet eden.
müte'ab: Zahmet, yorgunluk.
müte'essir: Hüzünlü, kederli, üzüntülü.
müteğallib: Zorba.
mütekâbil: Kabul eden, üstüne alan.
mütelevvin: Renkli, boyalı, renkten tenge giren.
mütelezzîz: Lezzet bulan, tad alan, hoşlanan.
müteneffir: Nefret eden, iğrenen.
mütesâvî: Birbirine müsavi, eşit.
mütesellî: Teselli bulan, avunan.
müteşekkir: Teşekkür eden, iyilik bilen.

müyesser: Kolaylıkla olan,
kolay gelen.
müzah: Mizah.
müzdâd: Ziyâdeleşmiş, artmış,
çoğalmış.
müzehher: Çiçekli, çiçek açmış.
müzekkî: Tezkiye edilmiş,
paklanmış, aklanmış.

N

nâ-becâ: Yersiz, münasebetsiz,
uygunsuz.
nâ-dân: Bilmez, cahil.
nâfedâr: Misk kokulu.
nâfiz: Delen, delip geçen,
işleyen, tesir eden.
nağme-serâ: Şarkı okuyan,
nağme söyleyen.
nâhid: Erkek adı, turunç memeli
kız.
nahl: Fidan
nahlzâr: Fidanlık,
nâ-hudâ: Gemi kaptanı,
Allahsız.
nahvet: Gurur, kibir,
büyüklenme.
nahvet-edâ: Gurur edalı, tarzı,
yürüyüşü gururlu.
nahvet-nisâr: Gurur saçan,
gurulu.
nâ'ib: Vekil, birinin yerine
geçen, vekil.
nâ'il: Muradına eren, ermiş.
nâ'ire: Ateş, alev, sıcaklık.
nâ'i; nâyî: Ney çalan.
nakd: Akçe, maden para.
nakdîne: Hazır ve peşin para,
kıymetli mal.
nakş: Resim, nakış, süs, hile.
nâlân: İnleyen, inleyici.
nâle: İnleme, inilti.
nâliş: bk nâlân.
nâlişgeh: İnleme yeri.
nâm: Ün, şan, isim.
nâ-mütenâhî: Sonsuz, uçsuz
bucaksız.

nâ-pâk: Pak olmayan, pis, murdar.
nâr: Ateş, od.
nârencik: Turuncuk?
nâru'l-kamereyn: İki ayın nuru, ışığı.
nâs: İnsanlar, halk, herkes.
nasak: Tarz, şekil, üslup, yol.
nâ-sâz: Uygun olmayan, uygunsuz.
nâsiye: Alın, pişâni.
nâsûr: Basur deliği, nasır.
nâsût: İnsanlık, insanlığa ait şeyler.
nâ-süfte: Delinmemiş.
nâ-şâd: Şad olmayan, mutsuz.
na'ş: İçinde ölü bulunan tabut, tabuta konulmuş ölü.
nâ-tâb: Güçsüz, zayıf.
nâ-tüvân: Zayıf, kuvvetsiz.
nây: Kamış, ney.
nâ-yâb: Bulunmaz.
nazar: Bakma, bakış.
nâzenîn: Nazlı, cilveli, oynak.
nâz-hırâm: Nazlı yürüyüş, sallana sallana yürüme.
nâzikterîn: En nazik, en ince.
nazîr: Benzer, eş.
nazm: Dizme, tertipleme, vezinli, kafiyeli söz.
nazra: Bakış.
nebâtât: Bitkiler.
nebî: Haberci, peygamber.
necât: Kurtuluş.
necîb: Soyu sopu temiz olan, nesli pak olan.
necl: Oğul, evlat.
necm: Yıldız.
nedâmet: Pişmanlık

nefh: Üfürme, boru vesaireye üfleme.
nefha: Güzel koku, bir esim yel.
nefrîn: Beddua, ilenç, sövüp sayma.
nefy: Sürme, sürüp gitme.
nehâr: Gündüz.
nehyi 'ani'l-münker: Şeriatın yasakladığı şeyleri yaptırmama.
nerm: Yumuşak.
nesak: Tarz, şekil, üslûp.
neseb: Nesil, soy.
nesîm: Hafif rüzgâr.
nesrîn: Yaban gülü, Van gülü.
neş'e-fezâ: Neşe veren, neşe arttıran.
neşîde: Manzume, şiir.
neşter: Hekim bıçağı.
neşv ü nemâ: Yetişip büyüme.
neşve: Sevinç, hafif sarhoşluk.
nev'-i beni âdem: İnsanlık nevi, Âdemoğlu.
nevâ: Ses, sadâ, makam, âhenk.
nevâhi: Nahiyeler, bucaklar, taraflar.
nevâziş: Okşama, gönül alma.
nev-bahâr: İlbahar.
nevmîd: Ümitsiz, ümidi kırık.
nevmîdî: Ümitsizlik.
nev-nihâl: Taze fidan, ağacın taze sürgünü, yetişmiş genç kız.
nev-peydâ: Yeni çıkma.
nev-res: Yeni yetişen, yeni biten.
nevvâre: Nurlu.
nev-zâd: Yeni doğmuş, yeni doğan.
neysân: Nisan ayı.
ni'âl: Nallar.

ni'am: Nimetler.
nigâh: Bakma, bakış.
nigâh-bân: Gözcü, bekçi.
nigâr: Resim, resim gibi güzel.
nigîn: Yüzük.
nihâl: Taze, düzgün fidan.
nîk: İyi, hoş, güzel.
nikâb: Peçe, yüz örtüsü.
nikât: Noktalar.
nîm-nigâh: Yarı bakış, göz ucuyla bakma.
nîrân: Cehennem.
nisâb: Asıl, bir malın zekâtını vermek üzere varılması gereken miktar.
nisyân: Unutma.
nitâk: Kuşak, kemer.
nîze: Kargı, mızrak, süngü.
nuhûset: Uğursuzluk.
nûr-ı Muhammed: Hz. Muhammed'in nuru.
nusret: Yardım, Allâh'ın yardımı.
nûş et-: İçmek.
nutfe: Döl suyu.
nücûm: Yıldızlar.
nüfûz: İçe geçme, işleme, sözü geçme.
nükhet: Koku.
nükte: İnce mana.
-nümâ: "Gösteren, bildiren" manalarıyla kelimeler katılır.
nümâyîşgâh: Gösteri yeri.
nûsha-i kübrâ: Büyük örnek, Allah'ın yüce sıfatlarına ayine olan insan.

O-Ö

ovar-: Okşamak, ovmak.
ödelen-: Çok korkmak, ödü patlamak.

P

pâ, pây: Ayak.
pâ-bend: Ayak bağı, mani, engel.
palağ: Yaylalarda yetişen bir çeşit ot.
pâ-mâl, pây-mâl: Ayak altında kalmış, çiğnenmiş.
pâ-nihâde: Ayak basmış, gelmiş, doğmuş.
paskallık: İnsanı güldürüp eğlendiren söz ve davranış.
pâydâr, pâyidâr: Sağlam, devamlı, sürekli.
pâyende: Sürekli.
pejmürde: Eski, püskü, yırtık, dağınık.
pejmürde-hâl: Üstü başı pis bir halde olan, darmadağınık.
penbe: Pamuk.
perçem: Kakül.
perestîş: Şiddetli sevgi, gönül akışı.
perestû: Kırılmaç.
perî-peyker: Peri yüzlü, çok güzel.
perîşân: Dağınık
perîşânî: Perişanlık, dağınıklık.

perî-zâd: Peri çocuğu, peri çocuğu olacak kadar çok güzel.
perr: Kanat, yelek, kuş kanadının tüyleri.
perrîn: Uçan, kanatlanan, nezaket, nazlılık.
pertev-efşân: Ziya saçan, ışık saçan.
pertev-fezâ: Işık arttıran, ziya çoğaltan.
pervâne: Geceleri ışığın etrafında dönen küçük kelebek.
pervâne-veş: Kelebek gibi.
pervâz: Uçma, uçuş.
pes: Arka, geri.
pes-pâye: Derecesi aşağı, bayağı.
peyâm: Haber, başkasından alınan bilgi.
pey-â-pey: Birbiri ardınca, azar, azar.
peyğûle: Köşe, bucak.
peykân: Ucun ucundaki sivri demir, temren.
peymâne: Büyük kadeh.
peymâne-keş: İçki içen.
pey-rev-usûl: Usule uyma, kurala tabi olma.
peyveste: Ulaşmış, bitişik.
pîçîde: Karışmış, bükülmüş.
pinhân: Gizli.
pîrehen: Gömlek.
pîr-i muğân: Meyhaneci, meyhane yaşlısı, mecusilerin başrahibi.
pistân: Meme.
pîş: Ön, ileri, ön taraf.
pîşegâh: İş yeri, fabrika.
piyâle: Kadeh, şarap bardağı.
pûlâd: Çelik, polat.

pûr: Oğul.
pûş: Örtü, örtünecek şey, elbise.
put-perest: Puta tapan.
pür: Dolu, çok fazla.
pür-çîn, pür-çînîn: Çok buruşuk, çok karışık, çok kıvrımlı.
pür-dâğ: Yara ile dolu, çok yara.
pür-nem: Çok ıslak, fazla gözyaşı.
pür-sitem: Sitem, zulümle dolu.
pür-şevk-engîz: Çok neşe koparan, çok heyecanlı.
pür-şûrîş: Çok karışıklı, çok kavgalı.
püşt: Sirt, arka.

R

Rabbü'l-falak: Sabah aydınlığının Rabbi.
rahle: Üzerinde kitap okumak, yazı yazmak için yapılmış küçük masa.
rahm: Acıma, esirgeme, koruma.
rahmet: Yağmur, acıma esirgeme.
rahş: Gösterişli, yürük ve güzel at.
rahşende: Parıldayan, parıldayıcı.
ra'd: Gök görlemesi.
ra'd-âver: Gök görlemesi getiren, gök görlemesine sebep olan.
ra'nâ: Güzel, latîf, hoş görünen.
râm: İtaat eden, boyun eğen.
ramak: Ancak nefes alacak kadar vücutta kalan hayat.
râmişger: Çalgıcı.
rasad-hâne: Gözlemevi, rasathane.
ratb: Yeşil, taze, yaş.
ravza: Bahçe.
râyât: Bayraklar, sancaklar.
râyiha: Koku.
râz: Sır, gizlenen şey.
rebâb: Gövdesi hindistancevizi kabağundan yapılmış bir çeşit kemançe.
reda'et: Kötülük, fenâlık.
reftâr: Yürüyüş, gidiş, salınarak edâlı yürüyüş.
reh: Yol, gidilen yol.
reh-ber: Klavuz, yol gösterici.

reh-güzâr, reh-güzer: Geçit, geçecek yol.
rehîn: Rehin edilmiş, bir şeye garanti olarak tutulmuş.
rehn: Tutu, ödünç alınan eşyâ.
reh-nümâ: Yol gösteren, klâvuz.
rekz: Yere dikme, kurma.
renc-âver: Sıkıntı, eziyet getiren.
rencide: İncinmiş, kırılmış.
renciş: İnciniş, sızlanmış, eziyet, azar.
reng-â-reng: Çeşit çeşit, renkli.
resm: Tarz, usûl.
resûlü's-sakaleyn: İns ve cinin peygamberi hasebiyle Hz. Muhammed'e verilen sıfat.
reşha: Sızıntı, damla.
revâ: Uygun, yerinde, lâyıf.
revâc: Sürüm, geçerlik.
reviş: Gidiş, yürüyüş, tarz, üslûp.
revnak: Parlaklık, güzellik, tazelik.
revnak-dih: Parlaklık veren.
re'y: Görüş, görme.
reyhânî: Bir yazı çeşidi.
Rıdvân: Cennetin kapıcısı olan büyük melek.
rızâ: Hoşnutluk, memnunluk.
rızâ-dâde: Râzı olmuş.
ri'âyet-kâr: Saygı gösteren, sayan.
ricâl: Erkekler.
ricl: Ayak.
ridâ: Hırka, dervişlerin omuzlarına attıkları post.
rif'at: Yükseklik, yücelik.

rikâb: Üzengi, büyük bir kimsenin katı, önu.
rikkat: Rakiklik, yufkalık.
rikkat-âver: Rikkat getiren, acıma uyandıran.
rindân: Kalenderler, dünya işlerini hoş görenler.
rindâne: Rinde yakıştır.
rişte: İplik, tire.
riyâh: Rüzharlar.
riyâ-kâr: İkiyüzlü.
riyâz: Bağçeler, ağaçlık.
ruh: Yanak, yüz, çehre.
rûhânî: Ruha ait, ruh ile ilgili.
rûh-ı revân: Gidici olan ruh, sevgili.
ruhsâre: bk. ruh.
rûhü'l-emîn: Hz. Cebrail.
rû-mâl: Yüz süren.
rûy: Yüz,
rûz: Gün.
rûfekâ: Arkadaşlar.
rûkû': Öne doğru eğilme, namazda dizlere tutunarak öne doğru eğilme.
rûchân: Üstünlük, üstün olma.
rüstâ-hiz: Kıyamet, mahşer.
rüsûl: Peygamberler.
rû'yet: Görme, bakma, görülme.

S

sabâ: Gün doğusundan esen hafif ve latif rüzgâr.
sabâhat: Güzellik, yüz güzelliği.
sabâhî: Bir sabah vakti.
sâbık: Geçmiş.
sâbit-kadem: Değişmez, yerinde ve sözünde duran.
sa'd: Kutluluk, uğur.
sadâ: Ses, yankı.
sadâret: Başta bulunma, sadrazamlık.
sad: Yüz.
sad-çâk: Yüz parça.
sadme: Çarpma, tokuşma.
sad-pâre: bk. sad-çâk.
sadr: Göğüs, yürek, bir şeyin önü, başı.
sadr-gîr: İleri safta yer tutan, önde bulunan.
sad-sâle: Yüz yıllık.
safâ: Sevinç, gönül şenliği, neş'e.
safâ-bahş: Safa veren, eğlendiren.
safâ-şi'âr: Safalı, sevinçli.
saf-beste: Saf bağlamış.
saff: Sıra, dizi.
safha: Bir şeyin düz yüzü, yazılmış veya yazılabilir sahife.
sâğar: Kadeh, içki bardağı.
sahbâ: Şarap.
sahhal-bâkî: Afiyet olsun, gerisi sağlık olsun.
sâhib-'iyâz: Sığınmacı.
sâhib-niyâz: Yalvaran, niyaz eden.
sâhir: Büyücü.

sahn: Alan, meydan, avlu.
sahrâ-neverd: Çölde, kırdâ dolaşan.
sa'ide: Mutlu kadın.
sâ'ika-perdâz: Yıldırım düzenleyen, yıldırım çakan.
sakaleyn: İnsan ve cin.
sâkî: İçki sunan kimse.
sâkit: Susan, ses çıkarmayan.
salâh: Düzeltme, iyileşme.
sâlîmen: Sağ, sağlam olarak.
sâmi'a: İşitme kuvveti.
sâmi'a-pîrâ: İşitmetmeyi
sanavber: Çam fıstığı ağacı, sevgilinin boyu bosu.
sanemâ: Ey put gibi güzel olan sevgili.
sâni': Yapan, işleyen, yaratan, sanat eseri olarak meydana getiren.
sârîr: Cızırtı, kelem cızırtısı.
sâriye: Bulaşan, bulaşıcı.
sarsar: Şiddetli rüzgar.
sarsar-engîz: Fırtına koparan.
satvet: Birinin üzerine şiddetle sıçrama, zorluk.
satvet-me'âb: Kuvvetin barındığı yer, zorbacı.
savb: Taraf, yön, cihet.
savlet: Şiddetli hücum, saldırma.
savma'a: İbadet yeri, tekke.
savt: Ses, haykırma, çoğlık.
sa'y: Çalışma, gayret.
saydgâh: Av yeri, avlak.
sâyedâr: Gölge, gölgesi olan.
sayha: Bağırma, nara atma.
saykal: Parlak, cilalı.
sâzende: Çalgıcı, düzenleyici.
seb'a-i seyyâre: Yedi gezegen.
sebak: Ders.

sebât: Sözünden ve kararından vazgeçmeme.
sebük-mâye: Değersiz, itibarsız.
sebük-pây: Ayağı çabuk olan.
sedef: Sedef, inci kabuğu.
sefâlet: Yoksulluk, fakirlik.
sefhâne: Sefih olan kimseye yakışır.
seflâne: Sefalet çekercesine, alçakçasına.
seg-meniş: Köpek huylu.
sehâb: Bulut.
seherî: Seher vakti.
sehhâr: Büyücü.
sekerât: Ölüm anı, can çekişme.
selâsil: Zincirler, zincirleme giden şeyler.
selîm: Sağlam, kusursuz.
semend: Çevik ve güzel at.
semender: Ateşte yaşar bir masal hayvanı.
semîh: Cömert, eli açık.
semm: Zehir.
senâ-hân: Öven, medheden.
seng: Taş.
sengînter: Taştan daha katı.
seniyye: Yüksek, yüce.
ser-â-pâ: Baştan ayağa kadar, bütün, hep.
ser-â-ser: Baştan başa, büsbütün.
serd: Soğuk.
serdâr: Komandan, komutan.
ser-defter: Defterin başında yazılı olan, en ileri geçen.
ser-encâm: Bir işin sonu, başa gelen, olay.
ser-fürû: Baş eğme, söz dinleme.

ser-geşte: Başı dönen, sersem.
ser-güzeşt: Serüven, birinin başından geçen şey, macera.
serî'ü'z-zevâl: Çabuk kaybolan, süreksiz.
ser-keş: Baş kaldıran, dikbaşlı.
ser-levha: Başlık.
sermâ: Soğuk, kış.
sermâ-dîde: Soğuk yemiş, donmuş.
sermâ-dîdegân: Soğuk görenler, donanlar.
ser-nigûn: Başaşağı olmuş, ters dünmüş.
ser-te-ser: Baştan başa, büsbütün.
ser-tîz: Ucu sivri olan.
serv: Selvi, servi, sevgilinin boyu.
server: Baş, başkan.
serzeniş: Başa kakma, sitem.
sevâd: Karalık, siyahlık, yazı karalama.
sevdâ: Aşk, aşırı sevgi, çok siyah.
seyl: Sel, şiddetli gelen şey.
seyl-âbe: Sel, sel suyu.
seyyâle: Su gibi akıp giden şey.
sezâvâr: Münasip, uygun.
sıdk: Doğruluk, gerçeklik.
sıklet: Ağırlık, yük.
sınıf: Sınıf.
siyâh: Bağırılmalar, haykırışlar.
siyâm: Oruç.
si'a: Genişlik, bolluk.
si'âyet: Koğuculuk, dedikodu.
sîb: Elma.
sibâk: Bağ, bağlantı.
sidre: En yüksek makam.
sifâl: Çanak, çömlek.

sifle: Alçak, terbiyesiz.
sihr-âferîn: Büyüleyen, büyüleyici.
sihr-i halâl: Her iki tarafa bağlanması mümkün olan bir ara cümle veya kelimeyi muhtevî mısra veya beytin ruha hoş helmesi hali.
sihr-tebşîr: Büyü müjdeleyen.
silik: İp, sıra, dizi.
sîm: Gümüş.
simât: Alamet, işaret.
sîm-endâm: Gümüş boylu.
sîm-ten: Gümüş tenli.
sî-mürğ: Anka kuşu, masal kuşu.
sipâh: Asker, ordu.
sirişk: Gözyaşı.
sirkencübîn: Bal ile sirkenin karıştırılmasından meydana gelen bir şerbet.
sitem: Zülüm, haksızlık.
sitem-kâr: Zülüm ve haksızlık eden.
su'bân: Büyük yılan, ejderha.
sû': Kötülük, fenâlık.
sû'-i ahlâk: Kötü ahlak.
sû'-i kâsd: Kötü niyet, niyeti kötü.
sû'-i sirâyet: Kötü bulaşma.
sû-be-sû: Taraf taraf, her taraf.
subh: Sabah, sabah vakti.
subh-dem: Sabah vakti
sûfi: Tasavvuf ehli, sofu.
suğrâ: Daha küçük.
suhan: Söz.
suhan-dân: Söz bilenler, şairler.

sükûn: Durma, kımıldamama, hareketsizlik.
sûr: Kıyamette Hz. İsrâfil'in üfleyeceği boru.
sur'â: Güreşte ters dönmüş kimse.
sûrâh: Delik, gedik.
sûret-nümâ: Suretleri, resimleri gösteren.
sûzen: İğne.
sûziş: Yanma, yakma.
sübhân: Allah.
sükalâ: Ağırklar, kabalar, sözü sohbeti çekilmeyen kimseler.
süm'a: riya, insanlar görsün diye yapılan fiiller.
süreyyâ: Ülker yıldızı.
sürh: Kırmızı, kızıl.
sürhîn: Kırmızılı.
sürhînter: Daha çok kızıl, kıpkızıl.
sürûr: Sevinç.

Ş

şâ'irân: Şairler.
şabâş: Takdir etme, beğenme.
şâd: Mutlu.
şâdân: Sevinçli, keyifli.
şadrvân: Şadırvan.
şâh: Dal, budak.
şâhik: Yüksek, yüce dağ.
şâh-râh: Büyük yol, cadde.
şekâvet: Eşkiyalık, haydutluk.
şâkir: Şükreden.
şakk: Yarma, yarıлма.
şâm: Akşam.
şâne: Tarak.
şâne-i perçem-güşâ-veş: Perçem açan tarak gibi.
şâyân: Yakışır, yaraşır.
şâyeste: bk. şâyân.
şe'âmet: Uğursuzluk.
şeb: Gece.
şeb-i yeldâ: Yılın en uzun gecesi.
şebâb: Gençlik, tazelik.
şeb-bû(y): Şebboy.
şebistân: Yatak odası, harem dairesi.
şebnem: Çiy.
şeb-perest: Geceye tapan, geceye düşkün.
şeb-tâ-seher: Gecedен sabaha kadar.
şecî': Yiğit, cesur.
şefâ'at: Birinin suçundan geçilmesi veya dileğinin yerine getirilmesi için edilen aracılık.
şefeteyn: İki dudak.
şehâdet: Şahitlik, delâlet, şehitlik, şehit olma.

- şehd:** Bal.
şehd-âb: Bal şerbeti.
şehid-i Kerbelâ: Kerbela şehidi, Hz. Hüseyin.
sehlâ: Ela göz, tatlı şaşı.
seh-nâz: Padişah gibi nazlı, sevgili.
seh-râh: Büyük yol, cadde.
şeker-fâm: Şeker, renkli.
şeker-feşân: Şeker saçan, tatlı tatlı konuşan.
şekve-hân: Şikâyet eden, şikâyetçi.
sem': Balmumu, mum.
semîm: Güzel kokan, güzel kokulu.
semme: Bir kere koklama.
sems: Güneş.
semsu'd-duhâ: Kuşluk vaktinin güneşi.
semşîr: Kılıç.
seng: Neşeli, kıvrak.
ser': Allâh'ın emri, âyet.
serâr: Kıvılcım.
şerefeyn: İki cihetten şerefli olan.
şerha: Dilim, parça.
şerm: Utanma.
şermende: Utangaç.
şerr: Kavga, görültü, kötülük.
şetâret: Neşe, sevinç, şenlik.
şevk-âver: Neşe getiren, neşe veren.
şeydâ: Divâne, düşkün, çılgın.
şihâb: Kıvılcım, akan yıldız.
şikâr: Av, avlanan hayvan.
şikeste-hâtır: Gönlü kırık, kederli.
şillo şillo: Islak ıslak.
şimşâd: Şimşir ağacı.
- şîr-hâr:** Süt içen
şîrîn-edâ: Tatlı edalı.
şîrîn-güvâr: Hazmı tatlı olan.
şitâb: Acele, çabukluk.
şitâbân: Acele eden, çabuk olan.
şîve: Naz, edâ.
şîve-perdâz: Naz düzenleyen, nazlı davranan.
şöhret-şi'âr: Şöhretli, ünlü.
şu'â: Işın, güneş ışınları.
şûh: Hareketlerinde serbest, neşeli.
şûr: Şamata, gürültü.
şûrezâr: Çoraklık yer.
şûrîde: Karışık, perişan.
şu'ûnât: Olaylar, meydana gelen hadiseler.
şu'ûr: Anlama, anlayış.
şu'ûn: İşler, hadiseler.
şübbân: Gençler, delikanlılar, yiğitler.
şühedâ: Şehitler.

T

ta'assub: Bağnaz, kendi dinini üstün tutarak başka dinden olanlara düşmanlık etme.
tâ'at: Allâh'ın emirlerini yerine getirme, ibadet.
ta'cîl: Acele ettirme, çabuklaştırma.
ta'cîz: Rahatsız etme, canını sıkma.
tâ'ir: Uçan,
tâb ü fer: Güç, kuvvet, takat.
-tâb: Parlayan, parlatan.
tab': Tabiat, karakter, huy.
tabâ'ik: tabaka, kat, katman.
tâbân: Işıklı, parlak.
tabasbus: Yaltaklanma, yalvarma.
tâ-be-ezel: Ezele kadar.
tâcdârân: Taçlılar, taç giyenler, padişahlar.
tafazzul: Üstünlük taslama.
tağannî: Makamla okuma.
tahakküm: Hâkimlik takınma, zorbalık.
tahassür: Hasret çekme.
tahayyür: Hayrete düşme, şaşakalma.
tahkîr: Hakaret etme, küçük görme.
tahlîs: Kurtarma, kurtarılma.
tahte's-serâ: Toprak altı.
tâk: Bina kemeri, kubbe, künbet.
takbîh: Çirkin görme, beğenmeme.
takdîs: Kutsallaştırma, kutsal bilme, Allah'a şükretme.
takrîr: Yerleştirme, sağlamlıştırma.

takrîz: Bir kitabın başına yazılan takdim yazısı.
tal'at: Yüz, surat, çehre.
tâli': Talih, baht, tulu' eden.
ta'lik: Asma, asılma, geçiktirme.
ta'lîm: Öğretme, öğretilme.
tama': Çok isteme, aç gözlülük.
tanbûr: Tanbur, mızrapla çalınan telli çalgılara verilen genel ad.
tango: Arjantin kökenli bir dans.
tanîn: Tınlama, çınlama.
tanîn-endâz: Tınlayan, çınlayan.
târ: Tel, saç teli, karanlık.
tarab: Sevinçlilik, şenlik.
tarabgâh: Sevinç yeri.
tarafât: Taraflar, bölgeler.
tarâvet: Tazelik, canlılık.
tarâvet-bahş: Canlılık, tazelik veren.
tarfetü'l-'ayn: Bir kere göz açıp kapayıncaya kadar olan an.
târî: Karanlık.
târîh-i gevher: Sadece noktalı harflerin ebced değerlerinin toplandığı tarih.
târîh-i menkût: bk. târîh-i gevher.
târîh-i tâm: Bir tarihteki tüm harflerin hepsinin hesap edilmesiyle oluşturulan tarih çeşididir.
tarîk: Yol.
tasavvur: Zihinde şekillendirme, kurma.
tashîh: Düzeltme, iyiletme.
ta'vîz: Bedel verme, karşılık olarak bir şey verme.
tavk: Gerdanlık.

ta'yîb: Ayıplama.
ta'yîn: Ayırma, belli etme.
tayy-ı mekân: Mekânı atlarcasına geçme.
ta'zîb: Eziyet etme.
tebcîl: Ululama, ağırlama.
teb-hâle: Uçuk, dudak kabartısı.
tebşîr: Müjdeleme.
tecâhül: Cahil gibi görünme, bilmemezlikten gelme.
teceddüd: Yenileme, yeni olma.
tecellî-yâb: Tecelli bulan, görünen.
tederrüs: Ders alma, ders olarak okuma.
tedmîr: Yok etme, mahvetme.
tedrîs: Ders verme, ders okutma.
tefâhür: Övünme, övünç.
teferrüd: Herkesten ayrılıp tek, yalnız kalma.
tefrîk: Ayırma, çeşme.
tefsîr: Yorum, Kur'an-ı Kerim'in mana bakımından izahı.
teğâfül: Anlamamazlıktan gelme.
tehâcüm: Hücüm etme, saldırma.
tehevür: Öfkelenme, köpürme.
tehzîb: Islah etme, düzeltme.
tek: Gibi, değin.
tekâpû: Talâş ile koşarak araştırma, dalkavukluk.
tekessüf: Koyulaşma, yoğunlaşma.
tekeşşüf: Açılma.
tekye-nişîn: Tekyede oturan, derviş.
tel'in: Lanetleme.

telâkkî: Şahsî anlayış, şahsî görüş.
telâtum: Dalgalanma, çarpışma.
televvün: Renkten renge girme, karasızlık.
telhî: Acılık.
telh-kâm: Damağı acı, kederli.
telkîh: Aşılama, aşılama.
temâyül: Meyl etme, eğilme.
temeddün: Medenileşme, medenî olma.
temennî: Dileme, istek.
temevvüc-sâz: Dalgalanma, dalgalı.
temeyyüz: Kendini gösterme, benzerlerinden farklı olma.
temkîn: Ağır başlılık, tedbir.
temyîz: Ayırma, seçme, seçilme.
tenef: Kurulmuş çadır eteği, çatı saçağı.
tenevvür: Nurlanma, parlama.
teng-mecrâ: Dar geçit, sıkıntılı geçit.
teng-nâ: Sıkıntılı yer.
tenkîs: Başaşağı etme.
tenvîr: Aydınlatma.
ter: Taze, ıslak, rütubetli.
terekküb: Karışıp birleşme, meydana gelme.
terennüm: Şarkı söyleme, mırıldanma.
termîm: Tamir etme, onarma.
tersîm: Resmetme, resmini çizme.
tesânüd: Dayanışma.
tesellî-dâd: Teselli veren.
teshîr: Büyü yapma, büyüleme.

teşehhüd: Namazda oturarak
“ettehiyyâtu” duasını okuma.
teşhir: Gösterme,
şöhretlendirme.
teşne: Susamış, çok istekli.
teşne-dil: Gönlü susamış,
gönülden istekli.
teşnegân: Susamışlar, istekliler.
teşrih: Şerh etme, açma, yayma.
tev'em: İkiz, eş, benzer.
tevakkuf: Durma, eğlenme.
tevcih: Çevirme, yöneltme,
bakma.
teverrüm: Verem olma, vereme
tutulma.
tevkî': Padişah buyruklarına
çekilen nişân, buyruk.
tevsen: Başı sert at, dikbaşlı.
tezâ'uf: İki kat olma, iki misli
olma.
tıfl: Küçük çocuk.
tılsım: Tılsım, sihir, büyü.
tığ: Kılıç.
tîr: Ok.
tîre-yâb: Karanlıklılı.
tîşe: Balta, külünk.
tîz-be-tîz: Çabuçak, hızlıca.
tu'me: Yiyinti, azık, tad.
tûbâ: Güzellik, iyilik, hoşluk.
tuğyân: Taşkınlık, azgınlık.
tuhfe: Hediye, armağan.
tûl-i emel: Tükenmez arzu, hırs,
tamah.
turâb: Toprak.
turfe: Yeni, turfa.
tûtî: Papağan kuşu, dudu.
tûtîyâ: Çinko, göze çekilen
sürme.
tuvalet: Gece kıyafeti.
tuyûr: Kuşlar.

tümer- : Kabarmak.
tümmek: Yumrulanmak,
kabarmak.

U- Ü

‘ûd: Ödağacı, ud.
‘ukbâ: Ahret, öbür dünya.
‘ukde: Dügüm.
‘ummân: Büyük, engiz deniz, okyanus.
‘urvetü’l-vuskâ: Sağlam sap, Müslümanlık.
‘uryân: Çıplak.
‘usât: Âsiler, zorbalar.
‘uşşâk: Âşıklar, hizmetçiler.
‘uzlet: Yalnızlık köşesine çekilme, uzlet.
ufkî: Yatay.
 uğrı: Hırsız, yol kesen.
uhrâ: Başka, diğer, ahiret.
ulu’l-emr: Buyruk sahibi, hükümdar.
umûr: İşler, hususlar.
üfûl: Batma, kaybolma, ölme.
ülfet: Alışma, kaynaşma, dostluk.
üns: Alışkanlık, alışma.
üstühân: Kemik.

V

va‘d-ı bî-incâz: Yerine getirilmeyen söz.
vâ-beste: e bağlı.
vahdet-bîn: Allah’ın birliğini gören.
vâhid: Yalnız tek.
vâkıf: Bir işten haberli olan.
vâlâ: Yüce, yüksek.
vâlâyîş: Debdebe, gösteriş.
vâlide: Anne.
vâlideyn: Anne ve baba.
vâlih: Şaşakalmış, şaşırılmış.
vâreste: Kurtulmuş, serbest, ilişiksiz.
vassâf: Vasf eden, vasıfları bildiren veya öven.
vatan-cüdâ: Vatandan ayrı, gurbette.
vâveylâ: Eyvah, yazık, çığlık, yaygara.
vecd: Kendinden geçecek şekilde aşka dalma.
vech: Yön, cihet, yüz, sürat, satıl.
vech-i şebeh: Teşbihin dört unsurundan biri olup müşebbehün-bih ile müşebbeh arasında müşterek olan manevi emir.
vedâ’: Ayrılma, ayrılış.
vedâd: Sevgi, dostluk.
vefâ-bûy: Vefa kokan.
verâ’: Öte, arka, geri.
verd: Gül.
vesim: Dağlama, damgalama.
vesme: Hayvana vurulan kızgın damga.

vidâd: Sevme, sevgi, dostluk.
vîrân-hâne: Viran olmuş ev, ev.
visâl: Sevgiliye kavuşma.
vusûl: Ulaşma, gelme, varma, erişme.
vüs'at: Genişlik, bolluk.

Y

yâbân: Çöl, sahra, yabancı.
yâbis: Kuru.
yâd: Anma, hatırlama.
yağmâ-ger: Yağmacı, çapulcu.
yâver: Yardımcı.
yed: El, kuvvet, güç.
yek-nesak: Tek düze, biteviye.
yeksân: Bir, toprakla bir, yıkık.
yek-tâ: Tek, eşsiz, benzersiz.
yem: Deniz.
yesâğ: Yasak, kanun.
yevm: Gün.
yosma: Güzel, çok güzel, oynak, albenili, korkusuz, çekincesiz.
yûf: Kınama, üzüntü, nefret bildiren bir söz.

Z

za‘f-ı diyânet: Dindeki gevşeklik.
zâde: Evlat, oğul.
zâğ: Karga.
zâhid: Çok aşırı sofu.
zahmdâr: Yaralı.
zalâm: Karanlık.
zâniye: Şüphe, tereddüt.
zânû: Diz.
zâr: İnleyen, ağlayan.
zarîfâne: Zarif olana yakışacak şekilde, incelikle.
zebân: Dil, lisan.
zebûn: Zayıf, güçsüz.
zehr-âb: Zehirli su, acı su.
zemzeme: Ezgili, nağmeli ses.
zenân: Kadınlar.
zenahdân: Çene.
zerd: Sarı, solgun.
zerrîn: Altından yapılmış, altın, altın gibi sarı.
zerrîn-târ: Altından yapılmış sırma.
zevâl: Yerinden ayrıлып gitme, zail olma, sona erme.

zevk-yâb: Zevkli, zevk bulan.
zill: Gölge.
zill-ı zâ’il: Yok olan gölge, geçici gölge.
zîb: Süs, bezek.
zillet: Alçaklık, hakirlik.
zîr ü zeber: Altüst.
zîr: Alt, dip.
zî-şân: Şanlı, şerefli.
zişt-hilkat: Çirkin yaratılışlı.
zîver: Süs, bezek.
zîver-feşân: Süs saçan.
zulmet: Karanlık
zûr: Yalan, asılsız, uydurma söz.
zü’l-cenâheyn: İki kanatlı.
zühal: Satürn gezegeni.
zühd: Her türlü zevke karşı koyarak kendini ibadete verme.
zührevî: Frengi ve belsoğukluğu gibi hastalıklar.
zülâl: Saf, hafif, güzel, tatlı su.
zülûf: Yüzün iki yanından sarkan saç lülesi, sevgilinin saçı.
zümre: Bölük, takım, sınıf.
züvvâr: Ziyaretçiler.

ÖZEL ADLAR DİZİNİ

A

‘Âdile Hanım / 286

Ahmed / 78

Ahmed-i muhtâr / 63, 211

‘Âkif / 65

Alâ’üddîn / 49, 238

Allâh / 16, 22, 28, 29, 37, 40, 43, 45, 65, 66, 71, 72, 75, 82, 88, 114,
173, 178, 202, 207, 212, 219, 225, 232, 237, 247, 265, 286,
300, 327, 329, 333, 340, 341

Âmed / 296

Ankara / 6, 59, 60, 72

Aristu / 218

Atatürk / 6, 16, 57

Avrupa / 257, 271, 278

B

Bâğ-ı İrem / 113

Bâkî / 42, 49

Beşiktaş / 39, 222

Bilâlî / 78

C

Câhide / 15, 23, 270

Cebrî / 53, 65

Cem / 33, 60, 81, 146, 164, 174, 230, 285, 308

Ceyhûn / 118

Cibrîl / 30, 197

Cûdi / 160

Çermik / 39, 87

D

Dahhâk / 127

Dârâ / 271

Dehte / 288

E

Ekrâd / 74

Emîne / 232

Erjeng / 184

Esmâ Kadriye Hanım / 289

F

Fâtıma / 30, 197

Fehmiye / 15, 16, 270

Ferhâd / 34, 99, 100, 149, 283

Ferîdûn / 157

Fuzûlî / 23, 34, 49, 50, 51, 59, 152, 157, 279, 283, 284

G

Gâve / 127

Gâzî Paşa / 36, 73, 77

H

Hafîze / 254, 255

Hârût / 116

Heybeli / 39, 222

Hoten / 96, 162, 232

Hülâgû / 53, 147, 218

I-İ

İsfahân / 231

İncîl / 29, 106

İrem / 113, 348

İsâ / 29, 92

İshâkî / 241

İskender / 271

İzmir / 60, 77

‘İzzet / 158, 172, 213, 272

K

Ka'be / 149, 183, 233, 319

Kays / 81, 99, 100, 106, 179, 250

Kelîm / 96, 233, 273

Kemâl Bey / 255

Ken'ân / 96, 111, 196

Konya / 16, 22, 23, 24, 36, 37, 57, 59, 147, 272, 288, 289, 292

Kubbe-i Hadrâ / 233

Kur'ân / 26, 62, 63, 106, 110, 164

Kürd / 36, 256

Küsküs / 273

L

Leylâ / 81, 86, 99, 106, 162, 171, 236, 239, 250, 283, 285

Lozan / 73

M

Marku / 218

Mârût / 116

Mazhar / 24, 71, 132, 140, 171, 211, 217, 233, 236, 291, 292, 325

Mecnûn / 34, 119, 149, 162, 171, 236, 275, 283

Mesîh / 128

Mevlânâ / 233

Mihriye / 15, 16, 270

Mînâ / 233

Mu'arrâ / 49, 238

Muhammed Şükrü / 289

Mushaf / 29, 48, 89, 106, 111, 138, 160, 251, 279, 329

Münîre Hanım / 290

Müştâk / 282

N

Nerîmân / 42, 87, 167

Nevvâre / 23, 27, 53, 120, 255, 332

R

Rıdvân / 213, 335

S

Sâ'ib / 49, 238

Safahât / 18, 65

Sâmirî / 99

Sinâ / 218

Sitânbûl / 278

Sivas / 36, 72

Sivas Konferansı / 36, 72

Süleymân / 23, 49, 164, 201, 207, 213, 272, 277

Ş

Şahâb Efendi / 286

Şeh-i Bağdâd / 31, 66

Şevket / 49, 60, 238

Şeyh Kâmil Efendi / 288

Şeyh Mahmûd / 288

Şîrîn / 91, 95, 99, 105, 136, 180, 283, 340

T

Talî' Bey / 257

Tillolu Sultân Memdûh / 288

Tûfân-ı Nûh / 292

Türk / 19, 20, 49, 52, 57, 59

Y

Ya'kûb / 216

Yezdân / 32, 108, 233

Yezîdî / 30, 197

Yunan / 73, 77

Z

Zekâ'i / 78

Zekî / 255

Zîlân-şâh / 31, 114

Ziyâ / 23, 49, 54, 59, 252, 282

Züleyhâ / 177, 237